

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. AHLEFELDT LAURVIG

STORKANSLEREN

III

H. HAGERUP · KØBENHAVN
MCMXXXIX

CHRISTIAN DEN FENTE

F. AHLEFELDT LAURVIG

STORKANSLEREN

III

H. HAGERUP · KØBENHAVN
MCMXXXIX

INDHOLD

	Side
Før Krigen bryder ud.....	1
Griffenfelds og Ahlefeldts Samarbejde	21
Venerne bliver Uvenner.....	30
Rendsborgforliget.....	43
Den skaanske Krig	55
Storkansleren og Krigen	107
Freden	204
Den dansk-svenske Alliance.....	248

ILLUSTRATIONER:

	Side		Side
Christian den Femte	1	Anton Aldenburg.....	142
Frøken de la Trémoille ..	16	Meyerkrone.....	220
Griffenfeld.....	42	Johan Adolf af Holsten-Pløn	226
Vismars Belejring.....	74	Ulrikka Eleonora.....	271
Wrangel	85	Karl den Ellefte.....	279
Stormen paa Stettin	87		

FØR KRIGEN BRYDER UD

FREDERIK AHLEFELDT havde ligesom Gyldenløve siden Tron-skiftet maattet have sin Bolig i København, fjernt fra sit Statholderskab. Saaledes vedblev det at være, ogsaa efter »Triatets« Opløsning, vel at mærke i den første Tid, men Øksen laa allerede ved Træets Rod, Griffenfeld vilde have Ahlefeldt distanceret ligesom Gyldenløve. Foreløbig kunde Ahlefeldt ikke undværes i sin Egenskab af Diplomat, da der skulde forhandles med Generalstaterne om Danmarks endelige Stilling til Holland. Imidlertid maatte man se at faa Hær og Flaade i Krigsstand, det gjaldt om at bringe 30.000 Mand paa Benene; i Forbindelse med de 12.000 Mand norske Tropper vilde man saa have en antagelig Hær. Til at organisere Flaaden benyttede Griffenfeld sin Broder, Albert, der var blevet adlet under Navnet Gyldensparre. Griffenfelds Broder, der havde været ansat ved Søetatens Kommissariat, blev Medlem af den nu nedsatte Marinekommission, som han tilførte en betydelig Kraft. I Forbindelse med Griffenfelds Broder virkede Rigsadmiral Bjelke.

Baade Hær og Flaade blev efterhaanden bragt i en god Stand, saa god, at den hollandske Minister i København i en af sine Indberetninger kunde skrive følgende om den danske Hærstyrke: »..... en meget god Militis og sammensat af dygtigt Mandskab. Ogsaa er Disciplinen meget streng, og der hersker derfor stor Orden og Lydighed blandt disse. Gid Holland altid havde haft saadanne Soldater og i Fremtiden bestandig maatte have lignende.«

Københavns Befæstning var i god Orden, det samme gjaldt den Fæstning, der i militære Kredse betragtedes som den betydningsfuldste næst efter København, Fredericia.

Atter sammenkaldte Christian den Femte Geheimeraadet for at erfare dets Stilling med Hensyn til at yde Holland aktiv Støtte. Atter denne Gang var Meningerne delte, de to militære Medlemmer, Hans Schack og Henrik Bjelke, stemte for at gribe ind i Krigen paa Hollands Side. Mærkeligt nok sluttede Kansler Reedtz sig til de to krigslystne Raader. Frederik Ahlefeldts Votum blev ligesom de tidligere Gange det afgørende. Ahlefeldts væsentlige Motiv til at fraraade Danmarks Indtræden i Krigen var det utilstrækkelige Krigsberedskab. Han mente, man fra dansk Side skulde søge at tale Sverige til Fornuft og bringe dets Regering til at forstaa, at Hollands Underkuelse vilde blive skæbnesvangert for Sverige, som Følge af den Overmagt til Søs, England i saa Fald vilde faa; sejrede Frankrig over Østrig og Brandenburg, vilde det desuden betyde en Fare for de svenske Provinser i Tyskland. Ifald Sverige ikke kunde tales til Fornuft, havde Danmark intet andet at gøre end »at lade Guds Barmhædighed raade«.

Ligesom ved de foregaaende Forhandlinger i Geheimeraadet sluttede Griffenfeld sig fuldt og helt til Ahlefeldt. Griffenfeld har formentlig fundet denne nye Sammenkaldelse af Geheimeraadet overflødig, for han udtalte, at det var til ingen Nytte at diskutere pro et contra Danmarks Deltagelse i Krigen, den Sag var for stedse afgjort allerede ved Krigens Udbrud i 1672. Nu blev det i Henhold til Frederik Ahlefeldts Ønske bestemt, at der skulde sendes en Gesandt til Stockholm for at forhandle med den svenske Regering. Grundlaget for disse Forhandlinger var vanskeligt, Danmark var i et Slags Forbund med Sverige, idet dette Lands Forbundsfølge Frankrig endnu ikke officielt havde opsagt sin Alliance med Danmark. De facto var Forbundet opløst, idet Frankrig havde lovet Sverige at forhindre Danmarks Deltagelse i en Krig i Tyskland. Formaalet med dette Forbud var at beskytte Sverige mod et dansk Angreb paa Bremen og Pommern. Senere lovede Frankrig Sverige, at det kun vilde fornye Alliancen med Danmark, saafremt Sverige gik ind derpaa. Nerven i dansk Udenrigspolitik maatte nu blive at skille Frankrig fra Sverige.

Til at udføre de meget vanskelige Forhandlinger med Sverige

blev Baron Jens Juel udset. Juel var Expert i Forhandlinger med Sverige, idet han som ganske ungt Menneske, efter at være blevet Sekretær i danske Kancelli, sendtes til Stockholm i en meget vigtig Mission et Par Aar før den første Svenskekrig; da denne Sendelse blev betroet ham, var Juel kun 24 Aar. Som Hannibal Sehesteds Søstersøn og Protégès kom Jens Juel til at forhandle direkte med Karl Gustav henimod den anden Svenskekrigs Slutning, herved sikrede han sig for stedse et Ry som en behændig Diplomat. Da han ligesom sin Broder, den senere berømte Søhelt, sluttede sig til Enevælden, laa Fremtiden ham aaben. To Aar efter Freden i København blev Jens Juel Gesandt i Stockholm, en Stilling han beklædte til et Par Maaneder efter Frederik den 3's Død, paa hvilken Tid der blev stærkt Brug for ham hjemme. Jens Juel, der havde arvet sin Onkels Tendenser i Retning af, at Danmark skulde stille sig paa en god Fod med Sverige, forlod Stockholm, efterladende mange Venner, navnlig stod han paa en god Fod med Formynderregeringen. Blandt de mange Hverv, der i Løbet af ganske kort Tid blev betroet Jens Juel, var Stillingen som Vicepræsident i Kommercekollegiet og som Direktør for Vestindisk Kompagni.

Formaalet med Juels Sendelse til Stockholm var at faa Sverige skilt fra Frankrig, i hvert Fald skulde han søge at forebygge, at Sverige straks traadte aktivt ind i Krigen paa Frankrigs Side, holdt Sverige sig tilbage, var det lettere for Danmark at bevare sin Neutralitet. Ingen kunde være bedre egnet til Hvervet end Baron Juel, der var persona grata i Stockholm, som stod paa en fortrolig Fod med de to ledende Statsmænd i Danmark, Griffenfeld og Ahlefeldt, navnlig med den første, og som fuldt ud delte de tos Tanke om at søge at trække Tiden ud. Det var saa meget vigtigere at faa Tiden trukket ud, som Danmark, samtidig med at Juel blev sendt til Stockholm, endelig havde faaet afsluttet den saa længe planlagte Traktat med Holland. Fra dansk Side var Formaalet med denne Traktat det samme som med Drøftelserne med Sverige, at faa udskudt Danmarks Deltagelse i den europæiske Krig, dernæst var der en anden Ting, Danmark kunde ikke tænke paa en Deltagelse i den store Krig uden forud at sikre sig Subsidier fra venligtsindede Magter, og Holland var villigt

til at punge ud. Rent bortset fra en frivillig Indtræden i Krigen maatte Danmark have Pengehjælp fra Udlandet for at holde sig i Krigsberedskab overfor den Eventualitet, at Landet blev tvunget ind i Krigen, og det kunde meget let risikeres ved et Overfald paa Danmark fra svensk Side.

Holland lovede gennem sin Gesandt i København en meget stor Pengesum, til Gengæld for hvilken Danmark skulde hverve 10.000 Mand og holde 20 fuldt udrustede Skibe parate til at gribe ind i Krigen. Danmark lovede at gribe til Vaaben, i det Øjeblik en ny Magt angreb Holland. Ogsaa den tyske Kejser og den spanske Konge lovede Subsidier under denne Forudsætning. At man med muligt angribende Magt fra begge Sider mente Sverige, var soleklart, derfor var Hovedhensigten med Jens Juels extraordinære Sendelse at hindre Sverige i at give efter for Frankrigs stedse mere indtrængende Opfordringer til at gribe ind i Krigen.

Da Juel var kommet til Stockholm, begyndte han straks at drive en selvstændig Politik, der ikke syntes at dække den af Griffenfeldt og Ahlefeldt førte. Han gjorde sig den største Umage for at faa den svenske Regering til at søge Forbund med Danmark. Dette skete ikke ud fra den samme Tankegang, som havde været den raadende i hans Onkel og Læremesters politiske Testament, der gik ud paa en virkelig og alvorlig Udsoning med Arvefjenden og en Opgiven af de skaanske Provinser.

Rent bortset fra, at en saadan Politik ikke vilde blive billiget af Griffenfeldt og Ahlefeldt, og især ikke af Christian den Femte, var den heller ikke Juels egen. Kun paa et enkelt Punkt synes Jens Juel at have fundet et Forbund med Sverige tillokkende: som den meget handelskyndige og -interesserede kunde Juel tænke sig en Samvirken for at holde de to ledende Sømagter Holland og især England Stangen, saaledes at Nordens Indflydelse paa Søvejene kunde øges. Naturligvis har det for Juel som for adskillige andre ledende Statsmænd staaet som noget attraaværdigt, at man gennem et taaleligt Forhold til Sverige kunde blive befriet for den stadige Ængstelse for at blive overfaldet af Sverige fra to Sider, fra Nord ved et Anfald til Søs, fra Syd ved et Overfald paa Holsten og Sønderjylland med Bremen og Pommern som Udgangspunkter. Faren truede mest fra de

svenske Provinser i Tyskland, det var da ogsaa derfor, at Frederik Ahlefeldt baade i Breve og i Udtalelser i Gehejmeraadet ivrede for, at vor Grænse i Holsten burde sikres. Ahlefeldt havde personlige Erfaringer fra den Tid, hvor han fungerede som Generalkrigskommissær. Krigspartiets Tanke var med Magt at faa jaget Svenskerne ud af Pommern og Bremen, og her var man sikker paa Støtte fra tysk Side, især for Brandenburg var Sveriges Stilling som tysk Magt en stadig Pæl i Kødet. Var Sverige først ude af Bremen og Pommern, mistede Gottorp ogsaa noget af sin Sikkerhed, og Danmark kunde maaske endelig faa Fred fra den Kant. Griffenfeld har sikkert forbundet langt dristigere og højere flyvende Planer med sine Bestræbelser for at skille Frankrig fra Sverige og etablere et Forbund mellem Danmark og Frankrig. Han har delt Ludvig den 14's Haab, at Frankrig skulde blive den eneste førende europæiske Stormagt; var det opnaaet, og Danmark havde spillet sine Kort fint, vilde det ikke alene kunne gøre sig Haab om en Generhvervelse af de skaanske Provinser, men ogsaa opnaa at blive Herre i Bremen og Pommern. Overfor den Slags Planer stod Ahlefeldt altid fremmed, han repræsenterede de sindige Overvejelser i Modsætning til Griffenfelds »hazarderede« Udenrigspolitik, det var en væsentlig Mangel hos Frederik Ahlefeldt, at han ikke kunde eller ikke søgte at følge Vennens høje Flugt.

Med nogen Undren saa man hjemme i København paa Juels Virksomhed i Stockholm. Senere forklarede Gesandten, at han kun havde »simuleret« Venskab med Sverige. Juel »simulerede« imidlertid saa godt, at den svenske Regering overgav ham et Udkast til en Traktat mellem Danmark og Sverige. Juel sendte sporenstregs Udkastet til København. Her blev man meget forbavset ved at modtage dette Traktatudkast, som man ikke mente var alvorlig ment fra svensk Side, hvad det vel heller næppe har været. Imidlertid fik Juel en fornyet Instruks, der gik ud paa, at han skulde fortsætte som hidtil og paa Skrømt arbejde paa Etablering af et godt Forhold til Sverige; hermed var Mening, at han skulde drive en henholdende Politik og blot se at trække Tiden ud. Ved Siden af disse Forhandlinger, om hvis Alvor der var Tvivl paa begge Sider, blev der ført nogle andre, som var

alvorlig mente, og de gik ud paa en ægteskabelig Forbindelse mellem Karl den 11. af Sverige og Christian den Femtes yngste Søster Ulrikka Eleonora. Tanken om denne Forbindelse er vistnok udgaaet fra Sverige som et Middel til at hindre Danmark i at overfalde Sverige, naar denne Magt var optaget i Tyskland. Planen faldt godt i Traad med Griffenfelds Fredsbestræbelser, tilmed kunde han ved at skaffe Ulrikka Eleonora den svenske Dronningekrone sætte sig yderligere fast i Enkedronningens Gunst. Christian den Femte ønskede ikke Partiet, men lod sin Moder og Søster om at tage Bestemmelse. Mærkelig nok blev Forlovelsen indgaaet, medens Danmark og Sverige bogstavelig stod paa Spring til at komme i Krig med hinanden. Krigen kom da virkelig ogsaa et Par Maaneder efter, at Forlovelsen var indgaaet, men den bragte ikke Partiet til at strande, de to Forlovede, der aldrig havde set hinanden, holdt fast ved Forbindelsen under hele Krigen, ja Ulrikka Eleonora afslog endda et saa glimrende Parti som selve den tyske Kejser. Det blev ikke Griffenfeld, men Ahlefeldt, der skulde faa Ægteskabet bragt i Stand, Bryllupet blev fastslaaet sammen med Freden i Lund, der afsluttede den skaanske Krig. Frederik Ahlefeldt havde lige fra første Begyndelse raadet til at stille sig imødekommende overfor de svenske Forslag om et Ægteskab mellem Ulrikka Eleonora og Karl den 11. og af ganske de samme Grunde som Griffenfeld, derved kunde der vindes Tid, og Krigen med Sverige udskydes indtil videre, desuden vilde Ahlefeldt gerne glæde Enkedronningen. Ved en underlig Skæbnens Ironi blev den fromme og milde Ulrikka Eleonora, der var højt elsket af det svenske Folk, Moder til en af Verdens mest krigerske Konger, Karl den 12. Allerede Karl Gustav havde haft Planer om et Ægteskab mellem hans Søn, et dengang ganske lille Barn, og en af Frederik den 3.'s Døtre, Planen modnedes hos Svenskekongen, efter at det var gaaet op for ham, at han ikke kunde erobre Danmark: Henimod sin Død talte Karl den 10. med forskellige om en Forening af hele Norden under den samme Konge, til at fuldbyrde denne Forening udsaa han den Søn, som skulde udgaa af Ægteskabet mellem Kronprinsen og en dansk Prinsesse. Overfor sine nærmeste Omgivelser gav Kongen de mest detaillerede Beskrivelser af, hvorledes det for-

enede Norden skulde styres, selv om der ikke blev Tale om en fælles Konge: Landene skulde forpligte sig til at staa hinanden bi i Krig, de skulde have de samme Forbundsfæller, der maatte ingen Toldskranker være mellem Landene, de kirkelige Sager skulde styres i Fællesskab. Paa denne Maade vilde Norden blive en førende europæisk Stormagt, ogsaa den skandinaviske Handel vilde blomstre op under disse Forhold.

Karl Gustav var ikke forudseende nok til at fatte, at København i Kraft af sin Beliggenhed vilde blive Hovedstaden i dette Storskandinavien.

Indenfor Regeringskredsene i Stockholm var der imidlertid Mænd, som i Alvor ønskede et svensk-dansk-fransk Forbund og arbejdede paa et Ægteskab mellem den unge svenske Konge og Ulrikka Eleonora af Danmark. Til den Ende blev Grev Niels Brahe sendt til København i Efteraaret 1674, han skulde forhandle baade om Ægteskabsplanerne og mane Danmark til Fred.

Niels Brahe havde deltaget i begge Krigene mod Frederik 3. og udvist stor Tapperhed, han havde fra sin Fader arvet baade de diplomatiske og de militære Anlæg. Det var Niels Brahe den Ældre, der havde Æren af Würzburgs Erobring i 1631, ved hvilken Lejlighed han gjorde Würzburg Slots berømmelige Bibliotek til svensk Bytte og førte alle Bøgerne til Upsala. Efter at have anbragt de røvede Bøger, gik han straks i Gang med Forhandlinger med de svenske Stænder for at skaffe Penge til Gustav Adolfs fortsatte Deltagelse i Trediveaarskrigen. Efter at have ordnet dette til Gustav Adolfs fulde Tilfredshed, stormede Brahe tilbage til Krigsskuepladsen i Nærheden af Rhinen, hvor han med sine »gule Løver« besejrede den femdobbelte spanske Overmagt. Derefter erobrede Grev Brahe Kurfyrsten af Mainzes Hovedstad, og til Belønning herfor rejste Gustav Adolf et Mindesmærke for den heltmodige Greve i Mainz; Mindesmærket bestod af en Søjle, i Toppen af hvilken Niels Brahe var symboliseret som en Marmorløve med et draget Sværd i sin Klo. Det tjener i høj Grad til Ære for den svenske Konge, at han lod dette Mindesmærke rejse, ikke for sig selv, men for sin Feltherre. I endnu højere Grad tjener det til Ære for Biskoppen af Mainz, at han senere lod Søjlen staa

urørt; heller ikke Franskmændene hverken flyttede eller ødelagde Søjlen. Niels Brahe blev dødeligt saaret ved Lützen, umiddelbart efter at Gustav Adolf var faldet.

Under den første Svenskekrig optraadte Niels Brahe den Yngre kun som Kriger, det var ham, der i Spidsen for Svenskerne erobrede Itzehoe; ved Erobringen af Frederiksodde fik han ogsaa Lejlighed til at udmærke sig. Under den anden Svenskekrig var Grev Brahe Karl Gustavs Udsending ved Kejser Leopolds Kroning i Frankfurt; Karl Gustav nærede megen Tillid til ham, herom vidner Kongens Breve til Greven. Brahe viste sin Taknemlighed efter Kongens Død, da Karl Gustavs Enke, den rænkefulde Gottorperinde Hedvig Eleonora, vilde kuldkaſte sin Mands Testament. Niels Brahe erklærede over for Enkedronningen, at han vilde fremkalde et Oprør mod Formynderregeringen, i Spidsen for hvilken Hedvig Eleonora stod, om Testamentet blev kuldkaſtet.

Niels Brahe var Sveriges rigeste Mand paa Penge og Jordegods. Foruden det meget, han havde arvet fra sine Forfædre, modtog han en meget stor Medgift af sin stenrige Svigerfader Wrangel, der ved Brandskatning og Plyndring havde skaffet sig en Masse Penge i Trediveaarskrigen; ved Hjælp af Bestikkelser fra fremmede Magter havde Brahe ogsaa skaffet sig Midler. Nogen uan-gribelig Mand var Niels Brahe i det hele taget ikke, det kom for Dagen, da Karl 11. var blevet myndig og lod den tidligere Formynderregerings Medlemmer staa til Regnskab for den Maade, hvorpaa de under Kongens Mindreaarighed havde sløset med Landets Penge. Det blev godtgjort, at Niels Brahe i sin Egenskab af Viceadmiral havde beregnet sig ublu Fordel ved Leverancerne til Flaaden. Karl den 11., der ikke kunde lide Niels Brahe, benyttede Lejligheden til at blokke Greven eftertrykkeligt ved den saakaldte Reduktion. »Reduktionen« gik i det hele taget i en ganske særlig Grad ud over Slægten Brahe, der mistede Godser til en Værdi af adskillige Millioner Rigsdaler, Niels Brahe gik over 60.000 Daler ned i aarlig Indkomst ved Reduktionen; disse Tal viser, hvilke uhyre Rigdomme Slægten Brahe sad inde med, inden Karl 11. begyndte at »reducere« Adelens Godser. Niels Brahe var drevet til Fortvivelse ved disse Udpresninger; i denne Stemning skrev han en Dag

et yderst ophidset Brev til en af sine Godsfunktionærer, hvis Søn fik Fingre i Brevet og sendte det til Kongen, om hvem der stod adskillige haarde Ord i Brevet. Karl 11. beskyldtes blandt andet for Uretfærdighed mod Adelen og Rovbegærlighed. Brevet var gefundenes Fressen for Karl 11., der benyttede det grove Angreb paa hans Person til yderligere at plyndre Grev Brahe for Gods og Guld. Denne Fremgangsmaade, der i høj Grad minder om Frederik 3.'s og Sophie Amalies Behandling af Kaj Lykke, blev fremstillet som en Naadesakt over for Niels Brahe, om hvem det blev gjort gældende, at han egentlig havde fortjent at dingle i en Galge paa Grund af sine Udtalelser om Kongen.

En Del af sin store Magt og Indflydelse skyldte Niels Brahe den Omstændighed, at hans Svigerfader Wrangel i høj Grad tog ham under Armene. Niels Brahe var et meget indflydelsesrigt Medlem af Formynderregeringen, og søgte i denne Egenkab af al Magt at hindre Sveriges Indblanding i Continentets Krige. Paa dette Punkt var Niels Brahe bunduenig med sin berømte Svigerfader, der heller ikke som Brahe var tilbøjelig til at vise Sparsomhed med de offentlige Midler, Wrangel holdt heller ikke som Svigersønnen igen over for Formynderregeringens Nepotisme og dens Uddeling af baade Grevskaber og Baronier til Medlemmerne og deres Slægtninge. Det var disse Forleninger, der fremkaldte Reduktionen. Da det var umuligt for Niels Brahe at bremse de gridske Medlemmer af Formynderregeringen, fremkom han med det Forslag, at man ved Forleningerne særlig skulde anvende de store skaanske Godser, som Sverige havde faaet i Erstatning for Bornholm ved Freden i København 1660. Det skal dog siges, at Uddelingen af Godser ogsaa benyttedes som Belønning for de Mænd, der havde udmærket sig i Krigene mod Danmark, saaledes navnlig Wrangel. Niels Brahe bedømte Forleningerne, som han bedømte den svenske Krigspolitik, om hvilken han sagde, at den havde givet Sverige et Rygte som en rovbegærlig Nation.

Niels Brahe var lige saa ivrig Fredsven som Frederik Ahlefeldt, men mente som denne, at man maatte forberede sig paa Krig. Ligesom Ahlefeldt maatte strides med Danmarks øverste Leder for at skaffe Midler til Forsvaret, saaledes havde Brahe mangan

Dyst med Rigskansler de La Gardie for at opnaa en bedre Oprustning af Sverige.

Da Niels Brahe ikke kunde faa sine Kolleger i Formynderregeringen stemt for Fred, fik han tvunget igennem, at Sagen forelagdes Stænderne. Regeringen brugte her det yderst probate Middel, Bestikkelse, hvorved det lykkedes at faa Stænderne stemt for Krig. Men det faldt vanskeligt at opnaa Enighed om, hvilken Magt man skulde erklære Krig, enten Rusland eller Brandenburg. Et Parti indenfor Stænderne ønskede en prophylaktisk Krig mod Rusland, fra hvilket man frygtede et Overfald. Vægtskaalen sank til Fordel for en Krig mod Kurfyrsten, i hvis Lande der var Udsigt til større Krigsbytte end i Rusland. Hæren, hvis Officerer brændte af Begærlighed efter at komme i Krig, var ogsaa stemt for at angribe Brandenburg, hvorhen Tanken om Bytte naturligvis lokkede Hæren.

Man vil af ovenstaaende se, at der var adskillige Berøringspunkter mellem Niels Brahe og Griffenfeld, baade i Karakteregenskaber og i Skæbne. Ganske vist blev Brahes Skæbne adskilligt blidere end den danske Statsmands; da man havde plyndret ham tilstrækkeligt, slap han for videre Tiltale, han deltog med megen Bravour i den skaanske Krig, hans Hat blev saaledes gennemboret af en Kugle i Slaget ved Lund, og han døde med adskillige store Godser i Behold, blandt andre det berømte Skokloster, der endnu er i Slægtens Besiddelse. Niels Brahe havde ogsaa Berøringspunkter med Frederik Ahlefeldt, han var saaledes ligesom denne ivrigt østrigsksindet, og nærmest tilbøjelig til at opgive Sveriges Forbund med Frankrig; dette Standpunkt var saa meget rimeligere, som Ludvig 14. i 1666, da den svenske Formynderregering havde Planer om at overfalde det efter Krigen svækkede Danmark, truede med i saa Fald at erklære Sverige Krig.

Karl 11. fremtræder ikke just i nogen flatterende Skikkelse paa Baggrund af hans Fremfærd imod Grev Brahe, navnlig naar der ses hen til, at Kongen ligesom sin Fader stadig tog Guds Navn i Munden, han skriver saaledes i et Brev umiddelbart efter Slaget i Køge Bugt: »Vi maa finde os i Guds guddommelige Dispositioner, idet vi nærer det urokkelige Haab, at bemeldte gode Gud vil

tage sig af vor retfærdige Sag og give os Erstatning for dette Tab ved Hjælp af anden Avantage.«

Niels Brahes Instrukser var af en saadan Art, at han til en vis Grad kunde handle efter Conduite, han fik saaledes Besked fra Stockholm om, at ifald han blev overbevist om, at Christian den Femtes urokkelige Villie var at slaa til, vilde Sverige muligvis søge at komme Danmark i Forkøbet; »om Konungen i Danmark vill hafva ruptur, är det bättre att slå till, än att låta honom gå i Ryggen.« Der var i Stockholm et Krigsparti, i Spidsen for hvilket stod selve Wrangel. Den franske Minister i Stockholm fik imidlertid Overtaget over Wrangel, og næppe var Brahe kommet til Danmarks Hovedstad, før Terlon slog en Klo i ham og foreholdt ham paa Ludvig den 14.'s Vegne, at han skulde arbejde for Danmarks Neutralitet; det faldt da ogsaa i god Traad med Niels Brahes Ønsker, og i store Træk med de Instrukser, hvormed han var kommet til København, ligesom med de Indtryk, han fik af Stemmningen i de ledende Kredse i København. Han blev hurtig overtydet om, at man fra dansk Side ikke ønskede Krig, og saa var hans Holdning givet, han skulde af al Magt støtte de danske Fredsbestræbelser, hvis Hovedrepræsentanter var Griffenfeld og Ahlefeldt.

I sin Indberetning af 12. Januar 1675 skrev Grev Brahe blandt andet følgende hjem: »..... at de ledende og de, der har mest Indflydelse, nødig vilde udsætte Danmark for Fare blot for at komme Holland til Hjælp, thi den gemene Mand, ja næsten alle, ønsker Freden og frygter Krigen; desuden er Kongen tilbøjelig for Fred.« Gesandten bemærker videre, at Griffenfeld absolut er stemt for Fred, men at Kongen maaske mindre vil høre paa ham end paa Gyldenløve, der er krigslysten. Det synes en contradictio in adjecto, idet Gesandten lige har talt om Kongens Fredsvillie. Niels Brahe skriver videre om, at man er misfornøjet med det haarde Skattetryk, der vil blive værre, ifald man beslutter sig til Krig, en almindelig Opstand kunde let blive Følgen. Gesandten synes at have mærket, at der fra visse Kanter arbejdes paa at skaffe Griffenfeld af Vejen, og at en Krig kunde være et Middel dertil. Om Christian den Femte bemærker Gesandten: »Konungen ser väl ut och vigoureux: han kan rida 24 Skolhästar på en Förmiddag.«

I Foraaret 1675 skriver Brahe hjem til Stockholm, at et af den danske Regering fremsat Forslag til en Alliance efter hans Mening kunde modtages. Grev Brahe blev imidlertid ganske desavoueret af sin Regering, denne mentø ikke at kunne gaa ind paa de fra dansk Side fremsatte Ønsker, der gik ud paa, at Sverige overfor Frankrig skulde tilbagekalde sit Krav om, at Frankrig ikke maatte slutte Forbund med Danmark uden Sveriges Samtykke, samt at Sverige ikke maatte støtte Gottorpske Foretagender til Skade for Danmark. Danmark havde strakt sig vidt for at opnaa Opfyldelsen af de to fremsatte Punkter, det havde afgivet et officielt Løfte om aldrig mere at gøre Fordring paa de skaanske Provinser og at lade Gottorp beholde, hvad det havde opnaaet ved Freden af 1660. Men netop dette sidste tyder paa, at hele Forslaget kun har været fremsat paa Skrømt, maaske dog fraregnet Henstillingen om, at Danmark og Sverige i Forening skulde optræde som Fredsmæglere mellem de krigsførende Magter. I Kravet om, at Sverige ikke maatte hjælpe Gottorp med at skade Danmark, sporer man Frederik Ahlefeldts Pen. I hele denne Tid havde Ahlefeldt arbejdet for, at man i første Række skulde gardere sig mod Gottorp, han krævede saaledes i Geheimeraadet, at der rettedes en bestemt Fordring til Gottorp om ikke at gøre fælles Sag med Danmarks Fjender, og Ahlefeldt mente, at Gottorp havde overtraadt Forbudet ved den nye Alliance, det havde sluttet med Sverige. Navnlig var Frederik Ahlefeldt misfornøjet med Gottorps Erklæring om ikke at ville træffe Afgørelse med Danmark angaaende Oldenborg uden i Samraad med Sverige. Som Følge af dette tilraadede Frederik Ahlefeldt Kongen »at sætte sig i Positur« nede i Sydholsten, saaledes at Sverige ikke »conjungerede« Bremen og Pommern og derefter angreb Danmark, medens Gottorp faldt os i Ryggen.

Niels Brahes Forhandlinger i København trak længe ud, hvad der ikke var saa underligt, idet sandsynligvis ingen af Parterne mente det alvorligt; da den overordentlige Gesandt havde været i København i tre Fjerdingaar, var man lige vidt, og Gesandten rejste hjem med uforrettet Sag. Skønt Grev Brahe, som vi ovenfor have nævnt, havde faaet Tilladelse til at handle efter Conduite, fik han dog stadig nye og mod hinanden stridende Instruk-

ser, han klager da ogsaa i sine Beretninger over, at han hverken ved ud eller ind. Men netop dette, at Forhandlingerne trak ud, gav Danmark et moralsk Rygstød, dets Forbundsfæller fik Indtrykket af, at Danmark gjorde sig kostbar, man forstod fra dansk Side snildelig at give det Udseende af, at det udelukkende var Sverige, der bejlede til Danmarks Venskab, medens det var Danmark ligegyldigt, hvorledes Sverige stillede sig, det imponerede de Allierede og gav Anledning til »en tjenlig Jalousie« hos dem.

Imidlertid var de svenske Tropper under Wrangel trængt ind i Brandenburg, der næsten laa blottet for Tropper, idet Frederik Vilhelm stod med sin Hær i Elsass. Sveriges Indtræden i Krigen fremkaldte en Forandring i den indre Styrelse, idet Karl den 11. rystede Grev de la Gardies Formynderskab af sig og selv greb Regeringens Tøjler. Han var alt myndig dengang, men havde hidtil bøjet sig for den mægtige Rigskansler. Karl den 11. var meget begærlig efter at komme i Krig, desuden stræbte den unge Konge efter det, Frederik den 3. havde opnaaet i Danmark, enevældig Magt, og dertil mente han, var Chancen størst i en Krig, som Kongen gik ud fra vilde blive sejrrig.

Den franske Gesandt i Stockholm, Marki de Feuquières, skrev i disse Dage til Ludvig den 14.: »Jeg kan forsikre Eders Majestæt, at han¹ er godt inde i Regeringssagerne og arbejder flittigt, hans Myndighed vokser i en forunderlig Grad, og han vinder alles Hjerter. Jeg kan ikke være for udførlig i min Beskrivelse af den unge Konge, der ser ud til snart at burde spille en stor Rolle i Verden.« Kort Tid efter skriver Gesandten: »..... Kongen vil være enevældig, og han elsker Krig.«

Indfaldet i Brandenburg betød imidlertid ikke straks Krig med Kurfyrsten, hvilket havde været ensbetydende med Danmarks Indtræden i Krigen, i Henhold til de Aftaler, der var blevne sluttede med Kejseren, Brandenburg og Holland. Det svenske Rigsraad viste den samme Ubeslutsomhed som under Forhandlingerne med Danmark, det kunde hænde, at det tog en Beslutning, der omstyrtede en Dagen før truffen, saaledes rettedes der en Skrivelse til Frederik Vilhelm, der blev anmodet om ikke at betragte den svenske Indrykning i brandenburgsk Pommern som et fjendt-

¹ Karl den 11.

ligt Skridt. Ligesaa selvmodsigende Befalinger fik Wrangel, der den ene Dag beordredes til at rykke frem, medens han et Par Dage efter modtog en Ordre om at holde sig ganske stille, da man først maatte oppebie Resultatet af de diplomatiske Forhandlinger. Wrangel vidste til sidst hverken ud eller ind; han var, da han fik Overbefalingen over den svenske Hær i Brandenburg, over 60 Aar og i den Grad plaget af Gigt, at han i Regelen maatte udstede sine Ordre fra Sengen.

Denne Tingenes Tilstand, som Karl den 11. udelukkende tilskrev Rigskansler de la Gardie, bestyrkede Kongen i hans Hensigt selv at gribe Magten, baade i den indre Styrelse og i Felten.

Den svenske Form for Krigsførelse tiltalte som rimeligt er ikke Ludvig den 14., der lod Feuquières tilskynde Grev de la Gardie og Rigsraadet til at lade Wrangel tage Offensiven. Denne direkte Henvendelse til Rigsraadet udenom Kongen stødte Karl 11. og gav Anledning til, at han overfor Feuquières udtalte, at fra nu af vilde han selv forhandle med Sveriges Allierede og personlig modtage de franske Subsidier. Dette blev Signalet til en hel Forandring. Medens Karl Gustav Wrangel af Navn bevarede Overbefalingen, blev Kommandoen lagt i Hænderne paa hans Brodersøn, den ganske unge Volmer Wrangel, under hvis Førelse Svenskerne trængte frem med rivende Hast, hærgende og plyndrende og efterladende sig lutter brændende Byer paa deres Vej, snart nærmede de sig Berlin. Det viste sig dog hurtigt, at Volmer Wrangel var for ung og umoden til det Hverv, der var betroet ham, Generalerne vilde ikke lystre ham, og Operationerne standsede.

Imidlertid var det Øjeblik indtraadt, da Danmark maatte træde aktivt ind i Krigen. Det var i Henhold til det Forbund, som Danmark det foregaaende Aar havde afsluttet med Kejseren og Kurfyrsten af Brandenburg, det Forbund, ved hvis Afslutning Frederik Ahlefeldt havde været Hovedmanden. Danmark havde afgivet det højtidelige Løfte at gribe aktivt ind i Krigen, saa snart en ny Fjende anfaldt Brandenburg; at der med den Fjende var ment Sverige, kunde ingen være i Tvivl om. Karl den 11. var stemt for hurtigt at komme Danmark til Livs, og gav Befaling til, at en Del af den svenske Hær skulde gaa over Elben for fra

Bremen at falde det danske Monarki i Ryggen. En hurtig Udførelse af denne Plan blev dog forhindret af de usikre Kommandoforhold. Det var blevet nødvendigt paany at overlade den øverste Ledelse af Hæren til Karl Gustav Wrangel, men han var i den Grad plaget af Gigt, at han maatte føres rundt paa en Baare, paa hvilken han laa udstrakt. Feltmarskalken turde imidlertid ikke paatage sig Udførelsen af denne Ordre, da han ikke mente at have Tropper nok og var bange for at blotte den erobrede Del af Brandenburg, desuden havde Sverige forpligtet sig til at lade den franske Hærledning disponere over de svenske Tropper, og der var lige udgaaet en Ordre fra Ludvig den 14. til med en mindre Troppeafdeling at rykke mod Schlesien. Disse Omstændigheder bevirkede, at Danmark fik Respit til at sikre sig mod Gottorp, hvorom senere.

Griffenfeld haabede imidlertid endnu paa at kunne opnaa at holde Danmark udenfor Krigen, saaledes at man fra dansk Side overtog Mæglerens Rolle, en Tanke, der mødte velvillig Forstaaelse hos Ludvig den 14. Den franske Konge vilde nødvendig have en Fjende til og var desuden klar over, hvilken vanskelig Stilling Frankrigs Allierede Sverige vilde komme i, naar det skulde slaas med Naboriget, samtidig med at dets Stridskræfter var fuldt optagne i Tyskland.

Kong Ludvig synes at have været endogsaa meget ivrig efter at holde Danmark udenfor Krigen og søgte til den Ende at vinde Danmarks mest indflydelsesrige Mand Griffenfeld. Man forbavses unægtelig over den Pris, Europas mægtigste Potentat vilde give for at opnaa Danmarks Neutralitet. Ludvig den 14. tilbød uden mindste Betænkelighed at træde i Slægtskabsforbindelse med Griffenfeld. I en personlig Skrivelse til Terlon tilbyder Ludvig den 14. Rigskansleren »min Kusine de la Trémoille til Ægte, ... jeg har omtalt denne Sag for Meyer¹ ..... der behøves megen Finhed, saa meget mere som jeg hører, at Dronningen af Danmark og min Cousine de la Trémoille ikke ere gunstige for denne Plan.« Efter Modtagelsen af Ludvig den 14.'s Brev gaar Terlon til Griffenfeld og overbringer ham et regulært Ægteskabstilbud, der er i Øjeblikket den største Udsigt for Grif-

¹ Den i et tidligere Kapitel omtalte danske Gesandt i Paris, en nær Slægtning af Griffenfeld.

fenfeld til at blive besvogret med Kongen af Frankrig. Samtidig med Overrækkelsen af Ægteskabstilbudet lader Terlon Griffenfeld forstaa, at Danmark kan opnaa Frankrigs Venskab, ifald det vil lade Sverige i Fred. Udover det lover Terlon Griffenfeld forskellige Begunstigelser, som ikke nærmere præciseres. Ogsaa Frederik Ahlefeldt søgte Ludvig den 14. at vinde, hvilket maatte anses for betydelig sværere, eftersom det var Kongen bekendt, at Statholderen hældede mod Østrig. Nogle smukke Gobeliner paa Tranekjær vidner endnu den Dag idag om Frankrigs Bestræbelser for at vinde Ahlefeldt for sin Sag.

Griffenfeld nærede ikke noget højere Ønske end at blive gift med den franske Prinsesse, som han sikkert har været meget forelsket i, skønt Frøken de la Trémoille, efter hendes Billede at dømme, var alt andet end køn, hun lignede den danske Dronning, snarere endnu grimmere end kønnere.

Prinsesse Charlotte Amalie de la Trémoille var Datter af en bourbonsk Prins, nær beslægtet med Ludvig den 14., og en Prinsesse af Hessen, Søster til Christian den Femtes Svigerfader, den unge Pige var altsaa en kødelig Kusine til den danske Dronning. Prinsessen var ligesom sin Moder reformert, hvad hendes strengt katolske Fader var meget misfornøjet med, det fremkaldte pinlige Familiestridigheder, der gav Anledning til, at Prinsesse de la Trémoille fulgte den danske Dronnings Opfordring til at fæste Bo i København ved hendes Hof. Her forelskede Kongens Broder Jørgen sig i den fremmede Fugl, der synes at have gengældt hans Følelser, men Prinsen kunde ikke opnaa sin Broders Samtykke til en ægteskabelig Forbindelse. Derimod var Christian den Femte ganske stemt for et Ægteskab mellem Frøken de la Trémoille og Griffenfeld. Vi ville høre paa, hvad Madame de Sévigné skriver om dette Emne, den berømte Brevskriverske var en intim Veninde af Prinsessens Moder og derfor velunderrettet: »Jeg har været henne at se til den gode Prinsesse, der modtog mig med Glæde, hun holder af sin Datter og er meget optaget af hende, hun fortalte mig, hvor meget hun savner Datteren, og talte til mig om hende, da jeg er det eneste Menneske, der kan forstaa hendes Sorg. Nu skal du altsaa, mit kære Barn,¹

¹ Brevet er skrevet til Brevskriverindens Datter, Fru de Grignan.

FROEN DE LA TRÉMOLLE

høre nyt fra det danske Hof. Du skal vide, at Prinsesse de la Trémoille er Kongens og Dronningens Yndling, Dronningen er hendes kødelige Kusine; Kongen har en Broder, der er meget køn, meget beleven, og som vi kender fra hans Besøg i Frankrig, han er optændt af Lidenskab for Prinsessen, og det er ikke umuligt, at Prinsessen kan være tilbøjelig til ikke ligefrem at hade ham; men saa er der en almægtig kongelig Yndling, der hedder Grev Kingstoghnekllfel.¹ Du forstaar mig nok. Greven er forelsket i Prinsessen, men hun kan ikke fordrage ham, ikke fordi der er noget at indvende imod ham, han er tværtimod en retskaffen Mand, af et smukt Ydre, aandfuld og beleven, nej, men han er ikke adelig af Fødsel, og alene Tanken herom faar hende til at besvime. Kongen er hendes Fortrolige og vilde gerne have Partiet bragt i Stand; Dronningen holder med sin Kusine og vilde hellere have Prinsen til hende, men det vil Kongen ikke vide noget af, og Yndlingen lader Rivalen føle, at han er skinsyg paa ham, og at han er i Besiddelse af Kongens Yndest. Prinsessen græder og skriver Breve paa 40 Sider til sin Moder, hun har bedt om at maatte rejse bort, men hverken Kongen eller Dronningen vil gaa ind paa det, og hver har sin Grund dertil. »

At det var Ludvig den 14's oprigtige Mening at skænke Griffenfeld sin Kusine, er ganske givet, for Terlon fik Ordre til paa Griffenfelds Vegne at fri til Prinsessen, efter at Rigskansleren havde betroet Gesandten sin Kærlighed. Prinsessen svarede med en Kurv, noget Griffenfeld synes at have taget sig meget nær.

Hele denne Affaire var ingenlunde gaaet stille af, navnlig havde Terlon, der, skønt Diplomat, var meget sladderagtig, talt til højre og venstre derom. Fra anden Side blev der nu anglet efter den mægtige Kansler; Hertug Ernst Gynther af Augustenborg, der sad meget smaat i det økonomisk set og var ved at gaa nedad socialt, lod Griffenfeld forstaa, at han var velkommen som Bejler til hans Datter, Louise Charlotte. Griffenfeld skulde i sin Egenskab af Svigersøn hjælpe Augustenborgeren til Vejrs, desuden var Datteren vanskelig at faa anbragt, da Rygtet havde haft travlt med hende.

¹ Markisen finder Griffenfelds Navn saa barbarisk, at hendes Pen ikke kan give Udtryk derfor paa anden Maade.

Dette Parti var sikkert blevet til Virkelighed, hvis ikke Griffenfeld havde faaet nye Forhaabninger om at vinde den franske Prinsesse, men derved trak Tiden ud, ingen af de to Damer blev Grevinde Griffenfeld, thi Rigskanslerens pludselige Fald standsede det hele.

Da Griffenfeld atter søgte at nærme sig den franske Dame, maatte han faa Indtrykket af, at hans Aktier stod bedre, Sandheden var imidlertid den, at Prinsesse de la Trémoille ikke syntes bedre om Griffenfeld end tilforn, men under Paavirkning af sine franske Slægtninge samtykkede Prinsessen i at holde Griffenfeld hen, Ludvig den 14. ønskede, at Griffenfelds Sympati for Frankrig bevaredes, og hans Kusine skulde være Lokkemad. Griffenfelds Frieri til Frøken de la Trémoille bidrog saaledes til at hindre et Brud mellem Frankrig og Danmark. Terlon handlede troligt i Ludvig den 14's Aand og bestræbte sig af al Magt for at holde Griffenfelds gode Stemning overfor Frankrig vedlige, der blev uafbrudt ført baade mundtlige og skriftlige Forhandlinger mellem Terlon og Griffenfeld; en i statsretlig Henseende interessant Vending kommer hyppigt frem i Terlons Forhandlinger med Griffenfeld, i Omtalen af Hertugen af Gottorp kalder Terlon den danske Konge »Kongen, hans Herre«.

Griffenfeld og Frederik Ahlefeldt er hyppig Genstand for Omtale i Terlons Rapporter, og Gesandten fremsætter den Tanke, at Ahlefeldt burde være Fredsdelegeret i Nymwegen.

Griffenfelds og Terlons Forhandlinger gik meget glat, de franske Krav var ikke store, Danmark behøvede blot at bevare Neutraliteten, hvilket nærmest maatte forstaas saaledes, at Danmark undlod at overfalde Sverige, desuden skulde Danmark være Mægler mellem de Stridende, for begge Dele vilde Danmark blive betalt med rundelige Subsidier. Samtidig paalagde Griffenfeld den danske Gesandt i Paris, Meier, at forhandle med den franske Regering. I Paris skulde Meier overfor Regeringen erklære, at Danmark maaske kunde finde Udvej til at løse sig fra sit Forbund med Østrig og Brandenborg og stille i Udsigt, at Danmark vilde gaa over til Frankrigs Parti. Men baade Griffenfelds egne Forhandlinger med Terlon og Meiers Bestræbelser i Paris hemmedes af den Omstændighed, at Griffenfeld ikke vidste, hvor

langt han turde gaa, Sagen var den, at han ikke længer var helt sikker paa at have Kongen i sin Magt. Han vidste, at Kongen betragtede det som en Æressag ikke at svigte sine Forbundsfæller, det kunde derfor ikke nytte at anmode om Kongens Bemyndigelse til at imødekomme Frankrigs Ønsker, endnu mindre kunde det lade sig gøre at handle modsat Kongen bag hans Ryg, Christian den Femte havde flere Gange udtalt sin Fortrydelse over, at hans Rigskansler handlede for meget paa egen Haand. Havde Griffenfeld været eneraadende, var det sandsynligvis endt med et Forbund med Frankrig, hvilket sikkert havde været det tjenligste for Danmark. Nu maatte man som sædvanlig se at trække Tiden ud. Hvad der gjorde Sagen vanskeligere, var den Omstændighed, at Danmark for ingen Pris vilde gaa med til at lade Sverige være den anden Mægler, det kunde Terlon ikke undgaa at mærke, idet han hyppigt var til Stede ved de Forhandlinger, der i Kjøbenhavn førtes med Niels Brahe.

Nogen Krigserklæring gik ikke forud for den skaanske Krig fra nogen af Siderne, Krigen kom ganske automatisk, den var fremkaldt af Forholdenes Magt, Sverige var trængt ind i Brandenburg, og det krævede i Henhold til de trufne Aftaler Danmarks Indgriben.

Umiddelbart før den længe ventede Krigstilstand indtraadte, skaffede Danmark sig Klarhed overfor Gottorp, som man gik ud fra vilde følge sin saa ofte fulgte Fremgangsmaade. Med Hensyn til Gottorp var Ahlefeldt Expert, og som saadan anerkendtes han ogsaa af Griffenfeld, som vi vil se af dennes Bemærkninger til Gehejmeraadets Protokol om de udenrigske Sager. Bemeldte Protokol indeholder de kongelige Resolutioner angaaende Udenrigspolitikken, nedskrevne paa dansk egenhændig af Griffenfeld lige til hans Fald. Efter den Tid overtager Ahlefeldt Protokolførelsen, hvor nu det tyske Sprog benyttes.

31. Juli 1671.

Er aff hans may^{tet} resolveret, at een secret ordre til stath. Ahlefeld skulde gifves nu ved sin tilbagekomst paa ny den Oldenburgiske sag med allffvaar at foretage: først at søge at vinde Kihl-

man til hans maytets tjeniste med promesser, huori hand maa gaa till 15 å tiuffvetusind rixdlr., dernest skal statholder Ahlefeld effter den hannem medgiffne project søge at slutte og i pennen forfatte tractaterne med Gottorp. Kand det icke effter projecten skee, da at søge at erholde blotte possessionen for de her foraffskeedede 150 000 rdlr. og loffve Gottorp, naar de Sagen mod Pløn vinder, endda hundrede og halfftredeindstiuffve å tohundredetusind rixdaler. Og om end det icke vill lyckes, da at søge at gjøre een reglement, huorledes med regieringen i greffskaberne¹ skall forholdes, efftersom hans maytet icke vel meere kand taale hertugen i communion med sig, og faar saa Gottorps andeel aff intraderne saa lenge in deposita hensettes.

Nedenstaaende Bemærkninger, som Griffenfeld har tilført Gehejmraadets Protokol, referere sig til Ahlefeldts Brev af 3. August 1672 og er nedskrevne under 12. November samme Aar.

Formodes og udj betragtning, at den eengang stipulerede vederlags summa for greffskaberne² aff hans maytets blotte generositet saa merckelig er forhøyet, at da paa biskoppen aff Lübeck hans pension, huorum udj det Ahlefeldtske project meldes, intet videre prætenderes. Befales saa statholder Guldnlöwes dexteritet alting paa beste og tienliegste maade til hands maytets aduantage at menagere og fornemmeligen at præcavere, at dett icke maatte udtydes eller utiliter accepteris, ligesom hans maytet skulde være sindet at vige fra den her sluttede accord, oc den saa i fremtiden gottorp saasom ey fuldkomlig sluttet traduceris.

¹ Oldenborg og Delmenhorst.

² Oldenborg og Delmenhorst.

GRIFFENFELDS OG AHLEFELDT'S SAMARBEJDE

GRIFFENFELD og Ahlefeldt var stadig enige om saa længe som muligt at undgaa Krig, begge have vel haabet, at der kunde hænde et eller andet, som vilde støtte deres Planer om at bevare Freden, nogen stærk Overbevisning om Muligheden heraf har de næppe haft. Griffenfeld byggede hele sit Haab paa Frankrig, ved hvis Hjælp han tænkte, Danmark kunde opnaa i det mindste en Stump af de skaanske Provinser uden Sværds slag. Griffenfeld kendte Ludvig XIV's Iver for at holde Danmark uden for den europæiske Krig, og mente, at den franske Konge vilde være tilbøjelig til at give noget til Gengæld for Danmarks Neutralitet. Næsten lige til den Dag, Krigen med Sverige brød ud, vedblev Griffenfeld at forhandle med Frankrig. Ahlefeldt delte ikke Griffenfelds franske Sympatier, østrigskvenlig som han var. Frederik Ahlefeldt synes, skønt om mulig endnu ivrigere Fredsven end Griffenfeld, at have haft en klarere Erkendelse end Vennen, af, at Krigen, om ikke noget overordentligt indtraadte, før eller senere var uundgaaelig. I sine Samtaler med Christian V holdt Ahlefeldt stadig bestemt paa Neutralitet, men hævdede lige saa bestemt, at Neutraliteten skulde være væbnet. Naar Frederik Ahlefeldt var saa ivrig for at bevare Neutraliteten, var det ikke blot fordi han, Fredsvennen, overhovedet var en Modstander af et krigersk Foretagende, men ogsaa fordi han bedre end de fleste vidste, hvor slet Danmark var forberedt paa Krig. Dertil kom, at det krepereede Ahlefeldt, at Danmark, der var kómmet saa nogenlunde paa Fode efter Frederik 3's Krige, nu skulde se sin begyn-

dende Velstand forskærtset ved nye Krigsforetagender, han vidste, i hvilken Grad de Indtægter, der nu i nogenlunde rigeligt Maal strømmede ind i Kongens Kasse, vilde tørre ind. Som Statholder i Hertugdømmerne var det Frederik Ahlefeldt en overmaade pinlig Tanke, at de Landsdele, hvor han hørte hjemme, og som vare betroede til hans Omsorg, nu atter skulde lide under Krigens Svøbe. Han vidste af sørgelig Erfaring, i hvilken Grad de tidligere Kongers mange Krige særlig vare gaaede ud over Slesvig og Holsten.

Ogsaa Griffenfeld prædikede Neutralitet for Kongen, men i Modsætning til Ahlefeldt arbejdede han ikke for at faa Danmark bedre udrustet til at gaa en Krig imøde. Af Ahlefeldts Udtalelser i Breve faar man et klart Indblik i, hvor slet forbedret Danmark var, Griffenfeld synes at have haft den stik modsatte Opfattelse, ganske som om Danmark var rustet til Tænderne. Endog efter Krigens Udbrud modsatte Griffenfeld sig yderligere Oprustninger, medens Frederik Ahlefeldt indtog det ulige mere logiske Standpunkt, at naar man endelig havde indladt sig paa den som han kaldte det »ulyksalige Krig«, maatte man tage Konsekvenserne og anstrenge sig af al Magt for at bringe Landet i bedre Krigsberedskab. Griffenfelds besynderlige Holdning paa dette Punkt blev forskelligt bedømt. Man har ment, at Griffenfeld, der for enhver Pris vilde bevare sin altformaaende Indflydelse over Kongen, var bange for, at Christian 5. skulde blive unddraget hans Indflydelse under Krigsforberedelse og efterfølgende Krig, og at Generalerne skulde faa Magt over Eneherskeren. Det kan ogsaa tænkes, at Griffenfeld af personlige Grunde har ønsket at holde sig gode Venner med de europæiske Potentater, ligegyldigt paa hvad Side de stod i den europæiske Krig; Ludvig 14's Sympati var han saa nogenlunde sikker paa, og her spillede, som ovenfor omtalt, selve Gud Amor med ind. Med den tyske Kejser stod Griffenfeld paa den bedste Fod, derom vidnede tilfulde den Omstændighed, at han ligesom Frederik Ahlefeldt var blevet ophøjet til tysk-romersk Rigs greve og var ude efter et passende, til Titlen svarende, Grevskab. Selv Englands Venskab anglede Griffenfeld efter, til Stillingen som tysk Rigs greve og en bourbonsk Prinsesses Ægtemand øn-

skede han at knytte en engelsk Hertugkrone; dansk Lensgreve var han længst. Helt utilbøjelig til at følge Jens Juel i hans Sympati for en overfor Sverige velvillig Neutralitet, ja maaske et Forbund med den gamle Arvefjende, har Griffenfeld næppe været. Men her stod han over for en Mur. Christian 5. var endnu stadig forpint over Tabet af de skaanske Provinser, han talte om, hvilken Lidelse det var ham under sine Besøg paa Kronborg at se over det smalle Øresund til Danmarks gamle By Helsingborg, der var i Sveriges Besiddelse. Griffenfeld var klog nok til at indse, at Kongen aldrig vilde gaa med til et Forbund med Arvefjenden, men Tanken maatte være tiltalende for Griffenfeld, for her var Nøglen til Frankrigs Venskab, som det laa Rigskansleren saa meget paa Sinde at bevare.

Sveriges Angreb paa Brandenburg kom som Følge af Forbundet med Frankrig, og Sverige dreves ligesom Danmark ind i den europæiske Krig af Forholdenes Magt.

Der var i Sverige Mænd, der delte Hannibal Sehesteds Anskuelse om, at Norden skulde se at glemme de indbyrdes Stridigheder og holde sammen. Den Mand, som frem for alle repræsenterede denne Tankegang, var Johan Gyldenstjerne, han var ligesom Niels Brahe en Tilhænger af intimt Samarbejde mellem begge de nordiske Konger, Norden vilde under disse Forhold blive en førende Stormagt i Europa. Johan Gyldenstjernes Præmisser var dog forskellige fra Griffenfelds, den danske Rigskansler vilde have Danmark nøje knyttet til Frankrig, medens Gyldenstjerne ønskede, at et forenet Norden skulde afryste Frankrigs og navnlig Englands Formynderskab. Griffenfeld og Gyldenstjerne kunde sikkert have fundet en *modus vivendi*, om Griffenfeld havde været Eneherre i Danmark og ikke havde haft Hensyn at tage til Christian 5., Hensyn som han dog mere og mere satte sig ud over, til stor Fortrydelse for Kongen.

Frederik Ahlefeldt, der kun havde een Tanke, Fred, var ogsaa blevet vundet for disse foreløbig noget vidtsvævende Planer, men som vi ovenfor har set, førte Niels Brahes Forhandlinger med Griffenfeld og Ahlefeldt ikke Forsoningsplanerne et Skridt videre.

Danmarks Forbund med Brandenburg var noget løst affattet, men Aanden i Forbundet tilsagde hver af de contraherende Parter at gribe ind, naar den anden Part blev overfaldet. Ved diplomatisk Snilde kunde man i det mindste foreløbig sno sig fra Forpligtelsen. Forholdene vare imidlertid saare udviklede, Danmarks to Forbundsfæller Frankrig og England havde ogsaa sluttet Alliance med Danmarks gamle Arvefjende, Sverige, og det var lykkedes svensk Statsmandskunst at faa rykket Frankrig noget bort fra Danmark; i flere Aar gav dette Anledning til en Kappelstrid mellem den danske og den svenske Regering om, hvem der kunde faa Frankrig over paa sin Side. Her var naturligtvis Griffenfeld i en ganske særlig Grad virksom, dels som Landets indflydelsesrigeste Mand, dels som Følge af hans udprægede franske Sympatier. Danmark havde i Virkeligheden lettere Spil end Sverige, idet der var en langt større Enhed i Statsstyrelsen end i Sverige, hvor Medlemmerne af Formynderregeringen uafbrudt laa i Haarene paa hinanden, særlig i Spørgsmaalet om Stillingen til Frankrig. Christian 5.'s Sympatier gik decideret i østrigsk Retning, men han lod Griffenfeld og Ahlefeldt raade, saa vel i udenrigspolitisk som i andre Henseender.

Det lykkedes Sverige at aftvinge Kong Ludvig et Løfte om at forhindre Danmark i at gribe ind i eventuelle Krigsbegivenheder i Nordtyskland, dermed var Danmark, om det vilde bevare Forbundet med Frankrig, afskaaret fra at angribe Sverige paa dets saarbareste Sted. Stillingen var den, at Frankrig vilde have frie Hænder til at falde over Holland; at det havde faaet baade England og Sverige over paa sin Side, var en mægtig Hjælp, men Nederlandene havde en Støtte i Danmarks gamle Allierede Kurfyrsten af Brandenburg, hvem det var lykkedes at faa den tysk-romerske Kejser over paa sin Side. Forbundet mellem Danmark og Brandenburg forpligtede absolut ikke Danmark over for Nederlandene, der var blot truffet Bestemmelse om at virke for Opretholdelsen af den noget svævende vestfalske Fred.

Aaret efter, at Danmark havde afsluttet sin Forsvarsalliance med det tyske Rige og Brandenburg, sluttede det i 1673 et Forbund af ganske lignende Art med Holland; i Henhold til denne

Alliance forpligtede Danmark sig til at erklære Sverige Krig, ifald denne Magt i Forening med Frankrig overfaldt Nederlandene.

Samtidig opstod nye Farer, idet Christian Albrecht af Gottorp var gaaet over til sine Forgængeres Politik og stærkt tenderede mod Sverige, Grunden var Ordningen af det oldenborgske Spørgsmaal, en Ordning med Hensyn til hvilken Hertugen følte sig brøstholden. Hertugen af Holsten-Gottorps Holdning blev i høj Grad medbestemmende ved den skaanske Krigs Udbrud. Griffenfeld var kommet under Vejr med, at Gottorp havde lovet Sverige Hjælpetropper under en eventuel Krig med Danmark, samt givet Tilladelse til, at svenske Tropper fra Tyskland marcherede gennem de gottorpske Lande for at anfælde Danmark bagfra, desuden skulde Svenskerne ved Krigsudbruddet have Lov til straks at besætte Tønning. Vi have i det foregaaende Bind under Skildringen af Landdagene i Hertugdømmerne omtalt, at de for Danmark og Gottorp fælles Landdage havde givet Anledning til Strid mellem de tvende Fyrster, den Strid blussede nu atter op. De indløbne Meddelelser gav Anledning til, at Kongen lokkede sin Svoger i en Fælde og tog ham til Fange i Rendsborg. I det lem-fældige Fangenskab, hvori Hertugen befandt sig, blev han tvunget til at underskrive det berømte Rendsborgforlig, som uskadeliggjorde Gottorp, og til at afstaa den hertugelige Del af Slesvig.

Rendsborgtraktaten var Griffenfelds og Ahlefeldts Værk, det var dem, der underskrev Traktaten paa Kongens Vegne og dikterede Gottorps Repræsentant Kielmann den danske Stats Betingelser. Rendsborgtraktaten blev Indledningen til Fjendskabet mellem de hidtil uadskillelige Venner, Griffenfeld og Ahlefeldt.

Baade Griffenfeld og Ahlefeldt nærede svare Betænkeligheder ved at indgaa Forbund med Holland, men Generalstaterne stillede saa rigeligt med klingende Mønt i Udsigt til Gengæld for Alliancen, at det var vanskeligt at afslaa Tilbudet, Danmark maatte have de Penge, for det Tilfælde at det blev draget med ind i de urolige europæiske Forhold. Faren herfor var meget stor, idet Europa var ved at dele sig i to Lejre, for og imod Ludvig 14., hvis Færd efterhaanden truede med ganske at forrykke den europæiske Ligevægt. Ahlefeldt saa med Sympati paa Nederlandenes Frihedskamp, hans rigstyske Sympatier gjorde sig gældende, idet

han var bange for, at Frankrig efter at have banket Nederlænderne af, efterhaanden skulde vinde en overmægtig Indflydelse i det hellige romerske Rige og sluttelig helt fortrænge Kejseren; Ludvig 14. stiledede virkelig en Tid mod den tyske Kejserkrone. Frederik Ahlefeldt mente ikke, at Sverige med sine store Besiddelser i Tyskland kunde se roligt paa denne Tingenes Udvikling, og han haabede paa at opnaa en Forstaaelse med Sverige, naar man foreholdt det Farerne ved et fransk Overherredømme i Svensk-Pommern og Bremen. Ahlefeldt var ikke fremmed for en Slags tysk Korstog, der skulde have til Hensigt at dæmme op mod den overhaandtagende franske Indflydelse over det tyske Rige, gennem Holsten var Danmark Medlem af det tyske Rige og havde som saadant et Ord med i Laget. Det var Leopold den Førstes Tanke at samle alle Tysklands to til tre Hundrede større eller mindre Suveræner, til hvilke Frederik Ahlefeldt hørte, som regerende Greve af Rixingen, til en Kamp for hans Rettigheder, men det var meget vanskeligt at bringe de løst forbundne tyske Fyrster under en Hat, saa meget mere som flere af dem var Ludvig 14.'s lydige Vasaller. En af dem, Johan Frederik af Hannover, var Christian 5.'s Onkel, som Frederik Ahlefeldt uden Held havde søgt at bearbejde for Kejsersens Interesse. Her havde Ahlefeldt desuden ikke sin Velynderinde Enkedronningen i Ryggen, Sophie Amalie var som sin Yndlingsbroder fransk orienteret. Frederik Ahlefeldt gjorde over for Niels Brahe gældende, at den danske og svenske Konge, som Herrer henholdsvis i Holsten og Pommern, burde staa sammen til Støtte for den tyske Kejser. Det var da ogsaa Constellationen i Tyskland, der gav Skubbet til, at Danmark allierede sig med Holland, Griffenfeld og Ahlefeldt maatte nolens volens følge Strømmen. Habsburgerne i Spanien følte ved den Lejlighed, at Blodets Baand knyttede dem til de østrigske Habsburgere, og en ny Alliance sluttedes mellem Kongen af Spanien og den romerske Kejser, derefter sluttede Holland sig til Alliancen. Det faldt i Frederik Ahlefeldts Lod at forhandle med den overordentlige Gesandt, som Leopold den Første sendte til København. Havde Ahlefeldt fulgt sit Hjertes Indskydelse, havde han sikkert foreslaaet et Forbund med Kejseren, men som sædvanlig lod han Hovedet raade og henstillede til Kon-

gen at se Tiden an. Men da baade Spanien og Holland havde sluttet sig til Leopold den Første, opgav Ahlefeldt sine Betæneligheder, og foranledigede Forbundet med Kejseren afsluttet ved Nytaarstid 1674.

Foruden de her nævnte Allierede havde Danmark ogsaa de med det danske Kongehus beslægtede Fyrster i Brunsvig og Hessen. Frederik Ahlefeldts mangeaarige Kongstanke, et Forbund mellem Danmark og de mægtigste nordtyske Fyrster, var nu realiseret. Naar Ahlefeldt havde arbejdet saa ihærdigt for Oprettelsen af dette Forbund, særlig under sine mange Forhandlinger med de brunsvigske Fyrster, var det ogsaa af Hensyn til Oldenburg, det nyerhvervede, afsides og ubekvem beliggende Grevskab skulde sikres mod at blive afskaaret fra Danmark under en Krig. Ahlefeldts Tilfredshed med Forbundet med Holland var dog noget blandet, man kan af hans Breve se, at han mangen Gang ærgrede sig over den Hensynsløshed, der fra hollandsk Side udvist mod hans Fædreland.

Ogsaa Griffenfeld havde sine Betæneligheder ved Forbundet med Holland, han var bange for at støde Ludvig 14., men han maatte tage Konsekvenserne, og det blev paalagt Jens Juel at arbejde til Gunst for Holland. Juel skulde foreholde den svenske Regering, hvor farligt det vilde være for Sverige og dets Handel, om England ved Hollands Nederlag blev Eneherre paa Havene. Men Sverige var nu saa fast knyttet til Kong Ludvig, at Jens Juel i Virkeligheden talte for døde Øren, medens de la Gardie med machiavellistisk Diplomati stillede sig venligt an over for den danske Udsendings Forslag.

Naar det ovenfor er blevet sagt, at der herskede større Enhed indenfor den danske Statsstyrelse end indenfor den svenske, er dermed ikke sagt, at der herskede Enighed. Der var i Danmark et Krigsparti og et Fredsparti. Inden for Hær og Flaade, hvor man selvfølgelig ikke kunde vente Fredskærlighed, var der megen Stemning for Krig. Kongen var, uden at være i Besiddelse af særlige Feltherreegenskaber, ivrig Militær, det morede ham at trodse Farer, og først og sidst tørstede han efter Hævn for de to sidste Svenskekrige, han brændte af Begærlighed efter at faa de skaanske Provinser tilbage. Hadet til Gottorp har sikkert ogsaa

paavirket Kongen, der aldrig kunde glemme, at Gottorperne havde været halvt med Svenskerne om at berede Danmark de mange Ydmygelser. Selv om Christian 5. gennem hele sit Liv bevarerede et uudslukkeligt Had til Sverige, et Had, som end ikke det senere Svogerskab med Karl 11. kunde dæmpe, har Naget til Gottorp sikkert været større. Den gamle, naive Opfattelse, der gaar ud paa, at alene en krigsgal Konges Lune, paa Trods af Raadgivernes Manen til Fred, fremkaldte den skaanske Krig, maa ganske lægges paa Hylden, det var Forholdenes Magt, der fremkaldte Krigen. At Christian 5. ikke var overvættets krigslysten, have vi et uomstødeligt Bevis for i den Omstændighed, at Kongen under Forhandlingerne med Grev Brahe forsikrede den svenske Gesandt om, at Danmark var villig til i et og alt at godkende Freden i København 1660, endog hvad Danmarks Forhold til Gottorp angik. Basis for dette Tilbud var, at Sverige ikke søgte at forstyrre Danmarks gode Forhold til Frankrig og tillod Danmark at spille Mæglerens Rolle, altsaa et saa udpræget Freds- og Neutralitetsprogram som vel muligt. Endog Fredsvennen par excellence Frederik Ahlefeldt synes at have haft større Betænkeligheder end Kongen ved dette Forslag, der forekom ham at være en Troløshed mod Østrig og Brandenburg. Kurfyrsten tilkendegav da ogsaa sin Ærgrelse over Christian 5.'s Fredsvenlighed, det var Frederik Vilhelm, der formeligt tvang Danmark ind i Krigen.

De mange Forhandlinger, som Afslutningen af Alliancerne gav Anledning til, førtes af Griffenfeld og Ahlefeldt, men Kongen fulgte med i alt. Iøvrigt var diplomatiske Forhandlinger ikke Christian 5. noget fremmed, han yndede i høj Grad at bruge Pennen, selv om han ikke førte den med saa stor Smidighed som hans to Raadgivere; at det til Tider faldt Kongen lettere og naturligere at afgøre vigtige Sager pr. Brev end mundtligt, har vi flere Eksempler paa.

Det er højst usandsynligt, at der bag Sveriges Overfald paa Kurfyrsten af Brandenburgs Lande skulde have ligget Tanken om en ny Krig med Danmark, Sverige var gennem den Række af Krige, det havde ført med Danmark, blevet saa meget stærkere og mægtigere, at det ikke kunde nære yderligere Ønsker. Desuden maatte man i Sverige regne med, at Beboerne i de nyerhvervede skaan-

ske Provinser stadig var meget misfornøjede med det svenske Herredømme, og længtes efter en Genforening med Danmark; blev Krigen indledet i Skaane, vilde dette Forhold medføre ubehagelige Følger for Sverige. Griffenfeld ønskede, at Krigen skulde indledes med et Angreb paa Skaane, ved hvilken Lejlighed man vilde udnytte Beboernes Ønsker om en Genforening med Danmark. Men uheldigvis var det ikke Danmark, der skulde fastslaa Krigsskuepladsen; i Henhold til Forsvarsalliancerne skulde det afgøres af en Flertalsbeslutning mellem de Allierede, og Afgørelsen gik ud paa, at Nordtyskland blev Krigsskuepladsen. Griffenfelds Forslag om et Angreb paa Bremen blev kuldkastet, Kurfyrsten forlangte, at den danske Hær i Forening med hans skulde erobre Svensk-Pommern. Det, at Kongen gik med Kurfyrsten imod sin første Raadgiver, var et haardt Slag for Griffenfeld, og det gjorde ikke Sagen bedre, at det var Generalerne, der fik Kongen til at rette sig efter Kurfyrstens Ønske. Naar Griffenfeld var saa ivrig efter at erobre Bremen, var det, fordi han ønskede at tilbyde Sverige denne Stat i Bytte for Skaane, saa kunde Krigen hurtigt bringes til Afslutning, og Griffenfelds stadige Tanke, at bevare Frankrigs Venskab, gennemføres. Naturligvis skulde denne Byttehandel ordnes af det franske Diplomati.

VENNERNE BLIVER UVENNER

ENIGHEDEN mellem Griffenfeld og Ahlefeldt om at forhindre eller i det mindste forhale Krigsudbruddet havde bevirket, at det inderlige Venskab mellem de to Statsnænder blev endnu varmere, men som ovenfor nævnt, vakte Griffenfelds tvetydige Politik under Rendsborgforhandlingerne med Gottorp Ahlefeldts Mistanke om, at Griffenfeld spillede under Dække med Fjenden. Fra det Øjeblik blev Forholdet naturligtvis usikkert, men som den forsigtige Mand, Ahlefeldt var, gik han dog ikke hovedkulds til Værks, og nøjedes med at tilraade Kongen at se Griffenfeld noget nøjere efter i Kortene. Da Frederik Ahlefeldts Mistanke beroede paa temmelig løse Gisninger, en uforsigtig eller kaadmundet Udtalelse af Vennen efter Afbrydelsen af Forhandlingerne med Gottorp, lod Statholderen ikke sin Mistanke influere paa Samarbejdet, der da ogsaa nogenlunde fortsattes i det samme Spor, selv om der ogsaa fra Griffenfelds Side var indtraadt en Afkøling i hans hidtil saa overstrømmende Følelser for Ahlefeldt. Det var gaet som i Forholdet til Gyldenløve; da Griffenfeld brød med denne tidligere Ven, var det, fordi Rigskansleren mente, at han selv og Frederik Ahlefeldt skulde være ene om at styre Danmark, men efterhaanden som Griffenfelds utæmmelige Magtsyge var i Stigen, forekom det Rigskansleren, at hans Medarbejder var den ene for meget, han vilde være ene om at regere over Kongen, og derigennem over hele Monarkiet. Ahlefeldt har ogsaa i nogen Maade været Skyld i, at Forholdet blev køligere. Griffenfeld havde sikkert Ret, naar han beskyldte Vennen for Lunefuld-

hed og for ikke altid med tilstrækkelig Opmærksomhed at lytte til Rigskanslerens lange Udviklinger. Nogen Grund til denne Vennejalousie har der vist forøvrigt ikke været, Ahlefeldt betragtede Griffenfeld som sin absolut nærmeste personlige Ven, og ingen anden kunde gøre ham Rangen stridig. Af Brevvekslingen mellem de to faar man imidlertid det Indtryk, at Ahlefeldt kunde rette den samme Bebrejdelse mod Griffenfeld, som denne rettede mod ham, idet Rigskansleren nogle Gange synes at have svaret noget kort paa Henvendelser og Anmodninger fra Frederik Ahlefeldt. Disse Henvendelser drejede sig for Størstedelen om den senere Storkanslers Virksomhed som Statholder i Slesvig og Holsten, et meget ømt Punkt hos Frederik Ahlefeldt, der gennem hele Livet, ogsaa efter at han var blevet Herre paa Langeland, vedblev at bevare Forkærligheden for sin Hjemstavn. Griffenfeld synes efterhaanden at være blevet træt af den meget omstændelige Ahlefeldts Skriverier angaaende sin Virksomhed i Slesvig og Holsten. Om det har været, fordi han var ked af at skulle forhandle med Frederik Ahlefeldt om de specielle slesvigske og holstenske Forhold, eller om Paaskuddet, at der maatte spares, har været Aarsagen til Griffenfelds Inddragelse af Statholderposten, kan ikke siges med Bestemthed. I alle Tilfælde opfattede Ahlefeldt det som en stor Krænkelse, at han blev afsat fra det ham saa kære Embede. Til noget Brud kom det dog ikke, og i det Brev, hvori Statholderen kvitterer for Meddelelsen om sin Afskedigelse, er Tonen ingeniunde uelskværdig. Ligesaa omstændelig er Frederik Ahlefeldt, naar han midt under Krigen, da Griffenfeld havde adskillige andre og vigtigere Sager at tage Vare paa, besværer Rigskansleren med Detailspørgsmaal om Godsadministrationen paa Langeland. Ogsaa her svarer Griffenfeld, som rimeligt er, kort og noget afvisende, adskilligt mere afvisende end i de holstenske Sager.

Som gammel Slesviger ærgrede det Frederik Ahlefeldt højlig, at Griffenfeld med Haan afviste Prinsesse Louise Charlotte af Augustenborg, der sammen med sin Moder var kommet anstigende til København i Haab om at opnaa Æren af at blive Grevinde Griffenfeld. Frederik Ahlefeldt lagde ingeniunde Skjul paa, at han

misbilligede Griffenfelds Behandling af Prinsessen. Episoden vakte iøvrigt megen Moro ved Hoffet og blandt Københavnerne. Da Sophie Amalie af en eller anden Grund ønskede Partiet, gav det yderligere Anledning til Irritation hos Frederik Ahlefeldt, der altid holdt med Enkedronningen i tykt og tyndt.

Da Frederik Ahlefeldt var adskilligt mere skrupuløs end Griffenfeld med Hensyn til Sømmelighed, blev han meget opbragt, da Griffenfeld lod forstaa, at han nok vilde have den augustenburgske Prinsesse, for det Tilfælde at Planerne med Frøken de la Trémoille skulde slaa fejl. Naar Frederik Ahlefeldt blev saa for-tørnet over Griffenfelds Dobbeltspil med Prinsesse Louise Charlotte, maa det ogsaa henføres til, at Ahlefeldt var knyttet med Venskabsbaand til den unge Piges Fader, Ernst Günther af Augustenborg. Ahlefeldt havde bevist Ernst Günther Tjenester ved at tage sig af hans Sager under Hertugens Arvestrid med Svogeren Hertug Christian af Glücksborg. Glücksborgeren havde villet narre Ernst Günther for den Arv, dennes Hustru havde til Gode fra Glücksborg, en skandaløs Retssag var rejst af Augustenborgeren paa Hertuginde Augustas Vegne mod Christian af Glücksborg. Det blev efterhaanden Kongen for broget, og for at faa en Ende paa det, anmodede han Frederik Ahlefeldt om at være Voldgiftsmand i denne Sag. Som den fødte Diplomat lykkedes det Ahlefeldt at forsone de tvende Svogre, og Venskabet mellem ham og Ernst Günther fæstnedes yderligere. Ahlefeldt vandt ved sin Mægling en ny Ven i Glücksborgeren, ligesom dennes Svoger, Hertugen af Pløn, viste sig taknemlig over, at Frederik Ahlefeldt standsede denne Strid, der havde bragt Skam og Latter over de tre Familier. Man har bragt Angrebene paa Griffenfeld i Forbindelse med disse fire Mænds Samarbejde under den glücksborgske Arvesag, men der er ingen Holdepunkter for denne Antagelse. Sandsynligt er det dog, at Augustenborgeren har benyttet Lejligheden til at sætte Frederik Ahlefeldt op mod Griffenfeld, paa hvem han paa det Tidspunkt var højlig opbragt, idet han, næppe med Urette, nærrede den Opfattelse, at Rigskansleren kun havde benyttet Datteren til at opvække Frøken de la Trémoilles Jalousie, eller for at hævne sig over den Kurv, som den franske Prinsesse havde givet ham.

Griffenfeld var langt fra blevet elskværdigere med Aarene, han var med sine mange store Embeder, sin Fornemhed og sine ophobede Rigdomme blevet mere og mere hovmodig, og han behandlede Landets første Mænd paa en affejende Maade, selv Kongen maatte undgælde for Rigskanslerens overdrevne Tanker om egen Værdighed. Men Christian 5., der var tung og langsom i Vendingen, maatte først tirres længe, inden han tabte Taalmodigheden, der dog flere Gange havde været ved at briste, inden Rigskanslerens Fald indtraadte. Dertil kom, at Christian 5. ganske som Frederik Ahlefeldt virkelig synes at have holdt af og beundret Griffenfeld. Hvor ked Christian 5. mod Slutningen var blevet af Griffenfeld, derom vidner den barnagtige Glæde, han tilkendegav over for alle og enhver, da han endelig var blevet af med Rigskansleren.

Griffenfeld var i Besiddelse af en saa stor personlig Charme, at han var vanskelig at modstaa, hans Charme virkede baade paa Kvinder og Mænd. Denne Charme misbrugte Griffenfeld i høj Grad over for Kvinder, og hans Rolle som Forfører i stor Stil var kendt over det ganske Land; Frederik Ahlefeldt, der var en strengt sædelig Mand, misbilligede i høj Grad det uordentlige Liv, Vennen førte, et Liv, der ogsaa synes at have bidraget til at svække Griffenfelds Helbred. Frederik Ahlefeldt giver sin Forargelse over Griffenfelds Usædelighed aabent Udtryk i sine Breve. Grunden til, at der efterhaanden udviklede sig et ligefrem fjendtligt Forhold mellem de to tidligere Venner, var dog Begivenhederne i Rendsborg, der en Gang for alle svækkede Frederik Ahlefeldts Tillid til Griffenfeld. I Stedet for at tale aabent med Vennen og se ad den Vej muligen at komme til Bunds i Sagen, trak Frederik Ahlefeldt sig mere og mere tilbage fra den personlige Omgang med Griffenfeld, viste ham en øjensynlig Kulde og ophørte med den hidtidige flittige Brevveksling. Man maa ikke undres over, at Griffenfeld reagerede ved at behandle Ahlefeldt paa den samme Maade, som han behandlede Landets andre Stormænd, nemlig med en overlegen Nedladenhed. Frederik Ahlefeldt var langt fra taalmodig af Naturen, han blev tværtimod let vred og irriteret, og han svarede Griffenfeld ved flere Lejligheder med samme Mønt.

I den ahlefeldtske Familie fortæller Traditionen om den Maade, hvorpaa Griffenfeld behandlede den senere Storkansler, Griffenfeld skulde saaledes i en bydende Tone have givet Ahlefeldt Ordre til at holde hans Stigbøjle, medens han steg til Hest. At Frederik Ahlefeldt har været udsat for uhøflig Behandling fra Griffenfelds Side, derom vidner Ahlefeldts Privatbreve, der omtaler Rigskanslerens »Hoffærdighed«, iøvrigt ogsaa hans »Pengegridskhed«. At Griffenfeld var blevet »hoffærdig«, som Frederik Ahlefeldt kalder det, kan ikke undre, naar man tænker paa al den Smiger, alt det Kryberi, han var Genstand for. Den væmmeligste, mest overdrevne Smiger kom fra Universitetskredsene: da Rigskansleren i sin Egenskab af Patron for Universitetet blev fejret paa sin 40 Aars Fødselsdag, undsaa Thomas Bartholin sig ikke ved i sin Tale for Fødselsdagsbarnet at sammenligne Griffenfeld med Apollo. I sin Tale siger Bartholin om Griffenfeld, at han er stærkere end en Løve, og kostbarere end det ædle Metal, Guldet; det hele munder ud i, at Griffenfeld er selve Solguden. At Thomas Kingo gjorde Griffenfeld til Genstand for det underdanigste Kryberi, undrer mindre, den berømte Psalmedigter var vant til at smigre paa de rette Steder. Intet Under, at en Mand, til hvem man talte i disse Toner, til sidst maatte mene, at han var en Fyrstes jævnbyrdige og som saadan ikke kunde tage til Takke med nogen ringere end en Prinsesse af kongeligt Blod til Ægtefælle.

Naar man taler om den Smiger, der strømmede Griffenfeld i Møde, maa man erindre Datidens Hang til stærke Udtryk, dette gjaldt ikke alene direkte Henvendelser, men ogsaa Omtalen af Personer, Frederik Ahlefeldt fik ogsaa sin Del, saaledes skriver Gyldenløve i et Brev til Griffenfeld om Ahlefeldt: »Hvorfor har Statholder Ahlefeldt, der har Aand som et højere Væsen, større Privilegium paa at være fritaget for Hoftjenesten end jeg? Han formaar jo at smedde hundrede Raad før en anden smedder to.«

Ahlefeldt var langt fra den eneste, som Griffenfeld havde gjort til sin Fjende, og det ejendommelige var, at nogle af de Mænd, der havde staaet ham nærmest, var de første, han stødte fra sig, saaledes Hertugen af Pløn, der havde været saa ivrig efter at

vinde Rigskanslerens personlige Venskab, og desuden stod i Taknemlighedsgæld til Griffenfeld, idet det var paa dennes Indstilling, at Hertugen var blevet Hærens Øverstkommanderende. Det var imidlertid ikke alene Griffenfelds forandrede Væsen, der fremkaldte Bruddet med tidligere Venner, Rigskansleren var blevet mere og mere ængstelig for, at Kongen skulde glide ud af hans Hænder, derfor skulde saa vidt muligt alle, der kunde tænkes at faa Indflydelse paa Kongen, distanceres, det maatte ogsaa gaa ud over hans to nærmeste Venner, først maatte Gyldenløve ekspederes til Norge, og da Griffenfeld nogen Tid havde regeret alene med Ahlefeldt, maatte denne ogsaa fjernes, inden han kunde fortrænge ham hos Kongen, Griffenfeld vilde være ganske ene om at beherske Kongen. Griffenfeld, der ellers var Psykolog, har savnet Blik for nogle af Frederik Ahlefeldts væsentligste Karakteregenskaber, den senere Storkansler var absolut ikke farlig for Griffenfeld, Ahlefeldt ønskede ikke at fortrænge Griffenfeld og indtage hans Plads, dertil havde hørt baade Ærgerrighed og Hang til Intrige, og Ahlefeldt var hverken ærgerrig eller intrigant. Og saa de fremmede Gesandter var Griffenfeld begyndt at støde fra sig, idet han mente at kunne se dem over Hovedet, hans overlegne, ja haanlige Behandling af den spanske Gesandt Fuenmayor blev saaledes en af Hovedgrundene til hans Fald. Kun Venskabet med Terlon forblev uforandret, det var givet, at selve Solkongens Gesandt maatte vedblive at virke imponerende paa den fransk-begeistrede Rigskansler, dertil kom, at Terlon til sidst var Griffenfelds Nødanker i Bestræbelserne for at afværge Danmarks Indtræden i Krigen; lige til sit Fald vedblev Griffenfeld ustandselig at forhandle med Terlon, de to Statsmænd var enige i, at alt skulde sættes ind paa at faa afsluttet en dansk-fransk Traktat, i Henhold til hvilken Danmark maatte have Lov til at holde sig neutral og samtidig være Mægler mellem de krigsførende Magter. At Terlon, der ellers var berygtet i Hofkredsene for sin Pjattethed, ikke for med løs Snak, naar han forsikrede, at Danmark kunde stole paa Frankrig, bekræftedes af den danske Gesandt i Paris, Meyerkrone, hvem Ludvig 14. under en Audiens forsikrede om sin fulde Anerkendelse af den danske Rigskanslers fremragende Egenskaber, den franske Konge gik endog saa vidt, at han

kaldte Griffenfeld en af Verdens største Statsmænd. Noget betænkeligt lød det, naar Kong Ludvig hemmelighedsfuldt hviskede til den danske Gesandt, at han vidste, at han i Griffenfeld havde en hengiven Tjener, selv om Kongen i samme Aandedræt forsikrede, at han kendte Rigskanslerens store Troskab mod sin Konge. Som Tak for Griffenfelds venlige Følelser over for Frankrig og dets Monark antydede Kongen i diskrete Vendinger, at der fra fransk Side ikke vilde blive lagt Hindringer i Vejen for Griffenfelds Ægteskab med Prinsesse de la Trémoille.

Dette Dobbeltspil viste sig til Ulykke for Danmark uigennemførligt; havde Griffenfeld været eneraadende, var det maaske lykkedes ham at holde det gaaende, saaledes at Danmark vedblivende modtog Pengehjælp fra Frankrig til Gengæld for dets Neutralitet og samtidig betaltes af Frankrigs Fjender for i et givet Øjeblik sammen med dem at angribe Frankrig. Dette diplomatiske Spil gik langt over Christian 5.'s Forstand og stødte desuden hans Sans for Ærlighed, heller ingen af Kongens andre Raadgivere, ikke engang Frederik Ahlefeldt, kunde følge Ørnen paa dens himmelstræbende Flugt.

Det endelige Brud mellem Griffenfeld og Ahlefeldt skyldtes den førstnævnte. Han synes ganske at have glemte de mange Tjenester, Ahlefeldt havde gjort ham, Ahlefeldt havde i høj Grad befordret Griffenfeld i Kongens Yndest, og det var Ahlefeldt, der fik det gjort begribeligt for Christian 5., at den opgaaende Stjerne maatte have Titler, der svarede til hans Betydning for Kongen og Landet. Udnævnelsen til Greve synes at være kommet ganske bag paa Griffenfeld, ligesaa Tildelingen af det blaa Baand, i hvert Fald blev han i den Grad betaget af disse Udnævnelser, at han ikke kunde finde paa andet at sige til Kongen end de banale Ord, at det var alt for meget, og at han ikke kunde tage imod saa store Æresbevisninger. At dette Afslag ikke har været alvorligt ment, er givet, i Virkeligheden var Griffenfeld overvættets glad og kastede sig i sin Glæde paa Knæ for Kongen. For at markere, at det var Ahlefeldt, der havde indstillet Griffenfeld til de store Udmærkelser, var Statholderen selv til Stede, da Christian 5. meddelte Griffenfeld Ophøjelsen i Grevestanden, og Ahlefeldt, der næppe har taget Vennens Anfald af Beskedenhed ganske alvorligt, fore-

holdt ham, at han ikke kunde sige Nej Tak, naar Kongen gjorde ham til Greve. Det taler til Fordel for Ahlefeldt, at netop han gjorde Kongen opmærksom paa, at Griffenfeld burde hæves op til en høj Rang, for ved den nye Udnævnelse blev Griffenfeld adskillige Grader fornemmere end Vennen, men Ahlefeldt var totalt blottet for smaalig Ærgerrighed og Forfængelighed. Frederik Ahlefeldt stod som saa ofte før ogsaa i dette Tilfælde ene mellem sine Standsfæller, og medens han glædede sig over Vennens Vandring opefter paa Rangstien, vakte det skete Misfornøjelse i vide Kredse, adskillige af Rigets første Mænd blev gule og grønne af Misundelse, flere af dem tilkendegav deres Utilfredshed over for selve Kongen, og den godmodige Monark maatte bøde paa Misfornøjelsen ved i de nærmest paafølgende Dage ligefrem at strø om sig med Udmærkelser og Gaver. Den vanskeligste at affinde sig med, var Henrik Bjelke, hvem Kongen maatte give baade Penge, Godser og Ordener, før han faldt til Ro. Christian 5. har aabenbart været Menneskekender, før han harmedes ikke over det tilkendegivne Snobberi, men morede sig tværtimod kosteligt over det, hvilket han har dokumenteret skriftligt. Morsomt er det ved denne Lejlighed at se, hvorledes Christian 5. i Lighed med de fleste Monarker ansaa sine fornemste Raadgivere som en Art Tyende, for i de Dokumenter, der knytter sig til Griffenfelds Udnævnelse til Greve, benytter Kongen Vendinger om Griffenfeld som »hans daglige, tro, flittige og villige Tjeneste«.

Vi har tidligere talt om, at Frederik Ahlefeldt stod den gamle danske Adel fjernt og var helt og holdent den nye Tids Mand; en Ting havde han dog tilfælles med den gamle Tids Mænd, Ligegyldigheden over for ydre Udmærkelsestegn, som Griffenfeld satte saa stor Pris paa. Der blev inden for den gamle danske Adel leet hjerteligt over den barnagtige Forfængelighed, hvormed Griffenfeld bar Glæden over sin Greveværdighed til Skue. Griffenfelds Glæde over egen Fornemhed var saa stor, at den gav Stof til den med virkelig holbergsk Komik skrevne Bog »Herrestandens Komædie«. Forfatteren til denne mærkværdig lidt forældede Bog var et Medlem af den gamle danske Adel, Mogens Skeel, hvis Skildringer maa siges ikke at være overdrevne, naar man betænker, at Griffenfeld paa Loftet over sin Seng lod male ikke eet, men

hele to Billeder af sit grevelige Vaaben, videre kunde Snobberiet vist ikke drives. Medens Herrerne af den gamle danske Adel gjorde Nar af Griffenfelds Forfængelighed, uden iøvrigt paa nogen Maade at være hans Fjender, strømmede deres Damer over af ubegrænset Beundring for Rigskansleren, her tænkes ikke alene paa den Række Elskerinder, Griffenfeld havde inden for denne Stand, men ogsaa paa de endnu talrigere platoniske Venskaber. Et andet Bevis paa, at intet kunde være fint nok for Griffenfeld, møder vi i den Titel, han selv gav sig, efter at Landets højeste Embede var blevet ham betroet, Navnet Rigskansler, mens den kongelige Udnævnelse lød paa Storkansler. Man har ment, at Griffenfeld foretrak at kalde sig Rigskansler for ikke at synes mindre fornem end Sveriges øverste Embedsmand, og det er sikkert den virkelige Grund, Frederik Ahlefeldt nøjedes med at kalde sig Storkansler. Griffenfeld, der lige saa lidt som Ahlefeldt af Naturen var ødsel, tværtimod, kunde, naar hans Forfængelighed var med i Spillet, blive ødsel; da hans Grevevaaben skulde fremstilles, anskaffede Rigskansleren ikke mindre end 1600 større og mindre Ædelstene, der anbragtes hist og her paa Vaabenet, dette blev ophængt paa Væggen i Griffenfelds Festsal.

Griffenfelds Forfængelighed synes mig ikke i nogen synderlig Grad at forstyrre Billedet af Rigskansleren, saa længe Forfængeligheden var forenet med den ham medfødte Elskværdighed. Men da Forandringen i Griffenfelds Optræden og Væremaade hen imod Afslutningen paa hans Embedsbane saa grundigt forandrede, virkede Forfængeligheden frastødende. Betragter man de omtalte Udslag af Rigskanslerens Forfængelighed i den første Del af hans Embedsperiode, faar man snarere Indtryk af noget barnligt uskyldigt, ja selv det oven omtalte besynderlige Indfald, at anbringe det griffenfeldske Vaaben over Sengen, kan virke halvsympatisk, man kommer uvilkaarligt til at tænke paa et Barn, der vil have et nyt Stykke Legetøj med sig i Sengen for straks ved sin Opvaagnen den følgende Morgen at kunne glæde sig derover. Man har da heller ikke Indtrykket af, at Ahlefeldt har følt sig frastødt af denne Side af Vennens Karakter, det er først, da hele Billedet af Manden gennemgaar en Forandring, at Kritikken kommer op. Paa samme Maade som Frederik Ahle-

feldt er det vel gaaet andre, der stod Griffenfeld nær. Det synes uklogt af Griffenfeld, at han ikke fastholdt en eneste Ven, men gav Slip paa dem alle, selv paa den, der efter Gyldenløves Bortdragen til Norge stod ham nærmest, Frederik Ahlefeldt. Netop det, at han ingen Venner havde at støtte sig til, da Uvejret trak sammen over hans Hoved, blev hans Ulykke, den eneste, der endnu virkelig holdt af ham, Jens Juel, var dengang langt borte. Havde Gyldenløve været hjemme, havde der maaske hos ham været en Støtte for den vaklende Storhed, men ogsaa han var borte. At Gyldenløve lige saa vel som Juel vilde have arbejdet for at gøre Griffenfelds Skæbne i det mindste mindre haard, har man Lov til at forudsætte, eftersom der er Beviser for, at Ulrik Frederik Gyldenløve lige saa vel som Juel senere savnede den faldne Rigskansler.

Vi har i det foregaaende Bind af nærværende Værk set, hvor stærkt Frederik Ahlefeldt var optaget af Samarbejdet med Landdagene i Hertugdømmerne. Som Tilhænger af en delvis Selvstændighed for Slesvig og Holsten var Ahlefeldt en principiel Modstander af den Tilsidesættelse af Hertugdømmernes Stænder, som Griffenfeld havde faaet Christian 5. til at gaa med til. Men Tilstedeværelsen af en Landdag inden for Monarkiet var Griffenfeld en Torn i Øjet, den kunde staa som en ubehagelig Mindelse om det, der manglede i den øvrige Del af Kongens Riger og Lande; ved Regeringsforandringen i 1660 var der stillet Monarkiet en Forfatning i Udsigt, en saadan fandtes ikke, Kongeloven var kun i højst uegentlig Forstand en Forfatning. Vi har set, hvorledes Stænderne ved enhver Lejlighed blev holdt nede, dette ærgrede Frederik Ahlefeldt. Det gav Anledning til de første Rivninger mellem Rigskansleren og Ahlefeldt i Regeringssager, og denne Uoverensstemmelse fik alvorlige Konsekvenser, idet Statholderen i 1675 nedlagde sit Hverv som kongelig Kommissær ved Stænderne. Naar Frederik Ahlefeldt bestemte sig til dette Skridt, var det, fordi han ikke havde kunnet blive enig med Griffenfeld om et Principspørgsmaal, Statholderen vilde opretholde Landdagens Skattebevillingsret, som hverken Kongen eller Rigskansleren, navnlig ikke den sidste, brød sig om at bevare. Det kan næppe anses som en cadeau til den afgaaende Kommissær, naar

Kongen efter Griffenfelds Indstilling gjorde Ahlefeldts Svoger Grev Rantzau til Kommissær, for Ahlefeldt yndede langt fra sin Svoger, om hvem han ved flere Lejligheder skrev ret nedsættende i sine Breve, han mente navnlig ikke, at Ditlev Rantzau var tilstrækkeligt inde i sine Sager som Hertugdømmernes Vicestatholder. Det hele bundede dybere; Frederik Ahlefeldt var, det har vi flere Gange paavist, ikke nogen Tilhænger af den ganske ubegrænsede Enevælde, for hvilken han ønskede Korrektiver. Den sidste Rest af de friere Regeringsformer, der havde eksisteret indtil Statskuppet i 1660, var Hertugdømmernes Landdage, dem ønskede Ahlefeldt som sønderjydsk Lokalpatriot, der ikke ønskede sine Landsmænd i snævrere Forstand noget berøvet, at bevare. Frederik Ahlefeldt delte den almindelige Opfattelse i Hertugdømmerne, at Stænderne markerede disse Landsdeles statslige Selvstændighed; inden 1660 var det danske Rigsraad og Landdagene to ganske særskilte Institutioner, hvilket iøvrigt ogsaa anerkendtes fra kongerigsk Side, efter Enevældens Gennemførelse dannede Stændernes Tilstedeværelse et endnu mere udpræget Skel. Thi vel var Frederik Ahlefeldt med Liv og Sjæl en Tilhænger af den danske Konges Overherredømme over hele Slesvig, om muligt ogsaa over Holsten, og det paa Bekostning af Gottorp, men paa den anden Side skulde Hertugdømmerne være Stater for sig. Inden for disse to Stater ønskede Frederik Ahlefeldt den størst mulige Enhed, derfor arbejdede han under hele sin Embedstid paa at trænge, ikke alene Gottorperne, men ogsaa de andre Sidelinier af Kongehuset tilbage, det lykkedes ham til Fuldkommenhed over for Glücksborgerne og Augustenborgerne, medens Gottorperne og tildels ogsaa Plønerne opnaaede mere og mere Selvstændighed. Frederik Ahlefeldt havde det rigtige Syn, at de skiftende Hertuger af Nordborg-Pløn var betydeligt mindre farlige end Gottorperne, derfor stillede han sig ogsaa paa en venlig Fod med dem, til Tider paa Trods af Kongen, medens han altid var paa Nakken af de gottorpske Hertuger. Frederik Ahlefeldt var en udpræget Modstander af de gottorpske Hertugers Tilbøjelighed til at danne et særskilt Rige, der ikke alene ingen Forbindelse skulde have med Kongeriget, men ogsaa udskille sig fra den øvrige Del af Hertugdømmerne, saaledes at der i Virkelighe-

den var to Stater syd for Kongeaaen. I sin Modstand mod denne gottorpske Separatisme havde Frederik Ahlefeldt en ubetinget og aldrig svigtende Støtte i Landdagene, selv de Landdagsmedlemmer, der hørte ind under Gottorp, stod fast med Statholderen paa det Punkt, paa Trods af deres egen Hertug. Dette bevirkede, at Hertugerne af Holsten-Gottorp var lige saa deciderede Fjender af Stænderinstitutionen som de danske Konger. Man maa forbavses over den Vitalitet, Landdagene var i Besiddelse af, at de virkelig kunde vedblive at eksistere til langt ind i Christian 5.'s Regeringstid.

Mangen anden end Frederik Ahlefeldt vilde have ønsket sig fri for Stillingen som Kommissær ved Landdagen, men Frederik Ahlefeldt var en flittig og pligtopyldende Mand, hvem det store Arbejde som Stænderkommissær ikke afskrækkede; af hans store og omfattende Brevveksling angaaende Landdagens Arbejde kan det ses, hvilket Arbejde, der hvilede paa hans Skuldre. Der kunde maaske have været gjort noget mindre Arbejde, for Frederik Ahlefeldt manglede Griffenfelds Evne til at lade overflødige Detailler ligge. Men ikke alene det store Arbejde kunde have skræmmet andre, talrige Bryderier og Vanskeligheder var Følgen af den Dobbeltstilling, Ahlefeldt havde som Repræsentant baade for Kronen og for Stændernes Interesser. Det gjorde saaledes Frederik Ahlefeldts Stilling vanskelig, at hans egne Colleger inden for Ridderskabet betragtede ham som værende med Hud og Haar Kongens og Griffenfelds Mand, medens det ses af Ahlefeldts Brevveksling med Christian 5., at Kongen Gang paa Gang irriteredes, naar Frederik Ahlefeldt i sin kendte peremptoriske Tone slog til Lyd for Stændernes Rettigheder, særlig Skattebevillingsretten. Endnu vanskeligere blev Stillingen af den Grund, at Ahlefeldt ikke alene skulde skændes med Kongen og hans Rigskansler, men ogsaa med Hertugen af Holsten-Gottorp.

Naar Frederik Ahlefeldt søgte at bevare det sidste Rudiment fra svundne friere Tider, mødte han absolut ingen Forstaaelse hos Griffenfeld, der var en Tilhænger af Despotiet i dets kradseste Form, en Opfattelse, der ogsaa gjorde sig gældende i Forholdet til Stænderne. Det var i det hele taget Forholdene i Hertugdømmerne, der fremkaldte Bruddet med Rigskansleren; til

Spørgsmaalet om Stænderkommissariatet kom Griffenfelds egenmægtige Indblandinger i Hertugdømmernes Administration, allerede inden den for Frederik Ahlefeldt saa krænkende Nedlæggelse af Statholderposten var blevet vedtaget. Endelig maa nævnes, at Griffenfeld til at begynde med holdt Frederik Ahlefeldt borte fra de indledende Forhandlinger med Gottorp, disse Forhandlinger, som skulde føre til det skæbnesvangre »Rendsborgforlig«. Da Ahlefeldt endelig blev tilkaldt, var han dybt krænket over at være blevet holdt udenfor denne yderst vigtige Sag, der i saa høj Grad hørte ind under hans Omraade.

GRIFFENFELD

RENDSBORGFORLIGET

INDEN vi gaar over til Beretningen om den skaanske Krig, er det nødvendigt at standse ved Indledningen til Krigen, nemlig det, der paa det Tidspunkt foregik mellem Kongen af Danmark og Hertugen af Holsten-Gottorp.

Hvor lidt fyrstelige Ægteskaber havde at betyde, beviser Gottorps Historie; baade Frederik 2. og Frederik 3. havde anbragt Døtre paa den gottorpske Trone, uden at det i mindste Maade forbedrede det slette Forhold mellem de tvende Hoffer. De mest typiske Eksempel paa, hvor liden politisk Betydning Besvoring mellem Fyrster havde, ser vi i den Omstændighed, at Karl 11 og Ulrikka Eleonora blev forlovede samtidig med, at Danmark og Sverige af al Magt rustede sig til Krig imod hinanden. Det var helt andre Grunde, der dikterede Forhandlingerne om den svenske Konges Trolovelse med den danske Prinsesse; Niels Brahe havde under sin Gesandtskabstid i den danske Hovedstad faaet Lejlighed til at studere den yndige unge Piges mange gode Egenskaber ja selv Danskeræderen, Grev Wrangel, der af al Magt pustede til Ilden for at faa Sverige til at erklære Danmark Krig, raadede indtrængende sin Konge til at ægte denne »Princesse accomplie«. Sophie Amalie brændte af Begærlighed efter at se sin Datter som Dronning, uanset de politiske Forhold Danmark og Sverige imellem, og Christian 5. søjede som sædvanlig sin af ham mere frygtede end elskede Moder. Skønt Karl 11. aldrig havde set sin tilkommende for sine Øjne, vilde han hellere end gerne ægte hende idet han efter Beskrivelserne mente i hende at finde en Hustru der passede til ham. heri kraftigt støttet af sin Moder, der ventede

at faa en Svigerdatter, hun vilde kunne faa Krammet paa. Det opvejede ganske for Hedvig Eleonora den saare uheldige Omstændighed, at Svigerdatteren in spe var dansk, for som gottorpsk Fyrstedatter hadede Enkedronningen alt, hvad dansk var. De to unge blev da ogsaa forlovede umiddelbart før Krigens Udbrud, og Forbindelsen holdt gennem alle Krigsaarene; da Krigen var forbi, kunde Frederik Ahlefeldt glæde sin Velynderinde med straks at faa Ægteskabet bragt i Stand. Disse brogede Forhold gav da ogsaa Griffenfeld Lejlighed til i et Brev at philosophere over fyrstelige Ægteskaber.

Vi har i første Bind af dette Værk nærmere gjort Rede for Danmarks Stilling til Gottorp efter den anden Svenskekrigs Slutning 1660. De to Krige bragte en enestaaende Magtudvidelse for Gottorp, der var blevet til en selvstændig Stat, ligesaa fuldt og helt som Danmark og Sverige. Det var haardt for Danmark at gaa med til Freden i København, der realiter bekræftede Roskildefreden, og den mest ydmygende Bestemmelse var vel nok den, at Gottorp skulde bevare sin i 1658 opnaaede fulde Selvstændighed; men Danmark fandt ingen Støtte nogensteds, ikke engang hos vore mere end lunkne Allierede i Svenskekrigen, alle maatte bøje sig for Frankrigs og Englands bestemte Krav om Gottorps Selvstændighed.

Gottorps Stilling kunde udadtil synes straalende nok, et Udslag heraf var saaledes Oprettelsen af Universitetet i Kiel, der blev en slem Konkurrent til alma mater i København, ligesom det senere, helt ned til 1939, skulde blive et Arnested for dansk-fjendtlig Agitation. Allerede Hertug Frederik 3. havde i Forening med Kielmannsegge arbejdet paa at gøre Gottorp til et Kulturcentrum, der kunde kappes med København; almindelig bekendt var det saakaldte Kunstkammer og det righoldige Bibliotek, begge Dele blev af Frederik 5. førte til København, hvor det kongelige Bibliotek kom til at nyde godt af de gottorpske Bogskatte. Christian Albrechts Oprettelse af Kieler Universitetet var en Fortsættelse af Faderens Bestræbelser, »Christiana Albertina« blev indviet i Oktober 1665.

I Virkeligheden var Glansen meget forloren, Gottorp var siden 1660 kommet i et Afhængighedsforhold til Sverige, langt mere

udpræget end det, hvori det tidligere havde staaet til Danmark. Tidens Tand gnavede paa Gottorp Slot, flere Ildebrande beskaadigede den smukke Residens, der umiddelbart efter Krigen 1848 degraderedes til Militærkaserne, hvad den endnu den Dag er.

Hvad der i tidligere Tider i en særlig Grad havde bevirket, at Gottorp følte sig trykket af Forholdet til Danmark, var det, at de ustandselige svensk-danske Krige for en meget stor Del var blevne udkæmpede paa gottorpsk Territorium. Nu, hvor Gottorp efter Frankrigs Ønske var blevet til en Art svensk Vasalstat, og betragtet som saadan af det øvrige Europa, var der Udsigt til nye, ødelæggende Kampe inden for Hertugens Domæner, idet der altid var Fare for en ny dansk-svensk Krig, naar de Saar, Frederik 3.'s Krige havde forvoldt, var lægte.

Gottorp havde i Virkeligheden intet Valg, dets Selvstændighed var imaginær, det maatte holde sig nær op til enten Danmark eller Sverige, og en Krig mellem disse to Stater kunde Gottorp saa lidt som tidligere blive holdt udenfor. Der var inden for den gottorpske Stat indflydelsesrige Mænd, der var stemte for en Ændring i Udenrigspolitikken; i den Krig man ventede, var det ingenlunde paa Forhaand givet, hvem af de to Parter, der vilde sejre, Danmark havde mægtige Forbundsfæller, og mellem dem var der een, der vejede særlig tungt i Vægtskaalen for Gottorps Vedkommende, nemlig den tysk-romerske Kejser; det var ikke Christian Albrecht nogen behagelig Tanke at skulle komme i Krig med det tyske Rige, som han gennem sine holstenske Besiddelser selv tilhørte. Skønt Frederik Ahlefeldt var endnu mere fjendtlig stemt mod Gottorp end hans Svigerfader og Forgænger i Statholderembedet, havde han dog under Henblik paa Stillingen til det tyske Rige haabet, at Danmark gennem sin Alliance med Leopold den Første kunde sikre sig Gottorps Neutralitet under en eventuel Krig, muligen et Forbund. Derfor havde Ahlefeldt bragt Forbindelsen mellem Christian Albrecht og Christian 5's Søster Frederikke Amalie i Stand, men som ovenfor nævnt, blev dette Ægteskab ganske betydningsløst i politisk Henseende. Bestræbelserne for at vinde Gottorp lykkedes ikke, man var her altfor saaret over, at Kongen af Danmark bag Hertugen af Gottorps Ryg havde

forhandlet med Hertugen af Pløn om Gottorps Arvekrav paa Grevskabet Oldenburg. Og saa skete det, vi i et foregaaende Kapitel har omtalt, at Gottorps Løfte om væbnet Støtte til Sverige i en Krig mod Danmark kom for en Dag. Under disse Forhold kunde Griffenfeld og Ahlefeldt let blive enige om at faa Christian 5. til at optræde med haard Haand. Men forinden alt dette skete, var Griffenfeld og Ahlefeldt blevet klare over, at man først burde se at vinde Gottorp, og at det maatte foretages gennem Imødekommenhed i det oldenborgske Spørgsmaal. Der begyndte nu en formelig Studeprangerforhandling mellem Danmarks og Gottorps Repræsentanter; Kielmannsegge erklærede, at Danmark godt kunde nøjes med Tønder Amt i Bytte for Oldenburg, den ene af de danske Forhandlere, Klingenberg, forlangte yderligere Løgumkloster og Femern foruden en Del privat Jordegods, der tilhørte Hertugen, Godset skulde saa blive den danske Konges Privatejendom. Da Griffenfeld erfarede de Betingelser, Klingenberg havde stillet, desavouerede han uden videre den af ham selv beskikkede Forhandler og forlangte kathegorisk under en Samtale med Kielmannsegge yderligere hele Aabenraa Amt. Frederik Ahlefeldt mente ikke, at Rigskanslerens Krav gik vidt nok, han vilde have Hertugen til at overlade Kongen alle sine slesvigske Besiddelser, deri indbefattet Gottorp Slot og Amt, Christian Albrecht skulde saa nøjes med sine holstenske Lande og til Gengæld have baade Oldenburg og Delmenhorst. Dermed vilde Ahlefeldts Yndlingstanke, hele Sønderjylland samlet under Kongen, blive realiseret.

Der fulgte nu et langt Tovtrækkeri mellem Griffenfeld og Ahlefeldt paa den ene Side og Kielmannsegge paa den anden Side. Kielmannsegge, der var i høj Grad bestikkelig, havde det som Tyven, der tror, at hver Mand stjæler, han mente ogsaa hos andre at kunne opnaa hvad det skulde være ved Bestikkelse. At Kielmannsegge paa Christian Albrechts Vegne under de endeløse Forhandlinger har tilbudt Griffenfeld meget rundelige Midler for at faa Sagen til at glide, er utvivlsomt. Men Frederik Ahlefeldt er i sin Mistænksomhed sikkert gaaet for vidt, naar han i ramme Alvor troede, at Griffenfeld havde taget imod Løfte om et under Gottorp hørende Grevskab, paa Betingelse af, at Rigskansleren skul-

de varetage Hertugen af Gottorps Interesser med Tilsidesættelse af Kongens. Griffenfeld var tildels selv Skyld i, at Ahlefeldt kunde tro det, han havde den uheldige Vane under private Samtaler at fremføre kaade Ord, som han selv ikke mente ret meget med, medens andre i mere eller mindre god Tro kunde benytte Udtalelserne som Vaaben imod ham. At Frederik Ahlefeldt har troet, at Griffenfeld omgikkes med ligefremme landsforræderiske Planer, er givet, han henstillede da ogsaa til Kongen at lade Rigs-kansleren midlertidig fratræde sine Embeder, saaledes at hans hele Embedsførelse kunde blive underkastet en grundig Prøvelse. At Frederik Ahlefeldt ligesom Griffenfeld kunde være noget aabnemundet, vil Læseren have set; de Breve, der vil fremkomme i denne Skildrings videre Forløb, vil i endnu højere Grad vidne derom. Men i en Sag som den oldenborgske, hvor saa meget stod paa Spil, holdt Frederik Ahlefeldt Tand for Tunge, han var ikke for ingenting mere Diplomat end Griffenfeld.

Ahlefeldt, der var mere ilter og utaalmodig af Naturen end Griffenfeld, fandt, at Rigskansleren viste for stor Taalmodighed under Forhandlingen og navnlig var for eftergivende over for Kielmannsegge, som Ahlefeldt kendte som sin egen Lomme. At det lykkedes Griffenfeld og Ahlefeldt at forhindre, at Sverige blandede sig i det oldenborgske Spørgsmaal til Fordel for Gottorp, viser tilfulde de to Herrers lykkelige Forhandlingsevne, her fandt de en god Støtte i Niels Brahe. Ydrepolitiske Hensyn spillede formentlig ogsaa ind, nemlig Hensynet til Kejser Leopold. Thi selv om den romerske Kejser vilde lade Kammerretten debattere om Arveretten til Oldenburg uden Indblanding fra hans Side, havde han næppe syntes om, at Sverige og Gottorp antciperede Domsafgørelsen.

For Griffenfeld var det af Vigtighed at faa forhindret, at Gottorp skulde falde Danmark i Ryggen under den sig stadig mere og mere nærmende Krig med Sverige. Som vi har set, var det Rigskanslerens Plan, at den forestaaende Krig skulde føres i Skaane, men derved blottede man den jydsk Halvø for Tropper, og et fjendtligt Holsten-Gottorp havde i saa Fald frit Spil. De saakaldte »Koncerter i Haag« bortvejrede imidlertid denne Eventualitet.

Stridighederne mellem Danmark og Gottorp angaaende Landdagene og Anvendelsen af de gennem Stænderne opkrævede Skatter antog paa nærværende Tidspunkt en meget skarp Form og bidrog i høj Grad til at fremkalde det definitive Brud. Frederik Ahlefeldt gjorde hvad han kunde for at mægle mellem Kongen og Hertugen i denne Strid inden for Landdagen, men Stillingen var uholdbar, Fællesskatterne, der havnede i Landekisten, vilde Danmark anvende til Rustningerne mod Sverige, og Gottorp stod paa svensk Side, det var et uløseligt Dilemma, idet Contributionerne til Kongen og Hertugen skulde anvendes af de tvende Fyrster i Fællesskab. Det var klart, at Hertugen pønsede paa at udvide sin Hær for eventuelt at stille den til Raadighed for Søstersønnen Karl 11., dertil havde han halvvejs bundet sig ved den gottorpsk-svenske Traktat af 1661. Det var saaledes sin egen Sag for den danske Regering at sidde med Hænderne i Skødet, paa den anden Side var det en besynderlig Tanke, at Herren over den frie og uafhængige Stat Gottorp ikke maatte have Raadighed over de Skattebeløb, der opkrævedes i selve de gottorpske Amter. Den eneste Maade at klare Vanskelighederne paa, var den at søge oprettet et godt Forhold til Gottorp, og baade Griffenfeld og Ahlefeldt kunde tænke sig at gaa med dertil, men ikke paa de Betingelser, der stilledes af Kielmannsegge, en betingelsesløs Anerkendelse af Københavnsfredens Gyldighed med Hensyn til Gottorps Stilling som selvstændig Stat, og Opretholdelsen af Forbundet med Sverige. Christian Albrecht var meget imod en Krig mellem Danmark og Sverige, hvilket man var klar over ved det danske Hof, som maaske med lidt Bøjelighed kunde have forhandlet sig til Rette med Gottorp paa Basis af Hertugens Fredsvenlighed.

Det blev mere og mere klart, at den gordiske Knude var uløselig, den maatte overhugges. Foreløbig var der ingen anden Udvej end den, vi har omtalt i Kapitlet om Landdagen, ikke mere at indkalde til Møde.

Samtidig med Statsmændene drøftede de tvende Svogre, Christian 5. og Christian Albrecht, Mulighederne for et Forlig, og disse Drøftelser gik ad lidt andre Veje end de beskikkede Forhandleres. Hertugen tilbød først en Pengesum for Oldenburg, men

Summen var saa latterlig lille, at Kongen øjeblikkelig afslog den, saa prøvede Christian Albrecht sig frem med et langt videregaaende Tilbud, der gik ud paa at aflevere baade Tønder og Løgumkloster Amter, subsidiært Aabenraa Amt i Stedet for Løgumkloster, herpaa svarede Kongen efter Opfordring af Ahlefeldt med at forlange hele den gottorpske Del af Sønderjylland. Begge Parter søgte at narre hinanden og overbød hinanden i Underfundighed, og saaledes blev det ved, indtil Haagerkoncerten besluttede Danmarks Deltagelse i Krigen. Samtidig med Krigsudbruddet rejste Kongen over til Slesvig efter i Forvejen gennem et elskværdigt Brev at have meldt Svogeren sin Ankomst og anmodet om en Sammenkomst; Paaskuddet til Sammenkomsten var personlige Forhandlinger mellem Christian 5. og hans Svoger om den oldenborgske Arv. Kongens Rejse til Hertugdømmerne var i det hele taget omgivet med megen Mystik, overfor Offentligheden var det officielle Paaskud det, at Kongen skulde holde Mønstring over de slesvigske og holstenske Tropper. Dette blev dog ikke omtalt i Instruksen til Frederik Ahlefeldt, der fik Meddelelse om, at der skulde forhandles med Hertugen. Baade Griffenfeld og Ahlefeldt blev paa en underlig Maade holdt uden for Kongens Escapade, der vist ikke var rigtig efter Rigskanslerens Hoved, Griffenfeld frygtede for Frankrigs Vrede, idet Ludvig 14. holdt sin mægtige beskyttende Haand over Gottorp. Hvor meget det var den franske Konge om at gøre, at Christian 5. lod Hertugen i Fred, vidner den Omstændighed, at den franske Gesandt i den ellefte Time tilbød Christian 5. en Million Rigsdaler for at faa Kongen til at love intet at foretage mod Hertugen af Gottorp. Enkedronningen var inde i Kongens Planer mod hendes Svigersøn, og for at undgaa den Skandale, at Kongens egen Søster blev fængslet sammen med sin Gemal, bad Enkedronningen Hertuginde af Gottorp om at besøge sig i Nykøbing, naturligvis uden at tilkendegive et Ord om Anledningen til denne noget pludselige Invitation. Sophie Amalie foretog ikke dette Skridt af Kærlighed hverken til Hertugen eller Hertuginde, Enkedronningen havde altid været vred paa sin Svigersøn, baade af politiske og personlige Grunde, Datterens Ægteskab var hun fra først af imod, og hun bebrejdede

senere Frederikke Amalie hendes manglende politiske Indflydelse som Hertuginde af Gottorp.

Christian 5's Rejse ned til Svogeren viser med al ønskelig Tydelighed, at Kongen var ved at glide ud af Hænderne paa den hidtil almægtige Kansler. Men Kongen tog det Hensyn til Griffenfeld, at han lod ham ledsage sig paa Rejsen, hvilket vist ogsaa var temmelig nødvendigt, da det drejede sig om at lokke Christian Albrecht i en Fælde, og til et saadant Foretagende havde Rigskansleren større Evner end Kongen. Christian 5. og Christian Albrecht mødtes paa forskellige Steder i Sønderjylland, og begge spillede, blandt andet under de Fester, Hertugen holdt til Ære for sin Svoger, en artig Komædie som enige Svogre og gode Venner. Griffenfeld fulgte her den Fremgangsmaade, som han plejede at følge, naar Christian 5. havde sat sig noget i Hovedet, og Griffenfeld vilde have ham fra det, han søgte at opnaa en Udsættelse af Hertugens Fængsling, i Haab om, at denne Plan saa maaske gik i Glemmebogen. Christian 5. synes ikke som Griffenfeld at have været klar over, hvilken Storm af Uvilje Hertugens Fængsling vilde vække trindt om i Europa, han lod sig lede af Vreden mod sin Slægtning og vendte det døve Øre til Rigskanslerens Forestillinger. Da Griffenfeld ikke kunde faa Kongen fra hans Forsæt at bemægtige sig Hertugen, søgte han at forhindre, at Gottorperen blev arresteret paa sit eget Territorium, han maatte over til den kongelige Del af Hertugdømmerne, og Rendsborg var vel egnet til at afgive en Fælde for Hertugen, idet denne stærke Fæstning hørte ind under det danske Monarki.

Ligesom Christian 5. var betydelig mindre klog end sin Raadgiver, saaledes var ganske det samme Tilfældet for Christian Albrechts og hans Kansler Kielmannsegges Vedkommende; ogsaa her var Raadgiveren den klogeste. Kielmannsegge havde vejret, hvad Kongen førte i sit Skjold, og for at hytte sit eget Skind var Kansleren taget paa en Tur til Hamborg, hvor han vidste sig i Sikkerhed. Men det lykkedes dog Christian 5. i Forening med Griffenfeld og Ahlefeldt, hvilken sidste nu ogsaa var kommet til Stede for at deltage i Forhandlingerne, at overliste den gottorpske Kansler, der med bange Anelser forlod sit sikre Skjul i Hansestaden og begav sig til Rendsborg, midt ind i Løvens Hule.

Christian Albrecht var med Krigen for Øje og under Frygten for, at den danske Konge skulde benytte Øjeblikket til et Kup, tilbøjelig til at strække sig videre i den oldenborgske Sag, han tilbød nu Aabenraa, Tønder og Eckernførde Amter, tillige med Femern, mod saa til Gengæld at faa hele Oldenburg og Delmenhorst, men Efterretningen om det sejrriige Slag ved Fehrbellin gjorde den danske Konge mere resolut.

Ved Fehrbellin vandt Danmarks Allierede Kurfyrsten af Brandenburg en glimrende Sejr over Svenskerne. Frederik Vilhelm kom ganske bag paa Svenskerne, der under Wrangel hen imod Nytaar 1675 var trængte ind i Brandenburg fra svensk Pommern og allerede havde erobret en Del af Landet. Et Rygte om, at Frederik Vilhelm var afgaaet ved Døden, bidrog til at gøre Svenskerne endnu mere sejrssikre. Desto større blev Forfærdelsen, da den brandenborgske Hær brød op fra sit Vinterkvarter i Franken og over Thüringerwald trængte ind i Brandenburg, hvor Svenskerne ved Synet af Kurfyrsten i Spidsen for sin Hær skyndsomst tog Flugten, Kurfyrsten gav sig til at forfølge Svenskerne, og ved Fehrbellin blev Wrangel nødt til at gøre Holdt og tage imod et Slag. Sejren ved Fehrbellin blev af stor moralsk Betydning for Danmarks Allierede, hvis sunkne Mod hævedes, og det aabnede for Brandenburg Vejen til Pommern, hvor den i Frederik Ahlefeldts Breve saa ofte omtalte Belejring af Stettin blev til Skade for Danmark, idet de brandenborgske Stridskræfter var bundne foran denne Fæstning. I sine Breve kommer Ahlefeldt stadig med Klager over, at man ikke kan vente Hjælp fra Kurfyrsten, før Stettin er faldet, uafslædig skynder han paa de brandenborgske og brunsvigske Gesandter for at fremkalde en Afslutning af Stettins Belejring. Umiddelbart efter Modtagelsen af Budskabet om Slaget ved Fehrbellin tog Christian 5. Hertugen af Gottorp til Fange i Rendsborg, hvor de to Fyrster forhandlede, Fæstningens Porte blev lukkede, og Christian Albrecht nødsagedes til at gaa ind paa alle Kongens Krav. Han maatte overgive begge de stærke Fæstninger Gottorp og Tønning, der blev besat af danske Tropper, desuden maatte Hertugen lade sin Hær kapitulere, hvorefter den blev indrulleret i kongerigske Regimenter, og han opgav ethvert Arvekrav paa Oldenburg, sluttelig maatte han gaa med til

det, der var det allervigtigste, en Afstaaelse af hele den gottorpske Del af Slesvig; Sønderjylland var nu for første Gang i lange Tider genforenet med Danmark. Efter at være gaaet ind paa dette for ham aldeles sønderknusende Forlig, slap Hertugen ud af sit Fængsel og fik Lov til at rejse til den mod ham saa venskabeligt stemte Fristad Hamborg, hvor han blev boende, indtil den skaanske Krig var afsluttet. Næppe var Hertugen af Gottorp ankommet til Hamborg, før han offentligt protesterede mod Bestemmelserne i Rendsborgforliget, idet han med fuld Ret gjorde gældende, at de af ham gjorte Indrømmelser ikke var frivillige, men udelukkende skyldtes Tvang fra dansk Side. Protesten var et Slag i Luf-ten og tjente kun til at fremskynde Gennemførelsen af Rendsborgliget, idet Christian 5. allerede inden Udgangen af Aaret 1676 foretog Inkorporationen af hele det gottorpske Sønderjylland.

Hertugens Ophold i Hamborg bragte Hansestaden adskillige Ubehageligheder, idet det kom for en Dag, at det hamburgske Raad havde afsluttet et regelret Forbund med Sverige, hvilket af Christian 5. blev opfattet som Landsforræderi, idet han havde den Opfattelse, at Fristaden som beliggende paa holstensk Territorium hørte under hans Scepter. Denne Opfattelse var aldrig blevet godkendt af Hamborg og var utvivlsomt statsretsligt set ganske forkert, Hansestaden var et Enklave i det danske Holsten.

Atter ved denne Lejlighed tog Griffenfeld mod Bestikkelser, Kielmann var Mellemanden og bragte Rigskansleren ti Tusinde Rigsdaler fra det hamburgske Raad. Under Processen mod Griffenfeld gjorde Rigskansleren gældende, at han havde taget mod disse Penge med Kongens Samtykke, og at han forinden havde talt med Frederik Ahlefeldt om Sagen. Det er aldrig blevet godtgjort, om Griffenfeld talte Sandhed i dette Tilfælde, men Pengene fik han i alt Fald, og Kongen puttede dem i sin egen Lomme under Processen.

Christian 5. har ved denne Lejlighed sikkert følt, at Hævnen var sød, for en ivrigere og uforsonligere Fjende end Christian Albrecht havde Danmark ikke. Allerede som Yngling havde han indsuguet dette Had til Danmark, og hans Deltagelse i begge Svogrens, Karl Gustavs, Krige mod Danmark havde gjort ham til en svoren Ven af Sverige. Midt under den anden Svenskekrig var Fa-

deren død, og Christian Albrecht havde af Navn indtaget Stillingen som Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp, men de danske Tropper havde besat Størsteparten af Hertugdømmet, og den nye Hertug maatte tage sin Tilflugt til Fæstningen Tønning, som hverken Danmark eller dets Allierede havde formaaet at overmande; der fandt den unge Hertug et midlertidigt Tilflugtssted. Tønning var blevet Christian Albrecht kær, og derfor forekom det ham særlig bittert efter Rendsborgkuppet at maatte udlevere denne By til de Danske. En meget vigtig Side af Rendsborgforliget var den, at Gottorp var uskadeliggjort, og dets Hertug afskaaret fra at opfylde det Løfte, han havde afgivet til Karl 11., at yde Sverige væbnet Hjælp under en dansk-svensk Krig, et Løfte Hertugen højlydt forsikrede aldrig at have afgivet. Endvidere var det meget betydningsfuldt, at Danmark fik Fingre i de offentlige Indtægter, der indkom fra Hertugdømmet, dem var der haardt Brug for under den forestaaende Krig.

Hvorledes det vilde gaa efter Krigen med Hensyn til det dansk-gottorpske Mellemværende, kunde man naturligvis ikke beskæftige sig med nu, det var allerede meget vundet, at Gottorp var uskadeliggjort ved Udbruddet af den skaanske Krig. Meget klartskuende behøvede man imidlertid ikke at være for at indse, at den i Rendsborg trufne Ordning maatte revideres, saa snart der igen var Fred, for hele Europa nærede Sympati for Gottorps Selvstændighedskrav; ikke alene Sverige, men frem for alle Frankrig vilde efter Freden tage sig af de gottorpske Interesser, det samme gjaldt England. Selv Danmarks egne Forbundsfæller, frem for alt det tyske Rige, som Gottorp var i Krig med, vidste man efter Krigen vilde hjælpe Gottorp til atter at blive unddraget Danmarks Lenshøjhed; her gjorde specielt tyske Interesser sig gældende, de gottorpske Besiddelser i Holsten var integrerende Dele af det romerske Rige, og de i Regensburg repræsenterede tyske Statsoverhoveder betragtede Gottorp som en tysk Stat helt igennem, til Trods for den Titel, Christian Albrecht førte som Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp, Slesvig havde intet med det tysk-romerske Rige at skaffe. Ogsaa de med Danmark forbundne tyske Fyrster delte denne Anskuelse, saaledes de lyneborgske Fyrster med Undtagelse af Hertugen af Hannover. Sagen

havde ofte været til Behandling mellem Frederik Ahlefeldt paa den ene Side og de brunsvigske Fyrster og Ministre paa den anden Side, men uden noget positivt Resultat for Danmark. Noget hang det vel ogsaa sammen med Kravet om, at status quo ante bellum fra 1648 skulde opretholdes, Freden i Münster og Osnabrück blev i Tide og Utide ført i Munden. Men det springende Punkt var, at Rendsborgforliget kun kunde betragtes som ganske midlertidigt.

Efter moderne parlamentariske Begreber skulde Ansvar for Rendsborgforliget hvile paa Griffenfelds og Ahlefeldts Skuldre. De havde som Kongens Ministre ført Forhandlingerne i Rendsborg og var til sidst gaaede med til med deres moralske Autoritet at støtte Kongens Plan om Fængslingen af Hertugen. Baade Griffenfeld og Ahlefeldt var klare over, at efter den heldige Vending, vore Allieredes Krigsførelse havde taget, var der mindre Grund end forhen til at udvise Forsigtighed i Behandlingen af Hertugen. Saa snart Meddelelsen om Sejren havde naaet Rendsborg, erklærede derfor baade Griffenfeld og Ahlefeldt, at de kunde gaa med til Overrumplingen af Hertugen. Den Behandling, Hertugen fik fra Kongens Side, vakte den største Harm i Sønderjylland og Holsten, Harmen var saa stor, at man et Øjeblik endog frygtede et Oprør, men Bølgerne lagde sig dog under Indtrykket af de store Begivenheder, der indtraf for Norden umiddelbart efter. Een Tilfredsstillelse havde Frederik Ahlefeldt i hvert Fald af det med ironisk Betoning benævnte Rendsborgforlig, han satte sig yderligere fast i Sophie Amalies Gunst, idet den kærlige Svi-germoder var henrykt over alle de Ydmygelser, Christian Albrecht maatte udstaa.

Med Kielmann affandt man sig paa den Maade, der var saa meget i Brug under de første Enevoldskonger, man pressede ham for Penge, og den gottorpske Kansler blev presset som en tør Citron. Pengene gik i den kongelige Kasse, ved hvilken Lejlighed Christian 5. tilkendegav, at pecunia non olet, ganske som dengang han kaprede de Penge, hvormed Hamborg havde bestukket hans Rigskansler.

DEN SKAANSKE KRIG

DEN skaanske Krigs Begyndelse kendetegner Nedgangen i Griffenfelds Indflydelse paa Kongen. Endnu efter Rendsborgforliget tilkendegav Christian 5. sin store Tilfredshed med den Maade, hvorpaa Rigskansleren havde bragt denne Sag til Afslutning, Kongen havde næppe Ord nok til at udtrykke sin Taknemmelighed for den Støtte, han havde i sin første Raadgiver; der synes at have været Tale om nye Forfremmelser og Udmærkelser, Griffenfeld mente selv at have forstaaet, at en Fyrstekrone vinkede til ham, naar Ægteskabet med Louise Charlotte af Augustenborg, som Kongen var meget stemt for, var blevet bragt i Orden. Men saa indtraf det Omslag, som Griffenfeld stadig havde frygtet som en Virkning af Krigen, Generalerne fik mere og mere Indflydelse paa Kongen, til Skade for Rigskansleren, der havde ivrige Fjender blandt Hærens Førere. Generalerne fik Christian 5. overtalt til at se bort fra Griffenfelds Plan om et Angreb paa Skaane, i Stedet for skulde Størsteparten af den danske Hær conjungere sig med de brandenborgske Tropper og angribe Svensk Pommern. Det er næppe faldet Hærens øverste Ledelse vanskeligt at faa Kongen med til denne Plan, da den var at føre tilbage til et ganske bestemt Krav fra Kurfyrstens Side. Da Griffenfeld indsaa, at han umuligt kunde faa gennemført sin Tanke om at føre Krigen i Sverige, søgte han at faa Kongen til at lade Hovedstyrken angribe Bremen, som han mente let vilde kunne blive erobret, saa havde man straks ved Krigens Begyndelse et Bytteobjekt; man kunde tilbyde Sverige det erobrede Bremen mod til Gengæld at faa Skaane eller en Del af Skaane. Var

Bremen ikke tilstrækkeligt Ækvivalent, var der altid den Udvej at tilbyde den svenske Regering Oldenburg, der laa ubekvem for Danmark, men højst bekvemt for Sverige, hvis militære Stilling i Tyskland, der i Forvejen var meget stærk, vilde blive endnu stærkere, naar man erhvervede Oldenburg. Griffenfelds Planer om at skaffe Sverige Erstatning for de skaanske Provinser indenfor det tyske Rige faldt absolut ikke i Traad med Kurfyrsten af Brandenburgs Tankegang, Frederik Vilhelms højeste Ønske var tværtimod at faa Svenskerne helt drevet ud af Tyskland, og til det Endemaal var Danmarks Deltagelse i Krigen en absolut Nødvendighed.

Det var Griffenfelds Haab, at naar det lykkedes at erobre Bremen, vilde Krigen være lige saa hurtig til Ende, som den var begyndt, Danmark kunde genoptage sin Neutralitet, og man turde haabe, at Ludvig 14., der var meget fortørnet over Danmarks Fredsbrud, vilde lade sig formilde, for et godt Forhold til Frankrig var alpha og omega i Griffenfelds Udenrigspolitik. Det var sikkert uklogt af Christian 5. ikke her at følge sin Kanslers Raad, men Christian 5. har ment, at Kurfyrsten og Generalerne kunde tilsammen opveje Griffenfelds Indsigt i Krig, og der blev ikke taget Hensyn til Griffenfelds Plan. Desuden har Christian 5. ved Krigsudbruddet følt sin Selvtillid vokse, endelig var der et Punkt, hvor han kunde føle sig sin Kansler overlegen, Kongen mente selvsagt, at han forstod sig bedre paa Krigsførelse end Griffenfeld, og nu kunde han nok have Lyst til selv at tage Bestemmelser uden først at spørge sin Raadgiver. Christian 5. har dog sikkert forregnet sig, Kongen var ganske uden Feltherreevner, bortset fra et stort personligt Mod og en vanemæssig Øvelse i militære Eksercits'er; Griffenfeld var derimod som saa mange andre geniale Mænd flersidig, og hans Begavelse gik i de forskelligste Retninger, Hæren havde sikkert været bedre faren med ham som øverste Leder end med Kongen. Christian 5. har dog aabenbart ment, at der var nogen Logik i Griffenfelds Ræsonnementer, desuden var han vænnet til blindt at rette sig efter Rigskanslerens Raad; det blev derfor bestemt, at man delvis skulde følge Griffenfelds Henstilling, men her som saa mange Gange senere i den skaanske Krig greb man til halve Forholds-

regler; i Stedet for med hele Styrken at kaste sig over Bremen, nøjedes man med at sende ganske faa Tropper mod Hertugdømmet, disse Tropper stødte dog sammen med Afdelinger fra de med os forbundne Fyrster af Lyneborg og Biskoppen af Münster. At man anden Gang gik uden om Griffenfeld, maatte betragtes som en slem Ydmygelse for Rigskansleren, det var i Virkeligheden værre for Griffenfeld, end da Christian 5. nægtede at sende sin Hær til Skaane. For nu syntes ikke alene den militære, men hele den udenrigspolitiske Ledelse at være gledet ud af Hænderne paa Griffenfeld. Men det var dog kun tilsyneladende, lige til sit Fald vedblev Griffenfeld at pleje Underhandlinger med Frankrig, og han begik den store Fejl og Mangel paa Klogskab tildels at holde Kongen udenfor sine Machinationer. Christian 5., der ikke var indviklet, kunde, da det kom for en Dag, her kun se Forhandlinger med en Magt, som Danmark var i Krig med, og han vejrede straks formelige ulfeldtske Anslag.

At hele den danske Flaade blev udkommanderet til at ligge paa Vagt og søge Sverige afskaaret fra sine tyske Besiddelser, var naturligvis billiget af Griffenfeld.

Det er senere gjort gældende, at naar Griffenfeld ønskede Krigen ført i Skaane, var det, for at han selv kunde være i Nærheden baade af Krigsskuepladsen og af Regeringens Centrum, København. Under disse Forhold vilde Kongen ikke saa let glide ud af Hænderne paa ham og blive en Bold i Hænderne paa Hærens øverste Ledere. Noget Bevis for dette Ræsonnements Rigtighed gives ikke, man har derfor Lov til at antage, at det udelukkende har været strategiske Grunde, der dikterede Rigskansleren det nævnte Forslag. Griffenfeld var nemlig ingenlunde i Tvivl om, at han ejede strategiske Evner, forskellige Steder i hans Breve til Frederik Ahlefeldt peger i den Retning, selv om han i et af sine Breve til Vennen med en vis klædelig Selvironi taler om den Figur, han gør i fuld Krigsmaling. Ikke desto mindre har Griffenfeld sikkert ment, at han besad større militær Indsigt end Generalerne, og han lod dem det føle, idet han talte til dem i en overlegen Tone, derved skaffede han sig nye Fjender paa Halsen, blandt andet de tvende Brødre Arenstorf; men

ogsaa Kongen irriteredes over den Tone, Griffenfeld anvendte overfor og i Omtalen af Generalerne, der nu, hvor der var Krig, efter Kongens Mening skulde behandles med særlig Agtelse. At Griffenfeld skulde have drevet sin store Selvtillid saa vidt, at han troede sig klogere i militære Sager end selve den store Kurfyrste, har man dog næppe Lov til at tro. Kurfyrsten regnede iøvrigt med Griffenfelds Viden, ikke alene paa det politiske, men ogsaa paa det militære Omraade, og for at vinde Rigs-kansleren for sine Planer stillede han ham nogle brandenborgske Godser i Udsigt; Frederik Vilhelm var nemlig lige saa lidt som de andre af Samtidens Fyrster og Stormænd uvidende om, i hvor høj Grad Griffenfeld var modtagelig for Gunst og Gave. Iøvrigt var der Uoverensstemmelse mellem Griffenfeld og Frederik Vilhelm paa et kapitalt Punkt; Kurfyrsten vilde have en hurtig og energisk Krigsførelse, medens Griffenfeld sørgede for, at man fra dansk Side ingen Vegne kom, saaledes smølede Rigs-kanslerens Broder, som i sin Egenskab af Admiralitetsraad og Præsident for Admiralitetsretten skulde sørge for Flaadens Udrustning, med sit Arbejde med at faa Flaaden bragt i Krigsberedskab. Man maa iøvrigt ikke heraf slutte, at Albert Gyldensparre var sin Broders lydige Tjener, han stod tværtimod ikke i noget særlig godt Forhold til ham. Saa meget mere anerkendelsesværdigt er det, at han ikke svigtede Griffenfeld i Ulykkens Dage, han tog saaledes Broderens Datter til sig, efter at Barnets Fader var sendt til Munkholm. Den Omstændighed, at Gyldensparre var Broder til den faldne Rigskansler, skadede ham ikke senere, han gjorde tværtimod en glimrende Carrière.

I sine Breve klager Frederik Ahlefeldt over Smøleriet; det er blandt andet i sin Egenskab af Statholder i Hertugdømmerne, at han er misfornøjet, Størstedelen af Hæren laa nemlig i Kvarter i Holsten uden at røre sig, i Stedet for at rykke mod Syd; det blev en meget dyr Historie for Holsten, eftersom Tropperne skulde underholdes rigeligt, og Beboerne var meget udpinte, da Hæren endelig langt om længe drog videre. Frederik Ahlefeldt, der havde været lige saa ivrig Modstander af en Krig som Griffenfeld, skyndte nu af al Magt paa for at

faa en virkelig effectiv Krigsførelse i Gang, naar der endelig skulde føres Krig, men forgæves. Det er vanskeligt at sige, om denne Nølen, der blev til Skade for den senere Krigsførelse, var at føre tilbage til Griffenfelds Forhandlinger med Frankrig og hans aldrig udslukkede Haab om at komme til en Forstaaelse med Ludvig 14., eller om Griffenfeld havde tilsat noget af sin gamle Energi. Et og andet kunde tyde paa det sidste, for det gik ogsaa langsomt paa andre Omraader, Griffenfeld, der ellers arbejdede saa hurtigt, naar han skulde forhandle skriftligt, viste nu tværtimod Sendrægtighed, baade med Hensyn til den skriftlige Forbindelse med Danmarks Allierede og til de Instruxer, der skulde gives vore Gesandter. Navnlig Kurfyrsten var utaalmodig over sin Forbundsfaelles Langsomhed, baade med Hensyn til Hærs og Flaades Bevægelser og til de Svar, han ventede paa sine Opfordringer til at sætte Fart paa. Vor Afsending hos Frederik Vilhelm, Etatsraad Høg, havde under disse Forhold en meget vanskelig Stilling, idet Griffenfeld lod ham være uden Efterretninger angaaende Danmarks politiske og militære Planer.

Vi træffer jævnlig Just Høgs Navn i Brevene fra Frederik Ahlefeldt, der ikke netop omtaler ham med Sympati, man faar Indtrykket af, at Ahlefeldt havde ønsket en anden som extraordinær Udsending hos Frederik Vilhelm. Det var især Høgs Virksomhed i Haag, der ikke var efter Ahlefeldts Hoved, Høg var efter hans Mening for ivrig efter at faa Forbundet med Holland i Stand, et Forbund Ahlefeldt ikke var særlig begejstret for. Just Høgs Arbejde paa Fredskongressen i Nymwegen behagede heller ikke Ahlefeldt. Maaske var Statholderen noget paavirket af den Omstændighed, at Petkum, som Ahlefeldt ikke kunde fordrage, var Høgs højre Haand ved den Lejlighed. Det er vel gaaget, som naar to haarde Møllestene skulle male sammen, Høg var nemlig ligesom Frederik Ahlefeldt utaalmodig og opfarende; iøvrigt havde Høg, der senere blev Vicestatholder i Norge, en Del tilfælles med Ahlefeldt, han var lige som denne Bogelsker og Ejer af et meget stort Bibliothek.

Intet Under, at Kurfyrsten tilsidst tabte Taalmodigheden og vejrede Forræderi. Som saadant blev da ogsaa hele Griffen-

felds Holdning skildret under den senere Proces mod den faldne Statsmand.

I sine Breve klager Frederik Ahlefeldt over, at man lader Sommeren gaa uden at skride til noget krigerisk Foretagende, i de Tider var det nemlig saa, at Felttogene ebbede ud, naar man nærmede sig den barskere Aarstid, man lagde sig i Kvarter i Vintermaanederne for saa at tage fat med fornyede Kræfter, naar Foraaret nærmede sig.

Ikke alene vore Allierede havde fattet Mistro til den førende Statsmand i Danmark, ogsaa Danmarks Konge var begyndt at tvivle paa sin øverste Raadgivers Paalidelighed; Christian 5. havde en Mistanke om, at Kansleren bag hans Ryg forhandlede med Frankrig, med hvilken Magt den diplomatiske Forbindelse trods Krigen ikke var blevet afbrudt. Ogsaa Griffenfelds Holdning til Hærens øverste Ledere forekom Christian 5. suspect. Man maa forbavses over den Pludselighed, hvormed Christian 5. over for sin Kansler gik fra den ene Yderlighed til den anden; efter Rendsborgforligets Afslutning var der ingen Grænser for alle de Lovord, Kongen havde for Griffenfeld, der i det Øjeblik synes at have staaet paa Højdepunktet af kongelig Gunst; allerede en Maaned efter sendte Christian 5. Griffenfeld et Brev, hvori Kongen beklager sig over sin Kanslers Forhold i adskillige vigtige Spørgsmaal. De væsentlige Klagepunkter i Brevet gaar ud paa Griffenfelds Tilbøjelighed til at ville være den styrende i alle Landets Sager, han henstiller til Griffenfeld at holde sig til de ham betroede Departementer, og navnlig huske, at der kun er een Herre i Landet, Kongen; Førerne i Hæren maa i en ganske særlig Grad være fritagne for at commanderes af Rigskansleren, Kongen er som Krigsherre den eneste, der har noget at sige over Generalerne. Kongen forlanger, at Griffenfeld skal vise ham det skyldige Hensyn, saa at Kongen ikke ligefrem kommer til at staa i Skygge af sin egen Kansler, Griffenfeld maa ikke handle bag Kongens Ryg eller holde ham udenfor Regeringssagerne, men skal underrette ham om alt, hvad der er af Betydning. Endvidere bebrejdes det Griffenfeld, at det gaar for langsomt med Krigsforberedelserne. Meget alvorligt bebrejder Kongen ham hans Bestikkelighed og hans Nepotisme.

Der er over hele Brevet noget rørende hjælpeløst og halvt ydmygt, saaledes skriver Kongen om sig selv: »at være den sidste at vide, hvad der passerer, lader ikke vel.« Paa et andet Sted skriver Kongen: »I vil endelig gøre alting og vide alting, saa at det synes, jeg at have Navnet alene, og I alt Direktionen og Reputationen, eftersom den mere søger jer end mig; for de, som I vil godt, hjælper jeg, og de, som jeg vil godt, tænker I ikke paa eller minder mig engang derom.« Ret betegnende skriver Kongen, at det falder ham lettere at opsætte det hele skriftligt, da han bedre kan bevare Sindets Ro med Pennen i Haand, end naar Behrejdelse skal udtrykkes mundtlig, Kongen er bange for, at hans Hidsighed skulde løbe af med ham. Brevet bærer tydelig Præg af, at Kongen har lidt under sin Yndlings Arrogance, der til Tider var saa stor, at man maa beundre den Taalmodighed, hvormed Kongen fandt sig deri, som da en Gang en nytiltrædende Gesandt overraskede Kongen med at holde sin Tiltrædelsestale paa Latin, et Sprog, som Christian 5. ikke beherskede. Da Kongen stod raadvild, svarede den tilstedeværende Griffenfeld uden videre paa Kongens Vegne med en flot turneret latinsk Tale.

Det bedste Bevis paa, at Christian 5. virkelig har holdt inderligt af Griffenfeld, har man i dette Brev; havde Kongen ikke holdt af ham, vilde han ikke saa længe have taalt i Ordets bogstavelige Forstand at blive skubbet tilside. Brevet, der er et document humain af stor Værdi, er holdt i en rolig og behersket Tone, og indeholder paa intet Punkt noget, der kunde saare, det er fra først til sidst fuldt af Hensyn, det ligner mere en Bøn end en Befaling. Hvad der ydermere tiltaler ved Brevet, er det rene og smukke danske Sprog, Kongen benytter.

Den kongelige Skrivelse synes slet ikke at have rørt Griffenfeld, i alle Tilfælde tog han ingen Hensyn til Advarslerne, saa sikker var han paa sin Magt over Kongen og dennes Venskab for ham.

Desværre gik det fra nu af ned ad Bakke med Kongens Venskab for Griffenfeld, et Venskab, der skulde forvandles til lige fremt Had.

Omtrent samtidig med Krigens Begyndelse blev Frederik Ahlefeldt sendt i en vigtig Mission til Hannover, hvor han mødtes med Gesandterne fra Kejseren, Brandenburg, de brunsvigske Fyrster og Fyrstbiskoppen af Münster. Blandt det meget, man fra de Allieredes Side mistænkte Danmark for, var at undgaa at drage Hertugen af Hannover ind i Alliancen; Kurfyrsten mente, at Griffenfeld, der efter hans Mening spillede under Dække med de Allieredes Fjende Frankrig, for at behage denne Magt ligefrem søgte at holde Hertug Johan Frederik fast ved hans franske Sympatier. Endnu mere meningsløst var det, naar Frederik Vilhelm tilkendegav den Opfattelse, at Sophie Amalie og Griffenfeld stak Hovederne sammen for at holde Hannover udenfor Alliancen. Johan Frederik var Enkedronningens Yndlingsbroder, paa hvem man mente, at hun havde stærk Indflydelse.

Frederik Ahlefeldt havde allerede tidligere søgt at paavirke Johan Frederik, med hvem han stod paa en fortrolig Fod, til sammen med sine Brødre at tiltræde Alliancen med Danmark, det skete dels gennem mundtlige og skriftlige Henvendelser, dels ved Sophie Amalies Mellekomst. Der er ikke den fjerneste Grund til at tvivle om, at Frederik Ahlefeldt handlede i fuld Forstaaelse med Griffenfeld, Kurfyrstens Tro paa, at Griffenfeld drev et Dobbeltspil her, viser blot, med hvor stor Mistænksomhed man vaagede over hvert af Rigskanslerens Skridt. Den stadige Udsættelse af Danmarks Indtræden i Krigen, som man med Rette tilskrev Griffenfeld, bidrog ogsaa i høj Grad til at øge Mistænksomheden overfor Danmarks ledende Statsmand. Hvad der ikke bidrog til at dæmpe Mistilliden til Danmarks ærlige Hensigter, var den Omstændighed, at Frederik Ahlefeldt straks efter Ankomsten til Hannover indledte Forhandlinger med den franske Gesandt ved det hannoveranske Hof, Verjus; det klarede imidlertid Situationen noget, at Gesandten ret hurtigt efter Statholderens Ankomst forlod Hannover og begav sig til Rendsborg, for der at møde Griffenfeld. Verjus har aabenbart ment, at han lettere kunde faa Griffenfeld end Ahlefeldt overtalt til at følge den franske Regerings Henstilling om at nøjes med Besættelsen af de gottorpske Lande og holde Hæren tilbage i

Holsten. Alt tyder paa, at Ludvig 14. var tilbøjelig til at give Danmark frie Hænder overfor Gottorp, naar blot Neutraliteten blev overholdt. Ogsaa Terlon opholdt sig paa det Tidspunkt i Rendsborg, og han og Verjus bearbejdede af al Magt Rigskansleren, men det var for sent, den danske Hær var allerede rykket ind i Mecklenborg med det Maal for Øje at belejre Wismar. Kuglen var sat i Gang og rullede videre.

Frederik Ahlefeldts Forhandlinger med den hannoveranske Regering bragtes til Afslutning i en Fart. For at vinde Hertugen af Hannover for den danske Sag gav Frederik Ahlefeldt sig til at sælge Bjørnens Skind, før Bjørnen var skudt, en Fremgangsmaade, der meget hyppigt blev anvendt i den skaanske Krig; han lovede, at en Del af Bremen skulde afstaas til Hannover, naar Hertugdømmet ved den eventuelle Fredsslutning blev tilkendt Danmark. Man maa i det hele taget forbavses over de glimrende Resultater, man ventede sig af Krigen mod Sverige; ved det Møde, der fandt Sted mellem Christian 5. og Frederik Vilhelm i Doberan, enedes de to Fyrster om ikke at nedlægge Vaabnene, før Sverige bestemte sig til at aflevere alt, hvad det havde erobret fra Danmark, siden Christian 4. sluttede Freden i Brømsebro, det var ikke Smaating. Foruden alt det skulde Danmark have Rügen.

Løftet om at skænke Hannover Bremen faldt ikke rigtigt sammen med Griffenfelds Planer om at bytte Hertugdømmet bort til Sverige mod Skaane. Der falder i det hele taget et komisk Lys over alle de Transaktioner, der foretoges med det endnu ikke erobrede Bremen, Frederik Ahlefeldt lod saaledes ogsaa Hertugerne af Brunsvig-Celle og Brunsvig-Osnabrück forstaa, at der kunde være Haab for dem om at erhverve en Stump af dette ombejlede Hertugdømme.

I Virkeligheden var Griffenfelds og Ahlefeldts Tanke om en hurtig og let Erobring af Bremen ikke saa ganske hen i Vejret, begge de to Statsmænd regnede med, at det var saa godt som umuligt at forsvare Bremen fra Landsiden og Søsiden, navnlig fra Søsiden, den svenske Flaade maatte i saa Fald gaa norden om Skagen og videre over Vesterhavet. Griffenfelds Tanke, at benytte Oldenborg som Lökkemad over for Sverige, var overordent-

lig klog; naar Sverige var kommet i Besiddelse af Grevskabet, beherskede det Weser-Mundingerne og vilde faa en overmægtig Stilling i Nordtyskland, til den Pris kunde det nok betale sig at opgive i det mindste en Del af de skaanske Provinser. Alt syntes at tale for Griffenfelds og Ahlefeldts Tanke om straks at kaste sig med Hovedstyrken over Bremen, men Danmark var ikke eneraadende i sine Bevægelser under Krigen, man maatte lade Brandenburg raade. Løftet om den fede Bid ved Weseren kunde Hertugen af Hannover ikke modstaa, og ved Afslutningen af Traktaten med Danmark, Brandenburg og Münster af 11. September 1675 forpligtede Johan Frederik sig til at opsigte Forbundet med Frankrig. Johan Frederik havde den samme Tro som Griffenfeld paa Frankrigs Uovervindelighed, og han gik derfor meget nødig med til at bryde med Ludvig 14., for hvem han ligesom Griffenfeld nærede den største Beundring. Det lykkedes da ogsaa Johan Frederik at bevare Neutraliteten uden at støde den mægtige franske Konge, og skulde det gaa Danmark og dets Allierede ilde, vilde han altid kunne pege paa, at hans Neutralitet havde været franskvenlig, fulgte Lykken Danmark og Brandenburg og hans brunsvigske Brødre, var han sikker paa Part i Byttet. Hertugens Politik havde saaledes mange Berøringspunkter med den af Griffenfeld førte.

Aftalerne med Hannover blev af stor Betydning, for det havde været højst ubehageligt for Danmark og Brandenburg hvert Øjeblik at kunne vente et Overfald i Ryggen fra Hannover. Christian 5. blev da ogsaa glad over, at denne Sag bragtes i Orden, og roste varmt den Dygtighed og Hurtighed, hvormed Ahlefeldt var gaaet frem.

I en anden Henseende fik det heldige Forløb af Frederik Ahlefeldts Forhandlinger med Hannover stor Betydning: Sverige havde haabet, at Hannover vilde beskytte Bremen mod et kombineret dansk og brandenborgsk Angreb, nu brast dette Haab, ligesom Haabet om fra Nord at modtage Hjælp fra Hamborg; samtidig med Rendsborgforliget havde Danmark nemlig sikret sig imod, at den mod Danmark fjendtlige Hansestad kom vore Fjender til Hjælp. Uden Støtte fra Hannover og Hamborg kunde Svenskerne end ikke tænke paa at forsvare Bremen. Ogsaa Haa-

bet om Hjælp fra Münster maatte Svenskerne lade ryge, idet Bispedømmet var gaaet over paa dansk Side. I det hele taget havde det danske Diplomati indlagt sig Ære gennem sine Forhandlinger umiddelbart før Krigen. Til alt dette kom det for Danmark saa store Held, at de franske Tropper havde været nødt til at trække sig tilbage til den venstre Rhinbred efter Nederlaget ved Sassbach.

Under Forhandlingerne i Hannover svirrede det med Forlovelsesplaner; ansporet af sin Søster Sophie Amalie interesserede Hertug Johan Frederik sig for at faa Griffenfeld gift med en tysk Prinsesse. Adskilligt betydningsfuldere var det, at den østrigske Gesandt over for Frederik Ahlefeldt fremkom med et Forslag om Ægteskab mellem Kejser Leopold og Christian 5.s Søster. Man mente ved Hoffet i Wien, at Tidspunktet for en saadan Forlovelse var det bedst tænkelige netop nu, hvor der var udbrudt Krig mellem Danmark og Sverige, under saadanne Forhold maatte det da være en smal Sag at hæve Forlovelsen mellem Karl 11. og Ulrikka Eleonora, en Forbindelse, som man mente udelukkende skyldtes politiske Hensyn. Frederik Ahlefeldt stillede sig dog meget forbeholdent over for den kejserlige Gesandts Avancer. For det første vidste han, at Sophie Amalie endnu ingenlunde havde opgivet Tanken om at se sin yngste Datter beklæde den svenske Trone; dertil kom den endnu større Vanskelighed, som de paagældendes Religion vilde fremkalde. Hoffet i Wien vilde kræve, at den lutheranske Prinsesse skulde gaa over til den katolske Kirke, og det vilde sikkert støde paa uovervindelige Vanskeligheder, den Omstændighed, at Christian 5.s Dronning var Calvinist, havde allerede forvoldt tilstrækkelige Bryderier. Iøvrigt saa man ved de lutheranske Hoffer, saaledes ogsaa ved det danske, med uvenligere Øjne paa den calviniske end paa den romersk-katolske Lære.

At Frederik Ahlefeldt under de indviklede Forhandlinger fik Tid til ogsaa at beskæftige sig med Etikettespørgsmaal, derom vidner Pufendorfs Ord: »Alefeldius Cancellarius judicabat, Lüneburgicos non posse primi gradus legatos mittere, quod alias par jus non Principes solum, sed et omnes Imperii Ordines sibi arrogaturi sint.«

Ved den oven for omtalte vigtige Konference i Doberan mellem Christian 5. og Kurfyrsten var Frederik Ahlefeldt til Stede og opnaede ved den Lejlighed, at der blev sendt brunsvigske og münsterske Tropper til Hjælp ved Angrebet paa Bremen; uheldigvis var Antallet af disse Tropper ikke stort nok til at erobre hele dette Hertugdømme, der var saa stort som Sjælland, dertil krævedes en betydeligere Troppestykke.

Doberan var et mecklenborgsk Kloster, hvor den syge Kurfyrste havde begivet sig hen for at komme til Kræfter under god Pleje. Med den ham vanlige Energi tog Frederik Vilhelm dog straks fat paa Forhandlingerne med den danske Konge og forelagde ham en Felttogsplan, som Christian 5. approberede. Kurfyrsten forlangte bestemt, at Hovedstyrken skulde anvendes til Erobringen af Pommern. Christian 5. brændte af Begærighed efter krigerske Laurbær, som han bedst og hurtigst mente at kunne vinde ved at erobre Wismar; Kurfyrsten af Brandenburg var yderst misfornøjet med denne Kongens Plan og rev Christian 5. i Næsen, at dersom han nogle Maaneder før havde besluttet sig til at drage Sværdet, vilde det have været en smal Sag at erobre denne Fæstning, der dengang ikke var i Forsvarsstand, i Mellemtiden havde Svenskerne styrket Forsvarsværkerne. Griffenfeld, der overværede Forhandlingerne, støttede Kurfyrsten, der dog til sidst, men modstræbende, gik ind paa at føje Kongens Ønske. Det har sikkert senere forbavset Kurfyrsten, at det lykkedes de Danske at erobre Wismar efter kun at have belejret Byen i en Maaned. Trods denne Uoverensstemmelse forlod de to Allierede hinanden »mit beyderseits höchstem Contento«, som en Samtidig udtrykker sig. Ved Afskeden forærede Kurfyrsten den danske Konge et Spand pragtfulde Heste, medens Kongen nøjedes med at gøre Frederik Vilhelm til Ridder af Elefanten. Om Frederik Ahlefeldts Deltagelse i Sammenkomsten i Doberan skriver Pufendorf:

»Nouissimus congressus Dobrani inuito Hahnio susceptus erat, qui et ipse una cum Antonio Aldenburgensi Comite laborabat Regem ab Electore separare, ne forte huic occasio foret ipsos gratia Regis depellendi. Unde per foedus Suecicum Regem adstringere conabantur, ne vel propriam inclinationem ad bellum sequeretur,

vel ab Electore ad id induceretur quo arctioris coniunctionis occasio inter utrumque ne esset. Isti duo cum Regi foedus Suecicum persuaderent, Janum Julum in partes pertraxerant, qui se ipsum obsidem ferebat, Sueco cincerum in Daniam studium esse; Alefeldio Comite contra cauillante, sponsonem a triginta millibus armatis interpositam plus ponderis habituram; qui et istud foedus Daniæ parum proficuum censebat.«

Slaget ved Fehrbellin havde ikke alene den Virkning, at Danmark blev draget ind i Krigen; paa Rigsdagen i Regensburg blev det vedtaget, at det tysk-romerske Rige skulde erklære Sverige Krig, det var nemlig paa Rigsdagen et almindeligt Ønske at faa Svenskerne berøvet deres tyske Besiddelser, og Frederik Vilhelm, der ellers ikke stod i noget alt for godt Forhold til Kejser og Rige, havde nu en Tids Popularitet, idet han foreløbig havde det samme Maal for Øje, Tyskland for Tyskerne. Den ivrigste blandt de tyske Fyrster efter at komme i Kast med Svenskerne var dog Biskoppen af Münster, men den Stat, der var hurtigst i Vendingen, var Holland, som øjeblikkelig sendte en Flaade ned i Østersøen. Den hollandske Flaade stødte i Østersøen til den danske, og Kort Adeler stilledes i Spidsen for den samlede Flaade. Som ovenfor sagt, var det den danske Flaades foreløbige Opgave at hindre Sveriges Forbindelse med de tyske Besiddelser. At faa denne Opgave løst, var af allerhøjeste Vigtighed, idet Sveriges mægtige, af halvtredsindstyve Skibe bestaaende Flaade, skulde overføre svenske Tropper fra Pommern til et Angreb paa Sjælland, den svenske Konge vilde saa samtidig med dette Foretagende benytte en anden Del af Flaaden og med Helsingborg som Udgangspunkt gaa løs paa Kronborg.

Det var saaledes en hel Coalition, der var dannet mod Sverige. Til Held for dette Land var der ikke Enighed mellem de Forbundne, som ikke handlede i Fællesskab; gensidig Mistillid og Mangel paa en virkelig Krigsplan hæmmede de store Foretagender. Kejser Leopold den Første nærede en indgroet Mistillid til den nye Stormagt Brandenburg, og Uvilje mod de foretagsomme og tilmed lutheranske Hohenzollere var en Tradition ved Wienerhoffet, det gjaldt derfor om at sørge for, at Krigen ikke blev til et nyt Springbræt for hohenzollersk Ærgerrighed. Fra dansk

Side holdt man sig til Brandenburg og lod den fremragende Hærfører Frederik Vilhelm være den øverste Leder i Krigen; den diplomatiske Side af Sagen led dog derunder, og Griffenfeld kunde ikke under disse Forhold lade Pennen lede Sværdet, som han yndede at udtrykke sig.

Felttoget i 1675 stillede sig gunstigt for Danmark og dets Allierede, idet Svenskerne trængtes tilbage overalt inden for deres tyske Besiddelser. Da Svenskerne kun havde faa Tropper i Bremen og Verden, og disse Hertugdømmer var vanskelige at forsvare, blev en Del af dette Territorium et let Bytte for Sveriges Fjender. Griffenfelds Plan om, at Bremen skulde erobres af danske Tropper, var, som vi har set, ikke blevet fulgt, det var brandenburgske, brunsvigske og münsterske Tropper, der i Forening med ganske faa danske Tropper trængte frem her, og de forbundne Fyrster vilde selvfølgelig ikke afgive til Danmark, hvad de havde erhvervet ved Hjælp af deres egne Hære. Skønt der ydedes kraftigere Modstand fra svensk Side i Pommern, lykkedes det dog de Allierede at erobre saa vigtige Pladser som Wollin, Swinemünde og Wolgast. Krigsskuepladsen under Felttoget i Bremen var en Tid lige op til den danske Grænse, idet de Allierede erobrede Hovedstaden i Bremen, den ved Elbens Bred, lige over for Altona beliggende By Stade.

Til Søs gik det kun langsomt, den danske Flaade under Kommando af Kort Adeler laa i Østersøen fra August til langt hen paa Efteraaret. Grunden til den danske Flaades Mangel paa Handlekraft var epidemiske Sygdomme, der rasede blandt Mandskabet og til sidst ogsaa ramte den øverstkommanderende. Det er betegnende for Kort Adeler, at han end ikke under disse Forhold vilde give op, og dødssyg som han var, blev han paa Trods af Krigsraadets Befaling, der gik ud paa, at Flaaden skulde sejle tilbage til København, liggende ud for Stevns Klint, og tilkendegav i et Brev til Christian 5. sin bestemte Vilje at holde ud paa sin Post. I ret overlegne Vendinger skrev han til Kongen, at man ikke havde Lov til at udsætte sig for Fjendens Haan ved at retirere til København; trods Sygdom og de heftige Storme var der dog en overvejende Chance for at besejre Svenskerne. Godt en Uge efter døde Kort Adeler.

Det var sørgeligt for denne fortjenstfulde Mand at skulle dø i Begyndelsen af den Krig, til hvilken han havde bragt Flaaden i saa udmærket Stand, thi Æren herfor tilkom i første Række ham. Det kan dog siges, at Kort Adeler trods alt naaede det foresatte Maal, idet det lykkedes ham at forhindre Svenskerne i at sætte Tropper over til Tyskland; den danske Flaade blev ved at holde Vagt mellem Bornholm og den tyske Kyst, og da den svenske Flaade endelig vovede sig ud, begyndte de heftige Jævn-døgnstorme, med dem turde Svenskerne ikke binde an, Flaaden vendte tilbage til Skærgaarden, og enhver Tanke om Kamp til Søs blev udskudt til Foraaret 1676. Den danske Flaades Standhaftighed blev ogsaa af Betydning for Belejringen af Wismar, idet Svenskerne ikke kunde sende Tropper til Undsætning af Byen. Endelig skal det nævnes, at Besættelsen af Øen Hveen bevirkede, at Karl 11. fik yderligere Betæneligheder ved at gøre Landgang paa Sjælland.

Det var Frederik Ahlefeldts Fætter, den fra Stormen paa Kjøbenhavn i 1659 berømte Claus Ahlefeldt, Christian 4.s Svigersøn, der havde Fortjenesten af, at Kort Adeler atter blev knyttet til det danske Monarki. Claus Ahlefeldt var paa det Tidspunkt kommanderende General over den norske Hær. Hans Stilling som den betydeligste Embedsmand i Norge efter Kongens egen Søn Ulrik Frederik Gyldenløve gjorde det lettere for ham at overtale Kort Adeler, der var Nordmand med Liv og Sjæl, men det varede dog noget, inden det lykkedes Claus Ahlefeldt at faa Kort Adeler til at opgive sin internationale Berømmelse og gaa ind under de mere beskedne Forhold i Danmark; Kort Adeler havde i adskillige Aar tjent i den venetianske Marine, hvor han grundlagde sit Ry i Søslaget ved Dardanellerne 1654. Det var i Holland, at Claus Ahlefeldt, der paa Danmarks Vegne førte Forhandlinger med dette Land, traf sammen med Kort Adeler, der nu var venetiansk Admiral og paa Nippet til at blive hollandsk Vice-admiral. Det kom dog ikke til nogen Afgørelse mellem de to; senere mødtes de i Holsten, og efter at have vekslet en Del Breve, blev der Enighed imellem dem, om at Kort Adeler skulde træde i dansk Tjeneste. Kort Adeler havde ventet straks at blive den danske Flaades øverste Chef, men dette lod sig ikke gøre,

trods Frederik 3.s Ønske, idet Henrik Bjelke var blevet udnævnt til Rigsadmiral efter Ove Gjeddes Død. Forhandlingerne mellem Kort Adeler og Claus Ahlefeldt fortsattes, efter at førstnævnte var blevet dansk Admiral. Det var en Fortsættelse af de Forhandlinger, de to Mænd havde haft i Holland. Det drejede sig om det, at Kort Adeler skulde indføre en ny Skibstype i den danske Flaade, hvor de noget forældede »Skærbaade« skulde afløses af Galejer, og det var netop noget for Kort Adeler, der i Holland grundigt havde sat sig ind i Skibsbyggeri. Kort Adeler maatte kæmpe med megen Modstand fra de konservative Elementer inden for den danske Flaade, men havde en god Støtte i Storkanslerens Fætter, der som Generalinspektør for Fodfolket paa den jyske Halvø havde lignende Fortjenester som Kort Adeler af at have bragt Danmark i Beredskab til at gaa den skaanske Krig imøde. Statens Pengemangel hindrede dog de to Mænd i at opnaa saa gode Resultater, som de selv havde tilstræbt. I sine Breve omtaler Frederik Ahlefeldt de Forhandlinger, Kort Adeler havde med det store Kanonstøberi i Glückstadt angaaende Støbning af Kanoner, der skulde benyttes paa de nye eller ombyggede Skibe; som Statholder i Hertugdømmerne var Frederik Ahlefeldt Mellemanden, ikke med noget gunstigt Resultat, idet det faldt vanskeligt at skaffe saa store Kanoner, som Kort Adeler vilde have.

Christian 5. var af Navn Overanfører for den danske Hær i den skaanske Krig, men den egentlige Leder var Adam Weyher, en af de mange indvandrede Tyskere, der kom til Hæder og Værdighed under Christian 5. Weyher havde oprindeligt kæmpet under Gustav Adolf i Trediveaarskrigen; under Karl Gustavs Krig mod Polen, hvor han avancerede til Oberst, kom han i Fangenskab, hvoraf han dog snart slap ud for kort efter at deltage i Belejringen af Frederiksodde. Det følgende Aar blev han General og deltog som saadan i Slaget ved Nyborg, der bragte ham i dansk Krigsfangenskab. Weyher, der var noget af en Condottière, var i lyneborgsk Tjeneste, da han blev gjort til dansk General. Vi møder af og til Weyhers Navn i Frederik Ahlefeldts Breve, især i den Periode hvor Generalen var Militærguvernør i Holsten og foretog Hvervninger med den truende skaanske Krig for Øje.

Weyher gjorde en hurtig Carriere i Danmark, han var saaledes Feltmarskal, da Krigen med Sverige brød ud i 1675. Da Griffenfeld ikke ansaa Weyhers militære Kvalifikationer for tilstrækkelig store, maatte Marskallen senere overgive Kommandoen over Hæren til Rigskanslerens Protégès, Hertugen af Pløn. Weyher døde i Krigens andet Aar. Det er vanskeligt at forstaa, at Griffenfeld var stemt for at afskedige Feltmarskal Weyher, da denne førte Krigen efter Rigskanslerens Ønske, nemlig med stor Langsomhed, medens det var almindeligt bekendt, at Johan Adolf sammen med den ham nærstaaende Frederik Ahlefeldt tilskynkede til en mere energisk Krigsførelse og var enig med Statholderen om, at Griffenfeld maatte fjernes fra enhver Indflydelse paa Krigsførelsen; man maa vel antage, at Christian 5. har staaet bag ved Afgørelsen. Saa meget Militær var Christian 5. dog, at han kunde indse, at Griffenfelds Indgriben i Krigsbegivenhederne var højst uheldig, og skulde Krigen vindes, maatte der tages kraftigere fat. Ikke desto mindre rettede Christian 5. sig til at begynde med efter Griffenfelds Raad, det skyldtes saaledes Rigskansleren, at man ikke straks skred til en regulær Belejring af Wismar, men nøjedes med at foretage en Blokade af Byen, dette var i høj Grad imod Overanførereens Ønske og ligeledes mod Kongens eget.

Ogsaa mellem Weyhers nærmeste undergivne var det tyske Element fremtrædende; de øverste Anførere under Feltmarskallen var de to Brødre Arenstorff, der stammede fra Mecklenborg. Efter dem fulgte et Medlem af den gamle danske Adel, General Niels Rosenkrans. Brødrene Carl og Frederik Arenstorff var ligesom Weyher, inden de kom i dansk Krigstjeneste, gaet fra den ene Herre til den anden, begge hos Danmarks Fjender, den ene hos den svenske Konge, den anden hos Hertugen af Gotorp. Carl Arenstorff var svensk General, da han gik over i dansk Tjeneste, og havde gjort sig meget nyttig, dengang da Karl Gustav gik over de isbelagte danske Belter. Broderen havde været Adjutant hos Karl Gustav under Stormen paa København og gik straks efter Freden i 1660 i dansk Tjeneste.

At det undertiden kunde have sine Vanskeligheder med at antage Embedsmænd, der tidligere havde staaet i Danmarks Fjen-

ders Tjeneste, viser Frederik Arenstorffs Skæbne, idet der blev rejst en Beskyldning mod ham for Landsforræderi efter Slaget ved Lund, en Beskyldning, der fremkaldte en Dødsdom over Generalen. Men atter her gjorde de underlige Overgange fra den højeste Naade til det dybeste Fald og en Tilbagevenden til høj Naade sig gældende, den dødsdømte General endte sine Dage mange Aar efter som højt anset Officer og dansk Storgodsejer.

Niels Rosenkrans havde vundet et stort Navn under Københavns Belejring 1659, under hvilken han blev saa haardt saaret, at han ansaas for død og som saadan blev baaret bort fra Valpladsen, forinden havde han med egen Haand dræbt flere svenske Officerer. Efter at Frederik Ahlefeldts Fætter og Navne var død i 1672, fulgte Niels Rosenkrans efter ham i Stillingen som Københavns Kommandant. Niels Rosenkrans, der beredvilligt havde givet sin Tilslutning til Enevældens Indførelse, stod i høj Gunst baade hos Frederik 3. og hans Efterfølger, hvilken sidste udnævnte ham til Generalløjtnant. Rosenkrans bidrog meget til det heldige Resultat af Stormen paa Wismar den 13. December, man havde allerede halvvejs opgivet Stormen, da Tøvejr havde gjort Sumpene, der omgav Fæstningen, næsten ufremkommelige, men Rosenkrans fandt paa at lægge Faskiner hen over Sumpene, og paa denne Maade lykkedes det ham at føre sine Folk frem. Rosenkrans faldt allerede i Begyndelsen af Felttoget 1676.

Medens den danske Hær gennem Mecklenborg nærmede sig den egentlige Krigsskueplads Svensk Pommern for at conjungere sig med de Allieredes Overanfører Kurfyrsten, laa Kongens Halvbroder, den norske Statholder, ikke paa den lade Side. Griffenfelds tidligere Busenfreund havde, straks efter at han i 1673 efter Rigskanslerens Ønske var blevet sendt til Norge, med Iver kastet sig over Arbejdet paa at gøre Norge beredt til at holde Sverige Stangen under en eventuel Krig. Ved Siden deraf havde den overordentlig dygtige og energiske Mand paa mange Maader virket til Gavn for Nordmændene, blandt andet ved at søge Skattestrykket lettet, desuden havde Statholderen, der var meget bondevenlig, arbejdet paa at mindske de store Godsejeres Magt over Bønderne. Det gik imidlertid ham, som det gik Kort Adeler og Claus Ahlefeldt, Pengemangelen traadte hindrende i Vejen, og

hverken Griffenfeld eller Ahlefeldt ydede Statholderen nogen synderlig Støtte; det militære interesserede nu en Gang ikke Rigskansleren, og dog var det af største Betydning, at Norges Forsvar kom i ordentlig Stand, thi under en Krig med Sverige paahvilede det Gyldenløve at vaage over, at Svenskerne ikke trængte over den vidtstrakte svensk-norske Grænse ind i Norge.

Ved den skaanske Krigs Begyndelse var det ingenlunde Meningen, at Norge skulde holde sig til Defensiven; Gyldenløve fik tværtimod straks Ordre til at gøre Indfald i Vestergötland og Bohus Len. Meget ydmygende var det for Kongesønnen, at Griffenfeld ved Krigens Udbrud gjorde Jens Juel til en Slags Formynders for ham, ogsaa paa det militære Omraade, hvor Diplomaten Juel dog ellers ikke var Expert. Gyldenløve skulde under Krigens Forløb gøre den mod ham udviste Mistillid i høj Grad til Skamme. Allerede et Par Dage efter Krigens Udbrud rykkede Gyldenløve med Hæren ind i Bohus Len, hvor nogle mindre Kampe fandt Sted. Gyldenløve stod i Spidsen for en Hær, der var sammensat noget anderledes end den i Danmark og Hertugdømmerne, idet den norske Hær paa 12.000 Mand var udkrevet mellem Norges Bønder, medens kun en ringe Del af den danske Hær var skabt ved Udskrivning, de allerfleste af Soldaterne var hvervede, dels hjemme, dels i Tyskland; man maa undres over, at det tyske Rige til Trods for de ustandselige Krige, der førtes inden for dets Grænser, til Stadighed kunde forsyne de andre europæiske Riger med Hvervede. De fleste af disse Tropper var tvangsudskrevne og solgte til Naboerne; denne Handel med egne Undersaatter var en særdeles god Indtægtskilde for en Del af de tyske Fyrster.

Ialt bestod den danske, slesvigske og holstenske Hær af 30.000 Mand, hvilket i Forbindelse med det norske Contingent maatte siges at være en god Præstation. Af disse Tropper kunde dog kun de 16.000 rykke i Felten, de øvrige Tropper maatte blive tilbage for at beskytte Landet mod et fjendtligt Overfald. For den jyske Halvøs Vedkommende havde man saa nogenlunde Sikkerhed mod Overfald, efter at Hertugen af Gottorp var uskadeliggjort, mest udsat var Sjælland, hvor det kunde tænkes, at Svenskerne vilde foretage en Landgang; her blev da ogsaa de fleste Tropper

lagt. Allerede i Krigens første Begyndelse maatte Griffenfelds Krigsplan kuldcastes. De forenede danske og brandenborgske Hære havde gjort et forgæves Forsøg paa at erobre Stralsund, men dette blev nu opgivet, og Christian 5. vendte sig med sin Hovedstyrke mod Wismar, hvor en regelret Belejring begyndte den 21. Oktober 1675, saaledes som Weyher fra først af havde villet det. Det gik inden for den danske Hær som paa Flaaden, der indtraadte hurtigt Epidemier, vistnok fremkaldt af, at Vandet fra Wismars i høj Grad sumpede Omegn trængte ind i Løbegravene, i hvilke Soldaterne opholdt sig. Den saakaldte Lejrfeber krævede mange Ofre mellem Hærens Førere, saaledes døde en yngre Broder til Hertugen af Pløn.

Ogsaa Griffenfeld var syg under en stor Del af Belejringen, han synes dog ikke at have været angrebet af nogen af Epidemierne, derimod var han plaget af Forkølelsessygdomme under alle mulige Former og maatte ligge længe til Sengs i sit Telt. Christian 5. viste sig ved denne Lejlighed meget omhyggelig for sin Rigskansler; da han saaledes under et Besøg mærkede, at det trak ind i Griffenfelds Telt, stoppede han sit Lommetørklæde ind paa det Sted, hvorfra det forekom ham, at Trækken hidrørte.

Til Trods for Vanskelighederne blev Wismar allerede erobret midt i December, hermed endte det første Aars Felttog, og Tropperne gik i Vinterkvarter. Wismars Erobring blev af allerstørste Vigtighed, det var Sveriges bedste Havn i Tyskland, og herfra havde Svenskerne haabet at kunne undsætte Bremen fra Søsiden. I det hele taget maa det siges, at Danmark ved Udgangen af 1675 stod bedre end Sverige. Den største Fare truede Danmark fra Syd, idet de sydtyske Stater ligesom paa de to Napoleoners Tid havde Sympati for Frankrig, derfor turde man ikke lade hele den danske Hær gaa i Vinterkvarter hjemme, en Del af vore Tropper blev placerede saaledes, at de kunde forhindre de svenske Tropper i at drage mod Syd, og de tyske Rigstropper skulde fra Syd passe paa, at Sachsen og Bayern holdt sig i Skindet; paa denne Maade var den svenske Hær klemt inde fra to Sider.

Christian 5.s Anseelse var steget betydeligt under Felttoget i 1675. Han havde været til Stede overalt, navnlig der hvor der var

størst Fare, og selv om det ikke var ham, der ledede Belejringen, var det gaaet her som i den indre Styrelse af Rigerne, Kongen vidste Besked om alt. Frederik Ahlefeldt, der tillige med Griffenfeld havde fulgt Kongen paa Togtet mod Wismar og nu sammen med dem vendte tilbage til København, noterer dette med Tilfredshed i sine Breve fra Felten.

Ved Nytaar 1676 genoptog Griffenfeld hjemkommen til København sine Forsøg paa at opnaa en Forsoning med Ludvig 14. og derigennem en hurtig Afslutning af Krigen. Rigskansleren saa med de lyseste Forhaabninger hen til den Fredskongres, der skulde afholdes i Nymwegen. Griffenfeld mente, at der ved Hjælp af denne Kongres var al mulig Udsigt til at slippe ud af Krigen, ikke alene uden Tab, men med Generhvervelse af nogle af de ved de tidligere Krige tabte Provinser. Dette skulde naturligvis ordnes ved Frankrigs Mægling, og Griffenfeld var overbevist om, at det ved hans og Meyerkrones forenede Anstrengelser skulde lykkes at faa Ludvig 14. til at give slip paa Sverige, naar man fik gjort Solkongen begribeligt, at Danmark var en langt nyttigere Allieret for Frankrig end Sverige. Samtidig søgte Griffenfeld at holde det gaaende med de Allierede, især med Brandenburg, hvilket da ogsaa lykkedes ham; navnlig havde Rigskansleren i høj Grad vundet Frederik Vilhelms Gunst, Kurfyrsten var meget ivrig efter at bevare det for ham saa kostbare Venskab med Griffenfeld, hvem han forlenede med Amtet Wollin i Pommern; Wollin blev gjort til en diminutiv Stat, som Griffenfeld skulde være en Slags Regent over, saa ventede man, at Kejseren senere vilde gøre Rigskansleren til suveræn Fyrste, saaledes som han havde gjort det ved Frederik Ahlefeldt. Ahlefeldt havde alt længe været interesseret i, at Griffenfeld skulde blive tysk-romersk Fyrste, nu var Interessen dog kendelig kølnet, selv om Erhvervelsen af Wollin omtales med Sympati i et af Ahlefeldts Breve til Griffenfeld. Kurfyrsten gik et Skridt videre, han lod skimte, at han ikke vilde gøre Modstand, ifald Griffenfeld skulde kaste sine Øjne paa Prinsesse Hedvig Sophie af Brandenburg, Frederik Vilhelms egen Søster. Griffenfeld kendte godt Hedvig Sophie, der havde aflagt lange Besøg hos sin Slægtning, Dronningen af Danmark. En Tid synes

Enkedronningen at have givet Slip paa sin Tanke om at forene Griffenfeld med Prinsessen af Sønderborg for at gøre Rigskansleren til selve Kurfyrsten af Brandenburgs Svoger. Udtalelser i Breve fra Hedvig Sophie kunde tyde paa, at den unge Pige ikke var ufølsom over for Griffenfelds vindende Egenskaber.

Griffenfelds Planer om Udjævning af Striden mødte Modstand baade hos Kongen og Frederik Ahlefeldt, der ikke havde nogen Tro til, at det vilde lykkes Danmark at trække sig ud af Krigen med nogen som helst Fordel. De holdt derfor paa, at der skulde rustes med et kommende Foraarsfelttog for Øje. Her støttedes Kongen og Ahlefeldt af den opdukkende Stjerne, Hertugen af Pløn, der var ivrig efter forøgede Rustninger. Skønt svoren Fredsven var Ahlefeldt dog stemt for i det mindste at ruste videre for at møde alle Eventualiteter, medens Griffenfeld holdt paa, at man for at berolige Ludvig 14. skulde gøre saa lidt som muligt ved Krigsvæsnet. Ahlefeldt ønskede af ganske Hjerte Fred, idet han ikke fandt vor Stilling nær saa straalende, som Kongen og Hertugen fandt den, det fremgaar tydeligt af hans Breve til Biermann, men naar man nu endelig var i Krig, maatte man efter hans Mening indrette sig derefter. At det var forkert af Griffenfeld, at han søgte at hæmme Rustningerne i Vinterens Løb, kan betragtes som afgjort, Rigskansleren havde ingen som helst Sikkerhed for, at Krigens Fortsættelse til Foraaret kunde undgaas, og paa det Punkt var Ahlefeldts Syn sikkert det rigtige. Det der for Griffenfeld stod som det attraaværdigste Maal, at generhverve Skaane ved en Byttehandel, forudsatte et eklatant svensk Nederlag, og Griffenfeld, der kendte Karl II, og havde vekslet Breve med ham, maatte kunne have forudset, at denne Krigerkonge ikke let vilde give op. Personlige Grunde har antagelig atter her som umiddelbart før Krigen gjort sig gældende, der var mere end nogen-sinde Fare for, at Generalerne skulde erobre noget af Rigskanslerens Indflydelse paa Kongen, navnlig efter at Weyher havde maattet vige for Johan Adolph af Pløn, hvem Kongen langt lettere laante Øre end den afgaaede Feltmarskal, desuden var Kongens Selvhævdelse steget i Løbet af det foregaaende Aars Felttog, hvor Christian 5. uden Griffenfelds Formynderskab havde formaet at

gøre sig saa stærkt gældende. Griffenfelds overlegne Tone og dominerende Væsen ærgrede mere og mere Christian 5., Generalerne, der ikke helt uden Grund hadede Griffenfeld, som havde behandlet dem med Ringeagt og ladet dem høre, at han forstod sig bedre paa Krigsførelse end de, pustede til Ilden, og Griffenfeld havde nu ikke længere nogen Støtte i Frederik Ahlefeldt og Johan Adolph af Pløn. Det var ikke nødvendigt for Generalerne at bruge mange Ord over for Kongen, der under Kampene i Pommern havde ærgret sig over Griffenfelds Behandling af dem, men aabenbart ikke turde gribe ind.

Det var en meget farlig Politik, Griffenfeld drev med sine fortsatte Forhandlinger med Frankrig, han har aabenbart selv indset, at han spillede højt Spil, for det hele foregik bag Kongens Ryg; Griffenfeld var klar nok over, at Kongen ikke vilde gaa med til lignende Forhandlinger, og set med Datidens Brillen maatte hele Griffenfelds Færd betragtes som et groft Indgreb i Kongens Myndighed. Havde Griffenfeld saa endda sikret sig mod Uvenskaber inden for det diplomatiske Korps, men han havde her handlet lige saa uklogt som over for de danske Stormænd og skabt sig flere Uvenner. At Griffenfelds Stilling til Frankrig i Længden skulde kunne holdes skjult for de Allieredes Statsmænd, var det naivt at tro, de havde et Øje paa hver Finger, og deres Syn skærpedes af den stadig voksende Mistillid til Danmarks førende Statsmand. Det blev da ogsaa en af de Allieredes Diplomater, den spanske Gesandt i København, Fuenmayor, der trængte til Bunds i Griffenfelds Forhandlinger med den franske Regering og aabenbarede dem for Kongen, idet han karakteriserede dem som Højforræderi baade mod Rigskanslerens Konge og Fædreland og, i endnu højere Grad, mod de med Danmark forbundne Magter. Det er senere blevet gjort gældende, at personlige Hensyn paavirkede Griffenfeld i Vintermaanederne 1676, man har ment, at Rigskansleren endnu ikke havde opgivet Haabet om at blive den franske Prinsesses Ægtefælle, og at han derfor ønskede at forebygge et Brud med sin Tilkommendes mægtige Fætter. Da det her drejede sig om Griffenfelds lønligste Tanker, er det ganske umuligt at udtale en

bestemt Mening. Men hele Griffenfelds diplomatiske Spil var i den Grad indviklet, at han til sidst næppe selv har kunnet udrede Traadene, baade før og efter Krigens Udbrud vilde Griffenfeld af al Magt bevare et godt Forhold til Brandenburg og det tyske Rige, samtidig med at der knyttedes Venskabsbaand med Frankrig. Men Griffenfelds Planer om at tilbytte Danmark de skaanske Provinser mod at sikre Sverige en overmægtig Stilling inden for det tysk-romerske Rige var ikke egnede til at mindske de Allieredes Mistro til Danmarks Ærlighed. Planerne var langt mere baserede paa at behage Ludvig 14., der med største Glæde saa Sverige som Magtfaktor inden for Tyskland, det faldt godt i Traad med Kong Ludvigs Ønske om at svække det tyske Rige. Det at Sverige blev styrket paa Tysklands Bekostning, kunde maaske hos Ludvig 14. have opvejet den Omstændighed, at Sverige blev betydeligt svækket inden for sine egne Grænser, selv om den franske Konge var en erklæret Modstander af, at den samme Magt var Herre baade vest og øst for Øresund og havde Nøglen til dette vigtige Farvand.

Det var Kurfyrst Frederik Vilhelm en ubehagelig Tanke, at Sverige skulde gaa ud af Krigen, styrket i sin Stilling inden for det tyske Rige, Hovedgrunden til, at Frederik Vilhelm havde draget Sværdet, var netop den, at Svenskerne skulde drives ud af Tyskland. Da i Efteraaret 1675 de Allieredes Tropper i Forening med den lille danske Styrke havde erobret en Del af Bremen og Verden, blev der derfor hurtigt vinket af, da Griffenfeld vilde sikre Danmark alene Byttet. At Griffenfeld senere paatænkte at tilbyde Sverige Wismar i Bytte for Dele af Skaane, har vel heller næppe været nogen Hemmelighed for Brandenborgeren. Det var af omtrent lige saa stor Vigtighed for Sverige at faa Wismar tilbage, som det var for Brandenburg at forhindre det. Bevarede Sverige ved Fredsslutningen Bagpommern, kunde det slet ikke undvære sin allerbedste tyske Krigshavn, erhvervede derimod Kurfyrsten Pommern, kunde han ikke med rolige Øjne se paa, at Wismar var svensk, den Situation var ganske umulig, og Kurfyrsten var aldeles sikker paa, at han skulde beholde Pommern, naar der endelig engang atter blev Fred, det viste den Omstændighed, at

Øen Wollin, som Frederik Wilhelm havde overladt til Griffenfeld, var svensk Besiddelse.

Hvorom alting er, Griffenfelds Politik var meget hazarderet; om det vilde være lykkedes ham at gennemføre den, selv om han havde aabenbaret den for Christian 5. og faaet Kongen med til den, er det naturligvis umuligt at sige. At Griffenfelds Foretagender ikke havde noget med Landsforræderi at gøre, er sikkert, men de var uforsigtige og farlige. Det, der havde gjort, at Frederik Ahlefeldt efterhaanden var blevet en bestemt Modstander af Griffenfelds Udenrigspolitik, som han ikke mere vilde have noget at gøre med, var netop det, at han fandt den for farlig, en fuldstændig Spillen va banque med det danske Monarkis Skæbne.

Stillingen til Frankrig var mere end vanskelig, Danmark var faktisk ikke i Krig med denne Magt, kun med dens Forbundsfølge Sverige. At der ingen Krig var mellem Danmark og Frankrig, fremgik til Overflod af den Omstændighed, at Meyerkrone vedvarende fungerede som dansk Gesandt i Paris, hvor han havde ses petites entrées hos Ludvig 14. og desuden plejede Underhandling med to saa mægtige og indflydelsesrige Mænd som Colbert og Pomponne, der begge ønskede at faa Danmark over paa fransk Side under Krigen. Der var saaledes endnu Haab om at faa Frankrig til at opgive Sverige til Fordel for Danmark. Griffenfeld forstod snildeligt at lade Ludvig 14. forstaa, at det sømmede sig bedre for en Monark, der hyldede Princippet l'état c'est moi, at være forbundet med Danmark, hvis Konge var enevældig, end med Sverige, hvor ikke Kongen, men Stænderne regerede.

De Allierede, navnlig Kurfyrsten af Brandenburg, var misfornøjede med vor Stilling til Frankrig, som de selv var i Krig med, og da der fra vor Side ikke var udstedt nogen regulær Krigserklæring mod Sverige, troede man, eller lod som om man troede, at det hele var Spilfægteri fra vor Side, selv efter at de Danske havde erobret Wismar. At Mistilliden til Danmark ikke blev mindre i Vinterens Løb, er klart. Senere, under Processen mod Griffenfeld, blev den ulykkelige Statsmand udset som Syndebuk, ham alene blev hele Skylden for vor skæve Stilling til vore Allierede tillagt. Hvad der ogsaa bidrog til at gøre det hele mere ind-

viklet, var Forlovelsen mellem den svenske Konge og den danske Prinsesse; over for Frankrig benyttede Griffenfeld klogelig denne Omstændighed til at lade Ludvig 14. forstaa, at her var det bedste Bevis for, at det gode Forhold mellem Danmark og Frankrigs Allierede i Virkeligheden ikke var brudt. De Allierede derimod saa med skæve Blikke til denne besynderlige Forlovelse. Det var et stort Held for Griffenfeld at have Meyerkrone i Paris under disse Forhold, Gesandten forstod til Punkt og Prikke sin Foresattes Intentioner og var utrættelig i at berolige den franske Konge, hvem han forsikrede, at det var Danmarks Hensigt at slutte Forbund med Frankrig, naar Omstændighederne tillod det. I Løbet af Vinteren slog Griffenfeld noget om i sin Politik over for Frankrig, han raadede til, naar eller hvis Krigen blev genoptaget, at gøre saa mange Erobringelser som muligt, og over for Ludvig den 14. erklære j'y suis, j'y reste, det vilde efter Griffenfelds Mening imponere den franske Konge. Det skulde senere vise sig, at Griffenfeld havde forregnet sig, Ludvig 14. var ikke saa let at imponere. Dette Raad var indblæst Griffenfeld af Meyerkrone og Klingenberg, Meyerkrone mente at kunne give dette Raad ud fra til sit nøje Kendskab til den franske Konge.

Medens Meyerkrones Intimitet med Ludvig 14. i høj Grad støttede Griffenfelds Forhaabninger, skadede det paa den anden Side Danmark, idet det naturligvis var umuligt at skjule denne Tingens Tilstand for de Allieredes Statsmænd, dertil var Diplomatene for godt underrettede. At de Allierede fandt Danmarks Udenrigspolitik i høj Grad tvetydig og mistænkelig, kan ikke undre, og Danmark spillede da virkelig ogsaa et diplomatisk Spil, som maatte give det Skær af noget uærligt. Og det var ikke alene et Skær. Medens Griffenfeld senere fik hele Skylden for at have skadet det gode Forhold til vore Allierede, var han i Virkeligheden ikke ene om det, Klingenberg og Meyerkrone var mindst lige saa ivrige efter at knytte saa mange Traade som muligt mellem Danmark og Frankrig, selv paa Bekostning af vore Allierede. Det gjaldt om, at Danmark hos England fandt Øre for sine Forhaabninger om Generobringen af de siden Freden i Brømsebro tabte Provinser, gennem dette Land vilde saa Vejen

gaa til et fornyet Venskab med Frankrig, og hverken Griffenfeld eller Klingenberg fandt noget stødende i, at Frankrig skulde vindes ved, at Danmark prisgav de tvende habsburgske Huse i Wien og Madrid. Tyskland og Spanien skulde med andre Ord betale hele Gildet. Hvor meget eller hvor lidt Christian 5. fik at vide om alle disse vidtsvævende Planer, kan ikke med Bestemthed siges, Kongen var optaget af de krigerske Foretagender, og Rigskansleren har antagelig benyttet sig af Lejligheden til at handle paa egen Haand, hvad han altid havde yndet at gøre. Nu var der ogsaa Hensyn at tage til Generalerne, der fik mere og mere Indflydelse paa Kongen, og de maatte for enhver Pris holdes uden for disse Raadslagninger, navnlig maatte Griffenfeld regne med, at Hertugen af Pløn, der i høj Grad havde Kongens Øre, vilde modsætte sig en Politik, der gik imod Kejseren; Johan Adolph havde lige til det Øjeblik, han var indtraadt i dansk Krigstjeneste været en højt anset Fører i Leopold 1.s Hær, og havde paa mange Maader udmærket sig. Hertugen af Pløn følte sig fra den Tid nøje knyttet til den romerske Kejser og vilde have modsat sig noget, han ansaa som Forræderi mod sin tidligere Krigsherre. Frederik Ahlefeldt, til hvem Johan Adolph under Krigen mere og mere sluttede sig, saa med ganske de samme Øjne som Hertugen paa dette Forhold. Under disse Omstændigheder ansaa Griffenfeld det som formaalstjenligt at holde Kongen uden for det mere end tvivlsomme Foretagende, han havde indladt sig paa, nemlig midt under Danmarks Krig med Sverige at besørge Breve fra den franske Regering videre til det franske Gesandtskab i Stockholm. Dette blev senere under Processen benyttet som yderligere Bevis paa, at Griffenfeld var en Landsforræder.

Det maa formodes, at det var de Allieredes Gesandter, der gjorde Griffenfeld opmærksom paa, at deres respektive Regeringer var misfornøjede med den begunstigede Stilling, Meyerkrone indtog hos den franske Konge. Da Wismar var blevet erobret, bestemte Griffenfeld sig derfor til at forflytte Meyerkrone til den lige saa vigtige Post som Danmarks Delegerede ved Fredskongressen i Nymwegen. Meyerkrone afløste Poul Klingenberg.

I Vinterens Løb gled Griffenfeld og Ahlefeldt mere og mere fra hinanden, og sidstnævnte sluttede sig intimt til Johan Adolph af Pløn, der havde faaet stor Indflydelse paa Christian 5.; Hertugen blev primus motor ved Forberedelserne til det forestaaende Felttog, og Griffenfeld traadte noget i Baggrunden. Det havde flere Grunde, dels var Griffenfeld ikke Militær og følte sig noget tilovers i den for ham nye Krigssituation, dels var han ikke rask og maatte hyppigt ligge i Sengen, desuden var hans Energi og Initiativ gaaet noget tilbage. Den væsentlige Grund til Griffenfelds mere og mere tilbagetrukne Stilling var dog nok den, at Christian 5. var blevet led og ked af ham og ventede paa en Lejlighed til at blive af med ham; afskedige ham turde han dog ikke, dertil var hans Respekt for Rigskansleren for stor. Kongen følte sig mere og mere trykket af et Mindreværdskompleks i Forholdet til sin langt klogere og dygtigere Raadgiver, der med sin Mangel paa Takt ved flere Lejligheder lod Kongen mærke, hvor overlegen han var ham i Aandsevner. At Griffenfeld regnede Kongen for meget lidt, derom vidnede hans private Optegnelser, der kom for Dagens Lys under Processen, og som bidrog til, at Christian 5.s Venskab for Griffenfeld forvandlede sig til Had. I en ganske særlig Grad ærgrede det Kongen, at Kansleren ikke kunde skaffe de fornødne Penge til nye Udrustninger, men Griffenfeld havde den for en ledende Statsmand meget væsentlige Mangel, at han ikke var Financier. Da Norge var bedre forsynet med Mønt end Danmark, kunde Gyldenløve komme den kongelige Kasse til Hjælp gennem Skatter, der særlig ramte de velstaaende norske Bønder, og det har næppe været behageligt for Ulrik Frederik at presse disse, da han netop havde arbejdet paa at skaffe Bønderne en bedre social Position i Forhold til de andre Samfundsklasser; trods store Forskelligheder var de norske Bønder ganske paa samme Maade som de danske regnede for en Slags Pariaer.

Det nære Forhold til og Samarbejdet med Johan Adolph af Pløn under Forberedelserne til det kommende Felttog havde den Virkning, at Frederik Ahlefeldt i tilstrækkelig Grad fik Traadene i sin Haand i de militære Spørgsmaal, hvad der var af største Betydning, for da Krigen begyndte igen, havde Ahlefeldt overtaget

Griffenfelds Stilling som Landets første Embedsmand. I denne Stilling fulgte Ahlefeldt den samme Fremgangsmaade, som Griffenfeld havde fulgt under Felttoget 1675. Griffenfeld havde den rigtige Erkendelse af, at Generalerne manglede nogle af de væsentligste Føreregenskaber, navnlig Evnen til at holde Ledelsen i en fast Haand, alt for meget blev overladt til Underanførerne, der i mange Tilfælde savnede Direktiver og maatte handle paa eget Initiativ. Det var for at bøde herpaa, at Griffenfeld under hele Felttoget 1675 opholdt sig ved Hæren, idet han, vistnok med Rette, mente, at han havde et bedre Overblik end Generalerne. Da Griffenfeld var blevet styrtet, følte Christian 5. sig i højeste Grad lettet, det styrkede hans Selvfølelse, der yderligere var blevet øget ved de personlige Laurbær, han havde høstet under Belejrningen af Wismar. I et overmodigt Øjeblik havde Christian 5. udtalt efter Griffenfelds Fald, at han for Fremtiden vilde være sin egen Kansler, og han har sikkert ogsaa ment, at han havde Evnerne til selv at lede Hærens Bevægelser. Denne naive Selvtillid, der ikke havde de tilsvarende Evner at bygge paa, bevirkede, at Kongen idelig blandede sig i Detailler og ved sin bestemt udtalte Vilje til selv at være den raadende, i mange Tilfælde sinkede og besværliggjorde de krigerske Foretagender. Dette bestyrkede Frederik Ahlefeldt i hans Vilje til selv at være til Stede ved Hæren, hvor han repræsenterede den sunde Fornuft i Modsætning til Kongen. Storkansleren, der bedre end Kongen kendte Manglerne ved Hæren, søgte ved mange Lejligheder at hindre Christian 5. i at ødsle med Landets Stridskræfter af utidig Iver efter hurtigst muligt at komme Fjenden til Livs. Ligeledes søgte Ahlefeldt at afparere, at Kongen idelig til ingen Verdens Nytte udsatte sit Liv af lutter Dumdristighed. Frederik Ahlefeldt frygtede for Kongens Liv, baade fordi han nærede en oprigtig Hengivenhed for sin Herre, dels fordi han med Ængstelse saa hen til den Mulighed, at en Formynderregering skulde overtage Landets Styrelse, mens Danmark var indviklet i en meget alvorlig Krig. I sine mange Breve kommer Frederik Ahlefeldt ganske usentimentalt tilbage til den sidstnævnte Grund for sin Ængstelse. Hyppigst er dog Klagerne over, at han aldrig kan faa

rettidig og ordentlig Besked fra Kongen, dette gælder særlig Anvendelsen af de maritime Stridskræfter.

Det var sikkert en Fejl af Griffenfeld, at han ved Begyndelsen af Felttoget ansatte lutter Udlændinge som øverste Førere i Hær og Flaade, det havde været naturligere at stille Niels Rosenkrans i Spidsen for Hæren i Stedet for nogle forrendte Tyskere som Weyher og Brødrene Arenstorff og at gøre Niels Juel til Rigsadmiral i Stedet for Hollænderen Tromp. Dette at to saa fremragende Mænd som Rosenkrans og Juel maatte vige for Fremmede, satte med Rette ondt Blod inden for den gamle danske Adel, som hverken Christian 5. eller Griffenfeld gjorde noget Forsøg paa at vinde, skønt de sikkert havde kunnet gøre det ved nogen Imødekommenhed. Her har dog Christian 5. sikkert haft Hovedskylden, han havde som sine Forældre en Forkærlighed for Udlændinge og var overbevist om, at det var lettere at finde paa-lidelige Mænd i Udlandet end i Danmark. Dette var naturligvis at føre tilbage til, at Christian 5. nærede ganske det samme Had til Adelen som Frederik 3.; Christian 5. var ligesom sine Forældre uforsonlig, han vedblev til sin Død i lige høj Grad at hade Sverige, Gottorp og den danske Adel.

Det lykkedes uheldigvis ikke Frederik Ahlefeldt at opnaa den samme Autoritet over Generalerne, som Griffenfeld havde haft det, det vilde sikkert have været heldbringende. Man saa Virkningen af Griffenfelds Indflydelse under Belejringen af Wismar, hvor Officererne mod Slutningen var begyndt at blive kede af det hele, og der for Alvor var Tale om at opgive dette Forehavende. Det var Griffenfeld, der fik Kongen gjort begribeligt, at den danske Hær vilde bedække sig med Skam, hvis den stak Halen mellem Benene og løb bort. Christian 5. var godmodig nok til at regne Griffenfeld dette tilgøde, og han udtalte det aabent i en Tale, han holdt til Rigskanslerens Ære ved en Fest efter Wismars Indtagelse.

Det havde været Frederik Ahlefeldts Ønske, at man straks i Begyndelsen af Felttoget 1676 skulde søge at erobre Rügen, men under Krigsraadets Forhandlinger blev han overstemt af Griffenfeld, der atter her som det foregaaende Aar fremkom med

CARL GUSTAVUS WRANGEL
Schwedischer Feldherr

WRANGEL

sin Plan om et Angreb paa Skaane, og denne Plan blev billiget af Kongen.

Danmarks Stilling ved Begyndelsen af Felttoget 1676 var betydelig bedre end Sveriges. Sverige var trængt stærkt tilbage i Tyskland, hvor det overalt var henvist til Defensiven, Danmarks Forberedelser til Krigen var videre fremskredne end Sveriges, dette gjaldt navnlig Flaaden. Politisk stod Danmark ogsaa bedre end dets Fjende, det havde mægtige Forbundsfæller, medens Sveriges ret kølige Allierede, Frankrig, havde været ude for mange Uheld. Brandenborgerne fortsatte Belejringen af Stettin til hen imod Slutningen af Januar, inden Tropperne gik i Vinterkvarter, desuden lykkedes det dem at erobre den vigtige Fæstning Dam ved Oderen, men saa var Svenskerne ogsaa fortrængt fra de fleste Punkter, de sad endnu kun inde med Stralsund, Greifswald og Rügen. Tidligt paa Foraaret genoptog Frederik Vilhelm Kampen mod den svenske Hær, i Spidsen for hvilken stod Grev Otto Königsmark, som den danske Regering under sin Søgen efter en udenlandsk Fører forgæves havde tilbudt den højeste Stilling i Hæren. Wrangel var blevet afskediget midt under Belejringen af Stralsund, hvorover den gamle Feltherre følte sig paa det dybeste krænket, hvilket man kan se af et Privatbrev fra ham: »Min høje Alder og de Tjenester, jeg saa redelig og uførtrodet til Dato har ydet min Regering og Fædrelandet, hvilket den ganske Verden kan bevidne, havde gjort mig fortjent til ikke at blive tracteret saa indignement. Saalænge Gud skænkede mig Kræfter, har jeg anvendt dem til Hans Kongelige Majestæts Tjeneste; ogsaa da Skjæbnen tvang mig til at holde Sengen, hvor jeg vred mig som en Orm under usigelige Smerter, lod jeg mig slæbe frem og tilbage og undlod dog ikke at ordne alt troligt og reddede Hans Majestæts Land og Folk.« Der var ikke noget overdrevent i den gamle Feltmarskals Skildring af hans Tilstand, men Brevet viser tilfulde, at en ny Fører var nødvendig i Stedet for Wrangel, der efter sin egen Beskrivelse maa have været et komplet Vrag.

Da Grev Wrangel var død, plyndrede den svenske Regering hans Bo for store Værdier i Gods og Penge; de opbragte Arvinger

VEROVERING van STETTIN

troede fuldt og fast, at Regeringen havde ladet den gamle Felt-herre myrde, en Antagelse som satte sig fast i vide Kredse af det svenske Folk.

Det gik ikke stort bedre for den nye Overanfører, af hvem man havde ventet sig saa meget, efter at han havde gennemgaaet Krigens Skole hos ingen ringere end Turenne. Königsmark var utvivlsomt en dygtig Feltherre, men Fjendens Overmagt var for stor. Imidlertid gik det kun langsomt med Belejringen af Stettin, paa hvis Fald man ventede utaalmodigt hos alle de Allierede, ikke mindst i Danmark. Frederik Ahlefeldt giver i sine Breve stadig Luft for sin Utaalmodighed efter Fæstningens Fald, før Stettin er erobret, kommer vi ingen Vegne, skriver han, for Stettin optager alle Frederik Vilhelms Tanker, og før han har stormet Byen, vil han ikke faa Tid og Lyst til andre Foretagender, og saa længe har vi ingen Nytte af Forbundet med ham.

Den udenrigske Situation, der var Danmark og dets Forbunds-fæller saa gunstig ved Afslutningen af Krigens første Felttog, havde nu skiftet Karakter. Sveriges Allierede Frankrig havde igen faaet Overtaget i Nederlandene, hvor der hævede sig Fredsrøster, samtidig med at Vilhelm af Oraniens Stilling svækkedes ved Angreb fra det store Parti, der kaldte sig det anti-oraniske, og som nu under Modgangen løftede Hovedet. Danmark var paa et hængende Haar ved at miste denne vigtige Forbunds-fælle. Til alt Held for de Allierede led Ludvig 14. et alvorligt Nederlag ved Philipsburg, hvor Hertug Karl af Lothringen besejrede Fransk-mændene. Men fra anden Kant opstod der nye Vanskeligheder, der forhalede den for Danmark saa betydningsfulde Erobring af Stettin. Kong Johan Sobiesky af Polen havde besejret Tyrkerne, og stod nu i Færd med at kaste sig over Brandenburg med det Maal for Øje at erobre Preussen. Ludvig 14. protegerede Kongen af Polen, der var gift med en fransk Markise, og Brandenburg var nu i Fare for at blive angrebet baade fra Vest og Øst. Samtidig indtraadte et Forhold, der hindrede Kejser Leopold den Første i at optræde med Kraft paa den pommerske Krigsskue-plads, idet der udbrød Oprør i det østrigske Kronland Ungarn. Dette Oprør var tildels fremkaldt ved Hjælp af franske Agenter, der gennem Bestikkelser vandt de indflydelsesrige Mænd i Un-

garn; ogsaa Polen havde en Haand med i Spillet. Det blev til en aaben Krig mellem den tyske Kejser og Ungarn, hvor Blodet flød i Strømme. Under disse Forhold havde Danmark og Brandenburg ikke megen Nytte af sin Forbundsfælle; den eneste, der stillede Tropper til Raadighed, var Kongen af Spanien, og det var endda kun nogle ganske faa Tusinde Mand. Hvad der næsten var værre, baade Holland og det tyske Rige ophørte med at betale Subsidier. Fra Spanien havde man trods Løfter overhovedet ingen faaet.

Hele denne Krig var England meget ubehagelig, den hæmmede navnlig dets Handel, og den engelske Regering søgte derfor at faa en Ende paa den. Paa Englands Initiativ blev der sammenkaldt en Fredskongres i Nymwegen, hvortil alle de krigsførende Magter sendte Delegerede. Vi kan af Frederik Ahlefeldts Breve se, hvor megen Tid der blev spildt med Etikettespørgsmaal paa Kongressen i Nymwegen; den første Tid gik med Strid om, hvorvidt det skulde lykkes den tysk-romerske Kejser at holde Brandenburg borte fra Kongressen, Leopold 1. fremsatte den Betragtning, at Kurfyrsten af Brandenburg var hans Vasal, og at han som saadan ikke havde Ret til at sende Delegerede til Nymwegen. Over for dette ganske urimelige Krav vilde Frederik Vilhelm selvsagt ikke give efter, han kunde med fuld Ret gøre gældende, at Initiativet i Krigen mod Sverige hele Tiden havde været hos ham, og at de kejserlige Tropper intet af Betydning havde udrettet. Til sidst maatte Kejseren give efter.

Først i Krigens tredie Aar blev der for Alvor taget fat paa Belejringen af Stettin. Det var imidlertid et saare vanskeligt Foretagende; Indbyggerne var svensksindede og ønskede paa ingen Maade at komme ind under Frederik Vilhelms Scepter, Beboerne støttede paa en hver Maade den svenske Garnison og tog Del i alle Farer og Savn. Der faldt under Belejringen i Tusindvis af Indbyggerne. Ikke mindre end fire Magter maatte slutte sig sammen for at faa Bugt med Staden, baade danske, brandenburgske, lyneborgske og münsterske Tropper var forenede foran Stettins Mure. Først ved Nytaar 1678, efter mange Maaneders Belejring, lykkedes det de Belejrende at storme Byen, men da var allerede en Del af Fæstningens Udenværker erobrede, og hele

Kvarterer af Byen var gaaet op i Luer. Hvad der meget bidrog til at opretholde den svenske Besætnings og de tyske Indvaaneres Mod, var den Omstændighed, at den svenske Regering havde sørget for en meget grundig Proviantering af Byen, saa ingen maatte lide Sult under Belejringen.

Under alt dette havde Danmark opretholdt Herredømmet til Søs. Krigen 1676 indledes med Erobringen af Gulland, der siden Freden i Brømsebro havde tilhørt Sverige. Svenskerne var lige saa hadede paa Gulland som i de skaanske Provinser, Grunden var hovedsagelig den, at den svenske Regering havde udsuget Øens Befolkning ved Skatter og Afgifter. Niels Juel blev ved sin Landgang paa Gulland modtaget med aabne Arme, og Beboerne hjalp til ved Erobringen af Visborg. Lønnen for Gullændernes Loyalitet udeblev ikke; medens de indtil Krigens Udbrud havde levet under trykkede Kaar, blomstrede Øen under de følgende tre Aars Krig op, idet den danske Regering gav Gulland en udstrakt Toldfrihed. Det var næppe noget Øjeblik faldet den danske Regering ind, at Danmark atter skulde miste Gulland, for man indrettede sig der, som om man havde Evigheden for sig; der blev anlagt nye Befæstninger, og Visborg blev yderligere forstærket.

Den danske Flaades hurtige Initiativ kom ganske bag paa den svenske Regering, der absolut havde regnet med at faa Overtaget til Søs, men den danske Flaade var kommet den langt i Forkøbet, og der blev ikke noget af Planerne om ved Hjælp af Flaaden at gøre Landgang paa Sjælland.

Af Brevene fra Ahlefeldt kan det ses, at man i Regeringskredsene hjemme frygtede for, at Niels Juel skulde forspilde Virkningen af Sejren ved Gulland ved et letsindigt Angreb paa den stærke svenske Flaade, der endelig var sejlet ud af Stockholms Skærgaard og nu styrede i Retning af Gulland for at jage de Danske bort fra Øen. I et Brev til Christian 5. anmoder Frederik Ahlefeldt indtrængende Kongen om at forbyde Juel at inklade sig i Slag med Svenskerne, før den danske Flaade var forenet med den hollandske. I andre Breve minder Storkansleren om, hvor vigtigt det er snarest muligt at foretage et Angreb med Flaaden paa Rügen. Imidlertid nærmede den svenske Flaade sig Gulland, i Haab om at møde den betydeligt underlegne danske

Flaade; Niels Juel var da allerede sejlet mod Syd og havde under Bornholm faaet Forstærkning. Samtidig passede Admiralen af al Magt paa, at ingen spredte svenske Fartøjer sejlede med Mandskab over til den pommerske Kyst. Paa dette Tidspunkt overtog Tromp Befalingen over den forenede dansk-hollandske Flaade; Foreningen mellem de tvende Flaader skete ud for Falsterbo.

For Niels Juel har det ikke været behageligt at blive stillet under Tromps Kommando, den hollandske Admiral var kendt som et meget ufordrageligt Menneske, der hjemme i Holland ide- lig havde ligget i Haarene paa sine Foresatte, til sidst havde de Witt været nødt til at give ham Afsked. Danmark var dog ikke ene om at kaste sine Øjne paa Tromp, selv Ludvig 14. ønskede ham som Øverstbefalende over den franske Flaade; saa stort var hans internationale Ry. Tromp rejste til Frankrig for at tale med de maritime Autoriteter om Sagen, men han ødelagde selv det hele ved sin ubehøvlede Optræden over for de slebne Franskmænd; han maatte vende tilbage med uforrettet Sag og krybe til Korset hjemme i Holland. Under disse Forhold var det Admiralen særdeles kærkomment, at der gik Bud efter ham fra København, hvor han paa Forhaand var persona grata ved Hoffet, fordi han i 50'erne havde været med til at banke Svenskerne. Griffenfeld vilde antagelig have foretrukket Niels Juel som Øverstbefalende, men Juel var som Medlem af den danske Adel en suspect Person, herpaa strandede Sagen. Til alt Held blev Christian 5. hurtigt ked af Tromp paa Grund af dennes mindre belevne Væsen ved Hove. Men rent bortset fra dette blev Hollænderens An- sættelse en Skuffelse; ud over det heldige Søslag ved Øland var det ikke meget, han udrettede. Til sidst skilte man sig af med Tromp, til stor Lettelse for den danske Flaades Officerer og Me- nige, der alle hadede Hollænderen af et oprigtigt Hjerte. Inden Tromp forføjede sig bort, havde Christian 5. overdænget Hollæn- deren med Ordener og Titler. Fra det Øjeblik Niels Juel og Tromp mødtes ud for Falsterbo, var der Ufred mellem de to Admiraler. I sine Breve giver Frederik Ahlefeldt Niels Juel Skylden, hvil- ket vistnok var højst uretfærdigt, Ahlefeldt taler med liden Selv-

kritik om den danske Admirals Opfarenhed, der skulde være Aarsagen til Skærmydslerne. Formodentlig har Frederik Ahlefeldt, der havde mange Bryderier med Uvenskabet mellem de tvende Admiraler, haft den Opfattelse, at naar Tromp nu en Gang havde Overkommandoen til Søs, var det formaalstjenligt at støtte ham.

Det af Tromp ledede Søslag ved Øland blev et knusende Nederlag for Svenskerne, der mistede tre af deres største Krigsskibe, de to sprang i Luften, og det tredie gik til Bunds; ikke mindre end hundrede Officerer, hvoraf tre var Admiraler, faldt; iøvrigt var Mandefaldet meget stort. Det Skib, paa hvilket Tromp var om Bord, var nær gaaet samme Vej som de tvende svenske Admiralskibe, idet det to Gange begyndte at brænde.

I Norge fik samtidig med disse Begivenheder Gyldenløve Lejlighed til at udmærke sig, og det i saa høj Grad, at den Del af Krigen, som førtes deroppe, senere er blevet kaldet Grevefejden. Det lykkedes Gyldenløve under dette Felttog at trænge langt ind i Sverige, saa godt som hele Vestergötland blev erobret, og den norske Hær, der foruden med Fjenden ogsaa havde maattet kæmpe med Sulten, kunde her faa de længe savnede Levnedsmidler. Svenskerne havde kun gjort svag Modstand, saaledes var Bohus Len blevet erobret næsten uden Sværds slag. Nogen Modstand blev gjort af Fæstningen Venersborg, men Besætningen var for svag til, at Modstanden kunde blive effektiv, navnlig var det umuligt at forsvare den noget spredt liggende By, som Svenskerne derfor tændte Ild paa, før de indesluttede sig i Kastellet. Nu gjaldt det for Gyldenløve om ogsaa at faa Bugt med Kastellet; for at opnaa dette Maal, præsterede han det Kunststykke at hejse Kanoner op paa en stejl Klippe, der beherskede Venersborg. Fra Toppen af Klippen aabnede Gyldenløve en morderisk Ild paa Fæstningen, hvis Kommandant overgav sig, hvorefter Gyldenløve tog hele Besætningen til Fange. Derefter rykkede Gyldenløve frem mod Syd og naaede Göteborg, som han omringede og belejrede; den svenske Hær var nu i Klemme, idet Nordmændene truede den fra Nord, medens de danske Tropper trængte frem fra Syd efter at have erobret Halland. Der blev sendt Tropper til Undsætning af Göteborg, men det lykkedes hurtigt Gyldenløve at slaa dem til-

bage. Med Belejringen af Göteborg kombineredes et Søslag, idet en Flaade under Marquard Rodsten lagde sig ud for Byen, der snart blev undsat af en svensk Flaade. Under Sammenstødet mellem de to Flaader sprang den danske Admirals Skib i Luften. Rodsten trak sig tilbage for Overmagten og styrede mod København, hvorover Gyldenløve blev højlig opbragt, idet han ikke mente at kunne fortsætte Belejringen af Göteborg, naar denne vigtige By beskyttedes fra Søsiden af den svenske Flaade. Gyldenløve trak sig derfor tilbage, men skrev forinden til Kongen, at Skylden var Rodstens, han burde være blevet paa sin Post ud for Göteborg. Rodsten blev da ogsaa arresteret i København, men man maatte lade Sagen falde, idet Rodsten kunde godtgøre, at hans Underlegenhed i Forhold til den svenske Flaadestyrke i Forbindelse med ugunstige Vindforhold havde Skylden. Rodsten blev hurtigt rehabiliteret og fik Lejlighed til at udmærke sig i Slaget i Køge Bugt.

Efter at have trukket sig tilbage fra Göteborg gik Gyldenløve løs paa den meget stærke Klippfæstning Bohus, hvis Fæstningsværker dannedes af selve Klippen. Da en meget overlegen svensk Hær nærmede sig, trak Gyldenløve sig tilbage. Da han heller ikke mente at kunne holde Venersborg, brændte han den Del af Byen, som Svenskerne havde skaanet, af og sløjfede Fæstningsværkerne, hvorpaa han med sin Hær vendte hjem til Norge. Hen imod Slutningen af Aaret faldt Gyldenløve atter ind i Sverige, denne Gang i Dalsland. Vejen gik som forrige Gang gennem Bohus Len og Vestergötland, som Gyldenløve havde forvandlet til en Ørken. Efter at have slaet Svenskerne ved Toftedal maatte Gyldenløve standse sin videre Fremtrængen i Sverige, da Vejret var slaet om til Tø, og Terrænet var ufremkommeligt. Med Hovedhæren lagde Statholderen sig ind i Frederikshald, medens en mindre Afdeling blev efterladt. Straks efter at Gyldenløve havde trukket sig tilbage, blev den efterladte Afdeling overfaldet af langt overmægtige svenske Tropper, for hvilke Nordmændene maatte vige til Frederikshald. Her lod Gyldenløve sin Vrede gaa ud over de flygtende. Anføreren Oberst Henneberg blev degraderet, nogle Underofficerer blev hængt, desuden dømtes hver tiende Soldat af det menige Mandskab til Døden; dette blev ordnet saa-

ledes, at Soldaterne maatte trække Lod om, hvem det skulde gaa ud over. Officererne slap for videre Tiltale.

Fem Maaneder efter brød Gyldenløve atter op fra Frederikshald for at erobre Marstrand. Fæstningen blev omringet baade fra Landsiden og Søsiden; Gyldenløve gentog her sit Kunststykke at hejse Kanonerne op paa de Marstrand omgivende bratte Klippevægge; det var adskilligt vanskeligere end ved Venersborg, men det lykkedes her som der, og det afgjorde Marstrands Skæbne. Gyldenløve optraadte her med større Hensynsfuldhed end ved Venersborg, idet Besætningen fik Lov til at trække sig tilbage til Värmland, hvorefter Marstrand besattes af danske Tropper. Efter denne Daad rykkede den norske Hær tilbage mod Norge, men blev undervejs overfaldet af Svenskerne ved Uddevalla. Gyldenløve vandt her en glimrende Sejr over Fjenden, hvem han berøvede et stort Antal Fanger og meget Skyts. Omrent samtidig med Sejren ved Uddevalla rykkede en anden norsk Hær ind i det gamle norske Land Jämteland, som var blevet indlemmet i Sverige ved Freden i Brömsebro. Det var her som i Skaanen og paa Gulland, Beboerne i Jämteland hadede Erobrerne, og de hjalp paa mange Maader den indtrængende norske Hær. Til alt Held for Nordmændene var en Del af de Tropper, som Svenskerne sendte imod dem, hjemmehørende i Jämteland; straks ved Slagets Begyndelse nedlagde de jämtelandske Soldater Vaabnene og gik over til Modstanderne, deres Eksempel fulgtes af det øvrige Mandskab, der bestod af Finner. Det blev en let Sejr. Overalt, hvor Nordmændene trængte frem, fik de en begejstret Modtagelse af Beboerne, der strømmede den indtrængende Hær i Møde ved hver Sognegrænse; i Spidsen for Befolkningen gik Præsterne, der alle var Jämtelændere. Senere tog Svenskerne en blodig Hævn over Beboerne af det erobrede Jämteland, alle Præsterne og mange af deres Sognebørn maatte bestige Skafottet.

Gyldenløve og hans Nordmænd havde under hele Felttoget indlagt sig megen Hæder, men det var spildte Kræfter; skønt der var erobret store Dele af Sverige, maatte det hele opgives ved Freden. Under Krigen var Gyldenløve blevet lige saa højt elsket inden for Hæren, som han altid havde været det af den civile norske Befolkning.

I Juni 1676 blev der taget fat paa Angrebet paa Skaane. Situationen var heldig for den danske Hær, der lededes af Hertug Johan Adolf af Pløn, han havde som Præsident for Krigskollegiet i Vinterens Løb lagt Planen for det kommende Felttog. Griffenfeld var over for Johan Adolf fremkommet med et detailleret Forslag til den eventuelle Krigsførelse i Skaane, men Forslaget blev pure afvist af Johan Adolf, vistnok med fuld Føje. Under Forhandlingerne i Krigskollegiet udtrykte Hertugen, som man senere har beskyldt for kun at kunne Tysk, sig paa Dansk.

Til Søs havde Danmark vist sin absolutte Overmagt, og den svenske Flaades forskellige Nederlag havde ogsaa Betydning i den Forstand, at de virkede stærkt deprimerende i Sverige, hvor Stænderne blev stemt til Fred; der var inden for disse Frygt for, at det skulde lykkes Danmark at erobre hele Sverige, og man var tilbøjelig til at strække sig vidt for at undgaa en sliq Calamitet. Men Karl 11. var ikke sin Faders Søn for ingenting, han vilde ikke give efter, skønt det kunde se sort nok ud for det svenske Rige; der fattedes Penge, Fæstningerne var i slet Forsvarsstand, daarligt forsynede med Proviant, den største og bedste Del af Hæren var i Tyskland, hvor man havde de mange mægtige Fjender at værges sig imod. I den svenske Hær var der adskillige duelige Førere, men der manglede en fremragende Øverstbefalende, der kunde holde sammen paa det hele. I Flaaden var Forholdene ringere end i Hæren; trods sin Størrelse var den den danske langt underlegen, særlig Officersmaterialet var ringe, og Flaadens øverste Chef, Admiral Creutz, manglede adskillige af de Evner, der kræves af en Fører. Værst af alt var vel nok det, at der indenfor Regering og Stænder herskede den samme Uenighed som i Tiden, inden Karl 11. blev voksen. Under disse Forhold modnedes hos Kongen Tanken om at gøre sig til enevældig Herre over det svenske Rige, og det gjaldt derfor om at knække Adelsens Magt. Vi har i et tidligere Kapitel omtalt Karl 11.s Behandling af den svenske Adel, Fremgangsmaaden bestod i at søge at ramme den økonomisk. I 1660 behøvede den danske Konge ikke at gøre sig saa store Anstrengelser for at nedbryde Adelsens sociale Position, i saa Henseende havde Christian 4.s og Frederik 3.s uheldige Krige med deres deraf fremgaaende Armod ar-

bejdet Haand i Haand med Frederik 3.s Bestræbelser. Dertil kom de ugunstige Tider for Landbruget. Men medens den svenske Adel beholdt en Del af sin gamle Magt og Anseelse, havde den danske Adel faaet et Knæk, som den aldrig forvandt. I Sverige vedblev Stænderne med Adelens stærke Overvægt at eksistere, i det danske Monarki var den sidste Rest af Adelsvælde bortvejret med Ophøret af Landdagen i Hertugdømmerne.

Mod den stærke danske Hær paa 14.000 Mand, der i Juni var gaaet i Land lidt syd for Helsingborg, havde den svenske Konge knap halvt saa mange Mand at sætte op, og da den danske Flaade samtidig med Landgangen havde erobret Ystad, opgav Karl 11. Ævred og sluttede sig inde med sin Hær i Fæstningen Christianstad, der laa i den nordøstlige Del af Skaane tæt ved Grænsen til Bleking. Den danske Hær blev af Beboerne i Skaane modtaget med aabne Arme, overalt var der Tilfredshed med at blive befriet for det svenske Aag, særlig Bønderne tilkendegav deres Glæde, og det paa den meget effektive Maade, at de gratis bragte Fødemidler til Soldaterne. Bybeboerne viste sig ligesom Landbefolkningen loyale, den første By, der tilkendegav sit danske Sindelag, var Helsingborg; inden den danske Hær havde naaet Byen syd fra, kom Byraadet den i Møde, og dets Formand overrakte højtideligt Christian 5. Nøglerne til Byen. Et Opraab fra Christian 5. til Indvaanerne i Skaane om at vise Troskab mod den danske Konge som deres rette Herre blev modtaget med Begejstring overalt og efterfulgtes af en almindelig Rejsning mod det svenske Herredømme. Under Tilbagetoget til Christianstad kølede Svenskerne deres Harne mod Skaaningerne, Tropperne afbrændte de Landsbyer, de kom igennem, myrdede Mændene og skændede Kvinderne. Stillingen var unægtelig noget vanskelig for Skaaningerne, for samtidig med at den svenske Konge lod sine Soldater rase som Vandaler mod dem, han kaldte sine egne Undersaatter, truede Christian 5. den selvsamme Befolkning med haarde Straffe, ifald den ikke viste undersaatlig Lydighed imod ham.

Den danske Hær rykkede med Stormskridt mod Syd, og i Løbet af ganske kort Tid lykkedes det den at erobre Landskrona. Fra hele Skaane strømmede Friskarer til, og de indlemmedes i

den danske Hær. Malmø kunde ikke tages i en Haandevending, da Karl 11. havde lagt Tropper ind i Byen, den danske Hær nøjedes derfor med at blokere Byen, medens Hovedhæren rykkede mod Christianstad, som Karl 11. havde forladt, uden at oppebie den overmægtige danske Hær, for derefter at trække sig tilbage mod Nord ind i Smaaland.

I Christianstad gik den danske Hær frem med den samme Grusomhed som den, de svenske Tropper havde udvist paa andre Steder i Skaane, Masser af værgeløse Indvaanere blev dræbt, Kvinder voldtagne og alle Byens Forraad kapredes til Hæren.

Skaane var nu atter dansk Land, der blev indsat danske Embedsmænd rundt om i Provinsen, og Indbyggerne hyldede Christian 5. som den »rette Arvekonge«. Æren for at have erobret Skaane tilkom i første Række Hertugen af Pløn, der takket være Christian 5.s Gunst havde faaet en Selvstændighed som Feltherre, som næppe nogen Anfører tidligere.

Vi har oven for set, at Gyldenløve var rykket ind i Sverige for at støtte den danske Hærs Bevægelser. Den norske og en Del af den danske Hær skulde i Forening erobre Halland tilbage, men dette Foretagende mislykkedes totalt. Ved Fylle Bro blev den danske Hær overfaldet af Svenskerne med Karl 11. i Spidsen, inden Gyldenløve kunde naa at komme til Undsætning. Det blev et knusende Nederlag for de Danske, der ved den Lejlighed sloges mindre godt end de Svenske, et Forhold, der skulde gentage sig i den øvrige Del af Krigen. Hermed endte det andet Krigsaaar. Skønt det hele kunde tage sig ret straalende ud, var Stillingen ikke gunstig for de Danske, den svenske Hær var i god Behold og i fuld Gang med at styrkes, den danske Hær derimod var svækket.

Foretagendet mod Halland var næppe blevet tilstrækkeligt overvejet, Generalerne havde haft Betæneligheder ved at indlade sig derpaa, men Hertugen af Pløns Vilje var trængt igennem i det forudgaaende Krigsraad.

Christian 5.s Beundring for Johan Adolf tog kendelig af efter Affæren ved Fylle Bro, Hertugen fik det at føle, og han rejste krænkede ned til sit Hertugdømme. Det var sikkert højst uklogt af Christian 5. at skille sig af med Hertugen af Pløn, med hvem

Hæren mistede sin betydeligste Fører. Men Kongen følte sig aabenbart lige saa lettet, da han blev af med Hertugen, som da han rystede Griffenfeld af sig, Christian 5.s Venskaber varede ikke længe. Dertil kom, at Christian 5. tiltroede sig større Felt-herreevner end Hertugen.

Efter at Johan Adolf havde begivet sig ned til Pløn, fik indtil videre en civil Mand den største Indflydelse paa Krigens Førelse, denne Mand var Herman Meier.

Meier havde som Sekretær ved Krigskollegiet udført Størsteparten af Arbejdet ved den Reorganisering af Hæren, som Christian 5. lod foretage straks efter sin Regeringstiltrædelse. Allerede inden Hertugen af Pløn trak sig tilbage fra Stillingen som Hærens øverste Leder, havde Meier været til Stede ved alle Krigsraadene, og hans Stemme fik mere og mere Vægt. Skønt Meier ikke var Militær, havde han dog tilegnet sig adskillig militær Indsigt, hvilket tilfulde blev anerkendt af Johan Adolf af Pløn. Frederik Ahlefeldt førte en flittig Brevveksling med Herman Meier, til hvem han udtalte sig meget aabent om de formentlige Fejlgreb i Ledelsen af Krigen. Ahlefeldt var i det hele taget lige fra Krigens Begyndelse meget kritisk indstillet overfor hvad der foretoges af Hær og Flaade. Noget hang det sammen med, at Ahlefeldt af al Magt havde modarbejdet Krigsudbruddet, og at han stadig havde tilkendegivet sin Opfattelse af det utilstrækkelige Krigsberedskab. Efer Nederlaget ved Fylle Bro antog Frederik Ahlefeldts Kritik en stedse skarpere Form, og da det ikke lykkedes ham paa langt nær at opnaa en tilsvarende Indflydelse paa Kongen, som den, Griffenfeld havde haft, gjorde det ham bitter at maatte se til, uden at kunne gribe ind over for de formentlige Fejl i Krigsførelsen.

Efter at have skilt sig af med Johan Adolf af Pløn antog Christian 5. Carl Arenstorff som sin militære Raadgiver, medens han forbeholdt sig selv den øverste Ledelse af Hæren. Dette var i absolut Strid med Johan Adolfs Raad, Hertugen havde ikke store Tanker om sin Efterfølgers Capaciteter, Kongen kom da ogsaa snart til at fortryde sit Valg.

Karl 11. havde imidlertid forstærket sin Hær ved Udskrivning blandt Bønderne i Smaalands, og med denne Hær satte han sig i

Bevægelse mod Skaane. Paa de danske Tropper virkede Karl 11.s Fremrykning ganske forbløffende, de var gaaet i Vinterkvarter og ventede ikke at blive foruroligede før til Foraaret. Til alt Held tog Skaaningerne Affære, Bønderne i Nordskaane samlede sig i store Skarer og søgte at opholde Svenskerne, saa de Danske kunde faa Tid til at samle sig til Modstand, Beboerne var forberedte paa, at Karl 11. vilde gaa skaanselsløst frem, selv om Befolkningen holdt sig i Ro, man regnede med, at Kongen vilde tage Hævn over Frafaldet. Inden Bønderne brød op fra deres Hjem, skaffede de Koner og Børn, deres Husdyr og faste Ejendele af Vejen, det blev for en stor Dels Vedkommende anbragt i Kirkerne, som man regnede med, at Svenskerne vilde skaane, Karl 11. havde ligesom sin Fader endog under de værste Myrderier spillet paa de religiøse Streng. Det viste sig virkelig, at Kirkerne blev sparede, og det var ved Krigens Slutning i visse Egne næsten de eneste Bygninger, der ikke var afbrændte eller skudt ned. Men Kirkerne og Kirkegaardene havde naturligvis ikke Plads nok til at huse alle, man tog derfor sin Tilflugt til de vidtstrakte sammenhængende Skove. Det gik da ogsaa, som man havde ventet, overalt, hvor Svenskerne kom frem, efterlod de kun rygende Tomter. Ved Krigens Slutning lignede det forhen saa blomstrende Skaane en Kirkegaard.

Det var Beboernes og ikke den danske Hærs Fortjeneste, at Karl 11. blev opholdt i sin Fremmarche, for den danske Hær tog ikke Offensiven, man nøjedes med at lade Rytteriet under General Sandberg støtte Beboernes Guerillakrig, hvorved denne blev bedre organiseret. En Hjælp fandt den danske Hær ogsaa i det, som saa almindeligt indtraadte under Datidens Krige: Sygdom og Epidemier rasede blandt de svenske Soldater. Da Karl 11. ikke vilde trække sig tilbage og overlade Fjenden hele Skaane, skred han til Angreb, skønt hans Hær var den danske langt underlegen i Tal, og skønt de svenske Tropper ikke alene var medtagne af Sygdommene, men ogsaa af Sult, medens de danske Soldater, takket være de dansksindede Beboere, der stadig forsynede deres gamle Landsmænd med Fødevarer, var i god Condition. Den Omstændighed, at Vejret pludselig slog om til Tø, blev ogsaa til Gavn for de Danske. Tøvejret, der trods Vinteren varede længe, gik

mere ud over Svenskerne, der befandt sig i de sumpede Egne i Nordskaane, hvor Landskabet paa sine Steder forvandlede til en Sø, fremkaldt dels ved heftige Regnskyl, dels af de optøede Snemasser; det fugtige Terræn bidrog yderligere til at forøge Sygdommene inden for den svenske Hær.

Da Slaget ved Lund begyndte, red begge de to nordiske Konger i Spidsen for deres Tropper. Paa dansk Side førtes højre Fløj af Frederik Arenstorff, og den venstre af hans Broder Carl. Carl Arenstorffs Næstkommanderende var General Sandberg; det paa-hvilede nu ham og hans Chef at sørge for, at Karl 11. ikke drog over Lund mod Helsingborg og Malmø for at erobre disse to Byer tilbage fra de Danske. Det lykkedes ikke Overkommandoen at hindre Karl 11. i at omgaa den danske Hærs venstre Fløj, Arenstorff og hans Stabschef handlede ikke hurtigt nok, og det skortede paa Samarbejde mellem de to Førere; da det var lykkedes Svenskerne med deres højre Fløj at komme over Lødde Aa, kastede General Arenstorff sig i Spidsen for Rytteriet mod Svenskerne uden at sørge for Forbindelse med Fodfolket, der kom langt bag-efter; det var derfor en smal Sag for Svenskerne at afslaa det danske Rytteris Angreb. Arenstorffs og Sandbergs Dispositioner havde ogsaa en anden uheldig Følge, idet den danske Hærs venstre Fløj kom ud af Forbindelse med højre Fløj. Derved fik den svenske Hærs højre Fløj, der helt havde frigjort sig for de Danskes Angreb, frit Spillerum til at kaste sig over den danske Hærs højre Fløj, hvorved Frederik Arenstorffs sejrriige Fremtrængen blev standset, og Tropperne maatte vige helt ned til Landskrona. Tilbagetoget foregik for venstre Fløjs Vedkommende i en vild Flugt, Carl Arenstorff, der var haardt saaret, havde maattet forlade Kamppladsen, og det lykkedes ikke Sandberg, der nu havde Overkommandoen, trods ihærdige Anstrengelser og stor personlig Tapperhed at standse den hovedkulds Flugt. Ved Landskrona stødte Frederik Arenstorff til med højre Fløj, og Slaget var endt med et knusende Nederlag for de Danske. Det lykkedes at bevare Landskrona, og General Joachim Schack, der havde ført Centrum, blev udnævnt til Fæstningens Kommandant. Slaget ved Lund var ingenlunde til Ære for den danske Hær, og allermindst for Christian 5., der forlod Hæren midt under Kampen og rejste

til København, medens Karl 11. beholdt den øverste Ledelse over sin Hær, lige til Slaget var endt, og naar han bagefter tillagde sig selv Æren for Sejren, var det ikke Pral, men Sandhed.

Som sædvanlig i den skaanske Krig skulde der findes en Syndebuk. Da man ikke kunde straffe Carl Arenstorff, der døde af sine Saar kort efter Slaget, vendte man sig mod Sandberg, der blev dømt til at klæde Stejle og Hjul, et Justitsmord af reneste Vand. Henrettelsen blev dog ikke udført, man nøjedes med at degradere den ganske sagesløse General, der maatte undgælde for de af Carl Arenstorff begaaede Fejl. Hovedansvaret for Dommen tilkommer den oven omtalte Herman Meier, der som General-auditør var Præces i Forhøret over Sandberg.

Slaget ved Lund virkede stærkt deprimerende i Danmark, hvor man havde haabet og troet, at Skaane var genvundet for bestandig, men nu blev den danske Hær delvis overført til Sjælland, og Svenskerne rykkede ind i Helsingborg. I Slutningen af Januar 1677 lykkedes det Svenskerne at tilbageerobre endnu flere vigtige Byer og trænge frem ned til Engelholm.

I Vinterens Løb forberedte man sig i Danmark paa det kommende Aars Felttog. Under Felttoget i Skaane det foregaaende Aar var det lykkedes den i det forrige Bind af Bogen nærmere omtalte Vincens Hahn at indynde sig hos Kongen, paa hvem han fik en overmaade slet Indflydelse. For Frederik Ahlefeldt, der endnu de to første Krigsaar stod paa en god Fod med Hahn, hvilket kan ses af Udtalelser i Storkanslerens Breve, blev dette Ven-skab mellem Kongen og Overjægermesteren Aarsag til mange Bryderier. Hahn havde opnaaet Christian 5.s Yndest ved at smigre for Kongens skadelige Passion for det unyttige Tidsfordriv Jagt, men i Stedet for at holde sig til Jagten, som han formentlig havde Forstand paa, siden han var blevet gjort til Overjægermester, vilde Hahn spille en Rolle baade som Statsmand og som Krieger. Griffenfeld havde, saa længe han var ved Magten, formaaet at holde Vincens Hahn nede paa den Plads, der tilkom ham, men Frederik Ahlefeldt, der paa langt nær aldrig opnaaede saa stor en Indflydelse paa Christian 5., som Griffenfeld havde haft, maatte se paa, at den kongelige Favorit modarbejdede ham, uden at Storkansleren kunde værge sig derimod. Men Frederik

Ahlefeldt var da ogsaa saa uheldigt stillet, at han ikke havde anden Støtte end Dronningen, medens Hahn havde en langt mægtigere Allieret i Kongens Maitresse.

Det værste Udslag af Hahns Indflydelse paa Kongen var Hertugen af Pløns Fjernelse fra Overkommandoen, en Begivenhed der blev til ubodelig Skade for Krigens videre Forløb, idet Danmark herved mistede sin eneste virkelig duelige Hærfører. Efter Slaget ved Lund, da den danske Hær skulde bringes paa Fode igen, blev Hahn en af dem, der fik mest Indflydelse paa dette Reorganisationsarbejde, der da ogsaa blev derefter, endvidere blev Hahn udnævnt til Generalkrigskommissær, med det Maal for Øje at skaffe de haardt tiltrængte Pengemidler til Krigens Fortsættelse. Da det absolut ikke vilde lykkes Hahn at skaffe Penge, maatte Kongen henvende sig til en anden, og denne anden var Henrik Stöcken, som til den Ende blev udnævnt til Generalkrigskommissær for Holsten, hvor der endnu fandtes Penge at udpresse Beboerne for. Stöcken gik her frem med haard Haand, hvad man kan læse sig til i Frederik Ahlefeldts Breve. Storkansleren syntes i det hele taget ikke om Stöcken, hvem han lod det føle, og Kommissæren hævnede sig ved af al Magt at sværte sin Foresatte hos Christian 5., der havde den uheldige Vane at lytte til, hvad underordnede Embedsmænd tudede ham i Ørene angaaende deres Foresatte. Det gik imidlertid ikke saa let at faa Frederik Ahlefeldt distanceret, som det var gaaet med Griffenfeld, skønt Stöcken støttede sig til Hahn og de øvrige Hofsnoge. Stöcken havde iøvrigt tidligere haft Forbindelse med Storkansleren, idet han begyndte sin Karrière som Forvalter paa flere af de ahlefeldtske Godser.

Til Overanfører for Hæren udnævntes den tyske Baron Goltz, et Valg, hvori Frederik Ahlefeldt samstemmede med Kongen, idet Goltz havde udmærket sig under de skiftende Krigsherrer, han havde tjent; han var desuden ikke ukendt i Danmark, idet han under den anden Svenskekrig havde været i brandenborgsk Tjeneste og med til at bekæmpe Svenskerne. Goltz var en Modstander af at fortsætte Kampene i Skaane og raadede til at samle alle Land- og Søkræfter om den betydeligt lettere Erobring af Rügen. Feltmarskallen blev her paa det ivrigste støttet af

Frederik Ahlefeldt, der hele Tiden havde mistvivlet om Muligheden af at generobre Skaane, men Christian 5. vendte det døve Øre til Storkanslerens og Goltzes Raad; hans stadige Tanke var Tilbageerobringen af de tabte skaanske Provinser, og han støttedes af Hofcamarillaen med Grevinden af Samsø i Spidsen.

Goltz var ikke en tilstrækkeligt overlegen Person til at holde Disciplinen vedlige i det broget sammensatte Officerskorps, lige saa lidt kunde han holde de kongelige Favoritter Stangen, især da han ikke havde forstaaet at gøre sig gode Venner med Hahn.

Felttoget i Foraaret 1677, der atter førtes i Skaane, hvor der var overført en Hær paa 12.000 Mand, begyndte med, at den danske Hær led et Nederlag ved Rønneberg. Knap en Maaned efter led den danske Hær et nyt Nederlag ved Landskrona; et Forsøg paa at tilbageerobre Malmø fra Svenskerne blev slaaet tilbage. De gentagne Ulykker svækkede Christian 5.s Tillid til Goltz, og da denne indgav sin Afskedsansøgning, blev den omgaaende bevilget.

Til Søs gik det adskilligt bedre end til Lands. For Flaadens tre Chefer, Tromp, Juel og Almonde var det ikke saa let stadig at skulle vente paa Direktiver, dels fra Hærens Overkommando, dels fra Regeringen; det kneb da ogsaa med at faa de tre, hvoraf navnlig Tromp var en haard Hals, til at parere Ordre, og der maatte skrives hyppigt frem og tilbage, Frederik Ahlefeldt maatte saaledes jævnlig anmode Kongen om personligt at gribe ind. Bortset fra det, besværliggjordes Flaadens Virksomhed ved Competencestridigheder mellem de to hollandske Admiraler paa den ene Side og den danske paa den anden Side, end ikke Tromp og Almonde kunde holde Fred indbyrdes. Vi ser af Frederik Ahlefeldts Breve, at han flere Gange anmodede Kongen om at gribe ind i Stridighederne mellem Admiralerne, men det var haabløst, eftersom de to Hollændere erklærede Niels Juel for en uduelig og uvidende Person, som de mente fuldstændig at kunne ignorere. Vor Tids Sagkyndige, de hollandske iberegne, anser Niels Juel for at være en af Verdens største Admiraler.

Det bidrog heller næppe til at gøre Kommandoforholdene lettere, at Flaadens Chefer fik paatvunget ikkesagkyndige Raadgivere, saaledes blev efter Slaget ved Femern Jens Juel adjungeret

sin Broder med Ordre til at overvære de Forhandlinger, Niels Juel førte med de ham undergivne Skibschefer.

I Krigens tredie Aar var Niels Juel blevet ene om Kommandoen over den danske Flaade, der i Slutningen af Maj stødte sammen med den mindre talstærke svenske Flaade i Femern Sund. Slaget varede til langt ud paa Natten og strakte sig over et vidtstrakt Farvand, idet det begyndte ved Femern og fortsattes nord-efter mod Gødser sønden om Lolland-Falster helt op til Møen, ud for hvis sydlige Kyst Kampen endte med, at den svenske Admiral Sjöblad overgav sig til Niels Juel. Den svenske Flaade mistede hele syv Skibe.

En Maaned efter fandt Slaget i Køge Bugt Sted, den største Bedrift, den danske Flaade nogensinde har udøvet; berømt i Søkrigshistorien er den af Niels Juel foretagne Bevægelse midt igennem den svenske Flaade, der herved blev delt i to. Slaget i Køge Bugt begyndte om Morgenen den første Juli 1677 og varede Natten over til næste Dags Formiddag, da Svenskerne flygtede nord-efter og blev forfulgt af den danske Flaade til ud for Bornholm.

Den glimrende Sejr i Køge Bugt dannede Afslutningen paa den danske Flaades Virksomhed i den skaanske Krig; Slaget havde den Virkning, at Danmark var blevet Herre i Østersøen, men det ændrede ikke Krigens Gang. To Uger efter Slaget i Køge Bugt fandt det ovenomtalte Sammenstød ved Landskrona Sted, og dette Nederlag virkede stærkt deprimerende inden for de danske Regeringskredse; Frederik Ahlefeldt, der var til Stede i Hovedkvarteret sammen med Kongen, raadede til foreløbig at indstille Fjendtlighederne, opgive Skaane og vende sig med alle Kræfter mod Rügen, hvis Erobring han mente var mere betydningsfuld end Skaanes, det vilde desuden hæve vor noget svækkede Prestige hos Kurfyrsten af Brandenburg. Det lykkedes Frederik Ahlefeldt at overtale Kongen til denne Ekspedition, som han ikke mente vilde overstige vore Kræfter. Storkansleren blev her støttet af Dronning Charlotte Amalie, der havde faaet noget mere Indflydelse, dels i Kraft af hendes Klogskab, dels som Følge af hendes Slægtskabsforbindelse med Frederik Vilhelm, som intet hellere ønskede end Rügens Erobring, og som med hjertelig Lige-gyldighed saa paa Begivenhedernes Udvikling i Skaane, der efter

hans Mening var ganske uden Betydning for hans egne Krigsforetagender. Naar Stettin før eller senere var faldet, og Rügen erobret, vilde det være forbi med Svenskernes Herredømme i Tyskland. Hvor meget det var Frederik Ahlefeldt om at gøre at faa Foretagendet mod Rügen ført igennem, kan ses af hans Breve; stor var derfor ogsaa hans Skuffelse, da det hele senere mislykkes. Hans Stilling svækkedes betydeligt derved, og baade Hahn og Stöcken søgte at faa ham styrtet, og en anden Storkansler indsat.

Karl 11. var nu Herre over en stor Del af Skaane, hvor Kongen for frem med den største Strenghed mod de Frafaldne, navnlig gik det ud over den dansksindede skaanske Adel, hvis Medlemmer for at undgaa Dødsstraf forlod deres Godser og begav sig til den danske Hær; en af dem, Jørgen Krabbe, blev fanget og derefter henrettet paa Malmøs Torv. De andre blev henrettede »in effigie«.

Rügens Erobring blev et Lyspunkt i den sidste, bedrøvelige Del af den skaanske Krig. General Ditlev Rumohr fik Lejlighed til at udmærke sig, og han blev til Belønning gjort til Guvernør over Øen. Rumohr havde udvist stor Tapperhed under Slaget ved Landskrona, hvor Hesten, han red paa, blev dræbt af en Kanonkugle, og han maatte vandre i svensk Krigsfangenskab, men han blev udleveret i Bytte mod en svensk Officer.

Vi kan af nedenstaaende Brev fra Frederik Ahlefeldt til en af Kongens Ledsagere paa Togtet se, hvor glad Storkansleren var over Rügens Erobring.

Jeg har med den højeste Glæde modtaget de gode Nyheder, som I har sendt mig, om at Kongen saa lykkeligt er landet paa Øen Rügen med sine Tropper, og beder jeg af mit ganske Hjerte Gud, at han ved sin Naade maa lade os vedblivende have Held med os, thi der er ingen Tvivl om, at saafremt vi have den Lykke at fastholde denne Ø, og ifald vore Allierede blot opfylder en ringe Del af deres Pligter imod os, vi da faar en snarlig Ende paa Krigen i Tyskland, i Særdeleshed om man kunde forlede Stralsund til Frafald fra Svenskerne, det kunde man efter min Mening nemt gøre, saasnart man var fuldstændigt Herre

over Rügen; man skulde til den Ende paa en snedig Maade vække Byens Forhaabninger om at blive en kejserlig Stad, og samtidig true med at ødelægge og berøve Indvaanerne alt hvad de ejer, dersom de holder fast ved Sverige, for jeg er ganske sikker paa, at den velhavende Del af Stralsunds Indvaanere har største Parten af sin Ejendom og sine Indtægter paa Rügen. Det vil da være meget ønskværdigt, om Hans Mayestæt endnu havde noget Rytteri paa Rügen, og der vilde allerede være givet Befaling til at overføre den Del af Kavalleriet, som er parat, hvis Kongen havde givet Ordre dertil, som I meddeler mig det, men efterdi denne Ordre endnu ikke er indkommet, og saasom forøvrigt Transporten af vort Kavalleri fra Landskrona vilde blive forhindret deraf, maa vi vente Hans Mayestæts Befalinger desangaaende. Generalmajor Levetzau¹ er draget til Møen med 600 Heste for at blive overført derfra, for det Tilfælde Hans Mayestæt skulde befale det. Hvad mig angaar, saa tror jeg ikke, at General Königsmark vil foretage det vovelige Skridt at overføre alle sine Tropper til Rügen, selv om han har fri Passage, han vil næppe udsætte sig for at lide samme Skjæbne, som overgik Pfalzgreven af Sulzbach ved Overfarten til Fyn. Hvad angaar vore udenrigske Anliggender, da har I utvivlsomt modtaget Kongens Skrivelse, tillige med min, som jeg har sendt Eder gennem Gories Tielsen. Med Overbringeren af nærværende Skrivelse tilligger jeg Eder de med sidste Post ankomne Breve, og ved første Lejlighed vil jeg lade Eder vide, hvad jeg har fundet fornødent at svare vore Ministre.

Herr Wittorff har afgivet en Erklæring paa hele Huset Brunsvigs Vegne, at de brunsvigske Tropper vilde blive kaldte tilbage fra Belejringen af Stettin, ifald Kurfyrsten ikke paa staaende Fod tilbagegav de lybækske Skibe, som han har erobret fra Staden; Brunsvig-Lyneborg er i den Grad nøje forbundet med Hamborg og Lybæk, at alt hvad der bliver foretaget med disse Hansesteder vil betragtes som rettet imod de brunsvigske Lande selv.

¹) Hans Frederik Levetzau var Mecklenborger, gik i dansk Tjeneste under Frederik 3.s første Svenskekrig og avancerede til Oberst. Efter Freden i København blev Levetzau boende i Danmark, ægtede en dansk Dame og erhvervede en Del Godsor, blandt andre Oxholm ved Limfjorden, hvorefter han blev optaget i den danske Adel. Levetzau udmærkede sig i den skaanske Krig og blev haardt saaret ved Lund. Paa det Tidspunkt, hvor Storkanslerens Brev er skrevet, var Levetzau Generalinspektør for Rytteriet.

Min Herre ser nok Følgen af denne Affaire, og at det paa denne Maner vil være umuligt at befæste et sikkert Venskab med de brunsvigske Fyrster, med mindre man helt og holdent indrømmer dem det, de kræver, nemlig den øverste Myndighed inden for den nedersachsiske Kreds. Sandt at sige er det fornødent endnu nogen Tid at bruge Forstillelse, men vi maa paa den anden Side ogsaa bære os saaledes ad, at vi ikke mister de Venner, ved hvis Hjælp vi kan bringe de brunsvigske Herrer til Fornuft og beskytte os selv mod deres Uforsømmetheder, sed de his coram. Jeg forbliver o. s. v.

Kjøbenhavn,
den 11. 7bre
1677.

F. Greve af Ahlefeldt
til Langeland og Rixingen.

Rumohr viste sig ikke Stillingen som Forsvarer af Rügen voksen; det skyldtes hans uheldige Dispositioner, at Svenskerne under Kønigsmark tilbageerobrede Øen. Til Held for Generalen dræbtes han af en Kanonkugle straks efter Svenskernes Landgang paa Øen, han slap derved for den vanærende Straf, der vilde have været hans Lod, om han havde overlevet Katastrofen, thi Rumohr havde ved den Maade, hvorpaa han søgte at afparere Svenskernes Angreb, overtraadt den kongelige Ordre, der var givet ham.

Det ulykkelige Udfald af Togtet mod Rügen virkede omtrent lige saa lammende paa de ledende Kredse som Nederlagene i Skaane, man havde knyttet store Forventninger til Erobringen af denne Ø; Kurfyrsten, der havde bestemt at forene Svensk-Pommern med Brandenburg, havde givet Løfte om at lade Danmark beholde Øen efter Fredsslutningen; nu svævede dette Løfte i Luften; det var saa meget mere beklageligt, at Rügen ikke kunde fastholdes, som Stettin endelig havde kapituleret, og Øen nu vilde have været et betydeligt sikrere Pant. Frederik Ahlefeldt havde optaget Griffenfelds Planer om at benytte Erobringer fra Sverige i Tyskland til en Byttehandel med Sverige, men nu svandt det sidste Haab.

Krigen ebbede fra nu af langsomt ud; den Del af Skaane, som endnu var i de Danskes Besiddelse, blev hærget og plyndret af

de danske Tropper, idet man vilde afskære den svenske Hær fra at skaffe sig Forsyninger fra denne Landsdel; uden Hensyn til, at Beboerne af Byerne og Herregaardene viste sig dansksindede, blev Byer og Herregaarde ødelagt; værst gik det ud over Lund. De Danske havde lige saa meget Skylden for Skaanes Ødelæggelse som Svenskerne, Sympatien for Danmark fik da ogsaa sit Grundstød under Krigen, og den vendte aldrig tilbage.

Den slette Ledelse af Krigen blev sig selv lig til det sidste, og som det hele Tiden havde været Skik, skulde der mod Slutningen skaffes en Syndebuk, denne Gang var det Frederik Arenstorff, han blev dømt til at klæde Stejle og Hjul, men benaadedes, og slap med at betale Kongen nogle af sine mange Penge.

Fra dansk Side ønskede man Fred, da man indsaa, at en Fortsættelse af Krigen var haabløs, men man var bunden gennem Aftalerne med de Allierede, særlig Brandenburg; Danmark maatte derfor vente paa Slutningen af Fredsforhandlingerne, der skulde afgøre Krigens Resultat for samtlige Forbundsfæller; men Krigen var i Virkeligheden endt, og vore Udsigter var ikke lyse, da vore Allierede havde trukket det korteste Straa over for Ludvig 14., af hvis mægtige Haand Danmarks Fremtidsskæbne nu afhang.

STORKANSLEREN OG KRIGEN

DER blev under den første Del af Krigen stillet store Krav til Griffenfelds aandelige og legemlige Kræfter; Kravene til hans Efterfølger i Kanslerembedet var ikke ringere. Frederik Ahlefeldt maatte ustandselig rejse frem og tilbage mellem Krigsskuepladsen og København, Kongen ønskede at have Storkansleren i sin Nærhed for at tage ham med paa Raad angaaende de krigerske Foretagender. Hver Gang Christian 5. drager ud paa en ny Ekspedition, ledsager Frederik Ahlefeldt ham: Vi have alt omtalt Ahlefeldts Nærværelse foran Wismar; i Sommeren 1676 er han med Kongen under Landgangen ved Helsingborg.

Ahlefeldt ønsker ligesom tidligere Griffenfeld at have Indflydelse paa de militære Foretagender. I Krigens Løb erfarer man Gang paa Gang, at Frederik Ahlefeldt deltager i Krigsraadene, og at hans Mening giver Udslaget. Dette følger ganske af sig selv, Frederik Ahlefeldt havde efter Griffenfeld taget Udenrigspolitikken i sin Haand, og han maatte derfor nødvendigvis have Indflydelse paa Krigens Førelse. Da i Krigens andet Aar de Danske havde erobret Helsingborg, vilde Hertugen af Pløn forfølge den svenske Hær, men skønt de fleste Medlemmer af Krigsraadet holdt med den Øverstbefalende, fik Storkansleren dog tvunget igennem, at man skulde gaa løs paa Landskrona. Hertugen var en Modstander af denne Plan, der længe bley debateret i Krigsraadet, han mente, at den meget stærke Fæstning, Sveriges stærkeste, vilde være vanskelig og sen at erobre, men Frederik Ahlefeldt ansaa det for umuligt at holde Helsingborg, naar man ikke havde et Støttepunkt i Landskrona.

Efter Slaget ved Nørre Møinge i Sommeren 1677 herskede der Raadvildhed med Hensyn til et muligt Forsøg paa at tilbageerobre Helsingborg. Herman Meier, der paa det Tidspunkt havde stor Indflydelse paa Krigens Førelse, fraraadede Angreb paa Helsingborg, og raadede til at søge Kamp mod Svenskerne i aaben Mark. Frederik Ahlefeldt foreslog, at man hverken skulde angribe Helsingborg eller inklade sig paa Slag, men gav det for Kongen højst uvelkomne og ubehagelige Raad at opgive Skaane og gaa mod Rügen.

Mod Slutningen af det næstsidste Krigsjaar gentog Frederik Ahlefeldt sit Raad at opgive det mislykkede Foretagende i Skaane, Flaaden skulde tage Affaire og gøre saa megen Fortræd som muligt paa de svenske Søkøbstæder, derimod fraraadede han paa det bestemteste de planlagte, efter hans Mening alt for vovelige Foretagender mod Stockholm og Kalmar. Det var i det hele taget noget stadig tilbagevendende i Frederik Ahlefeldts Planer, at man skulde udnytte de maritime Stridskræfter, som han mente, man langt bedre kunde bygge paa, end paa Hæren. Mere Tillid havde Frederik Ahlefeldt til den norske Hær, og navnlig til dens Fører, Gyldenløve, han tilraadede derfor ved den omtalte Lejlighed at lade Gyldenløve angribe Göteborg, til hvilket Foretagende der burde sendes Statholderen danske Tropper til Hjælp.

Da Helsingborg var blevet tilbageerobret i Krigens næstsidste Aar, var der Krigsraad, for at faa en Afgørelse med Hensyn til de kommende Operationer; i Krigsraadet deltog Frederik Ahlefeldt. Kongen ønskede at rykke frem mod Fjenden og spurgte Deltaerne i Krigsraadet, hvorledes det skulde gribes an. Frederik Ahlefeldt raadede til at samle Tropperne ved Helsingborg, for at have en sikker Basis, en mindre Del af Hæren burde posteres ved Landskrona, der var stærkt befæstet. Flaaden skulde lægges ud for Christiansstad. Man skulde vente med at inklade sig i Slag, til Gyldenløve kunde naa at komme til Hjælp. Det trak noget ud med det paatænkte Angreb, og Kongen fik Tid til sammen med Frederik Ahlefeldt at gøre en Afstikker til København, han afrejste den 8. Juli og var allerede tilbage den næste Dags Morgen, saa hurtigt rejste man i hine Dage. Kongen havde foretaget Rejsen, for at de to, der foruden Frederik Ahlefeldt var Medlemmer af

det under Kongens Fraværelse indsatte Regentskab, Bjelke og Kørbitz, kunde afgive deres Betænkning om de forestaaende Operationer. Bjelke og Kørbitz var i fuld Overensstemmelse med Ahlefeldt om, at man snarest muligt burde gaa løs paa Rügen, man skulde søge at tilintetgøre Königsmarks Hær, et haardere Slag kunde ikke ramme Sverige. Begge tiltraadte Ahlefeldts Yndlingstanke at benytte Rügen som Bytteobjekt, naar der forhaabentlig snart kom Fred. De tre Medlemmer af Regentskabet var enige om at raade Kongen til Forsigtighed med Hensyn til hans Planer om en Marche mod Christiansstad, da det var et voveligt Foretagende; det var meget vigtigere at holde fast ved Helsingborg og Landskrona, navnlig Frederik Ahlefeldt var meget betænkelig ved Generalernes Forslag om at søge at erobre Halmstad. I det Krigsraad, der blev afholdt straks efter Kongens Tilbagekomst fra København, og i hvilket Frederik Ahlefeldt deltog, blev det bestemt, at Hæren skulde rykke mod Christiansstad. Frederik Ahlefeldt opponerede og fraraadede at gaa løs paa Fjenden, han billigede den Marcheplan, der var vedtaget i Krigsraadet, man kunde med Forsigtighed nærme sig Fjenden, men søge at undgaa Slag, observere Svenskernes Bevægelser og se, hvorledes Sagerne udviklede sig. Et noget besynderligt Raad, der imidlertid blev fulgt af det samlede Krigsraad.

Helt heldigt var det første militære Raad, Frederik Ahlefeldt gav Kongen under Krigen, heller ikke. Det var nemlig Ahlefeldt, der mod Griffenfelds Raad fik Kongen til at sløjfe de tvende gottorpske Fæstninger, Tønning og Stapelholm. Det irriterede Hertugen af Gottorps mægtige Velyndere, der var vore Allierede, baade Kejseren og Kurfyrsten misbilligede dette Skridt, ligesom den første havde været irriteret over Rendsborgforliget, det betragtedes af ham som et Brud paa Tro og Love.

Trækker det for længe ud i Felten, og kommer man ingen Vegne, taber Frederik Ahlefeldt undertiden Taalmodigheden, og man kan i hans Breve se Udtalelser om, at han gerne vil tilbage til København, hvor han mener, han kan udrette mere end paa Krigsskuepladsen. Nogen synderlig Forandring i Frederik Ahlefeldts Rejser fra Sted til Sted opstod der ikke, efter at Storkansleren som ovenfor omtalt var blevet gjort til en Slags Regent i Kongens

Sted, med Bjelke og Kørbitz ved sin Side, i Krigens 3. Aar. Det var i sin Egenskab af Præsident for dette Regentskabsraad, at Frederik Ahlefeldt, medens Kongen var ved Hæren, modtog Goltz, efter at denne fra brandenborgsk var gaaet over i dansk Tjeneste. Straks efter sin Ankomst til København søgte Baron Goltz Foretræde hos Storkansleren. Frederik Ahlefeldt meddelte ham, at Kongen havde udnævnt ham til General, hvad Brandenborgeren tilkendegav sin Misfornøjelse med, han havde nemlig ventet at blive stillet i Spidsen for Hæren som Øverstbefalende. Straks efter at Goltz havde meldt sig hos Kongen ved Landskrona, fik han Udnævnelse til Feltmarskal, skønt Frederik Ahlefeldt havde faaet Instrux om at meddele Goltz, at han skulde have Charge som General. Den her foreliggende Misforstaaelse er det vanskeligt at forklare.

Et lignende Hverv havde Frederik Ahlefeldt efter Slaget i Køge Bugt: Tromp kom for sent til at kunne deltage i Slaget; om Aftenen den 1. Juli ankrede den hollandske Admiral op paa Københavns Red med sine ti Orlogsskibe, og straks den følgende Morgen begav han sig hen til Frederik Ahlefeldt for at udtrykke sin Beklagelse over, at han var kommet for sent. Storkansleren kunde imidlertid berolige ham med, at hans Bekymringer var overflødige, og han gav ham derefter Beretning om Slaget i Køge Bugt, en Beretning, som Ahlefeldt lige havde modtaget.

I en Skrivelse, der foreligger fra Ahlefeldt, medens han fungerede som Regent, er der en humoristisk Bemærkning om, at de østrigske Tropper, som den danske Gesandt i Wien, Liljenkrone, agtede at hverve til den danske Hær, snarere vilde ødelægge Danskerne end Svenskerne, da de vilde hæрге og plyndre saadan, at den Fortræd, de gjorde Danmark, kunde opveje deres Indsats over for Fjenden.

Under hele Krigen maatte Frederik Ahlefeldt uafbrudt forhandle med de Allieredes Ministre, og disse Forhandlinger krævede en hyppig Skiften Opholdssted, idet der var Forhandlinger, som skulde finde Sted ved Hæren, hvor Repræsentanter for de Allierede var til Stede; ogsaa i København maatte der forhandles, og ligesaa i Holsten, hvor Ahlefeldt blandt andet flere Gange havde Conferencer i Itzehoe med Udsendinge fra de med os allierede

Fyrster. Itzehoe var blevet valgt, fordi det laa bekvemmost, det var lettere for Gesandterne at begive sig til denne holstenske By end over Vandene til København.

Engang maatte Frederik Ahlefeldt have lange Forhandlinger med den brandenborgske Gesandt, medens han laa syg af Gigt i Helsingborg, han havde maattet forlade Hæren, da denne rykkede videre, idet Gigten hindrede ham baade i at gaa og i at bruge Hænderne. Medens Ahlefeldt laa paa sit Smertens Leje og forhandlede med Brandenborgeren, plagedes han af Bekymringer, og ønskede at tale med Kongen for at faa ham til at opgive Belejringen af Halmstad, hvad han indtrængende havde anmodet Kongen om; men Christian 5. lyttede ikke til sin Storkanslers Formaninger, den danske Hær blev slaet og forlod Halmstad. Frederik Ahlefeldt maatte forblive i Helsingborg, indtil Kongen vendte tilbage fra Felten, og Kongen og Storkansleren fulgtes saa ad til København, hvor Ahlefeldt fortsatte de afbrudte Forhandlinger med den brandenborgske Gesandt. Paa Kurfyrstens Vegne garanterede Gesandten for Overholdelsen af Rendsborgforliget. Synderlig alvorlig ment har denne Garanti næppe været, men det gjaldt om at holde fast ved Alliancen med Danmark.

Frederik Ahlefeldt maatte gentagne Gange begive sig mod Syd, langt ned i Tyskland, for at underhandle, saaledes med den yderst besværlige Hertug af Hannover. Sagen var nemlig den, at vore Forbund med de allierede Magter skulde fornyes hvert Aar, der blev hvert Aar sluttet nye Traktater og lagt nye Planer for den fælles Krigsførelse. Alt det hørte ind under Ahlefeldts Ressort, men Kongen skulde holdes à jour, og naar Ahlefeldt var færdig med sine Debatter, maatte han opsøge Kongen og helst tale med ham. Storkansleren skriver flere Gange i Privatbreve, at han ønsker at tale personligt med Kongen om den og den Sag, da han ikke tør betro det og det til Papiret. Men det var lettere sagt end gjort, for Kongen var ikke saadan at faa fat i, optaget som han var af Krigen, og Tanken om de krigeriske Foretagender fyldte Christian 5. saa stærkt, at han til Tider fandt det besværligt at skulle drøfte udenrigspolitiske Spørgsmaal med sin Kansler. Vi læser da ogsaa i Brevene fra Ahlefeldt Klager over, at Kongen

er vanskelig at træffe, og navnlig er han misfornøjet over, at Kongen ikke kan eller vil give ham klar og nøjagtig Besked i vigtige Sager, der kræver en hurtig Afgørelse.

Meget brydsomt var det for Frederik Ahlefeldt at skulle bilægge Stridigheder mellem de Allierede. Paalidelige er Danmarks Allierede ikke, navnlig klager Ahlefeldt i Brevene over, at man ikke kan stole paa Kurfyrsten af Brandenburg; over for Frederik Wilhelm er Storkanslerens Hjerte delt i to, han har fra gammel Tid næret Beundring for ham, og Beundring og Uvilje kommer hyppigt paa en morsom Maade i Collision med hinanden. Meget Skriveri har Ahlefeldt i Anledning af de Allieredes Forsømmelser med Hensyn til den lovede militære Hjælp og Subsidierne, han faar stadig det samme Svar paa sine Besværinger, at der fattes Penge. Højlydt klager Storkansleren over Hollands Forsømmelighed med Hensyn til at sende os de af Generalstaterne lovede Skibe og Penge; paa Storkanslerens Klager bliver der svaret, at Spanierne gør det samme over for Holland, man faar trods Løfterne hverken Penge eller Tropper fra den pyrenæiske Halvø. Frederik Ahlefeldt svarer Hollænderne i saa venlig en Tone som muligt, da han mener, Holland er den af vore Allierede, vi har mest Nytte af, det gælder derfor om af al Magt at holde fast ved denne Stat.

I Forhandlingerne med Danmarks Allierede deltager Sophie Amalie jævnlig, Griffenfeld havde vænnet sig til hendes Indblandinger, som iøvrigt ingeniunde var ham ubehagelige, da han vidste at værdsætte Enkedronningens diplomatiske Evner, og desuden vilde staa paa en god Fod med den indflydelsesrige Dame. Ahlefeldt stillede sig ganske som sin Forgænger i dette Forhold, hvad der ikke var saa underligt, da han fra gammel Tid havde staaet Sophie Amalie nær og var lige saa overtydet som Griffenfeld om hendes Dygtighed og Energi. Sophie Amalies Indgriben gjaldt i allerforreste Række Danmarks Forhold til hendes Broder, Hertugen af Hannover, der i Krigens Løb skulde skaffe Storkansleren mange Viderværdigheder ved sine Intriger og sin Upaalidelighed. Den Traktat, som Storkansleren i Begyndelsen af Krigens havde sluttet med Hannover, hindrede ikke, at der uaf-

bruddt var Vanskeligheder med Landets Herre. Johan Frederik vil ikke bryde med Ludvig 14., og han vil fremfor alt have Penge til sin ødsle Hofholdning, men Danmark og dets Allierede var i Pengeforlegenhed, medens Frankrig svømmede i Penge. Det var derfor vanskeligt for Danmark at hamle op med Ludvig 14., der stadig lokkede for Johan Frederik med klingende Mønt. Paa eet Punkt havde imidlertid Danmark en Fordel over for den franske Konge; det skulde skaffe sig Soldater, og det siger sig selv, at Johan Frederik ikke vilde give sin danske Nevø gratis Mandskab, naar hans brunsvigske Brødre, der var Danmarks Allierede, forlangte Penge for deres Soldaterleverancer. Hertugen mente, at han som neutral havde Krav paa en langt højere Betaling for dem af sine Undersaatter, han solgte til den danske Regering, end den der ydedes hans Brødre i Lyneborg og Celle; det blev da ogsaa en forsvarlig Regning, der sendtes til København, og Hertugen krævede desuden ekstra Betaling for hver enkelt Hannoveraner, der faldt, det samme gjaldt dem, der blev saa haardt saarede og lemlæstede, at de maatte hjemsendes, og derved faldt Hertugens Kasse til Byrde. Denne gyselige Menneskehandel blev dog drevet mindre kynisk end hundrede Aar senere under den engelsk-amerikanske Krig, hvor de brunsvigske og hessiske Fyrster grundlagde deres Millionformuer ved at sælge egne Undersaatter, som var det Slaver. Under den skaanske Krig var dog tyske Interesser med i Spillet.

Frederik Ahlefeldt var i en ganske særlig Grad ivrig for, at der skaffedes Soldater fra Tyskland, da han mente, at fuldt uddannede, hvervede Soldater var langt nyttigere i Krigen end de hjemme i Landet tvangsudskrevne. Frederik Ahlefeldt var klar over, at Danmark havde et stort Fortrin over for Sverige med Hensyn til Fremskaffelse af Soldater, Karl den 11. var afskaaret fra at hverve Soldater i Tyskland, som han var i Krig med. Sagen var den, at man under den skaanske Krig stillede sig noget anderledes end i de tidligere Krige; forhen havde de tyske Fyrster solgt Soldater til de højstbydende, uanset om det var Ven eller Fjende, nu var der fra den kejserlige Regering i Wien udgaaet Forbud til Fyrsterne mod at levere Svenskekongen Mandskab. Det blev en meget ubehagelig Historie for Karl den 11., der maatte fore-

tage Tvangsudskrivninger overalt i sit eget Rige; deraf var Følgen, at alt Arbejde standsede paa sine Steder, Høsten gik i Staa, og Kornet raadnede paa Markerne. Det lykkedes dog Karl den 11. mod Slutningen af Krigen at hverve nogle Tropper i Polen. Disse Ulemper var Danmark fri for, der fandt saa godt som ingen Tvangsudskrivninger. Sted, Mandskabet bestod af inden- og udenlandske Hvervede.

Spørgsmaalet om Bremen vender stadig tilbage i Forhandlingerne mellem Frederik Ahlefeldt og de Allieredes Gesandter. Planerne med Bremen var en Arv fra Griffenfeld, Storkansleren vilde ligesom sin Forgænger sikre Danmark hele Bremen, men her stødte han stadig paa haardnakket Modstand, de Allierede, særlig Brandenburg, vilde kun afgive en Part af Hertugdømmet til Danmark. Spørgsmaalet om Danmarks Stilling til Bremen vakte iøvrigt Splid mellem de Allierede.

Frederik Ahlefeldt fik efterhaanden et helt andet Syn paa Spørgsmaalet Bremen end Forgængereren. For Griffenfeld var Bremens Erobring det første Skridt henimod Skaanes Generhvervelse. Frederik Ahlefeldt er paa det Punkt ganske usentimental, med en ikke tiltalende Kynisme gør han sig i sine Breve til Talsmand for, at Danmark skal søge at bevare sine Erobring i Tyskland og lade Skaane ryge, man vil kunne faa meget større Indtægter af Bremen end af Skaane, Bremen er rigere end den tidligere danske Provins og navnlig ikke tilnærmelsesvis saa ødelagt af Krigens Hærgen.

Frederik Ahlefeldts Forhaabninger med Hensyn til Bremen blev ikke virkeliggjorte. Svenskerne fik Lov til at beholde Landet, saa vel som alt det, der ellers var blevet dem frataget under Krigen.

Bremens Historie gaar saa langt tilbage som til Aar 788, da Bispedømmet Bremen oprettedes, for 845 at blive forenet med Ærkebispedømmet Hamborg. Tre Aar senere blev Ansgar Biskop af Bremen, og Kristendommens Udbredelse i Danmark begyndte hermed. Reformationen blev indført 1522, og Kalvins Lære blev senere den herskende. Bremen frigjorde sig for Hamborgs Overherredømme og blev i Aaret 1260 Medlem af Hansestæderne.

Samtidig begyndte de store Landerhvervelser, idet Egnene omkring Weserens nedre Løb blev underkastet Bremen. Indtil 1645 var den senere Frederik den tredje Ærkebiskop af Bremen, men han blev forjaget af Svenskerne, han var den sidste af den lange Række af valgte titulære Ærkebiskopper af Bremen. Da Bremen ved Freden i Osnabrück og Münster blev underlagt Sverige, fik Byen med det store omliggende Distrikt Navn af Hertugdømme. Frederik 3.s Sønesøn erobrede Bremen fra Svenskerne under den store nordiske Krig, og det lykkedes Frederik 4., i Modsætning til hans Fader, at beholde Hertugdømmet, som han for en meget stor Pris solgte til Hannover. 100 Aar senere blev Bremen erobret af Napoleon, der gjorde Hertugdømmet til en Del af det nyoprettede Departement »Wesermundingerne«. Ved Wienerkongressen opnaaede Byen Bremen en selvstændig Stilling som fri Rigsstad under det tyske Forbund. Ved det 3. Riges Oprettelse mistede Bremen sin Selvstændighed.

Naar Frederik Ahlefeldt var saa ivrig for, at Danmark skulde have Lov til at beholde Bremen, var det paa Grund af Landets store Frugtbarhed. Det meget lavtliggende Terrain bestod hovedsagelig af frodige Marskstrækninger, der benyttedes som Græsgange for uoverskuelige Kvæghjorder. Den lave Beliggenhed havde nødvendiggjort lignende Digearbejder som i Holsten; allerede i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede var man begyndt paa store Afvandingsarbejder med brede Grave og Masser af Vandmøller. Ejendommeligt for Bremen var dengang det udstrakte Havebrug, Haverne i Bremen var et af de første Steder, hvor Kartoffelen indførtes; en anden Ejendommelighed ved Hertugdømmet var det, at der kun fandtes Træer i Haverne, Skove eksisterede overhovedet ikke.

I 1677 er Frederik Ahlefeldt klar over, at Krigen kan standses, naar Danmark vil give Afkald paa alle andre Erobringer end Bremen, og denne Løsning var han meget stemt for, saa meget mere som Sverige paa det Tidspunkt nærede det samme Ønske. Karl den 11. vil endog gaa med til en Separatfred paa dette Grundlag, og Ahlefeldt griber til med begge Hænder. Men Storskansleren gør Regning uden Vært, Christian 5. vil ikke vide noget af det. Frederik Ahlefeldt slipper alligevel nødigt Tan-

ken, da han frem for alt vil have Fred, Landet er udpint, og Forsvarskræfterne svage, som han skriver. Da han ikke kan faa Christian 5. med til en Separatfred med Sverige, foreslaar han en Kongres mellem Repræsentanter for de Allierede. Og imidlertid skal man koncentrere sine Kræfter om Kampene i Tyskland, hvor man ikke som i Sverige er ganske ene, men har sine Forbundsfæller at støtte sig til. Men Christian 5. er en bestemt Modstander af disse Planer, han haaber stadig paa at vinde krigerske Laurbær i Sverige og vil erobre baade Kalmar og Stockholm. Af Brevvekslingen mellem Ahlefeldt og Biermann ses det, at sidstnævnte er af ganske samme Mening som Kongen, han vil have ført Krigen i Sverige, og han gør Frederik Ahlefeldt opmærksom paa, at det gælder om at angribe Sveriges Hovednerve Stockholm, hvor Fjenden har alt, hvad han skal bruge i Krigen, Penge, Ammunition, Vaaben, Klæder, derfor bør man gaa løs paa Hovedstaden, Flaaden skal sendes derop og bombardere Byen, til der ikke er Sten paa Sten tilbage. Næsten lige saa vigtigt er det at sætte sig i Besiddelse af Kalmar og Göteborg, det første Sted, mener Biermann, vil være let at erobre, medens han dog, belært af Erfaringen, er klar over, at man vil staa overfor visse Vanskeligheder med Hensyn til Göteborg, men ogsaa paa dette Punkt gør Biermanns Optimisme sig gældende i Modsætning til Frederik Ahlefeldts Pessimisme. Göteborg og Kalmar maa ikke ødelægges, saaledes som det er Biermanns Plan med Stockholm, begge Byer skal tværtimod bevares intacte, Biermann er nemlig af samme Opfattelse som først Griffenfeld og senere Frederik Ahlefeldt, at det gælder om at have Bytteobjekter i Hænde, og disse to Byer vil være udmærket egnede til at bortbyttes mod Skaane. Det skulde vise sig at være Luftkasteller.

Af Biermanns Syn paa Forholdene under Krigen faar man et grundigt Indtryk ved Læsningen af den af ham afgivne Betænkning angaaende Operationerne i Aaret 1678. Biermann finder Konjunkturerne »gunstigere nu end nogensinde til at gøre Sveriges Krone mærkbart Afbræk og sætte den i en Tilstand, hvor man ogsaa uden fremmed Hjælp kunde være den voksen. Selv om Fjenden i Aar har opnaaet en og anden Fordel, kan det ikke opveje den Skade, han har lidt; han har i den flugtlignende

Retræte fra Rönneberg til Christianstad, ved Ophævelsen af den langvarige og blodige Blokade af denne Fæstning og den videre Flugt til Mellerø, ogsaa i selve Slaget ved Landskrona mistet et anseligt Antal Folk, hvoriblandt hans bedste Feltmarskal, han har tabt Marstrand og kort efter trukket det korteste Straa i et Slag mod den norske Hær som ogsaa i Jemtland.« Endvidere er han af Kongen bleven tvungen bort fra Rügen, paa en Skanse nær. »Ja, alene Kongens Sejre til Søs er af en saadan Betydning, at de langt overgaar alle af Fjenden vundne Fordele, idet Fjendens Magt til Søs er i den Grad brudt og ødelagt, at Kongen nu, selv om Holland indskrænkede sig til at forhindre Sverige i at faa Krigsskibe til Hjælp fra Frankrig, absolut er Herre paa Havet og frit kan virke med Flaaden, hvad der i Længden var nok til at tvinge Fjenden til en rimelig Fred.«

Heller ikke til Lands vilde det staa bedre til med Fjenden, hvis de kongelige Resolutioner og Anordninger var bleven tilbørligt fulgte. Fjendens Krigsmagt er desuden blevet mere svækket, end man mener her hos os; det fremgaar af en opsnappet fjendtlig Skrivelse, der skildrer den slette Tilstand i Sverige, og deraf, at Svenskerne, der efter Slaget ved Landskrona og den danske Hærs Bortdragen stod som Herrer i Skaane, ikke har vovet et regulært Angreb paa det daarligt forsynede Christianstad, ja, endnu ikke helt har kunnet indeslutte denne Fæstning. Det er ikke til at undre sig over, naar man betænker, hvilket Tab Fjenden, der er udelukket fra at hverve i Tyskland, har haft mellem sine nationale Tropper i de tre Aar, Krigen har varet; Landets Provinser er udtømt ved uhørte Udskrivninger, saa at de fleste Bønder har maattet lade deres Plove og Høst staa. Ogsaa den danske Konge har maattet sætte mange Folk til, men han har den Fordel, at mange og næsten de fleste enten er hvervede eller stillet af de Allierede, og han har kunnet erstatte dem ved nye Hvervninger og Rekruteringer fra Tyskland, saa at Udskrivningen af egne Undersaatter falder saa meget lettere. Dermed være dog ikke sagt, at Fjendens Magt er at foragte, ogsaa en svag Fjende kan gøre stor Skade, men Biermann ønsker kun at paa-pege, at man med fornødne Anstalter kan haabe ikke blot at

incommodere Fjenden i hans egne Lande, men endog at tilføje ham et Hovedstød.

Erfaringen har vist, at en af de fornemste Aarsager til, at Kongen ikke har haft mere Fremgang i Skaane, er den, at da Kongen i Begyndelsen kom derover med sin Armé og søgte Fjenden, trak denne sig tilbage til et fordelagtigt, vanskeligt tilgængeligt Sted bag sine gamle Grænser og blev der, til han kunde faa Forstærkninger fra alle Sider, og til han saa, at den danske Armé var svækket af Sygdom, foraarsaget af den daarlige Luft, det usunde Vand, Udmattelse o. a. Saa kom han frem fra sit Smut-hul. Saaledes vil Fjenden utvivlsomt ogsaa bære sig ad i det kommende Aar, hvis Kongen atter forlægger Hovedoperationerne til Skaane. Kongen er ogsaa vanskeligt stillet derved, at han maa hente sine Forsyninger ad Søvejen; det gør det hele besværligt, da man ikke altid kan have Fartøjer ved Haanden, og man ikke altid kan gøre Regning paa Medvind. Mangen god Lejlighed til at skade Fjenden maa forsømmes. Biermann anser det for bedst at forandre Krigsskuepladsen og forlægge den til det egentlige Sverige, til hvilken Ende Gyldenløve skal forstærkes med nogle Tusinde Mand Fodfolk og Ryttere, hvorpaa han skal angribe Göteborg; Flaaden skal bemandes »med en fornøden Militie for at angribe og ødelægge Kalmar eller Stockholm«. Endvidere skal der detacheres Krigsskibe og Folk for at hærge de fjendtlige Kyster. Angaaende det første Punkt skulde man snarest afkræve Gyldenløve en Betænkning, da han bedst kender Göteborgs Beliggenhed og bedst kan dømme, om en saadan Plan er gennemførlig. Angaaende det andet Punkt kan Baron Juel og hans Broder bedst give Underretning. Sikkert er det, at Fjenden ikke paa én Gang kan agere med en Hær i Skaane og samtidig forsvare de nævnte Steder. Biermann antager, at Kongen ved Hjælp af nye Hvervninger og Rekruteringer samt Hjælpetropperne kan stille en Hær paa 16—17000 Mand i Marken, alt-saa 10—11000 Mand Fodfolk og 5—6000 Ryttere, deraf af egne Tropper 4000 Ryttere og lige saa meget Fodfolk, af kejserlige 600 Ryttere og 2400 Mand Fodfolk, af Hessere 200 Ryttere og 1600 Mand Fodfolk, af münsterske eller, hvis man ikke kan

komme til rette med Biskoppen, af lyneborgske 1000 Ryttere og 3000 Mand Fodfolk, foruden hvad Brandenburg kan afgive.

Heraf kunde afgives 1000 Ryttere og 2000 Mand Fodfolk til Gyldenløve, Flaaden skulde bemandedes med 500 Ryttere og 5000 Mand Fodfolk. Med de øvrige, 4000 Ryttere og 3—4000 Mand Fodfolk, kunde man undsætte Christianstad, saa snart Isen er smeltet, og Fjenden har trukket sine Tropper sammen. Blev det nødvendigt, kunde de til Undsætning af Christiansstad bestemte Tropper suppleres med Mandskab fra det til Flaaden bestemte, og Flaaden tage Stilling i Nærheden for efter sket Undsætning igen at tage Tropperne om Bord til Ekspeditionen mod Kalmar eller Stockholm. Skulde Gyldenløve finde Angrebet paa Göteborg for vanskeligt, kunde de dertil bestemte Tropper anvendes i Østersøen til et kraftigere samtidigt Angreb paa Kalmar og Stockholm. Ved at udbrede falske Efterretninger skulde man bringe Fjenden i Uvished om Planerne. Krigsraadet maa finde Udveje til at hindre Svenskerne i at forsyne sig fra de skaanske Provinser, saaledes at det gaar mere ud over det egentlige Sverige.

Ved Gennemførelsen af Planerne mod Göteborg bliver det nødvendigt at dække sig mod et eventuelt Angreb af franske Søstridskræfter ved Hjælp af en dansk-hollandsk Eskadre. Endvidere er det nødvendigt at tilvejebringe fornødent Artilleri, Ammunition, Proviant etc. saavel for Landhæren som Flaaden. Ligeledes nødvendige Skibe til Tilførsler til Landskrona og andre Steder. Dertil maa lejes nogle hollandske Skibe.

Det er af største Betydning at ødelægge Stockholm, hvor Fjenden har alt, hvad han behøver af Penge, Ammunition, Klæder, Vaaben etc. Indtagelsen af Göteborg eller Kalmar vil give Kongen fast Fod i Fjendens bedste Provinser og byde et Pant, som vil lette Generhvervelsen af Skaane.

Det er bydende nødvendigt sammen med de Allierede at forhindre en yderst farlig svensk Diversion med de i Lifland sammenbragte og de i Polen hvervede Tropper, der er Fjendens eneste Haab. Erobringen af Stettin maa gennemføres; derved faar man frie Hænder. Heldigt om Biskoppen af Münster og Hertugen af Lyneborg kunde bringes til at hjælpe til ved

denne Erobring. Endvidere godt om Kejseren, Spanien og Holland kunde hindre Polen i at tage Parti imod os. Selv om der ikke synes at være meget Haab om at bringe Moskva i Vaaben mod Sverige, kunde et Forsøg i den Retning dog ikke skade.

Ovenstaaende Betænkning er afgivet under 3. December 1677. Den 14. Juni 1678 afgiver Biermann en ny Betænkning.

Biermann skal i Henhold til kongeligt Reskript af 3. Juni indgive Betænkning om, hvorledes en Sum af 800000 Rd. uden altfor stort Besvær for Kongens Undersaatter aarlig kan skaffes udover de allerede udskrevne Ekstraskatter. Pengene skal anvendes til Krigens Fortsættelse og er nødvendige, da Kongen har besluttet at beholde saavel Landets egen Militz som alle i hans Tjeneste staaende Hjælpetropper hele Vinteren igennem.

Det er Kongens Hensigt at fortsætte denne Krig, som han har maattet indlade sig paa for at beskærme sine Riger og Lande mod Fjendens af hele Verden kendte farlige Anslag og for at forsvare sine Allierede. Krigens maa føres med fuld Kraft, indtil en sikker og rimelig Fred kan opnaas. Det er nødvendigt at holde Hæren paa Benene for at beskytte Kongens Riger og de Lande, som er erobrede, og for at udmatte Fjenden. Det er rimeligt, at Kongen faar denne ekstraordinære Hjælp, »i Betragtning af den højt priste kongelige Forsigtighed og Sparsommelighed, hvormed saa store Ting hidtil er udrettet til Lands og Vands for saa ringe Midler, at Verden stedse vil undre sig derover«.

Pengene skulle indkomme ved 1) Subsidier fra de Allierede, 2) ved at formaa Kejseren til virkelig at bevilge den begærede Elbtold, 3) ved at der anvises tilstrækkelige Kvarterer i det romerske Rige, hvorved Krigsomkostningerne vil lettes, 4) ved at Kejseren og Kurfyrsten af Brandenburg, Biskoppen af Münster og Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg bevæges til, saalænge Krigens varer, at assistere med en Armé paa 12000 Md. paa egen Bekostning, fraregnet Brød og Fourage. Selv om man hidtil forges har søgt at opnaa ovenstaaende, er det dog ikke urimeligt at haabe, at noget af det kan opnaas, efter at Konjunkturerne har ændret sig saa betydeligt.

Men da man ikke helt kan forlade sig derpaa, og Kongen vil

være sikker paa at faa de omtalte ekstraordinære Midler, ved Biermann ikke andre tilstrækkelige Udveje end de følgende:

1. Paa de fyrstelige Gottorpske Amter og Stæder repareres ca. 200000 Rd. ud over de nu paalagte Kontributioner, enten efter Hoveder eller Plove.

2. Krigsskatten indrettes og forhøjes, saaledes at den aarlig indbringer 200000 Rd.

3. De øvrige 400000 lægges paa hele Kongeriget gennem Accisen, Landtolden, Licenter, Hartkorn og Plove efter Boniteten, dog med Løfte om Afskaffelse efter Krigens Afslutning.

»Ganske vist er det overordentlig haarde Paalæg, men naar man betænker, at Kongens Riger og Landes Reputation og Sikkerhed og enhver Undersaats Velfærd beror paa, at denne Krig gennemføres godt, og at der faaes en ærlig og sikker Fred, saa vil enhver sikkert gøre sin Skyldighed efter yderste Formue.« Hvorhos Biermann mener, at man »bør bruge det Temperament«, at Paalæggene ydes dels i Penge, dels in natura, og »at de kan lindres, hvis Kongen føjes af de Allierede i et af de første Punkter«.

Frederik Ahlefeldts »Sentiment«, som han har affattet i Itzehoe i August 1677 og rettet til Kongen, giver et helt andet Indtryk af Situationen, det samme gælder en anden Betænkning til Kongen fra Storkansleren angaaende Operationerne i Aaret 1678, skrevet 14. December 1677.

Kongen tiltraadte i et og alt Frederik Ahlefeldts Indstilling, der længe blev debatteret i Krigsraadet. Generalauditør Herman Meier, der stadig havde stor Indflydelse paa Krigsplanerne, traadte ind for Frederik Ahlefeldts Anskuelse, det samme gjaldt Hærens øverste Leder, Goltz, samt Biermann. Derimod var General Meerheim og flere andre af de højere Officerer stemte for at vedblive med at kæmpe i Skaane. Endelig havde Frederik Ahlefeldt naaet sine Ønskers Maal, Iværksættelsen af Togtet mod Rügen.

At Storkansleren i det hele taget havde stor Indflydelse paa Krigsførelsen, ses af Christian 5.s Skrivelse af 17. Maj 1677 til Generalkrigskommisariatet i København:

»..... Iøvrigt forlader vi os paa, at I med Flid befordrer alt,

hvad der kan tjene til Fremskyndelse af denne vor forestaaende Expedition, og efterdi vi allernaadigst have anbefalet vor Kansler, Herr Frederik, Greve af Langeland, og vor Rigsmarskal, Herr Johan Christoffer Körbitz, under vor Fraværelse at sørge for forefaldende Sager, saa have I at indhente deres Assistance og Raad og at communicere med samme om de vigtigste Sager.«

Frederik Ahlefeldts to »Sentimenter« har følgende Ordlyd:

Allerdurchlauchtigste, stormægtigste Konge, allernaadigste Herrel!

Eders kongelige Mayestæts allernaadigste Rescriptum af 2. Augusti har jeg sub Dato modtaget med allerunderdanigst skyldigst Respect, og bliver jeg deraf var, at Eders kongelige Mayestæt allernaadigst begærer min allerunderdanigste uforgribelige Betænkning belangende nogle i Allerhøjstsammes Skrivelse omhandlede Forslag.

Hvad nu det første Punkt anbelanger, nemlig om man endnu en Gang tør hazardere en Bataille, saa finder jeg de i ovenomtalte allernaadigste Skrivelse anførte Momenter og Considerationes at være af saa høj Vigtighed, at jeg for mit eget ringe Vedkommende visselig maa holde for, at man har fornøden Aarsag til, saa vidt det altid er muligt, at undgaa alle Hovedactioner mod Fjenden, al den Stund ikke aleneste den Fare, hvilken Eders Mayestæt højstfornuftigt gjør til Gjenstand for Omtale, i sig selv er meget stor, men selv om man turde haabe paa et lykkeligt Kup, da vilde Nyttens ved samme paa langt nær ikke egalere den dermed forbundne Fare, idet hverken nærværende Aarstid eller den Tilstand, hvori Eders kongelige Mayestæts Hær befinder sig, vilde kunne tillade, at man foretog en Belejring, eller ellers entreprenerede noget af importantz.

Pro secundo, nemlig om man kunde vende sig med Armeen mod Helsingborg og dersteds have en sikker Position, da holder jeg ligeledes uforgribelig for, at herved ligeledes vilde være liden Sikkerhed og Aduantage at vente, saasom og eftersom man derved letteligen vilde kunne blive engageret i et Combat; med Tiden vilde man under en Belejring af Helsingborg blive under-

kastet de selvsamme Incommoditeter hvad angaar Fourage og Tilførsel af Prouiant, og der vilde være ringe Apparentz for Haanden for at borttage Helsingborg for Fjendens Øjne uden at hazardere en Bataille.

Hvad nu angaar det tredje Forslag, nemlig at postere sig ved Lode, da er der herved visselig forbundet næsten de selvsamme Incommoditeter og Besværligheder som de ovenomtalte, og har Erfaringen fra afledne Efteraar tilstrækkelig bevist, at Eders Mayestæt derigjennem i saa høj Grad er blevet svækket, at Allerhøjstsamme ved det derpaa følgende Combat har trukket det korteste Straa, for ikke at tale om, at selv om Eders Mayestæt en Tid lang kunde staa fast dersteds eller paa noget andet Sted, saa vilde man ikke komme Hovedafgjørelsen ret meget nærmere, og til syvende og sidst vilde der ikke komme andet ud af den megen Møje, end at Soldaterne vilde krepere af den stadige Camperen, Vaagen og andre Fattiguer, og Hæren blive ruineret uden nogen Nytte. Efter mit Skjøn træder det tydeligt frem for Dagens Lys heraf, at efterdi der ei staar til at haabe paa nogen Fordel eller Aduantage af nogen af ovenstaaende Forslag, man da i Tide maa være betænkt paa andre Midler og paa en Diuersion og drage Fordel af den Lejlighed, som den Allerhøjeste har skænket os ved de os af ham skænkede Sejre til Søs, det kommer mig for at ligge lige for Haanden. Hvorhen saadan Diuersion maa være at rette, det maa billigvis være at overlægge med synderlig Forsigtighed og Omhu.

Den foreslaaede Entreprise mod Stockholm vilde uden Tvivl være af overvættets stor Consideration, saafremt det ikke var at befrygte, at Eders Mayestæts Flaade og Hær vilde blive udsat for Fare ved det sig nærmende Efteraar og de dermed følgende Storme, thi ellers var der ingen Tvivl om, at Fjenden hellere forlod alt end saadant Sted. Med Entreprisen mod Kalmar er der ligeledes forbundet ikke ringe Difficulteter, ifald samme Stad skulde være forsynet med tilstrækkelig Garnison og anden Nødtørft, det vilde derfor ikke være raadeligt at engagere sig foran denne By og begynde en langvarig Belejring med det blotte Infanteri uden Rytteri, efterdi Fjenden i kort Tid kunde komme Byen til Undsætning med megen Styrke. Skulde imidlertid denne Fæstning, efter hvad jeg har ladet mig fortælle, være i

saadan slet Tilstand, at der var Apparentz for at emportere den d'emplée, saa vilde billigvis saadan Dessen først og fremmest være at præferere fremfor alle andre. Efter min ringe Mening maa Entreprisen mod Gøteborg nu tilvisse eragtes for inpracticabel, thi der er ingen Grund til at tvivle om, at Fjenden, i den lange Tid, hvor den norske Hær har befundet sig i Nærheden, har forsynet Byen til Overflod med alskens Nødtørf; desuden kan man ikke vinde denne By uden en formel Belejring, og dertil er Saisonen for langt fremrykket, og Transporten af Hær og Prouiant og hvad der ellers hører til den nødvendige Nødtørf ved en Belejring vilde falde overmaade vanskelig og udsætte Hæren for den yderste Fare, ja Ruin. Paa samme Maade hænger det efter min Mening sammen med det sidste Forslag, at fordele Infanteriet i Fæstningerne og igjen drage Cavalleriet over til Sjælland; saadant Dessen tykkes mig næsten disreputert, og desuden vilde Fjenden derigjennem finde Anledning til at blocquere Christiansstad paa ny, og til ogsaa af al Magt at angribe Norge; imidlertid vilde Fjenden etablere sine Magaziner med den forestaaende Vinter for Øje, og han vilde ogsaa uhindret rykke ind i sine Vinterquarterer i Skaane; derimod vilde Eders Mayestæt ved Indquarteringen paa Sjælland ødelægge Allerhøjstsammes egne Lande og i Sandhed gjøre dem incapable til en Continuation af Krigen.

Derfor holder jeg i al Beskedenhed allerunderdanigst og uforgribeligt for godt, at, ifald Eders Mayestæt i tilstrækkelig god Tid inden Udløbet af denne Maaned kan blive færdig med Embarquementet, I da enten foretager et Forsøg mod Stockholm, eller, da saadant, som det vil være at befrygte, vil vise sig at være for sent, gaar løs paa Kalmar. Da det hedder sig, at denne By er vel forsynet med alt, er der altsaa ingen Apparentz for at kunne indtage samme i Furien uden forudgaaende Belejring; det vil derfor efter min Opfattelse ikke være raadeligt opiniåtrement at poursuivere saadant Dessen, da der ikke er Tvivl om, at Fjenden vil søge at undsætte saadan Stad af al Magt, i det Tilfælde vilde man udsætte sig for Skam og Skade og Fare, om man nødes til at ophæve Belejringen. Skulde man nu, som ovenomtalt ogsaa møde saadanne Obstacles ved nærværende Dessen, saa at man ikke trøstede sig til at reussere derudi, da

vilde det efter min ringe Mening være det formaalstjenligste lige med det samme at tage fat paa Togtet mod Rügen; skulde det nogensinde være muligt at fordrive Fjenden fra den tyske Jord inden den kommende Vinter, maatte det være ved dette Togt; Udførelsen af dette Forehavende vilde føre store, ja fast utrolige Fordele med sig; derved vilde Eders Mayestæt en Gang for alle sikre Allerhøjstsammes Stat mod at blive anfaldet i Ryggen og erholde gode Vinterquarterer for en god Del af Allerhøjstsammes Armé; Churfyrsten samt vore andre Allierede vilde derved faa Anledning og Lejlighed til af al Magt at hjælpe Eders Mayestæt med at faa Skaane, og assistere med Opnaelsen af en reputerlig Fred. Skulde det mod al rimelig Forventning blive nødvendigt at give Fjenden noget tilbage i Tyskland ved de kommende Fredsforhandlinger, saa havde man et godt Æquivalent at praetendere i Skaane eller andetsteds. Som ovenfor omtalt, er det af aller største Vigtighed for Eders Mayestæt og de Allierede at erobre Øen Rügen, og der synes, saa vidt jeg kan dømme, ikke at være overvættets stor Fare forbundet med Udførelsen af dette Dessein; jeg henstiller derfor allerunderdanigst til Eders kongelige Mayestæt, om det ikke vilde være nødvendigt før Efteraarets Indtræden at slaa saadant Dessein fast, og jo før des bedre at træde i Concert med Churfyrsten af Brandenburg og Hertugen af Brunsvig-Celle og træffe en endelig bindende Aftale; jeg skal saa ikke undlade ved den Conferentz, jeg formodentlig skal have med Ministrene fra Celle, at sondere Terrainet hos disse med Hensyn til, hvorledes dette Foretagende mod Rügen efter Mulighed kan blive befordret. Men selv om man mod Forventning skulde møde nogle Difficulteter hos bemeldte høje Allierede, saa burde man alligevel ikke undlade at gennemføre Togtet mod Rügen.

Al den Stund man da efter min Mening til at begynde med først skulde postere Infanteriet paa et passende Sted og derpaa efterhaanden kunde lade overføre det fornødne Cavallerie. Den eneste Difficultet, som var at befrygte herved, bestaar i, hvorledes man med tilstrækkelig Sikkerhed skulde anbringe Eders kongelige Mayestæts Cavallerie, naar Infanteriet skulde employeres andetsteds. Selv om jeg nu ganske vist befrygter ikke ubetydelige Vanskeligheder herved, saa holder jeg dog for,

at det nok skal kunne lykkes, naar man blot anvender tilstrækkelig Vigilantz og Omsorg derved; Broen og Passet ved Christiansstad bør sikres i tilstrækkelig Grad, Cavalleriet og Dragonerne maa posteres aduantageusement dersteds, da vil Fjenden, om det saa er Guds Vilje, vanskeligt kunne komme vore Tropper tillivs med aduantage, i Synderlighed, da Eders kongelige Mayestæts Cavallerie formodentlig fast er Fjendens Force overlegen, i det mindste turde det være lig med den; i alle Fald vilde Retraiten til Landskrona ikke vel kunne blive hemmet hverken paa den ene eller paa den anden Side; endnu mindre Fare herfor var der, om Eders Mayestæt skulde foretage en eller anden Diursion ind i Sverige, for saa maatte en god Del af Fjendens Cavallerie blive draget bort i den Retning; i saa Fald vilde man faa Lejlighed til ved Cavalleriets Hjælp at ruinere Fjendens Vinterquarterer og hans Fourage, paa den Maade vilde man obligere Fjenden til med højeste Ubequemhed for samme at indtage Vinterquarterer i Sverige. Derfor maatte det efter mit ringe Skjøn være højt fornødent, at man er betænkt paa at oprette et Magazin i Landskrona og forsyne det med Prouiant, Fourage, Brænde og anden Nødtørf; saa skal man i denne Vinter lade et lidet Corpus forblive dersteds, saaledes at man kan forstyrre Fjenden saa meget som muligt i hans Vinterquarter; dog maa jeg i allerunderdanigst Ydmyghed underkaste alt dette Eders kongelige Mayestæts allernaadigste højtplyste Forgødtbefindende, idet jeg anbefaler Eders kongelige Mayestæt til den guddommelige naadige Varetægt, med Haab om al højkongelig Lyksalighed, idet jeg forbliver Eders kongelige Mayestæts allerunderdanigste, allersomlydigste, pligtskyldigste Tjener

F. Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Itzehoe den . . . . Augusti 1677.

Efterdi Hans kongelige Mayestæt allernaadigst har anbefalet mig skriftlig at fremsætte min uforgribelige Mening om, hvorledes Krigs-Operationerne ved kommende Campagne til Vands og til Lands paa mest bequemme Maade kan sættes i Værk, skal jeg hermed korteligen berette, hvad der efter mit beskedne Skjøn maatte være højt nødvendigt:

1. Fremfor alle Ting maa man drage Omsorg for, at man sikrer sig i Ryggen, og maa man dirigere de øvrige Allierede derhen, at de sørger for og tager Vare paa, at vi ikke har noget at befrygte fra den liflandske Armé og andre svenske Tropper; dette vil højst letteligen kunne ske, naar kun Churfyrsten af Brandenburg og de øvrige Allierede vil holde nogle Tropper i Beredskab og paa den Fod, som Tractaten i Delmenhorst fordrer, af disse Tropper skulde vi til enhver Tid, naar Nøden kræver det, kunne betjene os.

2. Desformedelst fordi at dette Kongeriges Sikkerhed, saa og denne Krigs Succes for Størstedelen dependerer af Søflaaden, da turde det efter mit Skjøn være højt fornødent, at man af al Magt beforder Flaadens Equiperung, paa det at man ikke alene kan stikke i Søen med tilstrækkelig Magt, men ogsaa, om det da er muligt, kan lade en anseelig Esquadre løbe ud i Maanden Martio og tilføje Fjenden et Slag, inden han kan komme i Søen.

3. Erfaringen har belært os om, at man udretter saare lidet i Skaane ved Hjælp af store Hære, efterdi Fjenden, selv om man er ham overlegen i Force, til enhver Tid har en sikker Retraite til sine egne Grænser, hvor han ikke alene kan rekruttere sig men ogsaa kan forstærke sig inden for sine egne Provinser, vore Armeer derimod svinde i Løbet af ganske kort Tid uden ringeste Nytte mere og mere ind paa Grund af den usunde Luft, Vandet og andre Patimenter. Dertil kommer, at saa længe Kri-gen føres i de fra os erobrede Provinser uden for Svenskernes eget Kongerige, saa vil Sverige mærke saare lidet til Krigens Onder. Efter min ringe Mening vil det være fornødent, at man gør Anstalter til at angribe Fjenden paa forskellige Steder af den gamle Del af Sverige, og saaledes kan divertere hans Forcer, Eders kongelige Mayestæt vil allernaadigst vide, hvorledes man bedst kan blive bequem dertil.

4. Hæren i Norge maa forstærkes med henved et Par Tusinde Heste og tre à fire Tusind Mand Fodfolk, og med saadan Magt maa man angribe enten Gøteborg, Baahus eller et andet Sted. Skulde saadant falde for svært eller være inpracticable, kunde man trænge ind i den gamle Del af Sverige og postere sig paa

et passende Sted, saasom ved den Riviere eller Elv, der flyder til Gøteborg; der skulde man saaledes fortificere sig, at man fra dette Udgangspunkt ikke aleneste kunde udskrive Skatter i de nærmeste Prouinser, men ogsaa standse al Tilførsel og Handel paa Gøteborg; det vilde have fast den samme Effect, som om man emporterede selve Gøteborg. Men hertil vilde det være højst fornødent i Tide at være betænkt paa at anskaffe Fartøjer til Troppetransporterne, derhos Magaziner til Hæren; der maa i ikke mindre Grad sørges for en god Esquadre til Søs, paa det at Tropperne kan blive transporterede, og Magazinerne forsynede.

5. Der er ingen Tvivl om, at Fjendens Force i Skaane ved saadan Diursion vilde blive meget distraheret og svækket, og er det derfor min uforgribelige Mening, at man i Skaane kun skulde agere defensive med et Corpo paa ungefær tre a fire Tusind Fodfolk og tre Tusind Heste; de Steder, som vi besætter der, skulde sikres, og Landet bringes i en saadan Tilstand, at Fjenden ikke længere kunde hente Subsistensmidler derfra, i Fald han vilde opslaa sine Vinterquarterer dersteds; paa den Maade vilde der gaa Hul paa Krigen i Skaane, og Krigens Byrder vilde komme til at hvile paa Fjenden, der vilde faa det saa svært, naar han skulde underholde og logere sine Armeer i det egentlige Sverige og ikke i de erobrede Provinser, at han forhaabentlig vilde kunne bringes til en reasonable Fred i Løbet af kort Tid. Man vilde mærke, at Fjendens Force i Skaane vilde blive højeligen svækket ved den foretagne Diursion fra Norge og ved Hjælp af Flaaden; paa dette Sæt turde man haabe at kunne udrette noget gavnligt, og man skulde saa søge at emportere enten Helsingborg eller Halmstad; ellers skulde man have denne Arme i Reserve som nyttig til at tjene ved andre Begivenheder og Occasioner.

6. Man kunde tvinge Fjenden til den største og considerableste Diursion ved Hjælp af Flaaden, naar denne var forsynet med et godt Corpo Infanterie.

Efter mit Skjøn vilde det være højst fornødent at fordele tre a fire Tusinde Mand Fodfolk paa Flaaden og saa med disse Stridskræfter alarmere Fjenden enten i Sverige, Finland eller

paa andre Steder. Man kunde ogsaa, alt efter Omstændighederne, angribe Fjenden saaledes, at han blev nødt til at fordele og separere sine Forcer paa alle mulige Steder, hvorved Eders kongelige Mayestæts Armeer i Norge og Skaane kunde faa Luft; heraf kunde man vente en god Effect, og man kunde i Nødsfald, naar Fjenden først var ret alarmeret paa alle mulige Steder, drage saadant Infanterie, som man ellers ikke havde Brug for andetsteds, fra Flaaden, og med dette Infanterie uformodentlig forstærke Armeerne i Norge eller Skaane og efter Omstændighederne foretage et godt Kup.

7. For at effectuere ovennævnte Dessen, er det højst fornødent, jo før des bedre, at oprette Magaziner paa de Steder, hvor Krigen skal føres, og forsyne disse Magaziner med Korn, Mel, Brød, Øl, Havre, Brænde, og al Nødtørf, paa det at der ikke skulde opstaa Mangel deraf bagefter, og man uhindret og til rette Tid kunde fortsætte Krigen saa vel til Vands som til Lands; i alle Tilfælde, saafremt Hans kongelige Mayestæt allernaadigst skulde resolve og lade foretage en vigoreus attaque i Norge, vilde det være meget nødvendigt i Tide at oprette et godt Magazin i Marstrand, ikke mindre fornødent vilde det være at træffe Anstalter til, at Landskrona fra Skaane kunde skaffe vor Arme Prouiant, alt dette bør gøres, efterdi Modvind og andre Forhindringer kan gøre Overførelsen af Prouiant her fra København i den Grad uvis, at man ikke kan gøre sikker Regning herpaa.

Ovenstaaende er, hvad jeg ærbødigst har at berette i Anledning af Eders kongelige Mayestæts allernaadigste Befaling, men jeg overlader dog i dybeste Ydmyghed alt til Eders kongelige Mayestæts højstoplyste Forstand.

Kjøbenhavn den 14. xbris 1677.

Eders kongelige Mayestæts allerunderdanigste,
 allerlydigste, pligtskyldige
 Tjener

F. Greve af Ahlefeldt
 til Langeland og til Rixingen.

Den i Christian 5.s ovenstaaende Brev af 17. Maj 1677 omtalte Körbitz havde allerede været Generalkrigskommissær i en lang Række Aar, idet han fik sin Udnævnelse omtrent samtidig med, at Ahlefeldt fik den samme Stilling. Da den skaanske Krig brød ud, var Körbitzes Indflydelse paa Krigens Gang givet, idet han allerede var blevet Medlem af Krigskollegiet et Aar efter Freden i København. Frederik 3. var Körbitz meget velvilligt stemt, og Generalkrigskommissæren kom ogsaa hurtigt til at staa i høj Gunst hos Christian 5., det var saaledes ham, der i den daværende Kronprinses Navn blev viet til Prinsesse Charlotte Amalie i Cassel.

Der var et uafbrudt Samarbejde mellem Körbitz og Frederik Ahlefeldt i de Aar, der gik forud for den skaanske Krig, da Körbitz deltog i Forhandlingerne med de Magter, der skulde blive vore Allierede under Krigen. Ogsaa i den oldenborgske Sag var der Samarbejde mellem Körbitz og Ahlefeldt, og Körbitz delte ganske Storkanslerens Syn paa dette Spørgsmaal, navnlig da det gjaldt om at komme til en Overenskomst med Hertugen af Pløn. Ogsaa med Hensyn til Sympatien for Østrig var de to Mænd enige, og Körbitz var lige saa ivrig Fjende af Gottorperne som Frederik Ahlefeldt, med hvem han samvirkede under Tilvebringelsen af Rendsborgforliget.

Körbitzes Udtalelser om den Udpresning, der blev øvet mod Bønderne under den skaanske Krig, falder nøjagtig sammen med Frederik Ahlefeldts i flere af hans Breve; derimod var Körbitz og Storkansleren uenige paa et andet Omraade: Medens Ahlefeldt viste religiøs Tolerance, bl. a. i Forholdet til Calvinisterne, og støttede Dronningen i hendes Ønsker om, at der blev givet hendes Trosfæller visse Begunstigelser, og at der blev givet Tilladelse til Opførelsen af en reformeret Kirke i København, lykkedes det Körbitz at forpurre, at det franske Gesandtskab fik indrettet et katolsk Kapel.

Som Generalkrigskommissær havde Körbitz under den skaanske Krig det samme brydsomme Hverv, som Frederik Ahlefeldt havde haft i samme Egenskab i Frederik 3.s tvende Svenskekrige, at skaffe Penge til Hær og Flaade. Körbitz var allerede midt i Treserne, da Krigen brød ud, men han udførte til Trods for det et betydeligt Arbejde.

Det var Frederik Ahlefeldts Haab, ligesom det havde været Griffenfelds, at England skulde være Mellemanden for at skaffe Danmark Fred, navnlig mente Ahlefeldt ligesom sin Forgænger, at den engelske Regering skulde bruges til at skaffe en Forsoning i Stand med Ludvig 14. For at opnaa dette benyttede Storkansleren i høj Grad den af ham meget yndede Marcus Giøe.

Marcus Giøe hørte til en helt igennem dansk Slægt, der havde hjemme paa det fynske Gods Hvidkilde, og som var stærkt præget af religiøse og boglige Interesser, saaledes havde Marcus Giøes Tante, Anne Giøe, samlet en Del af de Bøger, der senere kom til at udgøre Hovedbestanden i hendes Niece Karen Brahes berømte Bibliotek. Marcus Giøe havde faaet sin Opdragelse paa Sorø Akademi, for hvilket Faderen var den øverste Leder. Han hørte til de ikke helt faa af den gamle danske Adel, der sluttede sig til Regeringsforandringen af 1660, og han fik hurtigt en god Position hos Kongeparret; den lærde Frederik 3. saa med Sympati paa den lige saa lærde unge Giøe, der baade talte og skrev Latin perfekt, og der allerede, da han gik i sit 18. Aar, havde forfattet et latinsk Skrift, hvori han priser den kongelige Enevælde; Forfatteren havde foregrebet Begivenhedernes Gang, idet denne Pièce udkom 7 Aar før Statskuppet af 1660.

Marcus Giøe opnaaede ikke alene at komme i høj Gunst hos det danske Kongepar, men han blev ogsaa under et Ophold i Paris Genstand for Ludvig 14.s Yndest. Det var nærmest af den Grund, at man i 1664 gjorde Giøe til Gesandt i Paris. Men den 29aarige Gesandt formaaede dog ikke at gøre Fyldest i denne meget krævende Stilling, hvor han vist nok gik lidt for hastigt til Værks i sine Bestræbelser efter at drage den franske Regering bort fra Sverige. Hele Herligheden varede da ogsaa knap 2 Aar, og det var den franske Regering, der discret udtalte Ønsket om, at en anden maatte komme til at indtage Stillingen som Danmarks Repræsentant ved det franske Hof.

Marcus Giøe skulde »menagere Forholdet til England«, som Storkansleren udtrykker sig i et af Brevene, og det kunde ikke falde svært for Giøe, der havde været Gesandt i London før Krigen og her ligesom i Paris havde formaaet at skaffe sig gode

Forbindelser, bl. a. gennem sit Ægteskab med en inden for Selskabet i London højt anset Dame.

Det faldt Giøe ligesaa let at arbejde under Frederik Ahlefeldt som under Griffenfeld, til hvilken sidste han havde staaet i et meget intimt Forhold. Forholdet til Ahlefeldt blev omtrent lige saa intimt, og Samarbejdet gik som Følge deraf godt, navnlig den Gang, da man skulde have den engelske Regering til at se med venlige Øjne paa Danmarks Holdning over for Gottorp. Efter at have bearbejdet den engelske Regering med det Maal for Øje at faa England til at være Mellemand ved de eventuelle Fredsforhandlinger, saaledes at Danmark ikke helt blev afhængig af Frankrigs Naade eller Unaade, fik Giøe i Krigens sidste Aar den langt vigtigere Opgave at søge at formilde det franske Hof. Men Giøe fik ikke den venlige Modtagelse, han havde ventet i Seinestaden, man havde endnu nogen rancune imod ham fra den første Tid, hvor han repræsenterede Danmark. Det var sikkert Ahlefeldt ubehageligt at maatte reducere sin gode Ven til den langt mindre betydningsfulde Post som Gesandt hos vor Allierede, Spanien. Men Frederik Ahlefeldt klarede sig endda. Han havde Aar ud og Aar ind benyttet Terlon som Danmarks Fortaler i Paris, og medens Griffenfelds Raadslagninger med Terlon blev brugt som et Angrebepunkt mod den faldne Statsmand under Processen, fik Ahlefeldt Lov til at veksle lige saa mange Breve, han vilde, med Terlon, først medens denne, efter at have forladt København, havde fæstet Bo i Hamborg, senere da Terlon var flyttet til Paris.

Ogsaa Meyerkrone var persona grata hos Frederik Ahlefeldt, ganske som han havde været det hos Griffenfeld, og Ahlefeldt benyttede da baade Meyerkrone og Terlon til at søge genoprettet et godt Forhold til Ludvig 14.

Der var det ejendommelige ved Terlon, at han var en meget intim Ven af de hinanden saa fjendtlig stemte danske og svenske Kongehuse. Venskabet med det svenske Kongehus var begyndt allerede 20 Aar før den skaanske Krig udbrød, da Terlon af Mazarin, hos hvem han gjorde Tjeneste som Kammerjunker, var blevet sendt til Stockholm for at gratulere Karl Gustav til hans Bryllup med Hedvig Eleonora og overrække Kongen den

franske Stats Gave bestaaende af et kostbart Spisestel af Sèvres-Porcellain. Han ledsagede Karl Gustav under den første Krig mod Danmark, efter at han paa Kongens udtrykkelige Begæring var blevet fransk Gesandt i Stockholm, og han var til Stede ved Underhandlingerne i Høje Taastrup. Senere i Løbet af den anden Svenskekrig blev Terlon af Ludvig 14. designeret som Mægler i Stridighederne mellem de tvende nordiske Konger, og Terlon var Deltager i Fredsforhandlingerne i 1660. Under disse lykkedes det Terlon, der var i Besiddelse af vindende Egenskaber, at opnaa Frederik 3.s Gunst, især da han under sit lange Ophold i København havde søgt at gøre det indlysende for Frederik 3., at han burde se at ryste Rigsraadet af sig; det var sikkert Terlons inderste Overbevisning, at Rigsraadet var en Ulykke for Danmark, og at Danmark uden dets Styre maaske havde vundet Krigen. Om den franske Gesandt virkelig har haft saa stor Indflydelse paa Sagens Udvikling i Danmark, som han selv tilægger sig i sine Livserindringer, er dog vist tvivlsomt.

Efter Freden i København blev Terlon paany Gesandt i Stockholm og opnaaede stor Indflydelse paa Formynderregeringen, det var Terlon, som Juledag 1662 afsluttede Forbundet mellem Frankrig og Sverige. Derimod lykkedes det ham ikke at faa bragt en dansk-fransk-svensk Alliance paa Benene, saaledes som han havde faaet det til Opgave, Formynderregeringen viste sig ganske vrangvillig. Der eksisterede saaledes Side om Side et dansk-fransk og et svensk-fransk Forbund, det første var blevet afsluttet i 1663.

Da Ludvig 14. var misfornøjet med, at Terlon ikke havde naaet, hvad han skulde i Stockholm, blev Terlon forflyttet til København, hvad der var Gesandten overmaade behageligt, han følte sig efter eget Sigende langt bedre tilpas mellem Københavnerne end blandt »Nordens Franskmænd«.

Foruden Terlon havde Frederik Ahlefeldt en anden fransk Forbindelse, der var gaaet i Arv til ham fra Griffenfeld, med Meyerkrone som Mellemand, Pomponne.

Marki de Pomponne gøres til Genstand for en indgaaende Omtale i Madame de Sévigné's Breve, der hvor den berømte Brevskriverinde fortæller sin Datter om Processen mod Fouquet, i

hvilken Markien var blevet indblandet. Denne over hele Europa omtalte Proces bragte Ludvig 14.s Unaade over Pomponne, idet Markien havde været nøje knyttet til den faldne Statsmand, hvis Venner for en stor Del ramtes af den franske Konges Vrede.

Den Straf, der ramte Pomponne, bestod i en Bortvisning fra Paris, han skulde blive paa sine Godser; det varede dog kun et halvt Aar, inden man hævede denne Forvisning, der af Pomponne var blevet følt som en meget haard Straf, i den Grad længtes han efter Paris. Det blev imidlertid ikke forundt Pomponne at blive ret længe i Paris, allerede et Par Maaneder efter blev han sendt som Gesandt til det svenske Hof, henimod Jul 1665. Pomponne havde ikke Held med sin diplomatiske Sendelse der, idet det ikke lykkedes ham at forhindre, at Sverige sluttede Forbund med Frankrigs Fjender, England og Holland. Pomponne blev saa sendt til Haag, hvorfra han to Aar efter, i 1671, vendte tilbage til sin gamle Post i Stockholm, og nu fulgte Heldet ham: Det lykkedes ham at faa Sverige til at opgive Alliancen med Holland. Aaret i Forvejen havde Karl 2. under Indflydelse af sin Søster, Hertuginde af Orleans, afbrudt Forbindelsen med Holland og Sverige, saa nu fik Ludvig 14. frie Hænder til at kaste sig over Nederländerne. Pomponne havde nu mere end genvundet Ludvig 14.s Gunst, og da Lionne var afgaaet ved Døden, traadte han i hans Sted som Udenrigsminister. Da Pomponnes Fader var oppe hos Kongen for at takke for Sønnens store Ophøjelse, sagde Ludvig 14. til ham: »Selv om De ingen anden Glæde og Tilfredsstillelse havde i Livet, end den at have en saadan Søn, burde De dog anse Dem selv som en lykkelig Mand; da man ikke kan være en god Tjener for sin Konge uden først at være en god Tjener for Gud, er jeg sikker paa, at Deres Søn vil opfylde alle sine Forpligtelser.«

Pomponnes ganske uforudsete Udnævnelse overvældede alle og skaffede ham talrige Misundere, bl. a. Louvois og Colbert, de allerfarligste Fjender, den nye Udenrigsminister kunde faa. Det lykkedes dog Pomponne at holde de to Stangen; det kom sig af, at han fra sin diplomatiske Karrière var saa godt inde i de europæiske politiske Forhold, at han altid kunde holde Kongen underrettet om alt, hvad der foregik, de to Fjender kunde derfor

ikke ramme ham inden for hans Arbejdsfelt. Da man ikke kunde komme Pomponne til Livs som Embedsmand, søgte man andre Veje, og man fandt dem. Det lykkedes lidt efter lidt at dryppe Gift ind i Ludvig 14.s Øre og faa Kongen til at tro, at hans Udenrigsminister ikke var nogen strengttroende Katolik, men nærede kætterske Meninger. Det var Louvois, der ved Colberts Hjælp benyttede et ubetydeligt Paaskud til at irritere Kongen yderligere mod Pomponne og faa denne afskediget.

Pomponnes Afsættelse blev til megen Skade for Danmark og den af Griffenfeld førte Politik, idet Markien i hele den Tid, hvor han fungerede, arbejdede paa at faa Danmark nøje knyttet til Frankrig, medens Colbert, der fik Hovedindflydelsen paa fransk Udenrigspolitik, efter at hans Broder var blevet Pomponnes Efterfølger, ikke var velvillig stemt for Danmark, men arbejdede paa at faa nøjere Tilknytning til Sverige.

Det var den største Uretfærdighed, der fra Kongens Side blev udvist over for Pomponne, idet denne havde Fortjenesten af Freden i Nymwegen, der skaffede Frankrig baade Franche-Comté og Hainaut. Imidlertid gik Kongens Uvilje imod Pomponne over, og Markien blev ofte taget med paa Raad i udenrigspolitiske Sager. Pomponne genvandt lidt efter lidt hele Kongens gamle Tillid, og da hans argeste Fjende Louvois var død, blev han udnævnt til Statsminister og fik atter Hovedindflydelsen paa Udenrigspolitikken. Han vedblev med at arbejde paa et Forbund mellem Frankrig og Danmark og benyttede Terlon og Meyerkrone som Mellemmænd.

Det lykkedes ikke Frederik Ahlefeldt, skønt han var kommet i Forbindelse med Pomponne, ad denne Vej at opnaa Begunstigelser under Fredsforhandlingerne.

I sine Breve tilkendegiver Ahlefeldt sin Misfornøjelse med Mogens Skeel, der under Krigen var Danmarks Gesandt hos Frederik Vilhelm og ledsagede Kurfyrsten under Felttogene i Svensk-Pommern. Man kan af Storkanslerens Breve ikke bestemt se, hvilke Mangler der klæbede ved den berømte Forfatters Virksomhed som Diplomat.

Under den skaanske Krig maa Frederik Ahlefeldt jævnlig være Mellemand mellem Kongen og de tre Admiraler, der strides

indbyrdes. Af Frederik Ahlefeldts Privatbreve faar man Indtrykket af, at Storkansleren holder med Tromp i dennes Stridigheder med Niels Juel, der af Ahlefeldt beskyldes for Ufordragelighed. Naar Tromp fremsætter Krav om højere Løn og større Andel i Krigsbyttet, holder Frederik Ahlefeldt ogsaa med Hollænderen.

Til Kongen.

Admiral Juel har meddelt os pr. Ilbud, at han har faaet den svenske Flaade i Sigte under Møen, og da samme er ham overlegen i Tal, begæret at vide vor uforgribelige Mening om, hvorledes han herved haver sig at forholde. Vi have ikke kunnet foretage os andet end at paamine samme om, at han allerunderdanigst maa efterleve den allernaadigste Befaling, som Eders Kongelige Majestæt for ikke længe siden har tildelt ham om saa vidt muligt at evitere enhver farlig Hazard; vi henstille derhos allerunderdanigst til Eders Kongelige Majestæt, nu hvor de hollandske Skibe alt ere stukne i Søen og ved denne Nordenvind kan ventes hver Time, at Allerhøjstsamme gentager den forrige Befaling og endnu en Gang allernaadigst tilraader ham, nemlig Admiral Juel, ikke at indlade sig paa noget combat, saa vidt det staar til at undgaa, men holder sig i Sikkerhed og oppebier conjunctionen med de hollandske Skibe.

Eders Kongelige Majestæts

*Frederik, Greve af Ahlefeldt
til Langeland og Rixingen.*

H. Bielcke.

København, den 30. Juni 1677.

Til Kongen.

Allernaadigste Konge og Herre!

Beretter allerunderdanigst, at Herr Admiral Juel gennem en af sine Tjenere meget indtrængende ansøger om, at der hurtigst muligt maa blive sendt ham Prouiant og Ammunition, og at de hollandske Skibe maa faa Befaling til uopholdeligt at støde

til ham, al den Stund han har resolveret at forfølge de fjendtlige Skibe lige til Skærgaarden og oppebie dem, som er spredt der, og med Guds Bistand opsnappe dem. Hvad hint anbelanger, har de Deputerede fra Generalkrigskommissariatet erklæret at ville træffe de dertil fornødne Anstalter, men med Hensyn til det andet Punkt, er det min allerunderdanigste Mening, som jeg ikke kan forandre, at saadan Conjunktion er saa meget mere fornøden, som de nu ankomne Fanger samdrægtigen beretter, at der ifølge hoslagte Specifikation endnu er blevet otte Skibe tilbage i Skærgaarden, og at tre af Flaadens Skibe ere beordrede andetsteds hen; disse Skibe kunde, ifald de conjungerede sig med Resten af de tilbageværende Skibe, atter gøre temmelig megen Nytte, jeg indstiller derfor allerunderdanigst til Eders Majestæts Approbation, at I jo før jo heller allernaadigst vil befale bemeldte hollandske Skibe at støde til Admiral Juel. Eders Kongelige Majestæts Allerunderdanigste allersomlydigste pligtskyldigste Tjener

F. Greve af Ahlefeldt
til Langeland og Rixingen.

København, den 3. Juli 1677.

I Brevene til Kongen lægger Frederik Ahlefeldt Baand paa sin Hang til omstændelig Grundighed, en Hang, som han er sig fuldt bevidst og halvvejs spøger over i Privatbreve; sammenligner man Ahlefeldts Breve med dem fra Griffenfeld, ser man, hvor ganske anderledes Forgængeren i Embedet formaaede at udtrykke sig concist. Ahlefeldt beklager ogsaa spøgende i nogle af sine Breve, at han ikke i Embeds Medfør kan være til Stede alle Vegne: »De Fraværendes Grunde gælder saa meget som de tilstedeværende finder for Godt«, skriver han. Naar Frederik Ahlefeldt taler om, at han maa være baade her og der, mener han dermed ogsaa Hertugdømmerne, for efter Griffenfelds Fald betragter han sig som stiltiende genindsat i den ham saa kære Stilling som Statholder, og trods al Krigstravlheden naar han at tage sig af sin Hjemstavns særlige Anliggender, saaledes forebringer han den holstenske Adels Klage over Landdagens Tilsidesættelse. I et omtrent samtidigt Brev udtrykker Frederik Ahlefeldt sig mod

Adelens Skattefrihed, Anledningen hertil er Landets Financer, som Krigen har bragt ganske i Uorden, efter at der før Krigen var begyndt at komme bedre Tider med Udsigt til Balance mellem Statens Indtægter og Udgifter. Brevene bliver mere og mere opfyldte af Ønsket om Fred, Befolkningen kan snart ikke længere bære alle de Byrder, som Krigen medfører, Ahlefeldt nærer ingen Illusioner angaaende Udfaldet af Krigen, som han ønsker endt snarest muligt. Det er særlig Krigen til Lands, Storkansleren er skeptisk overfor, lige fra først af har han haft mest Tillid til de Resultater, Flaaden skulde hjembringe. Samtidig med at Storkansleren udtrykker sin Tillid til Flaaden, maner han til Forsigtighed i de maritime Foretagender, og han er særlig bange for, at Niels Juel skal gaa for hastigt til Værks. Frederik Ahlefeldts stadige Tanke, at man skal søge at erobre Rügen, en Opgave, han anser for meget let, giver ogsaa Udtryk for Storkanslerens Tillid til Flaaden.

Hertugen af Pløns Afgang kommer Frederik Ahlefeldt meget paa tværs, da han har høje Tanker om Johan Adolphs Evner, men det personlige Forhold mellem de to er i Krigens Løb undergaaet en Forandring, idet der er opstaaet Rivninger mellem dem angaaende den oldenborgske Arvesag.

Den almindelige Opfattelse baade i Hæren og hjemme var den, at Johan Adolph nedlagde Kommandoen som Følge af Kongens Indblandinger i de militære Foretagender, og da Hertugen ikke havde synderlig høje Tanker om Christian 5.s Feltherreevner, skulde han have ønsket at trække sig tilbage. Sladder og Klaffer var blandet ind i denne Sag, Hertugens Modstandere havde saaledes ikke undset sig for at tude Kongen i Ørerne, at Johan Adolph spillede under Dække med Danmarks Fjende, Gottorperen, en Beskyldning, der var lige saa graverende som de, der var blevet rejst mod Griffenfeld. Kongen tog dog det fornuftige Parti at skære gennem Vrøvlet og anmodede Frederik Ahlefeldt om at være ham behjælpelig dermed. Storkansleren henvendte sig derefter til Johan Adolph og meddelte ham aabent, hvilke Rygter der var forebragte Kongen om ham. Det faldt Hertugen meget nemt at gendrive Beskyldningen. Det har sikkert været Johan Adolph en speciel Fornøjelse at klarlægge, hvorledes han

i Modsætning til visse andre Generaler og Statsmænd ikke havde øst ud af Kongens Kasse til eget Behov, men at han tværtimod havde afset en betydelig Del af Hertugdømmet Pløns Indkomster i Kongens Tjeneste. Med overlegen Foragt omtalte Hertugen Bagvaskerne, hvis Færd han kendte, men han havde følt sig højt hævet over dem og ganske »ignoreret« dem; nu efter at Frederik Ahlefeldt paa Kongens Vegne havde henvendt sig til ham, forlangte han af Kongen, at han skulde meddele ham Navnene paa »Calumnianterne«, saa de kunde blive draget frem for Dagens Lys.

I Brevene under Krigen klager Frederik Ahlefeldt jævnlig over sit Helbred, det er Gigten, der plager ham, undertiden i saa høj Grad, at han ikke kan bevæge sin højre Arm og derfor er afskaaret fra at skrive. Dette ærgrer ham højlig, for han, der helst vil gøre alt selv, er nu tvunget til at dictere de mest presserende Breve; det, som det ikke haster særlig med, opsætter han, indtil Gigten har fortaget sig noget, og han kan skrive selv. Langt værre end Gigtanfaldene er de kvalfulde Dage, hvor Nyre- og Blæresten øver deres Værk; paa de Dage maa Frederik Ahlefeldt gaa til Sengs, Varmen i Sengen lindrer Smerterne, og Lægen kan give ham Midler til at dæmpe Lidelserne med; en enkelt Gang maa »Stensnideren« komme med sin Kniv eller Saks. »Stensnidere« fandtes der mange af paa de Tider, baade blandt Lægerne og blandt Lægfolk, der havde et særligt Haandelag for sligt. Man har ikke Indtrykket af, at Frederik Ahlefeldt ret hyppigt maa forsømme sit Arbejde som Følge af Sygdommen; en enkelt Gang erfarer vi dog, at han er blevet efterladt i Helsingborg, medens Kongen er draget videre Nord paa. I Brevene fra denne Sygdomsperiode klager Frederik Ahlefeldt mere over det, han maa forsømme, end over Sygdommen og Lidelserne. Det er ham dog aabenbart meget ubehageligt, at der ikke findes en Læge i Helsingborg. Naar Frederik Ahlefeldt har overvundet sine Sygdomsanfald, er det, som om han aandede op, Tonen i Brevene bliver en hel anden, han er navnlig glad over, at han kan have Indseende med, hvad Kongen foretager sig, og forhindre, at der gøres noget uforsigtigt. At Ahlefeldts Sygdomsanfald vakte Ængstelse, kan ses af nedenstaaende Brev fra General-krigskommissær Steen Hohendorf til Körbitz:

— Maatte jeg umage Eders Excell. att befale en aff sine Tjenerne att lade mig vide, om hans greffl. Excell. Canceler er frisk, thi nu kom her en Karll fra Helsingør och sagde, att der berettes hannem att vere upasselig aff sin gamle Sygdom. Gud bevare hannem, dett var ej gott saadan en Mand skulle vere syg och upasselig i disse Tider. Gud sende os gode Tiender fra hans kgl. Majestæt baade for hans Person, saa ochsaa om en god och lykelig Sejervinding offuer Fienden.

Den Mand, med hvem Frederik Ahlefeldt stod i mest regelmæssig Korrespondance, var Biermann eller Ehrenschild, som han senere kom til at hedde. Det er ikke til at tage Fejl af i Ahlefeldts Breve til Biermann, at denne af Storkansleren blev betragtet som Diplomaten par excellence. Som saadan havde Biermann da ogsaa uddannet sig, først og fremmest i den gode Skole, han havde gennemgaaet som Sekretær hos Terlon. Terlon havde klart Blik for sin Sekretærs store Dygtighed og fik den unge Tysker til at gaa i fransk Tjeneste, i hvilken Biermann drev det til ikke endnu 30-aarig at blive udnævnt til Gesandt ad interim i Stockholm; men Biermann, der havde giftet sig med en dansk Dame, foretrak at gaa i dansk Tjeneste, hvortil han atter blev hjulpet af sin Velynder, Terlon. Som Hannibal Sehesteds Medarbejder kom Biermann til at spille en betydelig Rolle under Forhandlingerne med Vestmagterne, og denne Virksomhed bandede ham Vej til Stillingen som Statssekretær i Conseillet, hvor han fik med de udenrigske Anliggender at gøre. I denne Egenskab blev Biermann meget nøje knyttet først til Griffenfeld, derefter til Ahlefeldt. Under Krigen antog Brevvekslingen mellem Storkansleren og Biermann en Karakter af endnu større Regelmæssighed, idet Biermann, der altid var i Kongens Nærhed, holdt Frederik Ahlefeldt à jour, naar Storkansleren paa Grund af Sygdom ikke kunde være til Stede i Begivenhedernes Centrum.

I Brevene til Biermann og andre omtaler Frederik Ahlefeldt hyppigt de forskellige fremstaaende Officerer i Hæren, saaledes støder man ofte paa den engelskfødte General Duncans Navn. Duncan havde som adskillige af Førerne inden for den danske Hær først været i svensk Tjeneste, inden han i Christian 5.s

andet Regeringsaar gik over til Danmark. Han var meget yndet af Ulrik Frederik Gyldenløve, der i den skaanske Krigs næstsidste Aar fik sit Ønske om at faa Duncan til Norge opfyldt. Efter Kri-gen forblev Duncan i den norske Hær, indtil han 1684 forflyt-te des til Holsten; allerede Aaret efter afgik han fra Hæren. Ogsaa General Meerheims Navn møder vi ofte. Meerheim, der var Sachser, blev optaget i den danske Hær midt under Belejringen af Wismar. Han deltog i Togtet mod Rügen, for hvilket han lige-som Frederik Ahlefeldt havde været stærkt stæmt. Da efter Sla-get ved Lund Størstedelen af den danske Hær blev overført til Sjælland, forblev Baron Meerheim i Skaane. Meerheim udmær-ke de sig som Commandant i Christiansstad, der blev belejret af de Svenske; hans Samarbejde med de dansksindede Skaanin-ger i disses Guerillakrig med Svenskerne omtales af Samtiden med Anerkendelse. De to franske Officerer, Croy og Saint Pol, gøres jævnlig til Genstand for Omtale i Brevene, den første navnlig i Anledning af Togtet mod Rügen, som stadig opfylder Storkanslerens Tanker, og ved hvilket Hertugen af Croy fik Lejlighed til at udmærke sig. Det var Croy, der 1678 erobrede Helsingborg, hvorefter han blev udnævnt til Commandant i Byen. Croy gik efter den skaanske Krigs Afslutning i østrigsk Tjeneste, og forlod denne for at gaa i polsk og senere i russisk Tjeneste. En Ætling af den franske Hertug fik i Slutningen af forrige Aarhundrede Forbindelse med Danmark, idet han an-sattes ved det franske Gesandtskab i København.

Storkanslerens Slægtning, Gustav Wedell-Jarlsberg, nævnes i Brevene i sin Egenskab af Fører for Biskoppen af Münsters Tropper under Angrebene paa Bremen. Efter Krigens Afslutning gik Grev Wedell i dansk Tjeneste og medbragte hele det flere Tusind Mand stærke münsterske Korps, som han selv for nogle Aar siden havde hvervet til Biskoppen. Ved sin Overgang til dansk Krigstjeneste blev Wedell Feltmarskal. Det var Gustav Wedell, der oprettede det store Grevskab Jarlsberg i Norge, dan-net af de Godser, som havde tilhørt Griffenfeld, og som beslag-lagdes ved Rigskanslerens Fald. Wedell blev Guvernør i Olden-borg og blev derefter, hvad der var hans inderlige Ønske, Øverst-kommanderende for den norske Hær efter Gyldenløves Død.

Som Chef for det norske Hærvæsen forøgede Wedell Styrken deroppe i en betydelig Grad, ligesom han anlagde en Mængde Fæstninger, efter nogles Mening for mange. Wedell blev dog hurtigt ked af at være i Norge og var meget lykkelig, da han fik Lov til at vende tilbage til Oldenburg, hvor han havde følt sig saa vel tilpas, og hvor han døde som en meget gammel Mand. I Storkanslerens Breve nævnes Wedell ofte i Forbindelse med Grev Anton Aldenburg, uægte, senere legitimeret Søn af den sidste regerende Greve af Oldenburg. Anton Aldenburg blev den første danske Statholder i de nyerhvervede Grevskaber, hvor han ejede saa store Godser, at han maatte anses for en af Tysklands rigeste Mænd. Aldenburg fik megen Forbindelse med Frederik Ahlefeldt, da han stod i Spidsen for det Gesandtskab, som den danske Regering havde sendt til Nymwegen for at deltage i Fredsforhandlingerne. Senere kom der en ny Tilknytning mellem de to, idet Storkanslerens Søn ægtede Aldenburgs Datterdatter. Ogsaa ved Fredsforhandlingerne med Sverige var Grev Aldenburg sammen med Biermann Hovedpersonen. Prinsessen af Tremoille, der ikke naaede at blive Griifenfelds Hustru, blev gift med Grev Aldenburg.

Ogsaa Hans Løwenhielm, der var Frederik Ahlefeldts Landsmand i snævrere Forstand, idet han hørte hjemme i Angel, og var gift med en Kusine til Storkansleren, nævnes i Ahlefeldts Breve. Løwenhielm, der inden han blev adlet hed Schröder, udmærkede sig i høj Grad under Frederik 3.s Krige mod Sverige, og var naaet til at blive General, da den skaanske Krig brød ud. Under Krigen var Løwenhielm en af Ulrik Frederik Gyldenløves betroede Mænd, og som saadan havde han efter Marstrands Erobring midlertidig Kommandoen over den norske Hær, medens Gyldenløve var fraværende paa Orlov. Løwenhielm viste stor Tapperhed i Slaget ved Uddevalla, af hvis heldige Resultat han havde Æren, og hvor han udsatte Livet for at redde en af sine Soldater fra at blive taget til Fange. Det var ogsaa Løwenhielm, hvem det næst efter Niels Juel skyldtes, at Rügen blev erobret. Baade med Barbara Ahlefeldt og med sin anden Hustru, Sophie Bielke, erhvervede Løwenhielm en Mængde Godser,

baade paa Fyn og i Norge; hans nulevende Descendens fører Navnet Brockenhuus-Løwenhielm.

Blandt Personer. der omtales i Ahlefeldts Brevveksling, skal nævnes Baron Andreas Liljenkrone, der inden han ophøjedes i Adelsstanden, førte Navnet Paulsen; han hørte hjemme i Sønderjylland og uddannede sig som ung til Jurist. Han gjorde en meget hurtig Embedscarrière, idet han allerede knap 27-aarig udnævntes til Generalauditør. Til Trods herfor gik Liljenkrone i svensk Tjeneste efter Afslutningen af den første Svenskekrig, hvad der under et senere Ophold i Danmark nær havde bragt ham i Galgen; men med den Hurtighed, hvormed man under de første Enevoldskonger gik fra Naade til Unaade og omvendt, blev Liljenkrone to Aar efter Københavnsfreden genindsat i sit tidligere Embede og traadte derfra ind i den diplomatiske Carrière, der førte ham til Wien, hvor han skulde varetage Danmarks Interesser under Processen om Oldenburg.

Baron Gustav Liljenkrone, der omtales i Brevene, var en Tid svensk Ministerresident i København; det hed sig, at han var et af de mange uægte Børn, som Rygtet tillagde Gustav Adolph. Liljenkrone blev nøje knyttet til Dronning Christina, der tog ham med sig til Rom, som han forlod for at tiltræde Posten i København. Da den diplomatiske Forbindelse mellem Danmark og Sverige ophørte efter den svenske Krigs Udbrud, forlod Liljenkrone København, hvor han under sit lange Ophold havde skaffet sig mange Venner. Under Krigen havde Liljenkrone forskellige høje Embedsstillinger; saaledes var han Landshøvding i Värmland, senere udnævntes han til Kansler ved Universitetet i Lund.

Steen Hohendorf, af hvem vi ovenfor har læst et Brev, nævnes en enkelt Gang i Brevene i hans Egenskab af Rentemester. Hohendorf hørte til den skaanske Adel, idet hans Fader ejede Gaarden Rønneholm, som Sønnen arvede og afhændede nogle Aar efter Freden i Lund. Faderen, der var indkaldt fra Brandenburg af Christian 4., havde tilgiftet sig det skaanske Gods med Helle Laxmand. Steen Hohendorf skaffede sig ligesom Faderen baade Gods og Guld gennem Ægteskab; hans Hustru var Margrethe Grubbe til Førslev paa Sjælland. Hohendorf blev godt

anskrevet hos Frederik 3., efter at han i 1660 som Rentemester havde været med til at annullere Haandfæstningen. Samme Aar blev han Medlem af Skatkammerkollegiet og fik som saadan en betydelig Indflydelse paa Styrelsen af Landets Financer. Frederik Ahlefeldt fik under Krigen Lejlighed til at værdsætte Hohendorfs Finanstalent, idet den tidligere Rentemester ansattes som Generalkrigskommissær, paa hvilket Omraade Ahlefeldt var sagkyndig, da han selv havde fungeret i den samme Egenskab under de tidligere Svenskekrige. Fra Hohendorf foreligger der endnu et til Körbitz stilet Brev, hvori Frederik Ahlefeldt omtales.

— »Jeg maa ochsaa lade Eders Excellence vide, att siden hans Excellence Canseler Greff Alefeldt er hidkommen, er bleffuen efter hans Gottbefindende denne Forandring giort med de Sygis Forpleyning baade udi Kiøbstederne och paa Landit, att Brødet schulle ophøre att udgiffuis paa denem, och paa dett att Verterne des bedre schulle haffue Omsorg for sine Syge och dem med Varm spise och anden god Tilsynn forsørge, att dennem schäl giffuis for hver Syg femb Schilling om Dagen, huilkit schal kortis dend Syge udi sin Tractament og giøris Verterne gott udi deris Contributioner« — — —

Om den senere Storkansler Conrad Reventlow er der talt indgaaende i det foregaaende Bind af Værket. Under den skaanske Krig arbejdede Ahlefeldt og Reventlow, der oprindeligt havde været Uvenner, godt sammen; det var allerede blevet bedre mellem dem under de oldenborgske Forhandlinger, som Grev Reventlow deltog i.

De to Tyskere, Wittorf og Brandt, hvoraf navnlig den første hyppigt nævnes i Storkanslerens Breve, forhandlede under hele Krigen med Frederik Ahlefeldt om den Hjælp, som Danmarks Allierede havde lovet at yde Danmark under den skaanske Krig. Anton Wittorf var Officer i Hertugen af Brunsvig-Celles Hær, i hvilken han tjente over 40 Aar, da han som gammel Mand indgik Ægteskab med den rige Arving Sibylle Sophie Merettig-Drackenburg, der bragte sin Mand betydelige Godser. Baron Wittorf-Hohendorf og hans Brødre, der alle tre faldt paa Slagmarken, berømmes for deres Tapperhed. Wittorf var under hele Krigen Brunsvigs Gesandt i København. Gehejmerraad Brandt var Frederik Vilhelms Udsending i København.

Under flere af de Skrivelser, Frederik Ahlefeldt tilstillede Christian 5. i Krigens Løb angaaende de maritime Bevægelser, er Rigsadmiral Henrik Bielkes Navn tilføjet ved Siden af Storkanslerens. Da den skaanske Krig brød ud, havde Bielke et stort Navn, som han havde erhvervet under Frederik 3.s Krige, hvor han med Glans samvirkede med Niels Juel. Sammen med Niels Juel var han en af de første af den gamle Adel, der sluttede sig til Regeringsforandringen i 1660, Bielke endda særdeles aktivt, idet han som Rigsraad var med til at annullere den gamle Haandfæstning, ved hvilken Lejlighed han gav personligt Udtryk for sin Glæde over Absolutismens Indførelse. Bielke, der var oppe i Treserne ved den skaanske Krigs Begyndelse, deltog ikke aktivt i Krigen. Den Omstændighed, at den højtansete Rigsadmiral blev anvendt i de københavnske Kontorer i Stedet for paa Flaaden, blev tilskrevet hans mindre gode Forhold til Kongen og Griffenfeld. Christian 5. yndede ikke Admiralen, der gennem sit Svogerskab med »Svigersønnerne« var noget suspekt til Trods for sin aabenlyse Tagen Parti for Enevælden. At Henrik Bielke vedligeholdte en meget uskyldig Brevveksling med Corfits Ulfeldt efter dennes Fald, taler kun til hans Ære og tjener som Bevis paa hans Trofasthed. Den virkelige Grund til, at Bielke ingen Kommando fik under den skaanske Krig, var sikkert de paa Grund af Alderen svigtende Kræfter.

Et af de Navne, man hyppigst træffer paa i Storkanslerens Brevveksling, er Grev Windischgraetz eller Windisch-Graetz.

Gottlieb Amadeus Windischgraetz hørte til en ældgammel Slægt, der nedstammede fra de regerende Grever af Weimar-Orlamünde, af hvilken Familie et Medlem var i dansk Tjeneste i det 13. Aarhundrede; Orlamündernes Stat laa i den sydligste Del af Steiermark og gik ved Arv over til Windischgraetzerne. Det var en meget indflydelsesrig Slægt, der skænkede det tyskromerske Rige en lang Række fortjente Mænd, der alle udmærkede sig ved Karakterfasthed; de afveg ikke fra en engang fattet Overbevisning, selv om det kunde være fordelagtigt at tilkendegive en anden Mening; dette gjaldt baade religiøse og politiske Spørgsmaal; der blev saaledes fra Hoffet i Wien gjort mange Forsøg paa at faa Medlemmer af Familien Windischgraetz til

at opgive Luthers Lære og slutte sig til den katolske Kirke, men forgæves. Et Medlem af Slægten, Pankratz Windischgraetz, var Fører for den protestantiske Adel i Indreøstrig og trods sin Tro i høj Gunst hos Hoffet i Wien, han indtog en fremragende Plads som Diplomat og senere som executor testamenti ved Kejser Ferdinand 1.s Død, men trak sig frivilligt tilbage fra sine store Stillinger, da der fra Wien blev gjort Forsøg paa at genindføre den katolske Kirke i Indreøstrig.

Ret betegnende er det Valgsprog, et berømt Medlem af Slægten Windischgraetz antog: »For den, der vil styre og regere, er Aabenhed, Energi og Konsekvens de vigtigste Egenskaber; den, der ikke er i Besiddelse heraf, er ikke skabt til at regere«.

Gottlieb Windischgraetz var født 1630 i Regensburg og gjorde en hurtig Carrière, idet han allerede som 28-aarig blev Medlem af Rigsretten i Wien og derefter fungerede som Gesandt ved forskellige Hoffer gennem tredive Aar. Hans første Post var i Stockholm, derfra forflyttedes han til Italien, hvor han repræsenterede den tysk-romerske Kejser hos flere af de talrige italienske Smaafyrster, med Hovedsæde hos Medicierne i Florens. I 1670 residerede Windischgraetz i Paris, hvor han hørte til Madame de Sévigné's intime Kreds og kunde der særlig gøre sig gældende som Digter; hans digteriske Produktion bestod hovedsagelig i Sonnetter. Ved Hoffet i Versailles blev Windischgraetz paavirket i katolsk Retning, hvilket skyldtes hans Forhold til Ludvig 14., for hvem han nærrede den største Beundring. Kort efter sin Hjemkomst til Wien gik han officielt over til den katolske Kirke, hvad der blev set paa med megen Glæde fra Wienerhoffets Side, medens det dybt saarede hans Slægt, der gennem Generationer havde holdt fast ved den lutherske Lære.

I 1673 blev Windischgraetz sendt til Celle for at virke for, at ikke alene den regerende Fyrste, men ogsaa hans Brødre, skulde slutte sig til Leopold 1.s mod Frankrig rettede Politik; med Celle som Udgangspunkt skulde han søge at drage hele den neder-sachsiske Kreds ind i Kejserens Interessesfære, ogsaa Danmark og Sverige skulde hverves som Forbundsfæller for Kejseren; naturligvis maatte den kejserlige Udsending ogsaa se at vinde Brandenborg, der nylig havde sluttet Fred med Ludvig 14. Baade

Kurfyrsten af Sachsen og Biskoppen af Trier sluttede sig til Østrig, og snart fik Leopold 1. en ny Allieret, den spanske Konge; endelig kom Nederlandene med i Alliancen.

Efter Windischgraetzes Ankomst til Celle blev der straks sammenkaldt en nedersachsisk Kreds dag i Byen Brunsvig, hvor Frederik Ahlefeldt repræsenterede Holsten, og hvor en svensk Repræsentant for Bremen ogsaa gav Møde. Ved denne Lejlighed havde Ahlefeldt en af sine mange Sammenkomster med Johan Frederik af Hannover, som han forgæves opfordrede til at slutte sig til Alliancen. Frederik Ahlefeldts Stilling var vanskelig under Forhandlingerne i Brunsvig, han selv var stemt for en nærmere Tilknytning til Kejseren, men Griffenfeld, der var den afgørende Faktor, var ikke synderlig interesseret i Planerne; Ahlefeldt maatte indrette sig derefter, og i sine Indberetninger til Wien skildrer Windischgraetz Ahlefeldts Holdning som »koldsindig«. Mærkelig er det, at Holsten-Gottorp, der ellers altid gik i Sveriges Køl vand, ved denne Lejlighed støttede Windischgraetzes Bestræbelser, medens Sverige tenderede mod Frankrig, ligesom Hertugen af Hannover og Ærkebiskoppen af Köln. Medens Forhandlingerne i Brunsvig stod paa, var de franske Tropper trængt længere ind i det tyske Rige, hvor de satte sig i Besiddelse af Egnene omkring Main og besatte Trier og hele Elsass; samtidig førte Frankrig det store Ord paa Rigsdagen i Regensburg, hvor Frankrigs Gesandt Gravel søgte at tvinge Repræsentanterne for samtlige Kurfyrster, der for en stor Del hørte til det franske Parti, til at hindre Kejseren i at sende Tropper mod Fransk-mændene; paa den Maade skulde Leopold 1. tvinges til Fred. Imidlertid havde Kejseren bestemt at sende en Hær paa 30000 Mand mod Fransk-mændene.

Forhandlingerne i Brunsvig skred kun langsomt frem, for hver Gang Windischgraetz blev stillet over for det Spørgsmaal, hvor meget Kejseren vilde betale i Subsidier, maatte han svare undvigende; han var fra Wien blevet instrueret om ikke at love for meget, thi der var Ebbe i Kejserens Kasse.

Under Forhandlingerne i Brunsvig sluttede Frederik Ahlefeldt Forbund mellem Danmark og Brunsvig-Celle, med bestemt Fremhævelse af, at Forbundet var rent defensivt, og det blev

nu Windischgraetzes Opgave at faa Danmark og Celle til at forpligte sig til øjeblikkelig Deltagelse i Krigen mod Frankrig. Det hele ahang af Nederlandenes Stilling; gik denne Stat med, var man saa nogenlunde sikker paa hele den nedersachsiske Kreds, thi alle Kredsens Stater var ludfattige og ventede kun paa Subsidier fra Holland. Det blev vedtaget af Kredsene, »at quaestio skulde være conditionata indtil videre og først da blive determineret, naar den Pengepung, ved hvis Hjælp man skulde føre Krigen, vilde correspondere«. Foreløbig holdt de hollandske Generalstater deres bugnende Pengepung forsvarlig lukket. Men Windischgraetz klarede foreløbig Situationen, han afgav nemlig det letsindige Løfte, at den tyske Kejser skulde faa sin »Cousin« i Madrid til at punge ud, og dette Løfte fik Tingene til at glide; samtidig med denne Anvisning paa længere Sigt afgav Wien en ny Erklæring om, at man ikke kunde vente en Skilling fra den Kant. Da der blev spurgt Windischgraetz, om den fjerne spanske Hjælp vilde blive ydet i rede Penge, svarede han flot ja og erklærede, at al Hjælp skulde bestaa i Guldmønt og absolut ikke hverken i Anvisninger eller Obligationer.

I September rejste Windischgraetz til København. Den 12. samme Maaned blev der sluttet et Forbund mellem Danmark, den tysk-romerske Kejser, de lyneborgske Stater med Undtagelse af Hannover samt med Brandenburg og Hessen-Cassel; Slægtskabsforbindelserne havde her vist sig virksomme, idet Regenterne i Brandenburg og Cassel var Charlotte Amalies nære Slægtninge, medens de lyneborgske Fyrster var Sophie Amalies Brødre; baade Dronningen og Enkedronningen havde ihærdigt virket til at faa Forbundet bragt i Stand. Alliancen var foreløbig defensiv, de respektive Fyrsters tyske Besiddelser, for Christian 5.s Vedkommende Holsten, skulde beskyttes mod Angreb, og Bestemmelserne ved Freden i 1648 skulde fastholdes. Ingen af de Forbundne maatte slutte Separatfred.

Medens Windischgraetz forhandlede i København, blev der som altid ved slige Lejligheder drevet Familiepolitik. Christian 5.s Onkel, Hertug Georg Vilhelm af Brunsvig-Celle, havde en uægte Datter, som han holdt meget af, og som han vilde have Kejseren til at ophøje i Fyrstestanden. Denne Sag ordnede Win-

dischgraetz pr. Brev, medens han var i København, og det gik meget let, Leopold 1. vilde hellere end gerne sikre sig en Forbundsfølge ved at opfylde et saa beskedent Ønske.

Noget komisk virker det bagefter, naar man erfarer, at der til Forbundet hørte en Bestemmelse om, at Danmark skulde være med til at beskytte Bremen mod fjendtlige Angreb; dette var at føre tilbage til, at de Forbundne skulde virke for Opretholdelsen af Bestemmelserne i den westfalske Fred.

Windischgraetz fik de samme Besværligheder med Johan Frederik af Hannover, som Frederik Ahlefeldt skulde faa det det Aar, den skaanske Krig brød ud, og han kom for Østrigs Vedkommende til det samme Resultat, som Storkansleren for Danmarks, at Hertugen lovede at forblive neutral. Baade her og der opnaaede Johan Frederik meget ved at gøre sig kostbar, en Fremgangsmaade, han i Aarevis holdt sig til, og som blev ham til megen Nytte. Hertugen af Celle var en bestemt Modsætning til sin franksindede Broder, han var utrættelig med at tilskynde de andre tyske Fyrster til en Art Korstog mod Frankrig, som efter hans Mening snart vilde opsluge hele det hellige romerske Rige, dersom man ikke satte sig alvorligt til Modværge; Ludvig 14. var unægtelig godt paa Vej til at gøre Hertugens Spaadomme til Virkelighed. I sine Breve bruger Hertugen meget kraftige Udtryk for at skildre Situationen, som han betragter som en begyndende Trediveaarskrig, og han beklager sig over sin Søstersøn, Christian 5., som han beskylder for at drive et ganske forkasteligt Dobbeltspil; han kalder Danmark egoistisk: »Danmark vil kun mele sin egen Kage«.

Gennem sin Kansler, Müller, henvender Hertugen af Celle sig til Frederik Ahlefeldt, med hvem Müller har Forhandlinger i Glückstadt; Kansleren skriver i et Brev til Hertugen følgende om Frederik Ahlefeldts Opfattelse af Situationen: »Statholder Ahlefeldt beklagede sig over Generalstaterne, som meget negligerer Hans Majestæt og tracterer Sagen med saadan froideur, som om de slet ikke brød sig om Danmarks assistance, hvorfor Hans Majestæt næsten ikke ved, hvad han skal gøre, al den Stund man fra fransk Side offererer allerhøjest samme meget considerable Summer og ikke prætenderer andet til Gengæld, end at Danmark sidder stille og

ser til. Ved Siden af gør Svenskerne Danmark allehaande gode Forslag, der gaar ud paa, at Danmark skal holde sig i Ro og bevare god correspondance med dem og stiler mod et tredje Parti.«

Den i Forhandlingerne mellem Frederik Ahlefeldt og Windischgraetz jævnlig omtalte franske Greve Ludvig Verjus var af Ludvig 14. blevet sendt til Brunsvig for der at forhandle baade med Ahlefeldt og de brunsvigske Statsmænd; det gjaldt for Kongen om at vinde Danmark, saaledes at dette Land i det mindste holdt sig neutralt, men som vi andet steds her i Bogen har set, kom der ikke noget ud af Forhandlingerne med Frederik Ahlefeldt, der indtog en meget forsigtig Holdning. Verjus, der var Ludvig 14.s Kabinetssekretær, stod i høj Gunst hos den franske Konge, paa hvis eget Initiativ han var blevet sendt til de vigtige Forhandlinger i Brunsvig, og derfra til Rendsborg for at tale med Griffenfeld. Saa udbredt var Verjus's Ry som en dygtig Forhandler, at Dronning Isabella af Savoien bad Ludvig 14. om at maatte »laane« Verjus til Gennemførelsen af nogle vigtige Sager; den franske Konge gik ind paa at yde »Laanet«, og det var direkte fra Savoien, at Verjus begav sig til Brunsvig. Her maatte han ikke alene holde Stand mod Windischgraetz, men ogsaa mod den tyske Kejsers anden Gesandt, Baron Lisola. Verjus og Lisola var Landsmænd.

Lisola var opvokset under beskedne Kaar, og efter at have fuldført sine juridiske Studier slog han sig ned som Sagfører i Besançon, hvor han blev Medlem af Byraadet. Da det viste sig, at han havde anvendt Bestikkelse for at opnaa sit Mandat, blev der rejst Sag imod ham, og for at undgaa dens Følger flygtede han til Tyskland, hvor han skulde gaa en glimrende Livsbane imøde. Han fik Ansættelse i Udenrigsministeriet i Wien, hvor Kejseren hurtig fik Kig paa ham og udnævnte ham til Ambassadeur i London, inden han endnu var 30 Aar. Kort Tid efter blev Lisola udsat til at bringe Ægteskabet mellem Leopold 1. og en af de spanske Kongedøtre i Stand. Lisola glemte hurtigt, at han var Franskmand og blev med Hud og Haar Tysker; han varetog med Iver Kejserens Interesser imod sit gamle Fædreland og fik saaledes under Ægteskabsforhandlingerne i Madrid den spanske Regering til at sende en Hær til Flandern for at bekæmpe Ludvig 14. Fra

den Tid af gjorde Lisola det til sit Livs Opgave at standse Ludvig 14.s Bestræbelser efter at blive Herre i Tyskland, hvad Kongen var godt paa Vej til. Under disse Forhold skrev Lisola en Del Piècer, der vakte stor Harme i Frankrig, idet de var beregnede paa at vække den offentlige Mening i Tyskland mod Ludvig 14.; disse Skrifter, der blev spredt over hele Europa og naturligvis ogsaa naaede til København, indeholdt meget skarpe personlige Angreb paa Kongen af Frankrig. Saa stor var Harmen mod Lisola i Frankrig, at Louvois gav den franske Gesandt Ordre til at bemægtige sig hans Person under et Ophold i Liège og føre ham til Paris, subsidiært slaa ham ihjel. Som Svar paa Lisolas Skrifter blev der fra Paris udsendt en Bunke Pamfleter, der ikke gav Lisolas egne Pamfleter noget efter i stærke Farver. Paa alle de franske Stridsskrifter svarede Lisola under eet i et ret omfattende opus betitlet »Dénoûment des intrigues du temps«, der virker behageligt ved sin overlegne Ro og ved den beherskede Tone. Baronen gør her gældende, at han i de tidligere Piècer kun har villet forsvare sin Herre, den tyske Kejser, mod efter hans Mening uberettigede franske Angreb.

Frederik Ahlefeldt havde to Gange Lejlighed til Samarbejde med Lisola; i Brunsvig varede Forhandlingerne længere Tid, og Ahlefeldt overværede de daglige Skænderier mellem Verjus og Lisola. Verjus trak det korteste Straa i Debatten, idet Modparten var godt skaaret for Tungebaandet. Lisola lod det ikke være nok med det mundtlige Skænderi med den franske Repræsentant, han udgav kort efter at have forladt Brunsvig pseudonymt et Skrift, som han betitlede »La sauce au verjus«, hvor man vil lægge Mærke til det ondsksfulde Ordspil, idet det franske Ord verjus betyder en Slags sur Drue, der anvendes til at lave Sovs af. Skriftet udkom i mange Oversættelser og morede navnlig Fyrster og Diplomater ved sin Ondskab. Iøvrigt udgav Lisola en lang Række statsretslige Værker. Verjus skrev et Svar paa Lisolas Angreb, men det er betydelig mindre aandfuldt end Angrebet. Verjus blev ligesom sin Fjende en kendt Forfatter og døde som Medlem af det franske Akademi.

Windischgraetz synes at have set nogenlunde med de samme Øjne paa Krigsoperationerne som Frederik Ahlefeldt, i hvert

Fald gav han flere Gange Ahlefeldt Medhold overfor Kurfyrsten. Windischgraetz mente, at det gjaldt om at erobre Rügen, og at Kurfyrsten skulde yde sin Hjælp hertil, og for at gøre Hjælpen saa effektiv som mulig, skulde man se at faa Frederik Vilhelm til foreløbig at stille Belejringen af Stettin i Bero. Hertugen af Celle var af samme Mening som Kejsereens Gesandt. Storkanslerens stadige Tanke var Rügens Erobring, og Georg Vilhelms og Windischgraetzes Planer maatte forsaavidt være ham velkomne, men paa den anden Side vidste Ahlefeldt, at Frederik Vilhelm var meget opsat paa Stettins Erobring, og Storkansleren var ængstelig for, at Kurfyrsten skulde blive stødt, ifald man fremsatte denne Anmodning; Ahlefeldt var langt fra sikker paa Kurfyrstens Paalidelighed som Forbundsfaelle, og derfor gjaldt det om at »menagere« ham. Dertil kom, at der forberedtes store Foretagender til Søs, og Frederik Ahlefeldt mente under hele Krigen, at vort bedste Aktiv var Flaaden; efter en Sejr til Søs over Svenskerne kunde man samle Flaaden til et Togt mod Rügen. Overfor Windischgraetz og de brunsvigske Fyrster hævdede Storkansleren, at »aufgeschoben ist nicht aufgehoben«. Ahlefeldts Mening var, at alle Kræfter baade til Lands og til Søs skulde samles til Erobringen af Rügen, men alt skulde være godt forberedt til dette Togt, der efter Ahlefeldts Mening vilde blive et Vendepunkt i Krigen. Var Rügen først erobret, kunde man maaske faa de Allierede til at støtte Danmark i Skaane, et Foretagende, som hidtil ikke i mindste Maade havde interesseret vore efter Ahlefeldts Mening lunkne Allierede.

I Brevene viser Frederik Ahlefeldt sig meget ærgerlig over den Langsomhed, hvormed der gaas frem ved Stettin, og man faar at vide, at han opfordrer de lyneborgske Fyrster til at sende Frederik Vilhelm Hjælpetropper for at faa en Ende paa det. Men nogen Uoverensstemmelse mellem hans officielle Udtalelser og de mere private Meddelelser i Brevene er der ikke; hvor ivrig Ahlefeldt end er, for at man skal gaa løs paa Rügen, taler han aldrig om blot en midlertidig Opgivelse af Stettins Belejring.

Men Storkansleren kommer ingen Vegne med de lyneborgske Ministre, der sammen med Johan Frederik af Hannovers Gesandt mødes med Frederik Ahlefeldt i Altona. Atter her forsøger

Ahlefeldt at faa Hertugen af Hannover til at opgive sin Neutralitet og resolut træde over paa de Allieredes Side; det nytter ikke, Johan Frederik har den urokkelige Overbevisning, at Ludvig 14. er uovervindelig. Denne Sammenkomst i Altona i August 1677 var i det hele taget grundig mislykket, Frederik Ahlefeldt opnaaede absolut intet, Brunsvigerne vilde ikke hjælpe yderligere til Stettins Erobring, og Storkansleren led ogsaa Skibbrud med Hensyn til Bremen. Ahlefeldt havde ventet, at Brunsvigerne skulde stille sig imødekommende overfor Danmark med Hensyn til Bremen, som Storkansleren haabede definitivt vilde blive overdraget Danmark, men nej, Brunsvigerne skændtes indbyrdes om denne Del af Byttet, den ene undte ikke den anden hele Bremen, og Frederik Ahlefeldt vilde have det hele til Gengæld for den Hjælp, Danmark havde ydet de Allierede under Kampene i Tyskland. Ahlefeldt maatte tage Skade for Hjemgæld, han havde i Begyndelsen af Krigen selv letsindigt lovet de andre Part i Hertugdømmet. Alt, hvad der kom ud af Forhandlingerne i Altona, var et fornyet Løfte om, at Danmark skulde faa Rügen til evig Arv og Eje, naar det først var erobret, men dertil var der foreløbig lange Udsigter.

Dog, Lykken skulde skifte. Vi har tidligere nævnt, at Frederik Ahlefeldt gentagne Gange maatte forny Forbundet med de Allierede; den 4. August 1678 havde han en Raadslagning med de Allieredes Gesandter, og denne Gang kronedes Forhandlingerne med Held: Samtlige Allierede lovede ikke at slutte Fred, uden at Danmark var med, og man vedtog i Forening at se at bevæge England til at slutte sig til de Allierede. Som det vigtigste Udbytte af disse Forhandlinger ansaa Frederik Ahlefeldt det, at han havde faaet Kurfyrstens Løfte til at yde væbnet Hjælp ved Forsøg paa at vinde Rügen tilbage fra Svenskerne. Godt og vel en Maaned efter anfaldt de Danske og Brandenborgerne Rügen, som de erobrede, og nu kunde Frederik Vilhelm gøre Alvør af sit Løfte om at skænke Danmark Øen, der højtidelig blev overdraget Christian 5. Om Brandenborgeren har ment dette Løfte alvorligt, turde være usagt, foreløbig var alt idel Glæde.

De ofte omtalte Breve fra Frederik Ahlefeldt til Biermann giver et godt Indblik i Storkanslerens personlige Stilling til Krigen; nedenstaaende følger et Udvalg af disse Breve.

Jeg har i dette Øjeblik modtaget det vedlagte Brev fra Herr Admiral Ewertsen og Herr le Maire. Jeg beder Eder om behageligt at ville meddele Hans Majestæt Indholdet af bemeldte Skrivelser, hvori disse to Herrer gøre gældende, at den hollandske Eskadre med det første skal forlade disse Farvande for at vende tilbage til de hollandske. Det synes mig, at man bør svare herpaa, at saasom Hans Majestæt har gjort indtrængende Forestillinger hos den hollandske Stat om at lade dens Flaade forblive i vore Farvande til sidst i Oktober, det da vil vorde fornødent at vente paa den Beslutning, som maatte blive tagen, paa det at man kan undgaa de slette Konsekvenser, som ufejlbarligen vilde indtræde, saafremt vor Flaade gik i Havn, og den svenske gik til Søs; jeg vilde gerne sige endnu mere, men min Sygdom plager mig, og jeg kan ei mere for nærværende, jeg maa derfor slutte, idet jeg beder Eder tilgive den slette Haandskrift, thi dersom I har Møje med at læse dette, har jeg endnu mere Møje med at skrive det.

Helsingborg, den 9. September 1676.

Jeg har rigtigt modtaget Eders tvende Skrivelser, som I har gjort mig den Ære at tilstille mig. Jeg vilde have meddelt Eder min ringe Mening om visse Indberetninger, men jeg lider af heftige Smerter i Armen, og da jeg kun egenhændig vil forklare Eder Meningen med disse Indberetninger, maa jeg udsætte dette til en af de nærmeste Dage. Imidlertid beder jeg min Herre, at han vil fare fort med at skrive til mig og at tro, at jeg er . . . .

Engelholm i Hast, den 10. September Anno 1677.

P. S.

Det turde ikke være fornødent, at I tilstiller mig Kongens Ordre for at bringe min ringe Mening om de løbende Sager i Erfaring, al den Stund jeg, naar I blot behagelig vil fremsende en Extract af Hans Majestæts Breve, til enhver Tid skal lade Eder vide min ringe Mening anbelangende hvert Punkt i bemeldte Skrivelser. Der synes mig ei at være nogen Foranledning til at ile med Sagen vedrørende Bremen, hvorfor jeg venter med at svare herpaa til den foreslaaede Dag.

Med tusindfoldigt Besvær er jeg naaet hertil, og da jeg ikke formaar at skrive til Kongen med min egen Haand anbelangende Kejserens Krav med Hensyn til Delingen af Bremen, maa jeg sige Eder, at der efter min ringe Mening ikke er skjellig Grund til at modsætte os Kejserens Krav. Grunden er den, at der efter al Sandsynlighed næppe vil tilfalde os nogen Del af Bremen, derved vil vor Ret ubetinget falde i Skødet paa Hertugen af Brunsvig-Celle, der vil betjene sig deraf til at fordre Herredømmet over Byen Bremen, ligervis som Svenskerne og de tidligere Ærkebiskopper; bemeldte Skridt kan bedst undgaas derved, at Retten til Byen bliver adskilt fra Retten til Landet Bremen. Jeg holder for, at det ei er fornødent, at vi gaar ind paa Kravet uden at fordre noget til Gengæld; vi skal ikke gøre det gratis, men stille vore Betingelser saalunde, at vi gensidig kan blive sikre paa Kejserens Gunst i denne Sag; vi maa holde Kongens omtalte Samtykke hemmeligt, idet vi foreholder de Kejserlige, hvor betydningsfuldt dette Krav er, og vi maa fare fort dermed, indtil vi ere sikre paa, at baade Kejseren og Brunsvig vil støtte os i vore Krav paa Bremen.

Jeg fremsender endvidere tvende Skrivelser fra Herr Stella vedrørende en Forhandling, der finder Sted i Hamborg paa Kongens Vegne. Jeg er stærkt i Tvivl om, hvorvidt Kongen virkelig har givet sit Samtykke til disse Forhandlinger, og jeg fordrister mig til at sige, at denne Forhandling tykkes mig baade ubetimelig og usømmelig, saasom de Herrer, der have begyndt derpaa, altid have foretrukket letsindige og uforsigtige Handlinger fremfor at rette sig efter Fornuftens Grundsætninger. De Herrer vil sikkert gaa videre paa denne slibrige Bane i denne Stund, hvor de intet have at frygte af Kongens Stridskræfter, der ere optagne andetsteds; det kommer mig for, at det er lidt uværdigt for Mennesker at bære sig ad paa slig Vis. Det er alt, hvad jeg kan sige Eder for nærværende, idet jeg næppe har Kræfter nok til at forsikre Eder, at jeg af ganske Hjerte . . . .

Helsingborg, 11. September 1676.

P. S.

Samtykket paa Kejserens Anmodning skulde dog gives salvo jure religionis utinunc exeretur.

Jeg har modtaget de tvende seneste Skrivelser, som I har gjort mig den Ære at tilstille mig under sjette og elvte af indeværende Maaned. Hvad angaar den første, da har jeg haft megen Tilfredsstillelse af at bringe i Erfaring, at denne saakaldte Belejring af Halmstad endelig er strandet, al den Stund jeg stedse har frygtet for, at den skulde blive et haardt Slag for vore Anliggender.

Hvad angaar Herr Wittorffs Sager, da maa man vist tilstaa Garnisonen i Stade¹ et Pas, for at den kan overføres til Lifland; men først og fremmest maa vi have vor Garnison i Karlstad, efterdi det er fuldkommen rimeligt, at saavel Kongen som de andre faar en Garnison, saa meget mere som de selv har tilbudt det. Faar vi ikke den Fordel, kan jeg ikke se, at Kongen paa noget Sæt indirekte kan gaa med til den Traktat, der er sluttet mellem Brunsvig-Celle og Münster. For ikke at sige, at en Forsinkelse med de omskrevne Passer vil tilskynde dem til ikke at vise os Billighed med Hensyn til Karlsborg, efterdi den svenske Garnison altid vil blive dem til Byrde paa Landet, medens det ikke staar dem frit at sætte over Havet. Hvad angaar deres Anmodning om at rømme Schwingerskansen, saasnart Karlsborg har overgivet sig, saa tror jeg, at Kongen alt er gaaet ind derpaa; jeg ser da quasi heller ingen Vanskelighed derved, efterdi Stillingen er af meget ringe Betydning, desuden er de allerede Herrer over Stillingen og i Stand til at fordrive os derfra, naar de vil; man bør derfor efter min Mening ikke holde fast ved Sagen paa Grund af denne Hændelse. Hvad angaar Vinterkvartererne i Mecklenborg kan jeg ei se rettere, end at man maa ordne det med hans Højhed Hertugen af Mecklenborg, idet han efter al Sandsynlighed lægger Beslag paa disse Kvarterer i denne Vinter, i det mindste saafremt han erobrer Demmin, hvad der er Sandsynlighed for. Det vilde imidlertid være saare godt, om man lod de Herrer af Generalkrigskommissariatet forhandle derom, paa det at vi opretholder vore Krav i saa Henseende, da faar vi se, om vi ei kunde redde nogle Stumper af vore Vinterkvarterer. Hvad anbelanger den Mulighed, at vi skulde benytte Hertug Frederik af Mecklenborg som Sendebud,

¹ Den ved Elben beliggende lille By Stade var Hovedstaden i Hertugdømmet Bremen.

ser jeg ei anden kongelig Naade at vise ham end den, at man forsikrer ham om Kongens Godhed for ham, og at man ligervis giver ham Løfte om at give ham al den Støtte, man kan, ved det kejserlige Hof, thi det lader sig ikke gøre at skænke ham aabenlys Protection i Strid med de Deklarationer, Kongen har afgivet over for Kejseren og andre, det mener jeg ei staar sig an. Fyrsten af Anhalts Andragende kan deles i tvende Dele, d. v. s. vedrørende Brandskatning og Tolden paa Weseren. Hvad det første angaar, kunde denne sølle Prins nok trænge til nogen Trøst, al den Stund Kongen har givet ham Forhaabninger i sin Tid efter Erobringen af Stade; men da det er en Sag, der sorterer under Generalkrigscommissariatets Competence, maa Kongen lade disse hersens Herrer træffe Afgørelsen. Hvad angaar Elsfleter-Tolden, maa man uden Vrøvl og Complimenter gøre Anhalteren begribeligt, at den maa han holde sine Fingre fra; denne Told er et Tilbehør til Grevskaberne,¹ og det mindste, man kunde gøre, var at kapre den tilligemed hvad der ellers hører Kongen til; man maa huske, at Kongen er i Felten og har ei Sagens Akter mellem Hænder, derfor var det bedre at lade Sagen afgøre paa en Conference mellem Kongens Ministre og dem nede fra Grevskaberne, thi der forefindes samtlige Akter vedrørende baade det ene og det andet, alt ligger parat der, saaledes at man gensidig kunde sætte hverandre ind i de Rettigheder, man gør Krav paa. Paa denne Maade kunde man skubbe hele denne Sag af sig, og Fyrsten af Anhalt kunde ikke klage over, at man havde vist ham Vintervejen. Frankrigs Krigserklæring kan efter min Formening intet ændre i de Befalinger, der ere givne Herr Høgh, for alt bliver ved det gamle, og dersom Svenskernes Interesse ikke var med i Spillet, skulde vi snart faa Fred fra den anden Kant. Jeg læser Eders sidste Skrivelse igennem paany og lægger først nu Mærke til, at I taler om Udstedelsen af Pas til Garnisonen i Stade, som om denne Sag var afgjort, idet I mener, at man ikke kan nægte disse Passer, saasom vi selv fra først af havde foreslaaet at flytte Garnisonen. Eders Motiver synes mig ei at være særdeles overbevisende: Da vi fremførte dette Forslag, gik vi ud fra, at vi skulde være med til Kapitulationen, og at ogsaa vi skulde have vor Del

¹ Oldenburg og Dølmehorst.

i Garnisonen og i det Bytte, der blev gjort ved den Lejlighed; men da der ikke blev noget ud af alt det, have vi absolut ingen Forpligtelser til noget som helst, og vi kan ikke lægge Hænderne i Skødet og finde os i, at saa mange Tropper slipper ud af Byen og maaske kort efter falder over os; skal vi gaa med dertil, maa vi have noget til Gengæld, naar Karlstad rømmes; jeg har ei grundet Haab derom, men ifald det hele er ordnet, maa vi væbne os med Taalmodighed.¹

Jeg forbliver o. s. v.

Helsingborg, den 12. 7^{ber} 1676.

P. S.

· Gud være takket, gaar det noget bedre med min Sygdom, men jeg er endnu ikke i Stand til at staa paa Benene. Lige saa snart jeg har faaet lidt Kræfter igen, er det min Bestemmelse at vende tilbage til Hæren. Det bliver fornødent, at jeg forhandler med Herr Brandt vedrørende visse Punkter i Traktaten,² inden jeg lader ham rejse af. Jeg har i Overensstemmelse med Kongens Ordre skrevet til den hollandske Ministerresident Le Maire og Admiral Everts.

Jeg undlader ikke herved at meddele min Herre, at Overbringeren af nærværende Skrivelse, en holsten-gottorpsk Sekretær, ansøger om, at min Herre giver ham Lejlighed til Foretræde hos Hans Kongelige Majestæt, paa det at han kan overbringe Allerhøjstsamme den af ham medbragte fyrstelig gottorpske Skrivelse med vedføjet Gjenpart, eller at min Herre nøjes med at gøre Hans Majestæt bekendt med Indholdet af bemeldte Skrivelse. Iøvrigt haaber jeg en af de nærmeste Dage atter at befinde mig ved Hæren, da der er en temmelig Bedring i min Skavank, Gud være lovet; indtil da anbefaler jeg Ham til Guds naadige Varetagt og forbliver Hans etc.

Helsingborg, den 15. September, Anno 1676.

¹ Man vil lægge Mærke til, at der er en betydelig Uoverensstemmelse mellem Begyndelsen og Slutningen af Storkanslerens Brev angaaende Svenskernes Evakuering af Stade. ² med Brandenburg.

P. S.

Han vilde gøre mig meget forbunden, om Han lod mig vide, hvorvidt Hæren forbliver længere Tid i disse Quarterer, eller nærmer sig hertil snart, saaledes som man siger, thi ifald man snart kom til disse Egne, vilde jeg være vel til Mode ved at slippe for det Hoveri en Gang til at drage gennem Hallands Aas.

Ved Nærværende undlader jeg ikke tjenstligst at meddele velædle synderligt højtagede Herr Raad, at den Pakke, som Han har været ulejliget med at medgive Herr Bülow¹ at overbringe mig, undervejs er blevet tabt af bemeldte Herr Bülow, og da man ikke ved, om der ikke i Pakken skulde befinde sig Breve, der kunde være af Interesse for Hans Kongelige Majestæts Tjeneste, har jeg ikke villet undlade ufortøvet at bringe saadant Tab til Hans Kundskab, saa meget mere som jeg venter flere andre Rapporter og Breve herpaa fra samme. Idet jeg anbefaler ham Gud i Vold, forbliver jeg Hans o. s. v.

Helsingborg, den 16de September, Anno 1676.

P. S.

Jeg tilstillter ham Skrivelsen fra de Herrer i Glückstadt vedrørende de Syge og Saarede, som man vil overføre til Glückstadt. Dersom Han har Lejlighed dertil, beder jeg Ham indtrængende tale med Kongen om denne Sag eller med de Herrer af General-krigscommissariatet. Jeg er ganske perplex over, at den Pakke, Han har medgivet Herr Bülow, er gaaet tabt, da jeg frygter for, at der skulde findes noget hemmeligt derudi, og at det skulde være faldet i urette Hænder. Gid Kongen snart maatte komme hertil, saa slap jeg for mange Anstrengelser.

¹ Jacob Bülow var kommet i dansk Tjeneste paa Anbefaling af den i Frederik Ahlefeldts Breve saa ofte omtalte brunsvigske Gesandt i København, Wittorff, med hvis Søster han var gift. Bülow var Søn af en Godsejer i Lauenborg og arvede senere de lauenborgske Godser, til hvilke han trak sig tilbage hen imod Udgangen af den skaanske Krig, ude af Stand til at gøre fortsat Krigstjeneste, idet han var haardt medtaget af de Saar, han havde paadraget sig i Slaget ved Lund. General Bülow havde først været i brandenborgsk Tjeneste men forlod Kurfyrsten for at gaa over til dennes Fjender Svenskerne, som han atter forlod midt under den skaanske Krig for at blive dansk Oberst. I Krigens tredje Aar blev Bülow Commandant i Christiansstad.

Da jeg lige nu har modtaget den sidste Pakke, som I har tilstillet mig, og da jeg deri har forefundet et Brev til Kongen fra Herr von Buchwaldt og tvende fra Herr Høgh og Herr Gersdorff¹ til mig personligt af ret stor Betydenhed, sender jeg Eder Dem tilbage, paa det at I kan overgive dem i Kongens Hænder. Den Sag, som Herr Høgh omtaler, er af en saadan Vigtighed, at den maa grundigt gennemgaas, før vi tager en Beslutning; Herr Gerstorffs Brev bestyrker mig i min Mening om disse Herrer der, jeg har stedse været af den Mening. Vanskelighederne tager til fra Dag til Dag, Gud skænke os en god Udgang paa alt dette. Jeg vilde meget ønske, at jeg vidste, om Hans Majestæt snart kommer hertil, saa jeg kunde indrette min Rejse derefter. Dersom det var muligt, vilde jeg gerne for nærværende slippe for Turen hen over Hallands Aas. Herr Bülows Pakke er helt gaet tabt. Han tror, han har ladet den falde et eller andet Sted mellem Lejren og Lahlholm. Man kunde formentlig undersøge, om ikke en eller anden Soldat tilfældigvis skulde have fundet Pakken. Jeg forbliver etc.

Helsingborg, den 18. 7^{ber} 1676.

Jeg sender Eder forskellige Breve, som jeg har faaet i Dag. Det ene er en Notification fra Hertugen af Kurland om hans Hustru, den afdøde Hertuginde's Død. Hertugen har ogsaa givet Herr Rasch Ordre til at holde en pompeus Ligtale, samtidig med at han overrækker Brevet til Kongen, men da bemeldte Herr Rasch ikke er saa godt beslaaet med Mønt som med Veltalenhed, har han ikke haft Raad til anskaffe sig de passende Klæder eller snarere til at rejse til Hæren, saa jeg tænker, at vi for denne Gang slipper for denne højtidelige Tale. Hvad angaar Brevet fra Herr Terlon og

¹ Frederik Gersdorff, Søn af Righshofmester Joachim Gersdorff, var paa det Tidspunkt Danmarks Gesandt i Celle, hvorfra han førte en flittig Brevveksling med Frederik Ahlefeldt; de private Breve til Storkansleren er skrevne paa fransk, men i sine officielle Rapporter benyttede Gersdorff det danske Sprog. To Aar senere blev Gersdorff hjemkaldt for at overtage Stillingen som Christian 5.s Ceremonimester; han stod i det hele taget i høj Gunst hos Kongen, ganske som hans Fader havde gjort det hos Frederik 3. Baade Fader og Søn hørte til de Medlemmer af den gamle Adel, der fuldt og helt sluttede sig til Enevælden. Frederik Gersdorff var ligesom sin Fader en ypperlig Skribent, hvorom hans Indberetninger fra den Gang han var Gesandt i London vidner, disse Indberetninger er fulde af Sympati for Stuarterne.

det fra Herr Fromont, da vil jeg bede Ham vise dem til Kongen, da de begge kommer fra et temmelig mistænkeligt Sted; der maa udvises al mulig Forsigtighed i denne Affære; vi maa drage saa megen Nytte af Herr Terlon som muligt, saaledes at der kan komme noget ud af de Ordre, Kongen har givet Herr Høgh¹ sidstleden; Øjeblikket er netop nu, hvor Herr Terlon skriver til mig, at han skal sendes til Holland, saa vidt jeg kan forstaa af Brevet. Jeg vil dog vente med at svare Herr Terlon, indtil jeg har haft den Ære at tale med Kongen og forelægge ham Sagen. Hvad angaar det omskrevne Pas, mener jeg, at man kan svare imødekommende, thi den, der faar det, behøver blot at gaa ombord paa et engelsk Skib, saa kan han uden Fare sejle hvorhen han vil. Hoslagt fremsender jeg ogsaa Herr Lentens² Indberetning angaaende de Forhandlinger, han er i Gang med, min ringe Mening desangaaende er vedføjet; da det drejer sig om Hovedpunkterne i Sagen, sender jeg Ham skyndsomst de hertil sigtende Ordre. Der

¹) Just Høgh var paa det Tidspunkt Danmarks Gesandt paa Congressen i Nimwegen, hvor det var Frederik Ahlefeldts Tanke, at han skulde samarbejde med den Danmark saa velsindede Terlon for at faa Danmark draget ud af Krigen. Dette mislykkedes totalt for Høgh, ligesaa hans senere Bestræbelser for at skaffe Danmark noget ud af Fredsforhandlingerne: der var imidlertid intet at stille op, Ludvig 14.s Diplomater var klogere end de andre Deltagere i Congressen i Nimwegen, og Høgh saa klart, hvor det bar hen, da Ludvig 14. i 1678 sluttede Fred med Holland, som var Frankrigs oprindelige Fjende og som var det Land, der havde givet Aarsagen til, at det meste af Europa blev sat i Brand. Høgh var i høj Grad stemt for at skabe et godt Forhold mellem Danmark og Frankrig, og det ses tydeligt af Brevene til Storkansleren, at han fandt en kraftig Støtte i Terlon. Høgh vilde udnytte den Situation, der var skabt ved det daarlige Forhold, som lidt efter lidt opstod mellem de tvende Vaabenfæller Frankrig og Sverige; Høgh var den første af de mange i Nimwegen forsamlede Diplomater, der fik Øje paa denne Udvikling. Høghs Tanke var den, at Danmark hurtigst mulig skulde se at faa sluttet Fred med Frankrig, i Haab om, at dette Land vilde bryde med Sverige. Af Terlons Breve ses det, at ogsaa Terlon delte dette Haab; men alle Forhaabninger brast, da Freden blev sluttet mellem Frankrig og Nederlandene, en Fred, der tydelig viste, at Frankrig ikke ønskede at fortsætte Krigen. Fra det Øjeblik tilskyndede Terlon baade Høgh og den danske Gesandt i Paris til at søge Fred hurtigst muligt baade med Frankrig og Sverige. Høgh var selvskreven til at afløse Meyercrone i Paris efter Freden i Fontainebleau, da hans hele Holdning var Ludvig 14. særdeles vel bekendt. Just Høgh, der hørte til den gamle danske Adel, var en meget litterær Mand, hans Optegnelser fra Nimwegen er en hel Litteratur for sig angaaende Begivenhederne ved Fredscongressen. Foruden at være meget skrivende var Just Høgh ogsaa meget læsende, han var i Besiddelse af et af sin Tids righoldigste Privatbiblioteker.

²) Johan Lente, Søn af Kansleren, var paa det Tidspunkt dansk Gesandt ved Rigsdagen i Regensburg. Lente var stærkt interesseret i Spørgsmaalet om Tolden paa Elben, en Sag, der ofte omtales i Frederik Ahlefeldts Breve. Lente fik dog først efter Storkanslerens Død dette Spørgsmaal i Orden. Lente blev efter den gottorpske Del af Slesvigs Indlemmelse i Danmark Vicekansler paa Gottorp; Senere udførte han en Del vigtige diplomatiske Hverv og blev i 1691 Medlem af Kancelliet.

turde være meget at sige endnu, men da det er mig umuligt at skrive alt i den Tilstand, hvori jeg befinder mig, kunde jeg ønske at erfare, om jeg skal følge efter Kongen eller oppebie hans Ankomst hertil; skønt mit Befindende er temmelig elendigt, og jeg daarligt taaler Strabadser, vil jeg dog overalt heller risikere mit Helbred end forsømme den kongelige Tjeneste. Jeg beder Eder spørge Kongen, hvorledes han vil have det, og lade mig det vide snarest, paa det at jeg kan indrette mig derefter. Imidlertid forbliver jeg etc.

Helsingborg, den 19. 7^{ember} 1676.

Jeg har modtaget Hans sidste Skrivelse saa vel som den Pakke, Herr Bülow tabte, jeg har i Dag faaet Pakken sendende fra de Herrer af Generalkrigscommissariatet fra Engelholm. Det er mig behageligt, at Kongen finder for godt, at jeg bliver her, til han kommer her til Helsingborg; jeg havde heller næppe udholdt Krigens Strabadser endnu. Jeg vilde imidlertid højligt ønske, at Mayestæten kom snart, da jeg har mangfoldige Sager at drøfte med ham, der bliver mere Arbejde end tilforn, og det ubetydeligste Misgreb kunde gjøre os den største Skade. Af ganske Sind og Hjerte ønsker jeg, at Udlevering af Pas til Garnisonen i Stade maa have den gunstige Virkning, som man venter sig deraf; i Særdeleshed fæster jeg min Lid til, at Karlsborgs Rømning maa blive lettet derved.

Ude i Marginen paa den Afskrift af Dokumenterne, I har sendt mig, har jeg skrevet, hvad jeg mener, der bør gøres; nu vil jeg haabe, at I kan læse, hvad jeg har skrevet, eller I heller vil vente, til vi kan tale sammen. I hvert Fald maa I lade mig vide, hvad I ikke forstaar, og hvad I er i Tvivl om, paa det at jeg kan give Eder nærmere Oplysninger desangaaende. Det har været mig umuligt at anføre alle mine Grunde, da mine Kræfter svigter, og jeg nødig vil være for omstændelig, men jeg kunde ellers skrive vidt og bredt om det; desuden ved jeg, at naar man er fraværende, tillægges der ens Grunde netop den Vægt, som de tilstedeværende anser for passende. Vor Overtagelse af Regeringen i Holsten gaar sin rolige Gang her og der, og kommer helt i Orden nogle Dage før Mikkelsdag, det maa vi antagelig gøre ogsaa i dette Aar. Jeg tror, vi kan lade Landretten ligge i Aar, den kan und-

væres, og saa sparer vi Udgifterne dertil; dertil kommer, at der kun er faa Processer, Folk har andet at bruge deres Penge til i disse Tider end til Processer; dernæst er det ikke værd at fare frem med vanlig Strenghed mod Kreditorerne, i en Tid hvor de har svært ved at udrede Skatterne og ved at bære Krigens Byrder. Hvad angaar de Fordringer, som de Herrer i Lybæk stiller, da kan jeg vanskeligt gaa med dertil; det vilde medføre meget onde Følger, om man aabent tilstod de Herrer i Lybæk det, som Kongen saa nødtigt har villet indrømme Hollænderne; Kongen har set igennem Fingre med Hollænderne paa dette Omraade og kun givet quasi fremtvungen Indrømmelse, Kongen har kun nødtigt indladt sig paa at afslutte Handelstraktater med Hollænderne og gjorde længe Indvendinger derimod. Lad os endnu se at drage nogen Nytte af denne Traktat, og lad os ikke forære Lybækkerne gratis det, som det lyster os at sælge til andre.

Jeg forbliver etc.

Helsingborg, den 21. 7^{ember} 1676.

Jeg har modtaget Eders sidste Skrivelser med Bilag. Jeg svarer ikke Punkt for Punkt paa Indholdet, da vi hver Dag venter Kongen her. Skrivelsen til Hans Højhed Kurfyrsten tykkes mig ret vel conciperet og fornøden for flere Aarsagers Skyld. Den hollandske Ministerresident har overgivet mig nærværende Skrivelse fra Generalstaterne til Kongen. Det er angaaende Hjemsendelsen af den hollandske Flaade hen imod Midten af Oktober. Ministeren sagde ogsaa til mig, at der laa svenske Krigsskibe ved Riga, de var bestemte til at escortere ti andre Skibe ladede med alskens Varer til Flaaden, han mente, at det maaske vilde falde let at indhente disse Fartøjer, om Herr Tromp havde Ordre dertil. Jeg beder Eder bringe dette til Hans Mayestæts Kundskab, paa det at Allerhøjstsamme kan træffe den Ordning, som han maa finde betimelig. Jeg er, Gud være lovet, quasi fri for Gigten, men i Gaar havde jeg et Anfald af Nyregrus, og det forarsagede en slig stor Forstoppelse i min Mave, at jeg er meget besværet deraf. Det værste er, at der ingen Læge findes her. Jeg har skikket Bud til Kjøbenhavn efter en Doktor. Jeg forbliver o. s. v.

Helsingborg, den 26. af 7^{ember} 1676.

Jeg er ganske af Eders Mening, at man burde se at bilægge Tvisten med Hertugen af Brunsvig-Celle, men efter at jeg med megen Alvor har ransaget Herr Wittorff desangaaende, forekommer der mig ei at være megen Sandsynlighed derfor, saasom alt, hvad han siger, blot er hans personlige Mening. Jeg sender Eder Gjenpart af Traktaten mellem Kurfyrsten og Hans Durchlauchtigkeit Hertugen af Celle, det er et nyt Puds, som hans Højhed Kurfyrsten spiller os, idet han intet har meddelt os desangaaende. Jeg føjer til Kopien nogle Artikler, der forekomme at være os til synderlig Afbræk, men da nærværende Traktat kun synes at være stipuleret, for at de lyneborgske Tropper kan blive anvendt foran Demmin, holder jeg for, at det er til mere avantage for os at udsætte til en senere Tid de virkelige Stridspunkter ved Hjælp af en tvetydig Holdning, og anser jeg det for opportunt at lade uvidende om, at vi ere blevne holdte for Nar, efterdi Hans Højhed Kurfyrsten endnu er beredt til Afslutning af den Artikel, som var blevet vedføjet vor Traktat vedrørende Bremens Deling. Imidlertid har jeg ikke undladt at gøre Kansler Brandt begribeligt, hvilken Tort Hans Højhed Kurfyrsten har øvet mod os og selveste Kongen ved slig Opførsel, Kansleren fandt ei anden Undskyldning end Nødvendigheden af at benytte de omtalte Tropper ved Belejringen af Demmin, hvilken efter hvad man siger nu alt har overgivet sig.

P. S.

Jeg beder Eder give Undskyldning til Herr Schroeder, hvem jeg har meddelt min beskedne Mening angaaende Krigserklæringen imod Frankrig. Det kommer mig fore, at man maa bringe Verden ud af den Vildfarelse, at vi fortjener Dadel for at have brudt de gamle Traktater og at være Skyld i den nuværende Krig.

Helsingborg, den 27. i September Maaned 1676.

Jeg er meget bekymret over ikke at have hørt fra Eder i flere Dage, idet jeg ikke ved, om I er syg, eller om Eders Tavshed skyldes, at I allerede har glemt Eders Venner som Følge af dissers Fraværelse eller paa Grund af Sygdom.

Hvad der mest ærgrer mig, er, at jeg indser, at man kunde

vente for længe med at fatte Beslutning i de vigtige Sager, der fra Dag til Dag vokse i Omfang og Tal. Jeg har arbejdet med Ihærdighed sammen med Kansler Brandt for at komme til Ende med Forslaget til vor Alliance, med Hensyn til hvilken han har faaet nye Befalinger, og jeg tror, at jeg snart kunde blive enig med ham, ifald der ikke manglede nogle Punkter, om hvilke Kongens Beslutning endnu er fornøden. Herr Bülow har ogsaa faaet Befaling af sin Herre til at forhøre, om Kongen vil forhandle med Hertugen angaaende Spørgsmaalet om Bremen, saaledes at hans Højhed Kurfyrsten blev holdt uden for disse Forhandlinger, i saa Fald kunde Herr Bülow forsikre, at Hertugen vilde være parat til at træffe en saadan Afgørelse, idet han saagar mente det fornødent at indføre en hemmelig Artikel i Traktaten, gaaende ud paa, at saafremt Modparten ikke vilde komme til Fornuft, maatte man gribe til Vaaben. Hvad mig angaar, synes jeg ikke, at der er store Vanskeligheder forbundne hermed, idet Kongen ikke binder sig stærkere, end han alt tilforn har gjort gennem Traktaten med Hannover, og efterdi det stadig er til Avantage at drage denne Stat ind i vor Interessessphære ved alle tænkelige Midler; hvad Hans Højhed Kurfyrsten anbelanger, da tilkendegiver han endnu i sine sidste Skrivelser til Herr Brandt, at han endnu er beredt til at træffe Aftale med Kongen vedrørende denne Artikel, til Trods for den Traktat, der er afsluttet med Hertugen af Brunsvig-Celle; der kunde være mangt og meget at sige om denne Materie, men jeg kan ikke betro det til Penen. Nu lige bedyrer man mig, at Kongen ikke kommer herhen, hvilket bringer mig i en synderlig Forlegenhed, thi eftersom Kongen har befalet mig at oppebie hans Ankomst her, vil jeg vanskeligt kunne tage herfra, selv om ogsaa mit Helbred tillod det, jeg længes derfor i usædvanlig høj Grad efter en ny Befaling. Jeg venter endnu et Par Dage paa saadan Ordre, saa meget mere som mit Helbred og nogle Rester af Nyre- og Blæregrus nøder mig dertil, derefter maa jeg fatte en ny Beslutning.

Jeg er ganske etc.

Helsingborg, den 29. September 1676.

Nærværende blot for at meddele Ham, at jeg Gud ske Tak har det lidt bedre, idet det Onde, hvorover jeg har besværet mig, uformodentlig er ophørt med at incommodere mig. Give Gud, at det maa fortfare. Jeg undlader ikke hoslagt at remittere Concepterne til Eders Breve, hvilke jeg finder saare velskrevne; ude i Marginen har jeg vedføjet en og anden Betænkning, som man efter mit Skøn kunde vedføje Skrivelsen til Herr Giøe.¹ Jeg vilde alt have skrevet tilforn, om ei jeg havde misforstaaet Eders Skrivelse og forment, at de omskrevne Breve allerede vare afsendte. Hoslagt følger endvidere Extracter af de seneste Skrivelser tilligemed min Opfattelse af, hvorledes der skal svares o. s. v.

27. September 1676.

P. S. I dette Øjeblik har jeg Besøg af Herr Welsin, der meddeler mig, at Kongen vil være her førstkommande Tirsdag. Jeg vilde for flere Aarsagers Skyld ønske, at det var saa.

Jeg er Ham megen Tak skyldig, fordi Han har bemøjet sig med at lade høre fra sig.

Her ere vi meget utaalmodige efter at vide, hvad der er kommet ud af den Beslutning, Kongen har taget. Gud give, det maa blive et lykkeligt Resultat. Med denne Vind venter vi hvert Øjeblik Tropperne fra Biskoppen af Münster, og i Morgen sender man endnu over 300 Heste af Kongens egne Tropper, som vare forblevne i denne Provins, uden at man vidste det. Saafremt alt det var kommet, vilde Kongen uden Tvivl være bedre i Stand til at foretage noget stort, end han nu er det.

Anbelangende Herr Liljenkrøns² Forslag vedrørende disse 2000 Husarer, da formener jeg, at man ei bør volde sig selv Besvær med den Slags Folk, eftersom vore egne Tropper forstaa sig tilstrækkeligt paa at røve og plyndre fra vore stakkels Bønder, man behøver derfor ikke at forskrive saa langvejs fra Tropper, der ere berygtede for deres Færdighed i at plyndre, desuden kunde man vist til lige saa billig Pris anskaffe sig Kavaleri, der forstaa sig bedre paa vor Maade at føre Krig. Jeg skal avertere DHrr. af Commissariatet om rettidigt at ordne de kejserlige Troppers Indskibning, saa saare de ankommer. Og saasom Kongen har ladet

¹ Marcus Giøe var da Gesandt i London, hvorfra han to Aar senere blev forflyttet til Madrid.

² Liljenkrone var dengang dansk Gesandt i Wien.

mig tilflyde Ordre til at afgive Forslag om Maaden, hvorpaa det holstenske Provincialregiment kunde blive stillet til Raadighed, har jeg affattet et Concept til Befaling for samtlige Amtmænd i hvert Amt, ligesom jeg ogsaa har conciperet et Brev til Landraaderne angaaende et Laan paa hundrede Tusinde Speciedaler. Om Kongen finder det for godt, kunde Ekspeditionen af denne Sag finde Sted.

Jeg er etc.

København, den 28. Maj 1677.

Jeg sender Eder de Breve, som ere ankomne i Dag; der er intet nyt herfra, men vi venter med meget stor Utaalmodighed paa at høre fra Eder, da I ikke har skrevet i tre eller fire Dage. Det gik, som jeg frygtede, med den stakkels Lindenow¹, han er blevet arresteret i en Gæstgivergaard i Hamborg, det vilde være Synd ikke at tage sig af den stakkels Fyr, idet han kun har adlydt Hans Majestæts Befalinger, og synes jeg, det vilde være paa sin Plads, om Kongen befalede ham at komme hertil, til Trods for Arresten, Kongen skulde saa love at beskytte ham mod alle. Det er en Hofmand, som afdøde Konge har skænket til Prinsessen², og han har aldrig forladt Hoftjenesten.

Det er en Ynk at se, hvor elendigt, de, der efter Kongens Ordre skulde bortføre Hertug August³ have baaret sig ad, sed haec inter nos.

2. i Juni 1677.

¹ Lars Lindenow nævnes flere Gange i Ahlefeldts Breve, han hørte til en ældgammel dansk Slægt. Familien havde ejet betydelige Godser i Skaane, hvor Faderen til den omtalte var Kommandant i Christiansstad og ejede Øvidkloster og Valsø. Valsø hørte til de Godser, der af den danske Regering blev overladt Svenskerne som Del af den Erstatning, der skulde ydes for Bornholm, Henrik Lindenow fik den fulde Værdi for Godset udbetalt; Øvidkloster solgte han efter Skaanes Afstaaelse. Samtidig med disse private Transaktioner var den gamle Lindenow Danmarks Repræsentant, da der skulde træffes en Ordning med de danske Godser, baade med Hensyn til dem, der blev givet i Bytte for Bornholm, og dem, der forblev i de danske Ejeres Hænder.

Lars Lindenow, der en Tid var ansat som Hofmand, baade paa Københavns Slot og paa Gottorp, færdedes meget paa lange Rejser i Udlandet, hvor han oplevede mange mere eller mindre behagelige Eventyr, hvorom der berettes i Frederik Ahlefeldts Korrespondance.

Et Par Aar efter den skaanske Krigs Slutning blev Lindenow Amtmand i Bergen, og senere ansattes han som Assessor i Overretten i København. Sin Rejselyst fik Lindenow styret henimod Slutningen af sit Liv, da Christian 5. sendte ham paa Inspektion op til de nordligste Egne af Finmarken og Nordland; paa denne Rejse naaede han helt ind i Rusland. Ret betegnende for Lindenows Existens er det, at han døde ved en Drukneulykke paa en af sine mange Rejser.

² Frederikke Amalie af Holsten-Gottorp.

³ Biskoppen af Eutin.

Jeg sender Eder en Skrivelse fra de Herrer holstenske Raader vedrørende Garnisonen i Glückstadt. Jeg er ikke uvidende om, at det er en Sag, som Kongen ikke har paalagt mig, men saasom det er af yderste Vigtighed, at bemeldte By og Kongens Tropper bevares, vilde jeg af ganske Hjerte ønske, at man tog alvorlig Vare herpaa, og beder jeg Eder derfor om at læse nærværende Skrivelse højt for Kongen. Grev Rantzau¹ beder Kongen om at maatte komme til Kjøbenhavn for at afgive Melding til Hans Majestæt angaaende Forholdene i Fyrstedømmerne, og han har indtrængende anmodet mig om at sørge for, at Kongen ikke træffer nogen endelig Afgørelse angaaende Udvalget fra Landdagen angaaende Adelens Godser, før han har hørt hans Rapport. Det lader saa, at Greven gør denne Sag til et stort Mysterium. Sidste Post bragte mig ikke Svar fra Eder paa min sidste Skrivelse, men ikke desto mindre forbliver jeg etc.

2. Juni 1677.

P. S.

Det, som jeg havde skrevet om mulige Misforstaaelser i den kongelige Ordre vedrørende Adelens Udvalg, var skrevet, inden jeg havde talt med Eder; jeg vidste ikke, at der forelaa andre Ordre, end de, jeg havde nedskrevet i Concept til eget Brug. Jeg fremsender Eder Grev Rantzaus Skrivelse, som bedes returneret.

Nærværende for at sige Eder, at Herr Wittorff har meddelt mig paa sin Herres Vegne, at Hertugen² var beredt til at forhandle om alle de Punkter, om hvilke der til Dato har været Uenighed, og at han ønskede, Kongen vilde overdrage mig at forhandle derom i Holsten sammen med dem, man vilde i saa Fald komme til en Forklaring med os om, hvad der fordredes i Retning af Hjælpetropper, ifald det ei lod sig gøre at erobre Rügen, ligervis hvad der skulde ydes i Indkvartering og Toldafgifter, og om man vilde benytte sig af Keiserens Mægling. Jeg tog det hele ad referendum, men jeg har sagt ham, at hvad angik Hjælpetropperne, da vilde Kongen forlange, at de stilledes, ikke alene til et saa ubetydeligt Foretagende som Angrebet paa Rügen, men for al

¹ Kongelig Commissær ved Landdagen.

² af Celle.

den Tid, Krigen varede; hvad angik Kvartererne og Tolden kunde han ikke være uvidende om, hvad Hans Majestæt fordrede og med hvor megen Ret han fordrede det; han lader, som om man i enhver Henseende saa vidt muligt vil vise sig imødekommende, naar blot der kan blive sluttet en Traktat. Hvad mig angaar, da har jeg mine Aarsager til at mene, at skulde man nogensinde udrette noget med dem, saa maa det være nu, og om det tykkes Kongen for godt at benytte mig til dette Hverv, saa vilde det være tjenligt at foretage det uden at vække Opsigt, i Stilhed, jeg kunde da som Paaskud benytte en Rejse rundt til mine Godser i Holsten for ikke at vække nogen Slags Mistanke hos vore Forbundsfæller og for at undgaa det Besvær, som Kejserens Mægling vilde foraarsage. Jeg beder Eder skaffe mig hurtigst muligt at vide, hvad Kongen mener derom. Jeg skylder Eder at sige, at DHrr. Kielmann ere faldne i Unaade hos Hans Durchlaughtighed Hertugen af Gottorp, de have faaet Forbud mod at vise sig ved Hertugens Hof og skulle trække sig tilbage til deres Godser. DHrr. Kielmann har tilskrevet mig et langt Brev for at bede mig opnaa Kongens Beskyttelse for dem, denne Protektion kunde man efter min Mening formedelst flere Aarsager tilstaa dem.

København, den 3. Juni 1677.

Jeg er Eder meget forbunden for de Nyheder, I bringer mig i Eders sidste Skrivelse, og jeg vilde gjerne gjøre Gjengæld, men da I allerede ved, at vor Flaade har faaet Overhaand over Fjenderne, har jeg ikke noget at føje til, ud over at et Skib, der kommer fra Havet, melder, at to af vore Skibe, der ikke naaede at slutte sig til vor Flaade, har taget endnu et af de Skibe, der undslap fra Slaget; Tiden vil bringe os til Kundskab om, hvorvidt det er sandt. Herr Wittorff er kommet her tilbage og skyn-der haardt paa, at Angrebet paa Rügen foretages, idet han begærer, at Kongen gør indtrængende Forestillinger hos Kurfyrsten om at opsætte Belejringen af Stettin, indtil vort Forehavende mod Rügen er bragt til Ende, han vil ogsaa, at der snarest muligt tages fat paa Forhandlingerne; jeg har svaret ham, at jeg endnu ikke vidste Kongens Mening om denne Sag, dette sagde jeg til ham, efterdi jeg dog ei kunde udtale, at det var ganske umuligt

at foretage noget mod Rügen, førend man var sikker paa hvad vor Flaade udrettede, og før man kendte Udfaldet af det Slag, der efter enhver Art af Sandsynlighed vilde blive udkæmpet mellem de to Flaader; jeg udtalte, at hans Højhed Kurfyrsten uden Tvivl vilde tage det meget ilde op, om man forelagde ham sliq Proposition, hvorved den Tid af Aaret, hvor der bedst kan føres Krig, vilde hengaa, uden at man foretog sig noget. Endvidere sagde jeg til Herr Wittorff, at efter min Opfattelse kunde hine Tropper fra Brunsvig-Lyneborg meget vel bistaa hans Højhed Kurfyrsten med at indtage Stettin, og at der sagtens blev Tid nok tilovers til at erobre Rügen; vedrørende Traktaten, som han havde i Sinde at afslutte, mente jeg at kunne sige ham, at det Forslag, han var kommet med til Grev Windischgraetz, ikke duede til derpaa at bygge en Traktat, medmindre man stregede over Halvdelen ud og søjede lige saa meget til. Han svarede mig, at med Hensyn til det sidste skulde man se at komme overens, naar man skred til Forhandlingerne om Traktaten. Kort og godt ser jeg, at de ere lede og kede af at forhandle paa denne Vis, jeg holder for, at vi maa bevare dem ved godt Lune uden derfor at være for ivrige over for dem, det gælder baade om at opnaa fordelagtigere Betingelser og om ikke for tidligt at støde hans Højærværdighed Biskoppen¹ paa Ærmet, vi maa trænge lidt mere til Bunds i Sagerne. Jeg tilstiller Eder hoslagt den Skrivelse, som Enkedronningen har sendt mig vedrørende Hertug Johan Frederik²; jeg har fra anden Side faaet Bekræftelse paa, at bemeldte Hertug ønskede at forhandle med Kongen angaaende Salg af ti Tusinde Mand eller Halvdelen, og skønt jeg kender vore Finanser til Bunds, saa tror jeg dog ikke paa nogen Vis, vi maa unnlade at drøfte denne Handel, baade for at vinde en saa mægtig Fyrste for vor Sag og for at faa ham ledet bort fra dem, der havde vist sig saa uvillige imod os. Derfor er det min Mening, at man underhaanden bør indlede en eller anden Forhandling med Fyrsten, for at vi vedblivende kan bevare hans Gunst, indtil man kan finde Midlerne til en endelig Overenskomst, dette tror jeg vil vise sig ikke helt umuligt. Saasnart Kongen kommer lidt mere i Nærheden, og jeg er lidt bedre ved Helsen, skal jeg

¹ af Münster.

² af Hannover.

ikke undlade at begive mig hen at gøre min Reuerentz for Hans Mayestæt og sige ham min Mening om nærværende Sag. Indtil da beder jeg Eder at indgive Rapport til Hans Mayestæt om denne Sag, efterdi jeg ej har haft Stunder til at skrive til Allerhøjstsamme paa en Maade, som det staar sig an, og saasom jeg ikke tør betro en fremmed Pen en Sag af saadan Art.

Den kejserslige Gesandt bedyrer mig, at i Løbet af ti eller 12 Dage vil der staa 1200 Infanterister og to Hundrede af de kejserslige Kavalerister foran Rostock; Gesandten har vist mig Skrivelser fra Generalquarttermesteren, der commanderer disse Folk, og har skrevet til Ministeren om at holde Fartøjet parat hen imod den sidste Dag i denne Maaned, efter den nye Tidsregning. De to Hundrede Dragoner menes at komme over Land. Det vil koste Eder Møje og Besvær at læse og forstaa denne Kladde, da jeg mindst tyve Gange er blevet afbrudt, før jeg har kunnet skrive færdig.

P. S. Jeg fremsender ogsaa Herr Ditlev Alfelts Indberetning tilligemed Brevene fra Kurfyrsten af Sachsen og Hoffet i Dresden. Herr Goske von Buchwaldt har bedt mig skaffe ham Orlov fra Kongen til at begive sig til Badestedet, paa det at han kan se at komme sig af sin Sygdom. Jeg beder Eder gøre ham den Tjeneste snarest.

København, den 4. Juni 1677.

Intet nyt herfra, kun det, at vor Flaade Gud være takket atter i god Behold er naaet ind ved Dragør, vi have næret ikke ringe Bekymring, al den Tid den laa i Køge Bugt, desformedelst fordi den svenske Flaade, om den som formodet allerede skulde være i aaben Sø, nu igen med stor Avantage kunde angribe vor Flaade dersteds, ifald Østenvinden holder sig. 2 Skibe, Svanen og De 3 Løver, ere ikke stødte til Flaaden og ere sejlede ud i Beltet. Man haaber dog, at disse tvende Skibe snart igen maa forene sig med Flaaden, de skal have gjort en overvættes reputerlig Prise, men det er besynderligt, at man ikke har i Sinde at give Deres Majestæter Part i noget af alle de erobrede Skibe, ei heller i det store Bytte, der er gjort; om nu Deres Majestæter vil være tilfredse dermed, maa til visse staa hen; det maa en Gang for alle

slaas fast, at det baade i sig selv er ubilligt og saalunde og i høj Grad til Præjudice, efterdi der turde være lagt mere Vind paa at gøre Bytte end paa at tilføje Fjenden Skade.

Jeg forbliver etc.

København, den 8. Juni 1677.

Hoslagt fremsender jeg den Skrivelse, som Enkedronningen har tilstillet mig med Ilbud; I vil af Brevet se, at hun ønsker, at Kongen skal sende en eller anden af sine Ministre ud for at søge bilagt den Uoverensstemmelse, der hersker mellem Hans Majestæt og Hertugerne af Lyneborg. Mig anbelangende kunde jeg af ganske Hjerte ønske, at det lod sig praktisere, men jeg ængstes svarligen for, at der ei er noget at udrette uden om Herr Kansler Schütz, og at Planerne om Rügen, som disse Herrer der have forgabet sig i, ikke kan bringes saa let i Stand, som de have sat sig i Hovedet, saasom alt afhænger af, om vor Flaade magter Fjendernes, desuden tror jeg ikke, at Kongens forhaandenværende Planer vil tillade ham at anvende Flaaden allerede nu saa tidligt paa de Kanter. Jeg lader imidlertid Kongen raade, og i det Tilfælde Hans Majestæt finder for godt at sende nogen derhen, tvivler jeg ikke om, at man vil sørge for at gøre det paa en slig Vis, at det ikke vækker for megen Mistænksomhed hos de Allierede. Hvad angaar vort Forhold til Hans Højhed Hertugen af Hannover, vilde det efter min Formening være særdeles fornødent at gribe denne Forhandling an, formedelst Aarsager, som jeg alt tilforn har bragt paa Bane og af diverse andre Grunde, idet jeg ikke tvivler om, at det vil bringe megen avantage, det bør dog foretages uden at vække for megen Opsigt, af Frygt for at Frankrig skal komme paa andre Tanker og vil ophøre med at give Hertugen Penge, i saa Fald er jeg tilfulde overbevist om, at Hertugen vil skifte Sindelag.

København, den 9. Juni 1677.

Jeg remitterer hoslagt den Pakke Breve, som I har tilstillet mig. Jeg kan deri ikke finde noget af større Betydning, udover at Herr Giøe melder, at en engelsk Eskadre vil afgaa til Øster-

søen; selv om jeg ei anser det for sandsynligt, at Kongen af England vil foretage sig noget saa ubelejligt, saaledes som hans Sager staar i Øjeblikket, mener jeg dog, det er højst fornødent at udvise al mulig Forsigtighed for at forekomme en saa farlig Plan. Det kunde efter min Mening mages saalunde, at man indtrængende lagde Hans Højhed Kurfyrsten paa Sinde, at han drog Om-sorg for, at hans Kaperskibe ikke gave de engelske Handelsfar-tøjer, der sejler i disse Farvande, Grund til Besværinger, endvidere skulde han foreholde Generalstaterne, hvilke onde Føl-ger et slikt Forehavende vilde medføre, efterdi det ikke blot vilde blive til megen Fordel for Svenskerne, men ogsaa muligen for-aarsage en Krig mod England; man skulde gøre det begribeligt for Generalstaterne, at de af politiske Grunde og i Kraft af de Forpligtelser, som Traktaterne medfører, burde foretage nye Rustninger, da de tilsyneladende ikke have nogen Grund til paa nogen Maade at lade sig tvinge til en hvilken som helst Fred. Det vilde derfor være fornødent at lade Hollands og de andre Allieredes Ministre sondere Englands Hensigter og benytte alle tænkelige Midler til at afparere dette Stød; endvidere bør man befale Herr Giøe, ifald Planen om den engelske Flaades Afsen-delse fastholdes, at han skal forklare Kongen af England, hvilke onde Følger, det utvivlsomt vilde medføre, idet vor Herre og Konge ingenlunde er sindet at lade sig tvinge til hvad som helst, men snarere vil vove det yderste og sætte alt paa eet Kort; Herr Giøe bør dog paamindes om, at han maa fare med Lempe og ikke gaa til Kongen af England uden i yderste Nødsfald. Naar Kongen af England bliver vor Konges Fæsthed var, vil det utvivl-somt gaa op for ham, at han risikerer en Krig med de Allierede, og Generalstaterne vil, ifald der er nogen Forstaaelse med dem, ikke saa let udsætte sig for at gaa til slige Yderligheder, da de slutteligen ikke med egne Hænder vilde kunne bøde paa Udfal-det. Man maa straks sørge for, at Hans Højhed Kurfyrsten giver Holland et meget alvorligt Vink, for Holland har en ganske sær-lig Respekt for dennne Fyrste; dernæst maa man foranledige, at samtlige de Allieredes Gesandter handler i Fællesskab, saa vel i London som i Haag; i fornødent Fald vilde det ogsaa være meget fornødent gennem den hollandske Gesandt at lade tilgaa

Kongen af England en Forsikring om, at den engelske Søhandel ingenlunde vil blive forstyrret af de brandenborgske Kapere, saaledes at hvert Paaskud til at sende en Flaade afsted blev elimineret; endelig skulde man saa godt som muligt berolige den engelske Købmand, der mener at have Penge tilgode hos os, og forhandle med ham paa fornuftige Betingelser og i velvalgte Ord.

Det kunde udrettes af Herr Giøe eller af den engelske Ministerresident, som opholder sig her. Herr Giøe anmoder ogsaa om Ordre fra Kongen, om han skal aflægge Visit hos den pavelige Nuntius i London. Min Mening er den, at Herr Giøe burde gøre Pavens Afsending sin Opvartning for gennem denne Handling at behage Kejseren, der har fremsat flere indtrængende Begæring til Fordel for bemeldte Nuntius. Jeg mener, at man kan betragte Pavens Nuntius i London som en verdslig Gesandt fra Roms Behersker, paa samme Maade som Kongen af Neapels Gesandt. Det er min Mening, som jeg dog helt og holdent underkaster Kongens Vilje.

Jeg forbliver i Sandhed . . . .

Kjøbenhavn, den 10. Juni 1677.

P. S. Jeg er Gud ske Tak kommet mig en Smule, og jeg haaber snart at kunne gøre mit Skrabud for Kongen, jeg venter blot paa en Meddelelse om, at Kongen ligger foran Malmø, og paa en lidt gunstig Bør.

Jeg sender Eder hoslagt Kongens Breve, der er ankomne med sidste Post; og da Herr Terlon ogsaa har tilskrevet mig for at udtale Tak for de ham fra Kongen tilstillede Rejsepas, anmoder jeg Eder om behageligt at forelæse Herr Terlons Brev for Kongen ¹.

¹ Terlons Brev til Frederik Ahlefeldt.

Naadige Herre!

Jeg har i en af mine foregaaende Skrivelser takket Eders Excellence for de Rejsepas, som Højsamme har vist mig den Ære at tilstille mig. Jeg ved ej, om disse Pas har gjort Nytte, al den Stund de kom, efter at de, der skulde benytte dem, var rejste; jeg har sendt Passene til England, hvor de paagældende opholdt sig; den Høflighed og Velvilje, man viser Privatfolk, kan kun være til Gavn for det Offentlige. Herr Lindenow, der for Tiden opholder sig her i Paris, vil kunne meddele Eders Excellence, naar han opnaar den Ære at stedes for Højsamme, at han, skjønt en offentlig Personlighed, er blevet behandlet saa godt her, som han kunde ønske sig det; den samme Behandling vil Herr Crâ fra Kjøbenhavn, Svoger til Grev Rantzau, faa ved sin Afrejse, saa og flere andre holstenske Adelsmænd, der ere her for Tiden; de har kun Lovord tilovers for den Maade, hvorpaa de bliver behandlede.

Grev Anton¹ skynder paa mig, for at jeg skal skaffe ham Rejse- og Opholdspenge i Anledning af hans forestaaende Ambassade; saasom de paagældende Sager snart for ramme Alvor vil blive taget op til Behandling i Nimwegen, vilde det være ønskeligt, om jeg kunde fremskynde Sagen vedrørende Greven hurtigst muligt; saafremt han ligesom tilforn kunde faa en Anvisning paa Greven af Oldenburg², vilde han utvivlsomt være tilfreds dermed.

Jeg beder Eder andrage om hurtig Fremme, og i hvert Fald meddele mig, hvad jeg skal svare derpaa. Vi har endnu ikke i Dag faaet nogen Meddelelse fra Lejren, hvad der fylder mig med stor Utaalmodighed. Efter hvad man siger, skal de hollandske Skibe allerede være stukket i Søen, hvilket jeg ønsker af ganske Hjerte.

25. Juni 1677.

Jeg er Eder meget forbunden for de med Eders seneste Skrivelse fremkomne Meddelelser, og jeg beder Gud af et godt Hjerte om at gøre en lykkelig Ende paa denne Belejring³, for varer den for længe, kunde Begivenhederne tage en helt anden Kurs. Jeg haaber, at tvende af vore Krigsskibe endnu i Dag er parate til at støde til vor Flaade, nemlig Caritas og Glückstadt, og at om 2 eller 3 Dage et tredje Skib vil være i Stand til at stikke i Søen; dersom disse Skibe forener sig med vor Flaade sammen med dem, der er blevet adskilte fra samme, og som øjensynligt er vendte tilbage, vil der ikke være saa stor Forskel paa vor og Fjendens Styrke; dog ønsker jeg af ganske Hjerte, at Kampen maa blive opsat, til de hollandske Skibe er ankomne; disse Skibes Ankomst kan ikke være fjern, efter hvad Herr Meyerkrone forsikrer mig⁴.

Eders Excellence kan være overbevist om, at jeg ikke forsømmer noget, der kan være til Gavn for den danske Nation, og at jeg er fuld af Respekt og Hengivenhed for Hans Majestæt Kongen af Danmark, idet jeg ikke har nogen større Glæde end den at kunne tjene ham, og at jeg med Forbehold af min Herre og Konges Interesse mener hvad jeg her har skrevet til Eders Excellence, og vil handle der-
 efter.

Jeg beder Eders Excellence være forvisset om, at jeg med Agtelse og Respekt har den Ære at være Højsammes meget ydmyge og meget lydige Tjener
 Ridderen af Terlon.

¹ af Aldenburg.

² Anton Aldenburg var en uægte Søn af Greven af Oldenburg.

³ af Stettin.

⁴ Meyerkrone var paa det Tidspunkt Danmarks Udsending i Haag.

Det vilde trods alt være betimeligt i et velovervejet Brev at bebrejde de Herrer Generalstater den Uorden, der hersker i deres Stilling til os; det skal forklares dem, at deres Fremfærd ikke alene utvivlsomt skaber uheldige Consequencer i Nutiden, men ogsaa i Fremtiden, for ingen vil mere stole paa Folk, der med slig Lethed sætter sig ud over de med indgaaede Traktater følgende Forpligtelser; vi maa lade Generalstaterne vide, at den Undskyldning, de fremfører, at heller ikke Spanierne opfylder deres Forpligtelser, gjælder til Wansbeck, og at det paa ingen Maade kan fritage dem for Opfyldelsen af deres Forpligtelser, saa lidt som det kan undskylde de hollandske Skibes Forsinkelse, for disse Skibe have længst været sejlklare, det er altsammen tomme Udflugter, Generalstaterne kommer med. Vi maa ikke skrive til dem i en bitter Tone, men ganske roligt, for ikke helt at ophidse disse Folk, som allerede nu forekommer mig at være daarligt intentionerede mod os. Jeg venter hvert Øjeblik Svar fra Herr Wittorff med Underretning om, hvorvidt Hertugen af Brunsvig-Celle vil gøre Alvor af at forhandle med os. For hvad angaar Hertugen af Hannover, saa ved jeg virkelig ej, hvad jeg derom skal tænke, for jeg er bange for, at hans Forslag kun har til Hensigt at opvække Frankrigs Skinsyge, eller ogsaa vil han foretage Pengeafpresning, thi hans Optræden tyder ikke paa, at han vil skifte Forbundsfælle, Sandheden faar vi næppe at vide før senere.

Jeg fremsender hoslagt de med sidste Post ankomne Breve, tillige med min beskedne Mening om, hvad man bør svare derpaa.

Kjøbenhavn, 25. Juni 1677.

Efterskrift.

Jeg beder Eder ogsaa huske, hvad jeg har sagt Eder angaaende Udvalget fra det holstenske Ridderskab, og beder Eder sørge for, at Kongen afgiver endeligt Svar derpaa, for man kan ingen Forestilling gøre sig om al den Larm og Klage, der hersker over det ganske Holsten i Anledning af denne Sag; de, der nylig er komne hertil Kjøbenhavn fra Holsten, benytter Udtryk, som jeg ikke tør betro Papiret.

Herr Lincker har overbragt mig Hans seneste Skrivelse, hvori Han meddeler mig, at de svenske Breve gaar gennem Preussen og Lifland og derfra til Sverige. Hvad mig anbelanger, finder jeg ej Aarsag for os til at modsætte os dette, al den Stund hine Breve ikke gaar gennem vore Besiddelser, og saafremt Hans Højhed Kurfyrsten af Brandenburg gaar ind derpaa, kunde vi, selv om vi ønskede det, ikke forhindre, at Brevene gaar den Vej; dertil kommer, at det vilde klæde ilde, om vi modsatte os en Ting, der følger af Traktaten, og som ingen Skade forvolder os.

Hvad angaar det andet Punkt, en Forhandling med vore Allie-rede om væbnet Hjælp i det kommende Felttog, da anser jeg det for højst fornødent, men paa den anden Side frygter jeg for, at det endnu er for tidligt; min Herre ved, at af alle vore Allie-rede er Kejseren og Hans Højhed Kurfyrsten af Brandenburg de eneste, som vil yde os gratis Hjælp. Hvad den første angaar, er han visselig for nærværende quasi ganske ene om at bære Byrderne ved Krigen mod Frankrig, dertil kommer, at han er truet af en mægtig Revolution i Ungarn, paa sligt Sæt er det knapt sandsynligt, at han skulde være genegen til at binde sig paa Forhaand til at yde væbnet Bistand, før han har set Udfaldet af dette Felttog; Fjendernes Styrke beror mestendels paa Udfaldet af Traktaten i Nimwegen; naar det drejer sig om Hans Højhed Kurfyrsten, da ved vi allerede af Erfaring, hvor meget man kan bygge paa hans Løfter, som Følge af den Uorden, der præger Ledelsen af hans Stat, saa vel som hans Raadgiveres; hen-vender vi os til vore andre Allie-rede, da ved Han, at der ikke er andet at gøre ved dem end at byde dem Penge og andre endnu større Fordele, men det maa vi efter min Mening kun gøre i yderste Nødsfald; indtil vi ere naaede saa vidt, maa vi i Fællig med de andre Allie-rede søge at faa de Herrer Hollændere til vedblivende at vandre paa den rette Vej og se at faa dem til at handle med mere Kraft og Punktighed, thi, for rent ud af Posen at fremføre min ringe Mening denne Materie anbelangende, saa frygter jeg højlig, at hvis Hollænderne kaster Kortene og træk-ker sig ud af Spillet, at de andre Forbundsfæller skal tabe Mo-det, og naar de først har kastet Byrden fra sig, er der næppe an-dre, der vil læsse den paa deres Skuldre; skulde man opnaa et

og andet Løfte af dem, vilde denne Hjælp være saa svag, langsom og uregelmæssig, at den næppe blev til synderlig Nytte, hvad vi alt skuer klart af den Hjælp, som vi venter paa, og hvoraf en Del uden Tvivl næppe kommer før hen imod Afslutningen af Felttoget. Imidlertid tykkes mig, at vi lidt efter lidt maa tragte efter at knytte Durchlaughtighederne af Brunsvig-Lyneborg til vor Sag og se at holde, om det er muligt, Hans Højærværdighed Biskoppen af Münster ved godt Lune, efterdi det er fra de Kanter, man kan forvente den sikreste Hjælp, da ingen af dem ere optagne andetsteds, og de ere i Stand til at gribe ind der, hvor det passer dem bedst. Jeg har med sidste Post faaet Brev fra Herr Petkum, der melder, at Herr Bevering har ladet sig forlyde med, at ifald vor Konge vilde aflevere de Erobringer, han havde gjort, kunde man være tilbøjelig til at overlade ham Bremen; maaske er det kun en tom Talemaade, men ifald det er alvorligt ment, saa var der her en Lejlighed til at sætte DHerrer paa Plads og vinde dem for vor Sag, det kunde gøres uden større Omkostninger, men jeg tror ikke, Kongen gaar ind paa det. Jeg ved ikke, om bemeldte Mester Petkum har skrevet om det til Kongen, skulde han ej have gjort det, saa beder jeg Eder afgive Rapport til Hans Majestæt om Sagen, for jeg tror absolut ikke, at man har Lov til at overse denne Tilnærmelse, man vil kunne drage megen Fordel deraf. Af ganske Hjerte ønsker jeg en lykkelig Afslutning af Eders Belejring, og saa snart den er færdig, haaber jeg at kunne komme til Eder for at tage mig af Sagerne, da jeg frygter for, at Kongen er for optaget af de militære Operationer, til at han nu i Ro og Mag kan overveje disse Sager. Jeg fremsender hoslagt Brevet fra Greverne Kielmann og anmoder Eder om at aflægge Rapport for Kongen desangaaende for at erfare, hvad han bestemmer sig til.

København, den 26. Juni 1677.

Jeg er endnu saa pinlig berørt af det ulyksalige Udfald af vort sidste Angreb paa Malmø, at det end er mig ganske umuligt at tænke fornuftigt over nogen som helst andre Ting. Imidlertid mener jeg ikke, at der forefindes noget særdeles betydningsfuldt i de med sidste Post ankomne Breve, udover det, som Herr

Hespen meddeler os om Grundlaget for de kommende Forhandlinger i Minden; man kan vente med at fatte en Beslutning, indtil det Tidspunkt, hvor Forhandlingerne skal afholdes, er for Haanden, indtil da kan man gaa vort Forhold til Hertugen af Celle lidt nærmere efter i Sømmene. Jeg bønfaller af mit inderste Hjerte Gud om, at denne Katastrofe maa være Enden paa alle vore Ulykker, og den kongelige Hær og Flaade maa blive reddet, for deraf afhænger alt. Jeg er af ganske Hjerte etc.

København, den 27. Juni 1677.

Jeg har rigtigt modtaget Eders Skrivelse af 24' ds., og haaber jeg, at I allerede har modtaget min seneste Skrivelse, der var Svar paa Eders Forespørgsel vedrørende den væbnede Hjælp i det kommende Aar. Hvad angaar de Forholdsregler, som Hans Majestæt maatte træffe med Freden eller Krigenes Fortsættelse for Øje, da mener jeg, i Betragtning af den Nødtilstand, hvori Kongerigets Provinser befinder sig, der kun er en eneste Ting at ønske, nemlig Fred; men for at opnaa en god og ærefuld Fred maatte man tænke alvorligt paa, hvorledes Krigen kunde fortsættes, og ikke udvise nogen Svaghed over for Fjenderne; derfor er jeg bange for, at den af Eder omtalte Beslutning om at give en fornem Fange fri for ad den Vej at indlede Fredsunderhandlinger, kunde frembringe en Virkning, der var modsat af den tilsigtede, idet det uden Tvivl vilde øge Svenskernes Mod og ligeledes give dem Lejlighed til over for vore Allierede at gøre gældende, at vi udviste Svaghed, hvorved de vilde søge at fremkalde en meget farlig Adskillelse. Derfor synes jeg, at man bør udvise mere Fasthed end nogensinde og søge at fastholde vore Allierede og navnlig Holland; for at opnaa af de Allierede den Hjælp, der er fornøden i det kommende Aar, vilde det være højst nødvendigt at søge gennem Mellekomst en Conference bragt i Stand i Haag, hvor alle de Allieredes Ministre skulde forhandle om Midlerne til end en Stund at fortsætte Krigen, hertil afgiver Hollænderne os tilstrækkelig Anledning gennem den Erklæring, de have udstedt, om at de ikke kunne vedblive at slaas, medmindre de slipper for nogle af Krigsomkostningerne, paa den Maade vilde de faa Klarhed over, hvad vi i Fremtiden vilde have af

Hjælp. Imidlertid kunde man underhaanden ved Forhandlingerne i Nimwegen faa Englænderne og Hollænderne til at sondere Terrænet hos Svenskerne, saa vi kunde faa at vide, hvilke Fredsbetingelser, disse vilde fremkomme med; det vilde være saa meget lettere, som de Herrer Svenskere ere gennemsyrede af den Tro, at en Separatfred mellem Nordens Kroner i høj Grad vilde give Stødet til en almindelig Fred; dersom det Forslag, som Herr Petkum omtaler i hoslagte Skrivelse, og som jeg har nævnt i mit foregaaende Brev, er alvorligt ment, synes det første Forslag mig ikke at være ufornuftigt, idet man som Betingelse for at tilbagegive alt, hvad Kongen har erobret, stillede Krav om absolut Gensidighed; thi kan man ikke skaffe Kongen Skaane tilbage, vilde han faa en god Erstatning derfor uden for Riget og langt højere Indtægter end Skaane kan give; jeg frygter storligen for, at det vilde være forbundet med uovervindelige Vanskeligheder at vinde Skaane tilbage ad Forhandlingernes Vej, medmindre det lykkes at erobre Malmö, sed haec inter nos. Ifald Gud holder sin Haand over vore Vaaben og hjælper os til Søs, og saafremt der ikke var videre Sandsynlighed for at gøre yderligere Fremskridt under Felttoget i Skaane, tykkes mig, at man skulde holde sig til Defensiven i Skaane et Stykke Tid og anvende en Del af vore Tropper til at erobre Rügen og til at jage Svenskerne ud af Tyskland, det vilde efter min Mening være lige saa fordelagtigt som at erobre hele Skaane, idet det vilde tvinge Svenskerne til i alle Tilfælde at give os Erstatning andetsteds for at kunne vende tilbage til Tyskland. Der kunde endnu være meget at sige om denne Materie, men efterdi jeg haaber snart at skulle have den Ære at se Eder, saa snart vor Hær har indtaget en fast Stilling et eller andet Sted, opsætter jeg det videre indtil da; imidlertid synes det mig formaalstjenligt skyndsomst at sende Herr Lincker til Hannover, for at se, om man ikke kunde faa Fyrsten der til helt og holdent at slutte sig til os, hvilket maaske i Øjeblikket vilde være saa meget lettere, som de Herrer Hollændere og Spaniere vise sig meget lidt genegne til at yde ham Subsidier, man kunde maaske af den Grund købe Fyrsten for en billig Penge. Jeg anmoder Eder om at tale om dette med Kongen og mage det saa, at Fyrstens Pension bliver forøget med endnu 100 Spe-

cier, man kan give ham en sikker Anvisning, jeg tror, han bliver tilfreds med det. De Herrer nede i Celle have endnu ikke svaret et Ord paa vort sidste Forslag, hvilket faar mig til at tro, at alle deres Tilnærmelser kun have tjent til at udsaa Skinsyge mellem os og vore Allierede; derfor er det meget betimeligt at føle dem paa Tænderne ved Hjælp af bemeldte Herr Lincker. Ifald det Forslag, som Herr Petkum omtaler, blev billiget af vore Fjender, vilde de sikkert snart skifte Mening. Vi have lige faaet Nys om, at vor Flaade har faaet Fjendernes Flaade i Sigte, jeg beder sørge for, at Kongen endnu en Gang forbyder Herr Juhl at udsætte Flaaden for noget, inden de hollandske Skibe kommer os til Undsætning, med denne Vind venter man Hollænderne fra det ene Øjeblik til det andet. Thi dersom vi er forsigtige nu, er jeg ikke i ringeste Tvivl om, at alt vil gaa godt, om det da behager Gud. Hvad angaar Udskrivningen af Tropper i Holsten, har jeg ikke mere noget at bemærke, jeg gentager blot, hvad jeg engang tilforn har sagt, at man vil sande Rigtigheden af mine Ord, at Landet bliver ødelagt ved denne Brandskatning til ingen Verdens Nytte; det vilde være nyttigere at forlange Rosstjeneste af Adelen og at lægge Skat paa den lige saa godt som paa Amterne, saa at man kan rejse de Tropper, som Saxen og Preussen tilbyder os; Erfaringen viser os desværre tilfulde, hvor lidt en saadan tvangsudskreven Milits er i Stand til at udrette. Jeg er af fuldt Hjerte etc.

København, den 30. Juni 1677.

Jeg har modtaget Eders seneste Skrivelser og de med Kurer fremsendte Breve angaaende Forhandlingerne med det brunsvigske Hus, og jeg venter hvert Øjeblik at høre fra Herr Lincker, paa det at jeg kan faa at vide, naar de brunsvigske Hoffers Gesandter kommer til Hamborg, idet jeg ikke finder for godt at tage herfra, før jeg er sikker paa deres Komme, jeg har saa mine Betænkeligheder derved. Jeg meddeler Eder ogsaa hvad jeg i al Beskedenhed mener om den Mægling, Kongen af England har tilbudt, og om Extrakten af de Skrivelser, I har tilstillet mig. I gør mig ganske angst og bange ved at tale om de nye Slag, naar jeg tænker paa, hvor mange Farer Kongen og den ganske Stat

er udsat for ved den Slags Sammenstød, hvor vi kun udsætter os for at faa Prygl. Herr Gensch har været hos mig for at belære mig om, at Hertugen¹ ikke kunde frasige sig Grevskaberne Oldenborg uden paa Forhaand at faa Sikkerhed for de 100000 Daler, som vi endnu skylder ham. Ikke desto mindre tror jeg, at han vil nøjes med en skriftlig Erklæring om, at bemeldte Afstaaelse ingeniunde vil præjudicere Kravet paa omtalte Sum, og at han skal faa Pengene, naar vi blive bequemme dertil. Der staar mig kun tilbage at forsikre Eder om etc.

Gravenstein, den 28. Juli 1677.

Vor Flaade er endelig sejlet af, Gud skænke den et godt Udfald; jeg sender Eder hoslagt Herr Tromps Svar paa Kongens sidste Resolution. For Øjeblikket gaar Herr Tromp ind paa alt, undtagen hvad angaar hans Del i Byttet i Henhold til den Overenskomst, han har truffet med Kongen, jeg synes, han har meget Ret heri. Jeg mener, at man bør strække sig saa vidt som man anser for raadeligt, netop nu, hvor Herr Tromp nogenledes har overvundet sine første Anfald af Hidsighed. Man maa ogsaa instruere ham angaaende de Befalinger, Kongen har fundet for godt at give i Krigsraadet nyssens for at undgaa Competencestridigheder mellem vore Admiraler og de hollandske Skibschefer, og da jeg frygter for, at der kunde opstaa nogen Uenighed mellem Herr Tromp og Herr Juel, saa vilde det efter min Mening være højst fornødent at befale Baron Juel, at han skal forebygge alskens Strid inden for Flaaden og mellem sammes Chefer, for ellers er jeg bange for, at samme Baron snarere puster til Ilden end slukker den. Jeg anmoder min Herre, om han behageligt vil forelægge alt ovenstaaende for Kongen, og at han maa tro, at jeg etc.

København, Juli 1677.

Jeg er Gud ske Tak vel ankommet hertil for at være saa nær som muligt ved det Sted, hvor vi skal have Forhandlingerne, om det nu convenerer de Herrer Hertuger af Brunsvig; men jeg

¹ af Pløn.

frygter for, at Kansler Schützes¹ Død skal forhale Sagen, og helt ændre Forhandlingerne, skønt jeg tror, at dette Dødsfald vil blive til Gavn for Kongen. Gud give et godt Udfald. Jeg skal skynde mig hjem, saa hurtigt som muligt, og saa snart Forretningerne her vil tillade det. Jeg har ikke faaet Brev fra Kjøbenhavn, men jeg haaber, I har faaet min sidste Skrivelse fra Graasten.

Der vedbliver at komme Meddelelser om, at Hertugen af Hannover har sluttet nyt Forbund med Frankrig. Om det er saa, kommer vi til at forandre vor Fremgangsmaade, da vi, saalænge denne Krig varer, ikke har noget at vente af Hertugen af Celle, da alle hans Tropper ere optagne andetsteds.

Itzehoe, den 4. August 1677.

I vil af mit Brev til Kongen se, hvad jeg mener om de Forslag, Kongen fremkommer med i sin Skrivelse, foreløbig har det lettet en Sten fra mit Hjerte, at man har skrinlagt den ulykkelige Plan om stadig at slaas; Planen om et Angreb paa Stockholm forekommer mig lidt farlig, grundet paa Aarstiden og de stærke Storme, der gerne raser nu for Tiden paa disse Kyster. Planerne med Kalmar forekommer mig mindre farlige, men ogsaa mere usikre, ifald denne By er ordentlig forsynet, for der er ingen Mening i at vove en regelret Belejring ved Hjælp af et ringe Infanterikorps, hvis der kan komme Hjælp til Stedet i Løbet af nogle faa Dage. Jeg synes, at dersom der er for store Vanskeligheder ved at vinde frem under de Himmelstrøg der, da skulde man i hvert Fald af alle Kræfter se at faa den svenske Ræv røget ud af dens pommerske Hule; det vilde uden Tvivl af alle de Fremgangsmaader, man kunde vælge, være den sikreste, nyttigste og den mest formaalstjenlige; min Herre kender bedst de deraf følgende Virkninger, uden at jeg bestræber mig for at underholde Ham desangaaende, derfor beder jeg Ham kun indtrængende om at faa den af mig foreslaede Plan fremmet af ganske Formue; jeg skal ikke undlade at drive de brunsvigske Ministre i samme Retning; jeg har endnu ikke hørt et Ord om Ministrenes Ankomst eller om Herr Linckers Breve, og det gør mig yderst utaalmodig.

¹ Hertugen af Brunsvig-Celles Premierminister.

P. S.

Ret nu modtager jeg Herr Linckers Skrivelse, der underretter mig om, at Afsendingene fra Lyneborg kommer i Nærheden af Glückstadt under Paaskud af at ville til Stade og for at undgaa Besværlighederne med Hamborg. Jeg har lige modtaget Eders Skrivelse af 28. Juli, hvori I omtaler et Uddrag af Brev fra Herr Meyerkrone. Da jeg ikke forefinder denne Extract i Eders Brev, tænker jeg, at den er blevet glemt, da Brevet blev lukket. Om det tykkes Eders fornødent, kan I skikke mig den med næste Post. Jeg skal drage Omsorg for, at Gesandterne fra de med os allierede Hoffer modtager Forsikringen om, at Kongen ingen-sinde vil foretage sig noget, der kan blive disse Hoffer til Tort.

København, den 7. August 1677.

Jeg returnerer hoslagt Extrakten af de sidste Rapporter og tilføjer, hvad jeg i al Beskedenhed mener om Sagen, ligeledes hvad jeg formener om Herr Meyerkrones Skrivelse vedrørende Herr Silberkrones Forslag, og hvad jeg mener om de Forhandlinger, sidstnævnte har haft med Kejsereis og Spaniens Ambassadeurer om Muligheden for Krigens Fortsættelse. Det vilde være tjenligt at tvinge igennem, at Forhandlingerne blev ført til Ende; og sørge for, at de andre Allieredes Gesandter ogsaa deltog deri, for Kongen kan for Fremtiden umuligt fortsætte Krigsførelsen paa den nuværende Maade; foreløbig maa man minde Kejseren kraftigt om Vinterkvartererne, da Tiden dertil nærmer sig. Det er ogsaa paa høje Tid at betale Matroserne deres Hyre, men jeg frygter for, at de Penge, man bilder sig ind at kunne indvinde gennem Toldafgifterne og ved Hjælp af Laan fra Holland, vil indkomme for sent eller maaske aldrig. Ifald man udpressede Landraaderne en Gang til, tror jeg, der kunde tilvejebringes en pæn Sum. Grev Rantzau og Goske Buchwaldt ere parate dertil, men de andre Raader gør endnu Vanskeligheder. Naar jeg skal være ærlig, overrasker denne Pengeknaphed mig saa temmelig, i Betragtning af de faa Tropper, der er stillet paa Benene, og de haarde Skatter, Befolkningen har kunnet udrede, jeg tror, at denne paastaede Fattigdom snarere skriver sig fra den store Uorden i Penge-sagerne end fra virkelig Trang. Jeg venter snart de brunsvigske

Gesandter til disse Kanter; det lader til, at Kanslerens Død i den Grad har forstyrret Hovederne ved Hoffet i Celle, at de hverken ved ud eller ind; ifald Gesandterne er lige saa langsomme til at forhandle som med at komme hertil, maa jeg overlade til en anden at conferere med dem, thi jeg mener, det er nødvendigt for den kongelige Tjeneste, at jeg vender tilbage til København, for der har jeg Forretninger, der er nok saa vigtige som de her. Desuden er jeg af den Mening, at man ikke skal være for ivrig ved Afslutningen af en fornuftig Traktat med DHrr, særlig nu hvor de ikke er i Stand til at yde nogen som helst øjeblikkelig Hjælp, da de har stillet deres Tropper til Raadighed for andre af de Krigsførende; jeg skal dog gøre mit yderste for at blive færdig med disse Herrer, hvis jeg da kan snakke dem til Fornuft. Jeg har anset det for rigtigt at holde Brevene til Hertugen af Hannover tilbage, da Kongen har stillet mig frit i saa Henseende, for der er dog ingen Mening i at støde vore Venner og Kurfyrsten af Køln fra os, under Omstændigheder, hvor vi have Brug for dem ved Ordningen af Elbtolden, og vi maa navnlig ikke støde dem, for at behage en Fyrste, der lader til at gøre Nar af os; naar Fyrsten af Hannover bliver tvunget af Forholdene, vilde det blive meget lettere at afslutte den planlagte Traktat med ham. Hans Durchlaughtighed Hertugen af Pløn gør Vanskeligheder med Hensyn til det formelle Afkald¹, han vil have alle Pengene og hvad der ellers mangler, og foreslaar, at man overlader ham Amtet Pinneberg, saa at han kan faa Renterne, I vil kunne læse det af den Afskrift, jeg sender Eder af hans Breve. Jeg har svaret Hertugen, at jeg fandt hans Forslag i den Grad ude over alle Grænser, at han maatte tage sig i Agt for at komme med det til Kongen, jeg raadede ham til at tage til Takke med rimelige Betingelser, jeg mindede ham om, at der endnu var Krav, som man kunde stille til ham ifølge Traktaten, og som man agtede at stille til ham, om han skruede sine Fordringer for højt op; nu faar vi se, hvad han svarer herpaa. Imidlertid har jeg skrevet til Baron Liljenkrone² om at kræve endnu ulteriorum terminum, og det bliver fornødent at give ham denne Befaling i Kongens Navn, eftersom den omtalte Uenighed med

¹ paa Oldenburg.

² Dansk Gesandt i Wien under Processen om Oldenburg.

Hertugen af Pløn ikke levner os Tid til at expedere denne Affaire til den givne Tid. For Resten beder jeg min Herre, at Han vil gøre det saa indlysende som muligt for Kongen, hvor vigtigt det er at fremme Angrebet paa Rügen, da det er det eneste Middel til at jage Svenskerne ud af Tyskland, det gælder om at ramme Svenskerne paa deres ømme Sted. For at tale aabent og ærligt til Ham, tror jeg, at denne Diversion mod Sverige paafører Svenskerne mere Skræk end Fortræd, Aarstiden og vor Hærs daarlige Forfatning tillader os ikke at foretage større Erobringender, desuden skal man tage sig i Agt for Jævn døgsstormene i hine Farvande, det gælder blot om at rette Angrebet mod Rügen i September Maaned. Det vilde endda være tids nok, efter at vi har gjort et Indfald i Sverige, naar man saa blot uden at spille for megen Tid gav sig til at forhandle med Hans Højhed Kurfyrsten af Brandenburg og dem dernede i Celle, jeg skal nok tage mig af de sidste. Jeg er helt og holdent etc.

Glückstadt, den 10. August 1677.

Nu har vi endelig taget fat paa Forhandlingerne her, men som jeg hele Tiden har frygtet, er det vanskeligt at opnaa Brunsvigerne's Hjælp, da de have forpligtet sig over for Spanierne og Kurfyrsten af Brandenburg, det hele falder mig da ogsaa meget vanskeligt, vi maa derfor give os Tid og Ro, for jeg er ikke i Tvivl om, at det hele skal ende til Avantage for Kongen. Man maa ogsaa tage i Betragtning, at da Kongen har ændret Planen til en diversion til Søs, kan en Hjælp af 3 eller 4 Tusinde Mand ikke foranledige store Anstrengelser eller gøre megen Nytte, saa meget mere som vi nu maa til at tænke paa Vinterkvartererne, og faar vi Fred til Vinter, er det bedre at have vort Krav paa Bremen i Behold end at modtage et usikkert Løfte om en ubetydelig Militærhjælp. Dog haaber jeg at kunne ordne denne Sag saaledes, at der ingen Bitterhed bliver tilbage, og at man kan komme til Ende med det hele, naar Kongen finder det for godt. Men for at holde mig til Sandheden, saa mener jeg, at vi under ingen Omstændigheder maa opgive vor Fordring paa Bremen, medmindre vi faar en effektiv væbnet Hjælp. Jeg haaber inden kort

Tid at være tilbage i København, og jeg har netop modtaget to Pakker Breve, som jeg skal besvare med næste Post. Det ringe Held, der følger Hans Højhed Prinsen af Oranien, kunde skaffe os mange Fortrædeligheder og en bedrøvelig Fred, vi maa derfor have Øjnene med os. Jeg er af ganske Hjerte etc.

Altona, den 14. August 1677.

Nu er vi da omsider færdige med vor Traktat, og alle de skønne Løfter og Forsikringer, man har givet os om Hans Højhed Hertugen af Brunsvig-Celles gode Hensigter, har ikke ført til andet end Amtet Harbstedt og Tuhn Kapitlets Landsbyer, der er beliggende i Holsten, tilligemed Suveræniteten over Buhtjadinger Landet, om Hjælpetropper har man ikke villet høre tale, heller ikke om Vinterkvarterer eller Told paa Elben. Min Herre indser nok, at skal der forhandles videre paa dette Grundlag, sker det kun for at undgaa et fuldstændigt Brud. Jeg har givet Herr Goske von Buchwaldt Fuldmagt og Instrux, saa at han kan bringe Forhandlingerne til en Afslutning, saafremt DHrr. skifter Sind, hvad der er meget lidt Udsigt til for nærværende Stund; vi kommer til at ændre Kurs og slutte os nøjere til vore andre Allierede, men det kan jeg bedre tale fortroligt med Eder om, naar jeg kommer ind til København, hvor jeg vil være om nogle faa Dage, hvis saa er Guds Behag, det er nemlig min Agt at tage herfra i Dag. Jeg er urolig for, at Kongen skulde være taget fra København, inden jeg kommer, jeg beder Eder derfor om at sige til Hans Majestæt, at han kommer til at bringe Orden i Sagerne, inden han tager af Sted, for det er umuligt at lade Behandlingen af de udenrigske Sager staa in suspenso i al den Tid, Krigsforetagendet vil vare; der maa sættes Fart paa Forhandlingerne om Elbtolden, Indkvarteringen og Angrebet paa Rügen, alt det kan ikke ordnes gennem Breve og med den Gesandt, vi have i Berlin¹, kort sagt, der er endnu tusinde Ting at ordne, og jeg er rasende vred over at være blevet saa skammelig narret af de falske Forsikringer, vi havde faaet om det brunvigske Huses gode Hensigter; jeg kan kun finde en eneste god Side herved, og det er den,

¹ Mogens Skeel, med hvis Virksomhed Storkansleren var yderst utilfreds.

at de, der have villet jage denne Traktat igennem for fuld Kraft, have faaet Uret og maa tage Skade for Hjemgæld. Jeg haaber snart at have den Ære at se Eder, og forbliver Eders etc.

Altona, den 17. August 1677.

Jeg sender Eder Breve, jeg har modtaget med sidst ankomne Post; her er vi inderligt skamfulde over den Vanskelighed, som det efter Herr Meyers¹ Skrivelse volder at hævde Øen Rügen mod Herr Königsmark, for det vilde skade den kongelige Hærs Navn og gode Rygte, om den ikke kan modstaa et saa ringe fjendtligt Korps paa omkring 3000 Mand, og at tabe et Slag, som Kongen selv har deltaget i. Dersom der mangler Rytteri, kan det skaffes fra Tid til anden herfra, og det Rytteri kan forsynes med friske Heste, ifald der trænges til Remonter, og Kongen synes om det Forslag, vi ere fremkomne med desangaaende i Dag. Jeg tror ogsaa, at Belejringen af Stettin snart paa en eller anden Maade skal blive tilendebragt, og saa vil Hans Højhed Kurfyrsten ikke undlade at skikke os noget Kavaleri, naar han ikke vil gøre det, saa længe Belejringen staar paa. Indtil da kunde man opslaa en befæstet Lejr paa et dertil egnet Sted, saaledes at man havde et Holdepunkt paa Øen, hvor man kunde oppebie Kavaleriets Ankomst, saa vel vort eget som de Allieredes. Det er virkelig en hel Ulykke, at man ikke har kunnet hindre Königsmarks Overgang til Rügen, for derfra hidrører alle vore Besværigheder. Hans Højhed Hertugen af Hannover har stadig det samme Sind, efter hvad Baron Grote meddeler mig, han vil snart sende os en Gesandt med Fuldmagt til at forhandle om den Sag, I kender. Jeg er af ganske Hjerte etc.

København, den 15. September 1677.

Jeg er Eder meget forbunden, fordi I bærer mig med Eders Breve, som vi saa meget mere paaskønner, som vi her i Staden altid er meget utaalmodige efter at faa noget at høre om Udgangen af det omtalte Forehavende; intet gør mig mere ondt end min Ængstelse for, at vi ikke maa have tilstrækkeligt Ryt-

¹ Generalauditor Herman Meyer, der efter Hertugen af Pløns Afgang havde den øverste Ledelse af Hæren.

teri, og at Aarstiden er saa vidt fremskreden, at vi bliver nødt til at ophøre med Felttoget, om vi ikke vil ødelægge det Infanteri, vi endnu har tilbage. Saafremt der var Tid dertil, vilde der snart være Lejlighed til at skaffe Remonter til en Del af vort Rytteri, for at forstærke vore Tropper, men da Tiden er for knap, maa man haabe paa, at Hans Højhed Kurfyrsten vil sende os nogle flere Hjælpetropper, da Herr Brandt ¹ er taget af Sted for at forestille ham, hvor stærkt det er tiltrængt. Jeg er forøvrigt saare forbavset over, at Herr Skeel ² sender mig saa mange venlige Hilsener og Complimenter, da jeg er uvidende om, hvormed jeg har gjort mig fortjent til al den Artighed, thi jeg har ikke tilkendegivet andet overfor Herr Buchwaldt, end at jeg maaske kunde faa Herr Skeel forflyttet fra hans Post, ifald han fremturede i sit Ønske om at forlade den; men med Hensyn til at blive eller forflyttes, kan jeg ikke ene afgøre det, da det udelukkende afhænger af Kongens Vilje. Jeg beder Eder oplyse Hans Mayestæt om Sagen, ifald det tykkes Eder fornødent. Jeg beder Eder være forvisset om, at Herr Skeels Artigheder ikke rører mig det mindste. Jeg tilstiller Eder endnu tvende Breve fra Generalstaterne til Kongen. De angaar Betalingen til Matrosernes Koner og de Skibe, som er ladede med gule Ærter. Hvad Matroskonerne angaar, saa maa Generalkrigscommissariatet tage sig af Sagen; om Ærterne skal jeg underrette Herr Meyerkrone, paa det at han kan forklare de Herrer, hvor uretmæssige deres Krav ere. Dronningen havde det meget daarligt i Gaar, men i Dag befinder hun sig Gud ske Tak bedre. Amtmand Fink paa Bornholm er død, der er tvende Ansøgere til det ledige Embede, nemlig Herr Lindenow ³. og Herr Due ⁴. Dersom Kongen vilde finde for godt at skænke førstnævnte Embedet, vilde han skaffe baade sig selv og os andre en Mængde Vrøvl fra Halsen, som vi ellers ikke

¹ Kurfyrsten af Brandenburgs Gesandt i København.

² Mogens Skeel havde ønsket at forlade Gesandtskabsposten i Berlin; Storkansleren, der som omtalt Side 187 ikke mente, at Skeel gjorde tilstrækkelig Fyldest i sin Stilling, var stemt for at imødekomme Gesandts Ønske, men Christian den femte holdt sin Haand over Skeel, der vedblev at være accrediteret hos Kurfyrsten, indtil han efter Freden i Lund skulde ledsage Ulrikka Eleonora til Stockholm, hvor han derefter et Par Aar var Gesandt.

³ Lars Lindenow blev et Par Aar senere udnævnt til Amtmand i Bergen.

⁴ Jørgen Skeel Due til Sønderkov, Dattersøn af Rigsadmiral Albert Skeel; han saa lidt som Lindenow fik det omtalte Embede.

slipper for. Her er intet nyt at melde, derfor slutter jeg med Forsikringen om etc.

P. S. Giv Hahn et Kys fra mig og bed ham og dem, der ellers kunne udrette noget, om at sørge for, at man ikke udsætter sig for meget, dette gælder navnlig Kongens Person, thi jeg ryster over hele Kroppen, naar jeg tænker paa alle de Farer, Kongen meget ofte udsætter sig for til ingen Verdens Nytte.

København, den 30. September 1677.

I vil af Brevet fra Herr Jessen erfare, hvad vi have anset for betimeligt at skrive til vore Gesandter, og hvad der efter vor Formening endnu burde expederes. Dette kun for at meddele Eder, hvad Enkedronningen underretter mig om, paa det I kan foreholde Kongen det, og skønt der efter min Mening ikke er overgaaet os saa mange Ulykker, som man bilder sig ind, saa har jeg dog anset det for rettest at gøre Eder bekendt dermed, saa I kan afgive Rapport til Kongen desangaaende. Her længes vi meget efter at høre fra Eder, da I ikke har skrevet i nogle Dage, jeg beder Eder gøre, hvad I formaar for at faa Kongen til ikke at sætte for meget paa Spil, og til at overvaage, at han salverer sin Person. Herr Hahn kan mere end nogen anden bidrage hertil, og jeg beder Eder med de stærkeste Farver at udmale for ham alle de Ulykker, det ganske sikkert vilde medføre for den ganske Kongefamilie og Staten med, ifald der overgik Kongen en Ulykke. Dersom det falder for svært at faa Herr Königsmark til at pille af fra denne her Ø, vilde det efter min Mening være tilstrækkeligt, om Kongen erobrede og befæstede en god Stilling paa et eller andet fordelagtigt Sted, og han saa lod slaa nogle Telte og Barakker op der, for at huse Folk, og fastholdt denne Plads Vinteren over, naar saa med Tiden vort Rytteri og Tropperne var komne til Hægterne, skulde man snart finde Lejlighed til at occupere hele den øvrige Ø, især naar Stettin var erobret, hvilket der er megen Sandsynlighed for; jeg kan ej beskrive Eder, hvor ængstelig jeg er for Kongens Person, thi rent bortset fra, at dette Angreb i og for sig for visse Aarsagers Skyld er meget farligt, saa er der endnu ubetydelige Varsler om, at Kongen nu

er truet af en eller anden Ulykke. Prinsessen af Heidelberg skriver med sidste Post til Enkedronningen, at Moritz, Coadjutor i Speier, som giver sig af med at spaa, og, efter hvad hun skriver, gør det med noget Held, har meddelt vedkommende Prinsesse, at Kongen maa vogte sig for indeværende Maaned og særligt for den syttende i samme Maaned; skønt jeg finder alle Spaadomme meget latterlige, og skønt de sjældent gaar i Opfyldelse, da den gode Gud gør sin Vilje absolut gældende i alle Ting, saa har jeg dog anset det for nødvendigt at underrette Eder derom, for at I, om I mener saa, kan tale med Hahn om det; han maa for min Skyld gerne le sig en Pukkel til over den Historie, naar han bare passer godt paa Kongen i dette krigerske Sammenstød og sørger saa vidt muligt for, at Kongen ikke udsætter sin egen Person og Hæren for meget, for jeg ved, at ingen har mere Hengivenhed og Kærlighed for Kongen end han; jeg er overbevist om, at han ikke vil tage mig det ilde op, at jeg beder ham om en Ting, der ligger ham lige saa meget paa Hjerte som alle os andre, desuden vil han aldrig bedre kunne vise sin Hengivenhed for Kongen og Staten end ved saa meget som muligt at passe paa ham. Jeg har skrevet nogle Ord til bemeldte Hahn om Sagen, men beder Eder alligevel minde ham om det fra Tid til anden. Jeg er af et oprigtigt Hjerte etc.

København, den 6. Oktober 1677.

Af Brevet til Kongen vil I faa at se, hvad der gaar for sig hos os, og hvad jeg mener, der bør gøres under disse Forhold; Hans Højhed Prinsen af Oraniens Rejse vækker Uro overalt, for man er bange for, at den vil fremkalde fornyede Fredsforslag. Herr Giø trænger ind paa mig, for at jeg skal skaffe ham en ny Instrux, han er ogsaa begærlig efter at vide det ultimatum, vi agter at stille ved en eventuel Fred; men da jeg er bange for, at han skal snakke til højre og venstre, kan jeg ikke godt give ham Svar, uden at have faaet nærmere Besked, men han maa dog paa den anden Side underrettes om Kongens Hensigter, ifald denne Materie bliver bragt paa Bane i London; jeg har ogsaa skrevet til Herr Goske von Buchwalt om at forestille Hans Højhed Kurfyrsten, hvor

betydningsfuld denne Sag er, og bedt ham sørge for, at Kurfyrsten skriver et alvorligt Brev til Prinsen af Oranien og hindrer ham i at foretage noget, der kan være til Préjudice for Hans Majestæt og Hans Højhed Kurfyrsten. Det vilde være meget ønskeligt, saafremt Sammenkomsten mellem Kongen og Kurfyrsten endnu bringes i Stand, at man i saa Fald bringer denne Sag paa Bane og skaffer Midler til at garantere os mod et saa uforudset Kup; det værste ved hele Historien er dog, at Herr Pett-kum meddeler mig, at de Kejserslige og Spanierne er ved at stille Krav om, at de Erobringer, der ere foretagne fra Spanierne og Svenskerne, gensidigt skal leveres tilbage, for at Spanierne paa denne Maner kan faa de Lande, de have tabt, tilbage. Min Herre ser nok, at det er saa kildne Spørgsmaal, at der ikke maa tabes et Minut, og Kongens Tilstedeværelse er nødvendig, da der ingen Bestemmelse kan træffes under Kongens Fraværelse, for jeg kan ikke skrive til Hans Majestæt om alle de Betragtninger og Omstændigheder, der har med den Slags Sager at skaffe. Her i Staden er vi allesammen meget utaalmodige efter at faa at vide, hvorledes Foretagendet med Rügen falder ud, thi man forudser mange Vanskeligheder, baade som Følge af Aarstiden og den fordelagtige Stilling, til hvilken Fjenden har trukket sig tilbage, for ikke at tale om de syge og den Misfornøjelse, man maa befrygte fra de fremmede Troppers Side, hvis Sagen trækker i Langdrag; kun Stettins Erobring kan befri os for alle disse Vanskeligheder, thi falder denne By ikke, er der ikke noget at vente af Hans Højhed Kurfyrsten.

P. S. Hoslagt tilstiller jeg Eder de Breve, der ere sendte til Grev Oxenstjerna fra Stockholm over Helsingborg; jeg har aabnet disse Breve, men ikke fundet noget af større Betydning deri udover Grev Stenbocks Brev.

København, den 9. Oktober 1677.

Min Utilpashed, tilligemed nogle huslige Sager, har nødsaget mig til at opsætte min Rejse nogle Dage, jeg maa derfor gennem nærværende bede Eder fremføre over for Hans Majestæt min underdanigste Undskyldning for denne Opsættelse. Jeg haaber

snart at være i Stand til at fortsætte min Rejse, og at Kongen ikke tager mig denne ubetydelige Forsinkelse ilde op, efterdi den er paabudt mig af Nødvendigheden, og der efter mit Skjøn ikke kan være Sager af større Vigtighed at afgøre, det skulde da være det gottorpske Spørgsmaal, men det kan jeg ikke gribe an, saa længe Hertugen fremturer i ikke at ville forhandle om Sagen. Jeg tror, at Herr de Rebenac¹ gør os en meget daarlig Tjeneste, eftersom Herr Buchwald i det Brev, jeg har faaet med sidste Post, skriver til mig, at bemeldte Rebenac taler i en meget overlegen Tone om hele denne Sag, og at Kongen af Frankrig under ingen Omstændigheder vil taale, at man behandler Hertugen af Gottorp paa denne Maade. Jeg ved ikke, om det skyldes hans egen Sindets Tilstand eller Marki de Pomponnes daarlige Humør, hvorom Herr Meyerkrone fortæller mig syv lange og syv brede, men hvad Markien angaar, saa maa man lægge megen Vægt paa at vinde ham, da han er en Mand, som kan tilføje os meget godt eller meget ondt. Hvad jeg mener om Hertugen af Gottorp, ved I.²

Nedenstaaende Skrivelser, der er vekslede mellem Christian 5. og Frederik Ahlefeldt, giver et Indblik i Storkanslerens Forhandlinger med Hertugerne af Brunsvig.

Vi Christian V. af Guds Naade Konge af Danmark og Norge, Greve af Oldenburg o. s. v. gøre herved vitterligt: Efter at der mellem Os og de Durchlaughtigste Fyrster, vore venligt kære Fætttere, Herr Ernst August, Herr Georg Vilhelm og Herr Rudolf August, respektive Biskop af Osnabrück, Hertug af Celle og Fyrste af Lyneborg, er opstaaet Enighed angaaende Delingen af de erobrede Hertugdømmer Bremen og Verden samt disse Hertugdømmers Dependentier, og der ellers til Dato har været nogle Misforstaaelser og Vildfarelser imellem os, da er det fra begge Sider besluttet og behaget at afslutte Traktater for nu at bilægge disse Uenigheder i al Fordragelighed. Vi have hertil committeret og befuldmægtiget den høj- og velbaarne, Vort Riges Kansler, Gehejmeraad, Etatsraad og Landraad, Præsident i Statscollegiet

¹ fransk Gesandt i Celle.

² Brevet er udateret, men antagelig skrevet under Fredsforhandlingerne i 1679.

og i Cancelliet, Gouverneur og Amtmand over Steinburg og Ditmarsken, Vor kære tro Herr Frederik, Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen, Friherre paa Moerseburg, Arveherre til Søgaard, Graasten og Vildniss, Ridder etc. Vi committere og befuldmægtiger allernaadigst den samme hertil i Kraft af nærværende, paa det at dette og andet kan og maa ske paa bedste og bestandigste Vis, idet vi skænker Ham den fuldkomne Magt til at handle i denne Sag og hvad denne videre kunde føre med sig. I Fald Nødtørften kræver det, kan Han udføre dette Værk gennem Subdelegerede, Han kan udnævne andre af vore Embedsmænd til som Subdelegerede at udsendes i Hans Sted. Han maa med sande kongelige Ord love de ovennævnte Hertuger af Brunsvig-Lyneborg eller deres dertil bestaltede Ministre at skaffe taalelig Afhjælpning og Henlæggelse af en og hver foregaaende Vildfarelse og søge at stifte, slutte og forrette god Forstaaelse og Overensstemmelse mellem Os og bemeldte Hertuger af Lyneborg; det mundtlige Indhold skal være at ratificere, og samme skal troligen efterkommes i et og alt. Givet i vor Feltlejr ved Landskrona den 14. July Anno 1677.

Christian.

Segl.

/C. Biermann.

Christian den Femte af Guds Naade Konge af Danmark og Norge, Hertug af Slesvig-Holsten, Greve af Oldenburg-Delmenhorst etc.

Høj og velbaarne Raad, kjære Trofaste. Vi overantvorde dig hermed Vor allernaadigste Instruks til de forehavende Traktater med det fyrstelige Hus Lyneborg. Omendskønt saadant Værk ligger os mærkbart paa Sinde, ser vi dog gerne, at Du, forinden Du tiltræder din Rejse til Brunsvig, begiver Dig herover til os for en kort Tid at tale med os, dog anmoder vi Dig om at vente, indtil Flaaden igen er løbet ud, i Henhold til vor i Dag udstedte Befaling desangaaende. Hvorefter Du Dig haver at rette, og forbliver vi Dig med kongelig Naade bevaagen.

Landskrona, den 16. July Anno 1677.

Christian.

Til Herr Kansler, Greve af Langeland og Rixingen.

Høj- og velbaarne Raad, kjære Trofaste. Efter at vi i det sidstledne ulykkelige Nederlag, som det vil være Dig bekendt, har mistet en temmelig Mængde Infanteri, vil det være fornødent, at denne Afgang bliver erstattet saa hurtigt og rigeligt som muligt med andet Mandskab; dertil ser vi ei noget andet prompte og tilstrækkeligt Middel end at købe nogle Soldater af Hertugerne af Hannover, Celle og Lyneborg; det vil blive vanskeligt at faa disse Folk til Købs, i Synderlighed fra Brunsvig-Celle, med mindre vi forud for Købet kommer overens med Hertugen af Celle om at bilægge de svævende Stridigheder med Huset Celle angaaende Delingen af Hertugdømmet Bremen; derfor finder vi allernaadigst for godt, at Du jo før des heller tiltræder Din Rejse til de brunsvigske Hertugdømmer, omendskjønt den Ouverture, som den lyneborgske Minister, Baron von Wittorff, er fremkommet med til Dig, ei er ønskværdig, og omend der ikke er indkommet noget Forslag fra Hertugen af Lyneborg. Du vil ufortøvet have at indtræde i Conference og Forhandling med Hertugerne af Hannover og Brunsvig-Celle eller med disse Fyrsters Subdelegerede; Du vil have at bemøje Dig med tjenlige Remonstrationer og Forestillinger overfor Hertugerne af Brunsvig-Wolfenbüttel og Celle og søge at erholde de Conditiones, som ere indeholdte i den Instruks, som Vi til den Ende nylig have overantvordet Dig; Du vil have at afgøre Spørgsmaalet om Delingen af Bremen og de øvrige Punkter, saasom Købet af det i Instruxen nærmere specificerede Antal Soldater. Ifald de omtalte Hertuger ikke paa noget Sæt vil entrere paa nogle af de forlangte Conditiones, saa ville Vi være allernaadigst tilfreds, om Du bringer Købet af de begærede Soldater, siger og skriver Eet Tusind Ryttere og tre Tusinde til Fods, i Stand. Du skal tage, hvad Du forøvrigt kan opnaa af Hertugerne, og forhandle med Dem og bringe Sagen til Afslutning saa godt Du kan. Vi ville hersteds agte det uforlødent vidtløftigen at anføre, hvad Du kan gjøre for at facilitere Sagen med bemeldte Hertuger, efterdi alt saadant tilforn er Dig tilstrækkelig bekjendt, og forlader Vi os i alle Fald paa Din Erfaring og den priselige Dygtighed, Du til enhver Tid har udvist i Behandlingen af slige højvigtige Forretninger. Du har at sende vor Legationsraad og Ministerresident Georg Lincker det hurtig-

ste ske kan til Hertugen af Hannover, for at ogsaa han hos Hertugen kan bringe i Erfaring, hvor mange Folk Hertugen vil sælge til os; der er ingen Tid at spille hermed, saasom Spanien og Holland af yderste Evne vil søge at faa saadanne Soldater til Kjøbs for at anvende dem imod Frankrig; men Vi henlever i den faste Overbevisning, at Hans Højhed gerne vil unde os Soldater til en billig Pris for Slægtsskabets Skyld, hellere end til andre. Vi tvivler paa, at Hertugen af Hannover saafort vil bryde offentlig med Frankrig. Du maa derfor med Maner lade Hertugen dette forstaa, men da vi ikke vil lade hans Tropper kæmpe mod Frankrigs Krone, vil han derfor sikkert være genegen til at sælge os disse Folk enten in totum til en bestemt Pengesum af 90 til 100.000 Rigsdaler en Gang for alle, eller ogsaa mod en maanedlig Afbetaling; paa Grund af Quartererne ser vi os ikke i Stand til overfor Kejseren at yde andet end bona Officia og vor Mægling. Det hele overlader Vi til Din bekjendte Klogskab, og saasom det er os højst magtpaaliggende, at vi jo før des heller faar disse Soldater til Kjøbs, saa forlanger Vi saa meget mere, at denne Sag bliver befordret til Rigtighed, saa snart ske kan. Af de samme Aarsager som forannævnte kan vi ikke aflevere de Soldater, vi have købt i Hessen-Cassel, før efter Udgangen af denne Campagne, tværtimod have vi disse Folk fornøden den ganske Vinter; derfor er det tjenligt, at bemeldte vor Ministerresident, naar han har besørget sit Ærinde i Hannover, begiver sig til Cassel for dersteds at forhandle med og bearbejde Landgreven, paa det at Hans Højhed lader os beholde disse Folk, om muligt saa længe denne Krig varer, eller dog i det ringeste til Udgangen af nærværende Campagne: Du vil have at lade Landgreven blive visselig forsikret om, at Vi skaffer Hans Mayestæt Kejsereus Tilladelse dertil, og at Vi til Gengæld virkelig skal søge udvirket hos Kejseren, at Landgreven bliver fritaget for enhver Indquartering. Hvorefter Du Dig haver at rette, og forbliver Vi Dig med sær Kongelig Huld og Naade bevaagen.

Givet i vor Fæstning Landskrona, den 18. July Anno 1677.

Christian.

/C. Biermann.

Til Kansleren, Greven af Langeland og Rixingen.

Christian den Femte af Guds Naade Konge af Danmark og Norge etc.

Høj- og Velbaarne kjære Trofaste. Du vil af hoslagte kopierede Afskrifter af forskjelligt Indhold se, hvad Hans Højhed Hertugen af Hannover har tilkjendegivet Os angaaende den Betænkning, der i Regensburg fra det tysk-romerske Riges Side er afgivet paa Kurfyrsten af Kølns Ansøgning; Du vil ogsaa se, hvad Hertugen af Hannover begærer af os i denne Anledning, samt hvad Vi have fundet for godt at svare Hertugen desaaarsags, saa og hvad Vi have skrevet til Kurfyrsten af Køln, og hvad det har behaget Os at anbefale vore Gesandter i Wien og Regensburg denne Sag anbelangende. Vi have i denne Sag fornemmelig rettet Os efter Dine Forhandlinger og skrevet i Overensstemmelse dermed; men Vi vide endnu ei ret, hvor vidt Du er kommet i Dine Forhandlinger med Hertugen af Hannover, hvorfor Vi hoslagt tilstiller Dig Originalia, paa det at Du efter Dit eget Skjøn kan sende dem videre, til sammen, eller delvis, eller og beholde dem tilbage; Vi lægge den hele Sag i Din Haand, men anbefaler Vi Dig i Synderlighed at sørge for, at Kurfyrsten af Køln ei bliver krænket, saa at han desaaarsags skulde blive sindet at staa Os imod i Sagen angaaende Toldafgifterne paa Elben. Du har og at sørge for, at vore Allierede, naar Hertugen af Hannover, som det forlyder, atter paa ny skulde have sluttet sig til Frankrig, ikke faar Afsmag for os, men maa Du sørge for at holde dem i godt Humør, paa det at de ei skal være os til Hinder og Skade i vore Angelegenheder, Interesser og Præntioner. Hvorefter Du Dig haver at rette, og forbliver Vi Dig med synderlig kongelig Naade velbevaagen. Givet i vor Fæstning Landskrona den 31. Juliy Anno 1677.

Christian.

J. C. Biermann.

Til Kansleren.

Christian den Femte af Guds Naade Konge til Danmark etc.

Høj og velbaarne Raad, synderlig kjære Trofaste. Efter at Vi gjennem Deputerede fra Vort Generalkrigscommissariat mangfoldige Gange til Dato have paamindet Staden Lybæk i Overens-

stemmelse med de af de Kejserslige Commissioner udstedte Ordre og Decreter om at udbetale Os det Beløb af tredive Tusind Rigsdaler, som Staden er os skyldig i Henhold til Hans Mayestæt Kejsersens egen Befaling og Nedsættelse, have Vi indtil nu kun modtaget tyve Tusind Daler af Staden. Vi have af denne Aarsag gyldig Grund til at straffe Staden Lybæk tilbørligt for denne dens Opsætsighed, saasom Vi formener, at det er et rimeligt Bidrag fra Staden til Os, og Vi have tilstrækkelige Midler til at fremtvinge Betalingen af denne Pengesum. Da Staden Lybæk forlader sig paa Hertugerne af Lyneborgs Støtte, og Vi nødig vil lægge Os ud med disse Fyrster, nu hvor Vi ere i Begreb med at genoprette det samme gode Forhold til dem som tilforn, da ville Vi ei gerne foretage os noget, der kan være til Hinder for Genoprettelsen af det gode Forhold til de brunsvigske Fyrster, og gjøre noget, som kunde give Foranledning til nogle nye Disputer og Uenigheder. For denne Aarsags Skyld ville vi allernaadigst, at Du alvorligt tilkendegiver Staden Lybæk, at den skal opgive sit uretmæssige Forehavende, og skal Du begære af Byen, at den ufortøvet giver Anvisning paa den Sum, som endnu mangler i de 30 Tusinde Rigsdaler, Byen endnu er Os skyldig, paa det at Vi ei skulle vorde nødsagede til at anvende andre og skarpere Midler mod Staden. Hvorefter Du Dig haver at rette, og forbliver Vi Dig med kongelig Naade i Særdeleshed velbevaagen. Givet i Vor Fæstning Landskrona den 10. August Anno 1677.

Christian.

/C. Biermann.

Til Kansleren, Greven af Ahlefeldt til Langeland.

Vi Christian den Femte af Guds Naade Konge af Danmark etc.

Gjøre herved vitterligt, at Vi have besluttet Os til at kjøbe af den Durchlaughtige Fyrste, vor venligst kjære Fætter og gode Ven, Herr Johan Frederik, Hertug af Hannover¹, noget Fodfolk og Rytteri til Fortsættelse af den nærværende Krigs Operationer, og have Vi til den Ende allernaadigst committeret og befuld-mægtiget Vor kjære og tro Kansler, Herr Frederik, Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen, til at bringe denne Handel

¹ Det var ikke lykkedes Storkansleren at overtale Hertugen til at opgive sin Neutralitet. Johan Frederik tjente store Summer paa Soldaterhandelen.

i Stand, i Kraft af nærværende, paa den bedste og bestandigste Maade, som han bedst kan og formaar, idet Vi giver ham al Magtfuldkommenhed til at udføre dette med hvad videre deraf kunde følge, og hvad Nødtørften forlanger. Vor Kansler vil have med kongelig sande Ord at love bemeldte Hertug af Hannover eller hans dertil befuldmægtigede Ministre alt hvad der hører til Opnaaelsen af saadant Kjøb af Soldater, og afhandle, slutte og forette alt fornødent, ratificere det mundtligt aftalte og troligt i alt efterkomme alt hvad der til denne Sag hører.

Til Bekræftelse under vor kongelige Haand og Segl.

Givet i Vor Fæstning Landskrona den 22. Julij 1677.

Christian.

/C. Biermann.

Allerdurchlauchtigste, stormægtigste Konge, allernaadigste Herre.

Eders Kongelige Mayestæt er det uden Tvivl alt allerunderdanigst blevet berettet, hvorlunde der er fastsat en Conferentz mellem de brunsvig-lyneborgske Ministre og mig den 10. dennes. Omendskjøndt det af dem er blevet foreslaaet, at Glückstadt skal være Stedet for Forhandlingerne, saa har man dog senere fra brunsvigsk Side udvist Vanskeligheder med Hensyn til Stedet for Forhandlingerne, og er jeg derfor blevet enig med dem om at mødes med dem i Altona. Hvorpaa Forhandlingen er begyndt i Dag her hos mig i Altona. Jeg har ved denne Lejlighed udførlig remonstreret for de fire brunsvigske Ministre, hvor nødvendigt det er for de tvende kongelige og hertugelige Huses Interesse, at der hersker Endrægtighed imellem dem, dertil har jeg forklaret de Herrer, hvilke Inconvenientier, det ufravigeligt vilde afstedkomme, om saadan Samdrægtighed ei herskede. De gave herpaa et vidtløftigt Svar med den Forsikring, at deres Principaler havde en synderlig Begærlighed efter at afgjøre alle Stridigheder med det gode og sætte sig fuldkommen fast i Eders Mayestæts høje Gunst, og omendskjønt jeg hartad fornam, at de ikke vare tilbøjelige til at accommodere sig efter de fleste af Eders Mayestæts til samme rettede Desideria, saa er der dog in passu Hjælpe-

tropperné en stor Besværlighed, saasom de brunsvigske Tropper ere optagne andetsteds for nærværende, og Hertugerne, saa vidt jeg kan skjønne, ikke gerne vil employere dem i Skaane og omliggende Steder. Jeg forklarede dem, at Hovedhensigten ved Eders Mayestæts Forbund med Brunsvig var den, at Hertugerne ydede Hjælpetropper, og at dette var en *conditio sine qua non*; kunde Hjælpetropperne ikke stilles strax, vilde man finde sig i at vente, men at Soldaterne paa det snarest leveredes og overlodes os for al den Tid denne Krig varede; til Gengæld vilde Eders Kongelige Mayestæt love at lade Sagen angaaende Afstaaelsen af Bremen til os stille i Bero. Hvorpaa de Herrer Ministre lod sig forlyde med, at de ikke ansaa saadant Forslag for ganske *inpracticable*, men at de ikke helt og ganske kunde acceptere samme, før de havde modtaget de fornødne Instruxer. Hvad angaar Negotiationen med den Durchlaughtige Herre, Hertugen af Hannover, saa er der ei synderligt at reflektere paa samme, saaledes som Sagerne nu stiller sig, al den Stund Hertugen paany har engageret sig med Frankrig; jeg har desaaarsags haft mine Betæneligheder ved at offerere hans Minister Baron von Grote de af Eders Kongelige Mayestæt mig allernaadigst anbefalede Conditiones. Jeg har ogsaa andre Betæneligheder; jeg har opsporet, at man ved det kejserlige Hof i Wien saa og i Holland er meget utilfreds med, at Hertugen af Hannover saa uformodet er sprunget fra, har løsrevet sig fra Traktaten og er gaet over til Frankrig; Følgen deraf vil vorde, at Kejseren ikke vil give ham den af ham begærede Satisfaction med Hensyn til Quartererne. Under slige Omstændigheder vil det ikke være muligt for Eders Kongelige Mayestæt at lade mig forhandle med Hertugen af Hannover om Leverancen af Soldater. Hvad Ministrene fra de andre brunsvigske Fyrstedømmer angaar, vil jeg lade det være mig angelegent at fremme Sagen med det gode, saa vidt det er muligt. Jeg skal paa Tilbagerejsen herfra allerhurtigst forføje mig til Kjøbenhavn for at modtage Eders Kongelige Mayestæts allernaadigste Befaling til allerlydigste Efterlevelse. Indtil da anbefaler jeg Eders Kongelige Mayestæt til den Allerhøjestes almægtige Beskærmelse, til et langt Liv med god Helsen, sejrrig lyksaligste Regering og al høj-

kongelig Velgaaende. Jeg forbliver, i Haabet om vedvarende kongelig Huldsalighed og Naade, saalænge jeg lever,

Eders kongelige Majestæts

allerunderdanigste, allerlydigste, pligtskyldigste Tjener

F. Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Altona, d. 14. August 1677.

Allerdurchlauchtigste stormægtigste og allernaadigste Herre.

Eders Kongelige Mayestæt vil af min sidste allerunderdanigste Relation af 14. dennes med mere allernaadigst have set, hvad der er forefaldet ved min første Forhandling med de brunsviglyneborgske Ministre. I Gaar og i Forgaars har jeg gentagende haft Forhandlinger med de Herrer. De have fra først af rejst Vanskeligheder angaaende Militærhjælpen og fremturer endnu i saadant Forsæt, idet de ikke vil høre Tale om Hjælp til os alene, før der er afsluttet en Traktat om Hjælpetropper til alle de Allie-rede. Hvad Sagen om Bremen angaar, have de fra først af ladet spore temmelige Forhaabninger om et godt Accommodement; alligevel er det modsatte kommet for Dagen, al den Stund de ikke vil yde Eders kongelige Mayestæt Satisfaction udover at afgive Amtet Harpstette, dominium directum over Staden og Budjadingerlandet og endvidere offererer nogle holstenske Landsbyer, der høre til Thum Capitulet i Hamborg; hvad Tolden paa Elben anbelanger og Soldaterquarterne, beraaber de sig paa den Beslutning, der er truffet af den nedersachsiske Kreds, og vil ikke resolve noget deri i Faveur af Eders Kongelige Mayestæt, ihvorvel jeg med største Omstændelighed har forklaret dem den Nødtørft, som vil komme deraf, og de onde Consequentia. Jeg agter det uforlødent at fremkomme med en Repetition for at oplyse Eders Kongelige Mayestæt derom. Uagtet de ei have vidst at indvende noget imod mine Remonstrations, saa frugtede disse dog ikke, og have de antaget Sagen ad referendum. Da jeg imidlertid paa Grund af en og anden Følge ikke har fundet det raadeligt at abrumpere Forhandlingerne saa ilsomt, og eftersom de betræf-fende Ministre ogsaa selv have anmodet om en Fortsættelse af Drøftelserne, saa har jeg overladt Herr Goske von Buchwaldt et af de Creditiver, som Eders Kongelige Mayestæt har medgivet

mig, for det Tilfælde, at de Herrer Ministre skulde komme paa bedre Tanker, og det ellers skulde forlange dem at continuere de paabegyndte Traktater; paa sligt Sæt vil de Extremiteter, som kunde flyde af en alt for ilsom Ruptur, blive eviterede. Iøvrigt er jeg beredt til at bryde op her fra Altona endnu i Dag, og skal jeg, i Henhold til Eders Mayestæts allernaadigste Befaling, fremskynde min Rejse til Kjøbenhavn, saa meget det er muligt. Jeg forbliver Eders Kongelige Mayestæts o. s. v.

Altona, d. 17. Aug. 1677.

Nedenstaaende Brev er tilstillet Biermann af Caspar Schøller, der ved den skaanske Krigs Udbrud var Sekretær i Danske Kancelli. I Krigens andet Aar kom Schøller til som Protokolfører i Gehejmerraadet at staa Frederik Ahlefeldt nær; ved Slutningen af Krigen fik han det meget betroede Hverv som Kongens Privatsekretær og fulgte som saadan med Hovedkvarteret, fra hvilken Periode han omtales med Sympati. Dette at Schøller daglig var i Kongens Nærhed, gav ham naturligvis Lejlighed til at øve Indflydelse paa Begivenhederne, navnlig da Kongen jævnlig gav Ahlefeldt og Biermann Besked baade om civile og militære Sager gennem sin Sekretær. Christian 5. kunde godt lide Schøller og viste det i Gerningen ved at lade ham hurtigt avancere paa Embedsbanen og ved at betro ham mange vigtige Hverv, saaledes fik Schøller Indflydelse paa Affattelsen af Christian 5.s Danske Lov. Ved sin Død sad Schøller inde med Embedet som Justitiarius i Højesteret og var en Mand rig paa Gods og Guld, til hans vidtstrakte Besiddelser hørte saaledes ikke mindre end 13 Kirker.

Velædle Herr Estats-Raad.

Hans Kongelige Mayestæt haffver mig allernaadigst anbefallet at svare Hannem paa Hans allerunderdanigste Skriffvelse aff Dato 20. Junii nest forleden, at Allerhøystbemelte Hans Kongelige Mayestæt er i alle Maader allernaadigst tilfreds med, hvis Herr Cancellier Greve aff Allefeld Hendes M^{ajst} Enkedronningen haffver tilskreffvet anlangende Maaden at fornøye Hertugen aff Hanno-

ver paa for de Folk, som hans fyrstelige Durchlauchtighed skall ei være ugenegen til at undsette Hans Kongelige Mayestæt med, og at saafremt Herr Cancellen er visseligen forsikret, at hand noget derved skulde kunne udrætte til Mayestetens Tieniste om hand reyste derud, hand det da ville forstendige, saa skulde hand strax hans Kongelige Mayestæts allernaadigste Bevilling dertil bekomme. Hvad sig det anbelanger, at Hans Kongelige Mayestæt ville Hendes M^{ajst} Enkedronningen tilskriffve for samme Verk at befordre, da er det alt skeed, og Skriffvelsen, hvoraff Concepten herhos følger, med en Lacquais bortskikket, disligeste og at Hans Kongelige Mayestæt haffver allernaadigst behaget Herr Cancellers Grev Allefelds Betenkende om Baron Juels Forslag om Göteborg og derfor befalet Krigsraad Mejer Hans høje Excellence Cancelleren derom at tilskriffve. Hvad de Fregatter angaaer, som bemelte Hans høje Excellence Grev Allefeld formener endnu foruden de Defensions Skibe, som for Göteborg bruges skal, at gøres fornøden, da vil Hans Kongelige M^{ajst} sig derpaa resolve, naar General Admiral Tromp ankommer. Jeg forbliffver stedse nest min allerydmygste Recommendation til Herr Cancellen Greve af Allefeld,

velædle Herr Estats Raads ydmygste og tjenstberedvilligste

Tienere

C. Schøller.

P. S. Hans Kongelige M^{ajst} berættede, at der vaar ingen Breffve kommet fra Herr Cancelleren Greve Ahlefeld.

Hoffnedquartered for Malmøe, den 22. Junii Anno 1677.

FREDEN

I MIDLERTID gik Krigen ude i det øvrige Europa sin Gang. Holland havde i Søslaget ved Syrakus, hvor det kæmpede mod den franske Flaade, mistet sin berømteste og mest fremragende Admiral, Ruyter. Efter den Tid stagnerede Krigen mellem Frankrig og Holland i fortvarende Belejringer af Fæstninger, der sinkede Krigens Gang, ganske som Tilfældet havde været med Stettin. Det lykkedes dog Ludvig 14. at erobre de nederlandske Fæstninger, Cambray, Valenciennes og Saint Omer, samt den tyske Fæstning Freiburg.

Hollænderne var efterhaanden blevet trætte af Krigen mod Overmagten og søgte at opnaa en Forstaaelse med Ludvig 14., der allerede flere Gange havde ladet Republikken forstaa, at saafremt den krøb til Korset, skulde den opnaa gunstige Fredsbetingelser. Generalstaterne var kloge nok til at reagere over for deres mægtige Modstander, de forstod, at naar Ludvig 14. tilbød Fred, var det, fordi Kongen selv var blevet træt af denne Krig, der havde varet i hele syv Aar og kostet Frankrig uhyre Summer.

I August 1678 blev der sluttet Fred mellem Frankrig og Holland, der til Europas Forbavselse ikke mistede saa meget som en Strimmel Land eller en Landsby, i Sandhed blide Kaar for denne Stat, som Ludvig 14. havde villet knuse, og for hvis Skyld hele Europa var blevet sat i Brand. Men da man var kommet sig af sin første Forbavselse, indsaa man, at naar Ludvig 14. lod sin Hovedfjende slippe for saa godt Køb, saa var det Mening, at de øvrige Stater, som Frankrig var i Krig med, skulde betale Gildet. Det gik, som man havde ventet, det svage Spanien maatte

afstaa hele Franche Comté og 16 Fæstninger i de spanske Nederlande. Det tysk-romerske Rige maatte afgive Freiburg og Hünningen til Ludvig 14., hele Lothringen blev indlemmet i Frankrig. Ogsaa Brandenburg maatte slutte Fred med Frankrig, der tvang Frederik Vilhelm til at afstaa alt, hvad han havde erobret fra Ludvig 14.s Forbundsfølge, Sverige, som altsaa beholdt alle sine Besiddelser i Nordtyskland. Samtidig forpligtede Brandenburg sig til at opgive Alliancen med Danmark og til ikke at yde dette Land nogen Art af Bistand. Ligesom Brandenburg svigtede Danmark, var Kurfyrstendømmet blevet svigtet af Kejseren: Leopold 1. støttede ikke sin Forbundsfølge under Forhandlingerne med Ludvig 14., tværtimod søgte han at skade ham, idet han hellere vilde have Sverige som Herre i Pommern end Brandenburg. Det var den gamle Historie, de tyske Fyrster, der blev for mægtige, skulde holdes nede, og paa det Punkt fandt den tyske Kejser og Kongen af Frankrig hinanden. Dertil kom, at Kejseren truedes af de fremtrængende Tyrkere, og han havde desuden nok at gøre med at søge Oprøret i Ungarn dæmpet.

Den store europæiske Krigs Afslutning blev en eklatant Sejr for Ludvig 14., der nu stod som Europas mægtigste Potentat. Det, som Griffenfeld havde forudset, var indtraadt, Frankrig var enebestemmende over Europas Skæbne, Kong Ludvig havde sikret sig England ved Hjælp af umaadelige Summer, anvendte til Bestikkelse af de engelske Ministre, og England lod Ludvig 14. skalte og valte med det øvrige Europa ganske efter Forgødtbefindende. Dertil kom, at Frankrig havde en Hær og en Flaade, der var saa stærke, at det vilde være haabløst at sætte sig op imod den franske Konges Vilje.

For at sikre sine Erobringer lod Ludvig 14. Vauban bygge et helt Net af Fæstninger, der skulde beskytte Frankrig mod mulige Overfald fra Naboernes Side, og disse Fæstninger var næsten uindtagelige.

Under disse Forhold vilde Ludvig 14. ikke nøjes med, hvad han havde opnaaet i Krigen, og i den nærmeste Tid derefter lykkedes det ham gennem de saakaldte Chambres de réunion at sætte sig i Besiddelse af vigtige Pladser i Tyskland.

Hen imod Udgangen af 1678 trak det ogsaa op til Fred for Dan-

marks Vedkommende. Stødet dertil gav Danmarks og Brandenburgs fælles Foretagende mod Rügen. Uden at spørge den danske Konge om Forlov aftalte Frederik Vilhelm med Grev Königsmark, efter den endelige Erobring af Rügen, at Besætningerne i Stralsund og Greifswalde skulde have Lov til frit at begive sig til Sverige. Christian 5. tog denne egenmægtige Handling af sin Allierede meget ilde op, og han gav Ordre til, at otte Krigsskibe skulde lægges ud for Rügen med det Formaal at forhindre, at de svenske Tropper benyttede sig af den Tilladelse, Kurfyrsten havde givet dem til at blive overførte til Sverige. Den danske Konge underrettede i et Brev Kurfyrsten af Brandenburg om sit Forehavende og gav den unægtelig meget plausible Motivering, at han ikke kunde finde sig i, at man frigav en større svensk Troppe-masse, som derved vilde faa Lejlighed til at kaste sig over hans Hær. Det lykkedes Christian 5. at forhindre Overførslerne paa Trods af Kurfyrstens Bestræbelser, og det var nu nødvendigt, at der fandt en mundtlig Forhandling Sted mellem de tvende Fyrster. Atter denne Gang blev Doberan valgt som Mødested, og mod Slutningen af Aaret begav Christian 5. sig af Sted til dette Møde, ledsaget af Frederik Ahlefeldt. Foruden Storkansleren fulgte Biermann, Grev Aldenburg og Hahn med Kongen til Doberan. At de to sidste fulgte med, blev til liden Baade for Forhandlingerne. Hahn, der til daglig boltrede sig i Intriger, kunde heller ikke ved denne Lejlighed afholde sig derfra, og det lykkedes ham at faa den oldenborgske Greve med; her som ved saa mange andre Lejligheder søgte Hahn at komme Frederik Ahlefeldt til Livs. Hans Rænker lykkedes imidlertid ikke, Christian 5. stolede paa sin første Raadgiver. Under Mødet gjorde Frederik Vilhelm gældende over for Kongen, at han var som en Lus mellem to Negle, mod Øst var Preussen truet af en stor liflandsk Hær, mod Vest truedes han af de stærke Besætninger i Stralsund og Greifswalde; fik disse Besætninger ikke Lov til at drage til Sverige, vilde de, uden at den danske Konge eller han selv kunde forhindre det, være i Stand til at samle sig under Königsmarks Kommando; det var nødvendigt, at Kurfyrsten med hele sin Styrke vendte sig mod Liflænderne, og han kunde ikke efterlade Tropper paa Rügen, dem havde han Brug for mod Svenskerne i

Øst. Han kunde ikke roligt se paa den Mulighed, at Svenskerne fra Rügen kastede sig over hans Stater, medens han havde Hænderne fulde andetsteds. Besiddelsen af Rügen var af ganske underordnet Betydning for Kurfyrsten, der maatte Danmark tage Affære, men han indrømmede gerne, at det var en yderst vanskelig Situation for Kongen. Om Christian 5. har følt sig overbevist af Frederik Vilhelms Argument, maa staa hen, antagelig har hans Misfornøjelse fra først af hidrørt fra, at Forbundsfællen var optraadt hensynsløst imod ham. Hvorom alting er, den danske Konge gav efter, og de svenske Tropper blev indskibede.

Kurfyrsten lagde under Forhandlingerne i Doberan ikke Skjul paa, at han gerne vilde have en Ende paa Krigen, men han kunde ikke hjælpe den danske Konge til at opnaa Fred; han havde ikke en Soldat at overlade sin danske Forbundsfælle, og Christian 5.s indtrængende Forestillinger viste sig frugtesløse. Under disse Forhold var det ret betydningsløst, at Forbundet mellem Danmark og Brandenburg blev fornyet, og at man gensidig forpligtede sig til ikke at slutte Separatfred. Det sidste Løfte var fra Kurfyrstens Side rent formelt, for han var nu endelig blevet klar over, at Frankrig var for mægtigt, og at Brandenburg og Danmark vilde trække det korteste Straa over for denne Stat. I Overensstemmelse hermed gav han Christian 5. det velmente Raad at prøve en direkte Forhandling med Ludvig 14. Samtidig afgav Kurfyrsten en drabelig Erklæring om, at han ikke vilde stikke Sværdet i Balgen, før han havde sikret sig alle de svenske Besiddelser i Nordtyskland med Undtagelse af Rügen, som han højmodigt vilde overlade til Danmark. Han forklarede Christian 5., at det var nødvendigt for Danmarks fremtidige Eksistens at hjælpe ham med Svenskernes Fordrivelse, der var af lige saa stor Betydning for Danmark som for Brandenburg. Danmark kunde ikke i Længden klare sig med en haardnakket Fjende baade i Nord og Syd.

Alt dette var det selvfølgelig ikke behageligt at høre paa, og for at bøde paa sine Udtalelser afgav Frederik Vilhelm nogle tomme Løfter om, at han, naar han havde banket Svenskernes liflandske Hær af, skulde vende sig med alle sine Kræfter mod Frankrig, til

hvilket Foretagende han ventede de lyneborgske Fyrsters Hjælp, som han nok skulde sikre sig.

Christian 5. var i en yderst irriteret Stemning mod Kyrfyrsten, og Hahn søgte at faa Kongen til at ophæve Forbundet med Brandenburg, nogen Erstatning for dette Forbund var han dog ikke i Stand til at anvise Kongen. Frederik Ahlefeldt mente, at Brandenburg nu var Danmarks sidste Nødanker, og at man kun havde eet at gøre, at holde med det i tykt og tyndt. Storkansleren greb med Begærlighed Frederik Vilhelms Forslag om, at Danmark skulde indlede Underhandlinger med Frankrig, hvilket var saa meget lettere, som baade Meyerkrone og Høg befandt sig i Nimwegen som Danmarks Repræsentanter ved Fredskongressen; de vilde let kunne faa Frankrig i Tale, tilmed var Meyerkrone persona grata ved Hoffet i Versailles.

Om Mødet i Doberan noterede Bierman følgende:

»Den 25. November om Eftermiddagen 1678.

Hans Chur-Fyrstelige Durchlauchtighed havde ret fornummet, hvad der var kommet fore i den afvigte conferentz, og havde samme aldrig tvivlet om, at Hans Kongelige Majestæt vilde forblive i saadanne genereuse Tanker saa og var enig i, at man skulde trakte efter at opnaa en reasonable Frød, til den Ende havde man at menagere Frankrig. Dog saalunde, at den Forpligtelse, han havde indgaaet med Hans Kongelige Majestæt, skulde vedblive at bestaa i sin fulde vigore, saa længe indtil enhver af Parterne havde opnaaet sin reasonable intention, Altsaa kunde den ene Part vel tractere uden den anden, remittere fra sine præentiones, dog maatte man ikke træffe den endelige Afslutning uden communication til den anden Part. Hans Kongelige Majestæts Kansler*) holdt ligervis for godt, at man paa begge Sider havde at erhverve conquerer, og at man paa begge Sider havde at dirigere sine negociationes derhen, saa og at man havde at menagere Frankrig, ogsaa at enhver for sin Del kunde tractere a parte, og hver især relactere fra sine præentiones, dog skulde alt dette fordres uden præjudicio, og saaledes at den ene havde at communicere alt til den anden og ikke sluttede noget uden den

*) Frederik Ahlefeldt.

anden. Hans Kongelige Majestæt vil trolig communicere hans Churfyrstelige Durchlaughtighed alt og formoder et reciproques. — 2. Herr Chur-Fyrsten: Saafernt Sverige ikke blev holdt uden for Riget, vilde Hans Kongelige Majestæt og Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed ikke have nogen tranquillam, men en armatam pacem, hvorefter og Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed for Tiden er af den Formening ikke at ville være sindet at afstaa noget af Pommern. 3. Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed var tilvisse enig deri, at man havde at skikke til Hertugerne af Brunsvig-Lyneborg og Biskoppen af Münster, og at ingredientia Instructionis vare at udkaste, men dog enhver a part saa og ellers tillige. 4. at en og hver efter Mulighed maa forblive i god positur. Naar Svenskerne ikke overskred Memel, og følgelig Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed ikke havde sine forces nødigt andetsteds, saa vilde han stille et anseeligt Corps i Marken mod Frantzoserne, han vilde dog gøre alt hvad samme formaaede. 5. Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed var vel genegen til at overlade nogle Folk, og maatte Hans Majestæt ikke tvivle paa Hans Durchlaughtigheds gode Vilje i dette Fald, men om det var muligt, vilde de Herrer Deputerede henholde sig til Herr Feldmarschal Dörffling, hvilken herpaa haver svaret, at om det paa noget Sæt var gørligt, var han genegen nok dertil, og vilde han contribuere dertil. — Herr Feldmarschal Dörffling, efter at han var traadt af og havde refereret til hans Churfyrstelige Durchlaughtighed anbelangende den begærede assistentz, har atter berettet, hvorlunde Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed var ganske sindet at assistere Hans Kongelige Majestæt, det var lige saa sikkert, som at Gud havde skabt ham; men Højstsamme maatte considerere den nærværende Tilstand, hvor Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed var ved at blive attakeret i Preussen og i Cleve; i alle Fald, hvordan det end monne gaa, vilde Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed ikke forlade Hans Kongelige Majestæt. ◀

Fra Brunsvig var der ingen Repræsentanter til Stede under Forhandlingerne i Doberan, men man enedes fra dansk og brandenborgsk Side om at tilbyde de brunsvigske Fyrster hver en Part af Bremen, i Haab om, at Brunsvigerne i saa Fald ikke vilde ind-

lede Separatunderhandlinger med Frankrig. Baade fra dansk og brandenborgsk Side var man nemlig klar over, at de til Alliancen hørende mindre tyske Stater ønskede at bryde ud, efter at Kejseren havde sluttet Separatfred med den franske Konge. Det gjaldt derfor om med Magt at tilbageholde de Tropper, som de allierede tyske Smaastater havde overladt Danmark og Brandenburg. Rygtet om disse Planer sivede ud, og Christian 5. maatte derfor lade Ahlefeldt skrive til de brunsvigske Regeringer og mane dem til at holde fast ved Forbundet. I sin Rundskrivelse benægtede Frederik Ahlefeldt Sandheden af Rygterne om, at man vilde øve Tvang over for Hjelpetropperne. Brunsvig-Celles Gesandt i Kjøbenhavn Wittorf, i hvem Storkansleren altid havde en Støtte, søgte efter Evne at glatte det hele ud, medens man derimod fra hannoveransk Side af al Magt søgte at faa Brunsvigerne overtalt til at slutte Separatfred. Samtidig hermed indløb der Beretning fra Liljenkrone i Wien om, at den danske Mistanke til Brunsvig var fuldt berettiget, idet Gesandten havde faaet at vide, at Hertugerne gennem deres Repræsentanter havde bedt Kejseren skaffe dem »en raisonabel Fred«. Hertil kom, at de gejstlige Kurfyrster ligesom Kejseren undte det lutheranske Brandenburg en grundig Ydmygelse. Her viste sig Nyttens af Franskændenes Overlegenhed i diplomatisk Henseende, de franske Diplomater ved de tyske Hoffer forstod ved Elskværdighed og Smiger at vinde de respektive Fyrster og deres Regeringer og forsikrede dem om, at de alle vilde slippe helskindet fra det. Brandenburg skulde nok komme til at betale hele Gildet. Det havde Frederik Vilhelms egne Allierede ikke det mindste imod.

Overalt hos de Allierede gjorde Pengemangelen sig gældende og besværliggjorde en Fortsættelse af Krigen, medens Frankrig struttede af Penge. Christian 5. og hans Storkansler var imidlertid klare over, at det eneste, det i Virkeligheden kom an paa, var, at Brandenburg ikke svigtede, saa fik det gaa med de øvrige Allierede, endog Kejseren, som det bedst kunde. Christian 5. generede sig ikke for over for den brandenborgske Gesandt i Kjøbenhavn, den i Frederik Ahlefeldts Breve saa ofte omtalte Brandt, at udtale, at han blæste Kejseren et Stykke, dette Udbrud skyldtes Kongens Glæde over Frederik Vilhelms Sejr over Svenskerne i

Østpreussen. Frederik Vilhelm tog Sagen noget mindre letsindigt og sendte Kejseren et aabent Brev, der blev trykt og spredt over hele Europa. Det aabne Brev var en haard Konfekt for Leopold den Første, der her mindedes om, hvor lidt han havde udrettet for at beskytte det romerske Rige mod Frankrig, der havde bragt saa mange Ulykker over Riget, nu havde Kejseren kastet sig i Armene paa Fjenden og svigtet alle de tyske Stater, efter at Brandenburg havde »udøst saa meget Blod og ofret saa mange Penge til Tysklands Beskyttelse«.

I Henhold til Aftalerne i Doberan maatte Christian 5. bide i det sure Æble og lade de svenske Besætninger forlade Rügen. Det drejede sig om 3406 Mand, desuden havde en Del af Soldaterne deres Koner og Børn med. Christian 5., der var grundigt irriteret over denne Historie, vilde intet have med det hele at gøre, men overlod det til sin brandenburgske Ven. Denne henvendte sig til den svenske Regering, som han meddelte Tilladelse til at overføre Tropperne paa svenske Skibe; blot forlangte Kurfyrsten, at der fra brandenburgsk Side skulde føres Kontrol med Overføringen, og at brandenburgske Skibe skulde convoyere de svenske Transportskibe. Noget ydmygende faldt det ud for Svenskerne, at deres øverste Anfører, Königsmark, ikke fik Lov til at forlade Rügen, hvor han forblev i dansk Krigsfangenskab, saa meget havde Christian 5. dog opnaaet. For at det hele skulde tage sig bedre ud for Grev Königsmark, fik han Lov til at lade en mindre Troppstyrke blive tilbage paa Øen, ogsaa dette Mandskab blev betragtet som danske Krigsfanger.

Overførslen til Sverige foretoges under de slettest tænkelige Forhold; man var kommet ind i December med stærk Kulde og Snestorm, men da Stormen var med, bestemte man sig trods alt til Afsejlingen, der foregik ved Midnat mellem den fjerde og femte. 27 svenske Skibe sejlede af Sted med Tropperne, og i Spidsen for Eskadren et brandenburgsk Krigsskib. Sejladsen udviklede sig hurtigt til en Katastrophe, Snetykningen var saa tæt, at det var meget vanskeligt at manøvrere, men det brandenburgske Skib styrede ufortrødent mod den svenske Kyst, og de efterfølgende svenske Skibe havde Ordre til at styre i Brandenborgerens Køl-vand. Da man nærmere sig Bornholm, skinnede Lyset fra et Fyr

paa Øen, Styrmandene paa de forreste svenske Skibe troede, at Lyset kom fra Lanternen paa det brandenborgske Skib; Følgen blev, at samtlige Skibe strandede paa Bornholm. Senere har man villet forklare Ulykken paa den Maade, at det var Strømmen, der mere end den stærke vestsydvest Storm drev Skibene ind mod Øen. Strandingen foregik 24 Timer efter Afsejlingen, altsaa ved Midnat.

Paa Bornholm var der som Følge af Krigen udsat Strandvagter langs Kysten, men Natten var kulsort, og man kunde ikke se en Haand for sig, Vagterne hørte Larmen fra Skibene, Nødraabene fra de strandede, Kvindernes Skrigen, men kunde ingenting se. Strandingen var foregaaet ved Sassø, hvorfra der var langt til nærmeste Øvrighed; dog lykkedes det i Nattens Mulm og Mørke at faa skikket Bud til Rønne efter Amtmanden. Dette skete paa Initiativ af Landsdommer Rasch, der som en af de første indfandt sig paa Strandingsstedet. Ved Daggry ankom Amtmand Gedde i egen Person medbringende 50 beredne Mænd af Bornholms Væbning og kunde konstatere Strandingen. I Hundredevis af Drukne var skyllet i Land, andre havde undgaaet Døden, men laa lemlæstede langs Stranden. Mærkelig nok var de fire Oberster, der kommanderede de svenske Tropper paa Skibene, alle slupne levende fra Strandingen. Da man næste Dag havde samlet alle Ligene af de omkomne for at begrave dem, viste det sig, at de Dødes Tal ikke var mindre end 1600, der var 2000 levende tilbage, deriblandt en Del Soldaterkoner og deres Børn. Saasart det var begyndt at dages, var Befolkningen paa den Del af Øen, der laa nær ved Strandingsstedet, gaaet i Lag med Redningsarbejdet, og der blev udvist stor Opofrelse. De af de reddede Svenskere, der havde nogle af deres Kræfter i Behold, hjalp godt til med at redde saa mange de kunde af deres skibbrudne Landsmænd; det hele foregik i mønsterværdig Ro og Orden. Da Amtmanden ankom, overtog han Ledelsen af Redningsarbejdet, der varede til ud paa Aftenen, lige til den Tid vedblev der at skylle Skibbrudne i Land. Amtmanden var hurtigt klar over Situationen, saa meget mere som de fire Oberster, hvoraf den ene, Wittinghof, flere Gange nævnes i Frederik Ahlefeldts Breve, kunde fremvise de med den danske Konges Underskrift forsynede Rejse-

pas. Befolkningen udviste den største Humanitet over for de forulykkede Svenskere, der blev anbragt, saa godt det kunde lade sig gøre, hos Beboerne og i Sognekirkerne og rigeligt forsynede med Mad og Drikke.

Det første Amtmanden havde at gøre, var at indsende en Beretning om det forefaldne til Kongen; forinden havde han sikret sig gennem venskabelig Forhandling med Officererne, at ingen vilde gøre Forsøg paa at flygte, hvilket iøvrigt vilde faldet besværlig. Førerne lovede det beredvilligt.

Det blev ikke ret længe, at de ubudne Gæster kom til at falde Bornholmerne til Byrde. Amtmanden sendte omgaaende den ovennævnte Dommer Rasch til København, for at han personlig kunde afgive Rapport til Kongen om Begivenheden. Dommeren overgav Kongen en Liste over de reddede skibbrudne Officerer, paa hvilken Liste man var gaaet frem strengt efter Rangforordningen:

- »1 Greve,
- 4 Oberster,
- 4 Oberstlieutenanter,
- 7 Majorer,
- 12 Ritmestre,
- 22 Kaptejner,
- 49 Lieutenanter,
- 1 Generalkvartermester,
- 5 Feltpræster,
- 5 Stykjunkere.

Summa 108«

Dommeren medbragte ogsaa Kongen en »Liste over de Skibe, i hvilke bemeldte Svenskere vare afskibede:

En chur-Brandenborsk Convoyer, førende 6 Canoner: Denne har vel ogsaa siddet fast under Bornholm, men den slap løs igen og er med det om Bordværende Mandskab ankommet til Carshavn. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 vare svenske Skibe, som under den nærværende Krig drev Kaperi. Disse Skibe havde hele det bortførte svenske Artilleri, nemlig 86 Metalcanoner og 7 Bombemørsere, hvoriblandt var mange hele og halve Calthuner; Item det pom-

merske Arkiv foruden en uudsigelig Skat i rede Penge, Sølv og Guld, Klenodier og mange kostelige Meubler, hvilket gik altsammen til Bunds.

10, 11, 12 Tre Chur-Fyrstelige Skibe.

13, 14, 15 Trende stettinske Skibe, nemlig Sct. Maria, Sankt Peter og den stettinske Jomfru.

16, 17, 18 og 19, Fire Colbergske Skibe.

20 En Hollænder, Skipperen hedder Dirck Evertsen.

21, 22, 23, 24, Fire Lybækkere.«

Allerede nogle faa Dage efter Nytaar lod Christian 5. Svenskerne føre bort fra Øen. Alle Tropperne paa 500 nær blev sejlede til København, de tilbageværende blev først ud paa Foraaret ekspederede fra Bornholm. Transporten foregik paa Krigsskibe, der et Stykke nord for Bornholm blev angrebet af en svensk Flaade, der uden Hensyn til, at man risikerede at dræbe de ombordværende Svenskere, hvoraf en Del var Kvinder og Børn, aabnede en heftig Ild mod de danske Transportskibe.

Straffen udeblev ikke, de svenske Skibe blev jagede paa Flugt, og de danske Skibe kunde nu uhindret sejle til København. Da den første Transport var ankommet til København i Løbet af Januar, blev der givet de svenske Tropper Valget imellem at forblive i København som Krigsfanger eller gaa i dansk Krigstjeneste. En Del af Svenskerne tog imod det sidste Tilbud og sendtes ned til Krigsskuepladsen i Tyskland, de øvrige maatte indtil videre forblive i København i et meget lemfældigt Fangenskab.

Den retslige Side af Sagen var noget omtvistelig, saaledes som det fremgaar af den Brevveksling, som Frederik Ahlefeldt førte med Grev Königsmark angaaende Sagen. Amtmanden paa Bornholm havde aftalt med de svenske Officerer, at de selv og det menige Mandskab skulde betragte sig som Krigsfanger, og Christian 5., der endnu var ærgerlig over, at han havde ladet sig overtale af Frederik Vilhelm til Evakueringen, mente derfor, at han ogsaa efter Ankomsten til København kunde betragte Svenskerne som Krigsfanger og vilde ikke vide noget af at lade dem sende videre til Sverige.

Den svenske Regering og Overkommando kom nu i en vanske-

lig Situation. Man var fuld af Taknemlighed over den Menne-skekærlighed, der fra dansk Side var blevet udvist over for de strandede Tropper, det kom da ogsaa smukt til Orde i et Brev fra Königsmark til Frederik Ahlefeldt. Der var al mulig Grund for Königsmark til overfor Storkansleren at fremhæve den fra dansk Side udviste Humanitet, for der var unægtelig sanket gloende Kul paa hans Hoved. Königsmark havde nemlig selv vist en ganske anden Fremfærd over for de af ham tagne danske Fanger paa Rügen. Königsmark havde ikke alene behandlet de danske Krigsfanger paa en unødigt brutal Maade, men han havde med Vold og Magt indlemmet en Del Soldater mod deres Vilje i forskellige svenske Regimenter og ladet dem kæmpe mod deres egne Landsmænd. Alt dette kunde Frederik Ahlefeldt ikke lade være med at rive Königsmark i Næsen i sin Brevveksling med den svenske Overanfører, og han fremhævede som Mod-sætning den danske Behandling af Svenskerne.

Königsmark holdt sig imidlertid ikke til Complimenterne, men forlangte af Frederik Ahlefeldt, at han skulde opfylde de Forpligtelser, man fra dansk Side havde paataget sig, at sende de svenske Krigsfanger tilbage til deres Hjemstavn. Dette Krav opfattedes af Christian 5. som en uhørt Frækhed, og efter Samraad med Storkansleren blev det besluttet, at man ikke skulde svare. Men Königsmark gav ikke saa let Køb; da der var gaaet nogen Tid, uden at han havde faaet Svar fra Storkansleren, skrev han til den i foregaaende Kapitel omtalte Grev Wedel-Jarlsberg og fornyede sit Krav, men heller ikke herpaa indløb der noget Svar. Nu tog den svenske Regering Affære, og en Parlamentær blev sendt til København for at fordre en Forklaring paa den haardnakkede Tavshed, der bevaredes fra dansk Side. Saa maatte Frederik Ahlefeldt gribe Pennen, og han sendte Königsmark et Brev, hvori han gjorde Rede for Kongens Bevæggrunde til ikke at lade de svenske Tropper komme hjem. Storkansleren skrev, at det var rigtigt nok, at Kongen af Hensyn til Kurfyrsten af Brandenburg var gaaet ind paa at lade de svenske Tropper rejse bort fra Rügen, men Kongen havde udtrykkelig forbeholdt sig ikke at have noget med Overførslen at gøre, han havde blot til-ladt, at Svenskerne blev ført hjem, og til den Ende udstedt Rejse-

pas til dem. Efter Strandingen paa Bornholm havde imidlertid hele Stillingen forandret sig; efter at være strandede paa Øen havde Officerer og Mandskab frivilligt erklæret sig for Krigsfanger, saa Rejsepassene gjaldt ikke længere.

Et Par Dage før Nytaar 1679 sendte Königsmark Frederik Ahlefeldt et Brev, i hvilket var indlagt en Skrivelse til Christian 5. Skrivelsen til Kongen indeholder en varm Tak for den Omsorg, der fra dansk Side er udvist mod de skibbrudne Svenskere. Efter at den skyldige Tak er afleveret, anmoder Grev Königsmark Kongen om Tilladelse til, at nogle af de svenske Officerer maa rejse til Sverige for at afgive den svenske Konge Rapport om det passerede. Derefter minder Königsmark Kongen om, at han er forpligtet til at give alle de Skibbrudne fri og lade dem uhindret vende tilbage til Sverige, eftersom Kongen har udstødt Rejsepass for baade Officerer og Mandskab. Ret spydigt ender Königsmark sit Brev med de Ord: »Saadan høj Generositet vil tilbørligen blive paaskjønnet af Hans Chur-Fyrstelige Durchlaughtighed, der har givet sit Chur-Fyrstelige Ord i Pant paa, at der fra hans høje Allieredes Side ikke maa blive tilføjet Tropperne nogen Tort og Skade under Transporten; men ikke alene den nærværende Tid, men ogsaa al Fremtid vil højt prise saadan Generositet, og Hans Majestæt, min allernaadigste Konge, vil ikke undlade at vise sin Skyldighed derfor, jeg selv vil i min ganske Levetid være yderst beflittet paa at vise min skyldigste Devotion for saadant.«

Brevet til Frederik Ahlefeldt har følgende Ordlyd:

Mölschon paa Øen Usedom den 26. December 1678.

Til den Kongelige Storkansler.

Højvelbaarne Herr Greve!

Jeg befinder mig nødsaget til allerunderdanigst at tilstille Hans Kongelige Majestæt en højst paatrængt Skrivelse i Anledning af, at de herfra afskibede kongelige svenske Tropper ere forulykkede under Bornholm; jeg tager mig i Henhold hertil den Frihed at adressere bemeldte Skrivelse til Eders Excellence, efterdi Højssammes Ædelmodighed er mig bekendt, og jeg derfor er sikker paa, at Eders Excellence vil overgive Skrivelsen i Hans Kongelige Majestæts Hænder; jeg er endvidere overtydet om, at min aller-

underdanigste Ansøgning lettere vil finde Bønhørelse, naar Eders Excellence vil have den Godhed kraftigt at secundere den med Højsammes højtformaaende Indflydelse. Dette er saa meget mere at haabe, som intet kan betragtes som rimeligere end det, der begæres; Hans Kongelige Majestæt har i de af Allerhøjstsamme udstedte Sø-Passer, hvilke ere garanterede af Hans Chur-Fyrstelige Durchlaughtighed, erklæret alle de nu Skibbrudne og deres Sager for frie. Nogle af de blandt de fra Skibbrudet sig befindende redede Officerer maatte det blive forundt af deres Midler at sendes til Hans Majestæt min Naadigste Herre, der kan besørge deres samlede Nødtørft. Foruden den saaledes publique Faveur beder jeg Eders Excellence om behageligen at vise mig en particulier Faveur, om det maa behage Højsamme at lade mig tilflyde et Rejsepas til Lands herfra og til Hamborg og derfra tilbage igjen til det Chur-Fyrstelig brandenborgske Gebet, idet jeg har et Ærinde at forrette i Hamborg i mine domestique Angelegenheder, og jeg ikke sikkert kan drage derhen uden Hans Kongelige Majestæts høje Protektion; idet jeg heelt tjenstligt beder Eders Excellence udvirke et saadant Rejsepas, forbliver jeg, idet jeg paa Forhaand skyldigst takker etc.

Frederik Ahlefeldts Svar paa dette Brev lød saaledes:

Eders Excellences behagelige Skrivelse af 26. i den afvigte December Maaned har jeg hersteds rigtigt modtaget for nogle Dage siden, tillige med den til Hans Kongelige Majestæt min allernaadigste Herre og Konge rettede Skrivelse, hvilken jeg allerunderdanigst har overbragt. Hvad nu bemeldte Skrivelses Indhold anbelanger, saa tiltrænger den ingen vidtløftig Imødegaaelse, idet det allerede uden en saadan turde være Eders Excellence bekjendt, at det ene og alene er som Følge af en synderlig complaisance mod hans Durchlaughtighed Chur-Fyrsten til Brandenburg, Allerhøjstsammes saa nære, høje Allierede, at Hans Kongelige Majestæt har ladet udstede Fripas til Transporten af de under Eders Excellence staaende svenske Tropper til Sverige. Det turde være Eders Excellence bekendt, at Kapitulationen har fundet Sted uden Hans Kongelige Majestæts Vidende og Consens, og at Allerhøjstsamme derfor ikke har været bundet til at lade de omhand-

lede Fripasser udstede, men at Hans Kongelige Majestæt ad factum tertii og kun efter udtalt Ønske har ladet samme udstede; Hans Majestæt har ogsaa givet sin Schout bey Nacht de Witte og flere andre af sine Betjenter aparte Ordre til at lade saadan Transport ske uhindret; saadant er ogsaa efterlevet af de rette vedkommende, og Hans Kongelige Majestæts Betjenter have udstedt de begærede Fripasser; saadant have de Officerer, der commanderer merbemeldte Tropper, offentlig bevidnet i de af dem udfyldte Reverser, og er det med mere at læse af de vedføjede Afskrifter af disse Reverser. I meromtalte Passer staar der ikke med et eneste Ord anført, at det nogensinde har været Hans Kongelige Majestæt min allernaadigste Konges og Herres Mening og Intention at indrømme disse fjendtlige Tropper Frihed og Magt til at gaa i Land i Allerhøjstsammes Riger og Lande, lige saa skulde det være Hans Majestæts Undersaatters Pligt at forhindre saadant. Da de transporterede Tropper, skjønt aabenbare Fjender, led Skibbrud, blev de reddet fra den yderste Nød og Livsfare af Hans Kongelige Majestæts Undersaatter, der forsynede dem med Levnedsmidler og al Nødtørft. De reddede Officerer og gemene sukkede og bad indstændigt om Husly, Hjælp og Redning, kastede deres Vaaben og Geværer fra sig og offererede sig selv frivilligt tilfange; der blev indgaaet en ny Akkord med Hans Majestæt Kongens Undersaatter, hvem de fjendtlige Tropper bad om at an- og modtage dem som Fanger, da de i modsat Fald enten maatte drukne eller dø af Sult. Følgelig kan Hans Kongelige Majestæt ikke indse, hvorledes de udstedte Fripasser eller den berømte Garantie har kunnet nytte de vedkommende overfor Guds Almagt. Hans Kongelige Majestæt holder meget mere for, at Sagens sande Sammenhæng ikke maa være aabenbaret Eders Excellence, efterdi Højsamme ikke kan være uvidende om, at slige Passer ikke kan være udstedte ultra contenta og endnu mindre ad plane incogitata extenderet; i modsat Fald, om Eders Excellence havde været ret underrettet, vilde Højsamme i Henhold til Eders bekendte Prudence have en helt anden Sentiment herom og selv finde disse forulykkede Troppers pretenderede Frigivelse og Løsladelse ubillig og impracticable. Hans Kongelige Majestæt er ikke i Tvivl herom, al den Stund al Folke- og Krigs-

ret og den lidenskabsløse, hæderlige Del af Verden holder med ham og giver ham dens Bifald; alle vilde de finde det helt urimeligt at frigive saadanne Folk, der ved den Almægtiges særlige Indgriben ere komne i Hans Kongelige Majestæts Vold, saaledes at de vilde være i Stand til at kaste sig over deres Redningsmænd og dræbe dem eller i al Fald berøve dem deres timelige Velfærd. Hvad de Fangnes Underhold angaar, da har Hans Majestæt af medfødt Mildhed truffet de fornødne Anstalter, og det omendskønt Hans Kongelige Majestæts paa Rügen fangne Undersaatter under deres Fangenskab har maattet lide et haardt og usædvanligt Tractement; man har paa trods af det oprettede Cartel og det fra begge Sider givne Ord gennem Hungersnød tvunget nogle til at gaa i svensk Tjeneste, andre, der ikke vilde tage saadan Tjeneste, har man sendt og distraheret til fjerntliggende Lande; trods det har de svenske Fanger ikke haft Grund til at klage over haard eller uvenlig Behandling, de have tværtimod Aarsag til allerunderdanigst at prise den Kongelige Naade og den nyde Civilitet, og saaledes vil de vedblivende blive behandlede. Ovenstaaende har jeg ikke undladt efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling at meddele Eders Excellence, dertil skal jeg personligt føje, at jeg vilde anse det for en særlig Lykke, om der maatte blive beskaaret mig en anden Lejlighed til at lægge min Tjenstvillighed for Dagen overfor Eders Excellence. Jeg forbliver Eders Excellences ydmyge Tjener

Frederik Greve af Ahlefeldt til Langeland og Rixingen.

Allerede i det tidlige Foraar 1677 havde man i København begyndt at omgaas med Fredsplaner, til den Ende sendtes Just Høg og Meyerkrone til Nymwegen, hvor de stillede Krav om Genoprettelsen af Tilstanden fra før Roskildefreden, man var dog klog nok til ikke at kræve status quo ante Freden i Brømsebro, som det oprindeligt havde været Hensigten; desuden krævede man Bevarelsen af Rügen og Wismar, og at Hertugen af Gottorp skulde overgive sine holstenske Fæstninger til Kongen af Danmark, endelig krævede man Ophævelsen af Sveriges Toldfrihed i Øresund. Det næstsidste Punkt synes at have været det vanskeligst opnaaelige, i det mindste efter den franske Gesandt Grev Rebe-

nacs Opfattelse; Rebenac, der som Gesandt i Celle ofte havde haft Lejlighed til at forhandle med Frederik Ahlefeldt og ofte omtales i Storkanslerens Breve, udtalte overfor den danske Udsending, at det laa Kongen af Frankrig mere paa Sinde at holde sin Haand over Gottorp end over Sverige, i Betragtning af den skændige Behandling, Hertugen havde faaet fra dansk Side. Men i det hele taget kunde Kongen ikke gaa med til nogen af de danske Krav. Hvad Spørgsmaalet om Øresundstolden angaar, stillede Holland sig straks paa Danmarks Side.

Danmarks Stilling paa Kongressen i Nymwegen var meget svag, for efterhaanden faldt vore Allierede fra, og kun Brandenburg blev tilbage i Forbundet. Derfor søgte begge disse Stater at opnaa en Vaabenstilstand, og dette Ønske voksede i Kraft, da i Januar 1679 alle de Allierede med Undtagelse af Danmark og Brandenburg havde sluttet Fred med Frankrig. Danmark begyndte nu at udsende Fredsfølere, hvad det kunde gøre med rolig Samvittighed, da Frederik Vilhelm allerede var begyndt underhaanden at forhandle med Ludvig 14.

Danmark havde klogeligen opgivet sine højtflyvende Planer og Ønsker og var nu villigt til at opgive alle Erobringer, kun to Ting vilde man bestemt holde paa, Hertugen af Gottorp skulde være Danmarks Lenshøjhed underkastet, og Sverige skulde opgive Toldfriheden i Øresund.

Tanken om en dansk Separatfred med Frankrig udgik fra Johan Adolph af Pløn.

Hertugen af Pløn havde gode Betingelser for at være Mellemanden mellem Danmark og Frankrig. Han var gift med en brunsvigsk Prinsesse, af det Hus, som Ludvig 14. havde taget under sine beskyttende Vinger i Anledning af dets Beredvillighed til at slutte Separatfred; desuden stod Hertugen paa en god Fod med Grev Rebenac, der var vendt tilbage til Celle, hvorfra mange Traade udgik under de begyndende Forhandlinger. I den Tid, Johan Adolph havde været i Unaade, var han en jævnlig Gæst ved de brunsvigske Hoffer, hvor han sonderede Terrainet. Denne i sjælden Grad uegennyttige Mand bar ingen Nag til Christian 5., tiltrods for den daarlige Behandling, han var blevet gjort til Gen-

MEYERKRONE

stand for, men søgte tværtimod paa enhver Maade at bane Vejen for en for Danmark gunstig Fred.

Det var Rebenac, der paa Ludvig 14.'s Vegne havde sluttet Separatfreden med de brunsvigske Stater, og med ham satte Pløneren sig i Forbindelse paa egen Haand, uden den danske Konges Vidende. I Celle var Hertugen af Pløn kommet grundigt ind i de Farer, der truede Danmark, ifald det ikke opgav sin Modstand mod Frankrig. I sine Breve til Frederik Ahlefeldt giver Johan Adolph en Skildring af, hvorledes det efter hans Mening kunde komme til at gaa: Franskmændene, der allerede var marcherede ind i de vestlige brandenborgske Provinser, kunde tænkes at ville rykke ind i Oldenburg og overlade denne Stat til Sverige. Saalænge de Allierede holdt sammen, var der maaske Mulighed for at beskytte Oldenburg, men stillet alene overfor det mægtige Frankrig, var Situationen haabløs for Danmark. Frankrig vilde maaske ikke nøjes med at erobre Oldenburg men vilde muligen sende en Flaade mod Danmark. Brandenburg havde reddet, hvad der endnu stod til at redde, idet det paa Betingelse af, at det opgav Krigen mod Sverige og afleverede alle sine Erobringer, skulde have de af Frankrig okkuperede Rhinprovinser tilbage. Johan Adolphs Antagelser viste sig at være rigtige, for ved Freden mellem Frankrig og Brandenburg i Saint Germain gik det ganske, som Hertugen havde spaaet, dog med den Forskel, at Ludvig 14. vilde belønne Frederik Vilhelm, fordi han ikke som Danmark ventede til den alleryderste Time med at bede om Fred; Belønningen bestod i en Strimmel Land ved Oderen, som Sverige maatte afgive til Brandenburg; dette var dog nærmest kun en lille Fjer i Hatten, Sverige beholdt trods sine mange Nederlag alle Besiddelserne i Tyskland, og de store Sejre havde ikke nyttet Kurfyrsten det mindste. Som en udsøgt Haan mod Sverige afstod Ludvig 14. Strækningen ved Oderen til Frederik Vilhelm uden saa meget som at sige et Ord derom til Karl 11. Alt blev ordnet personligt mellem Frederik Vilhelm og Ludvig 14., Karl 11. fik end ikke at vide, at han vilde faa Lov til at beholde Pommern og Bremen, først et Par Maaneder efter blev der forelagt Sverige et Fredsforslag, som Karl 11. maatte ratificere og sige Tak til. De af Hertugen af Pløn i Brevene til Frederik Ahlefeldt

omtalte Planer om en Indmarche af de franske Tropper i Oldenborg viste sig ogsaa at være rigtige, en saadan Indmarche fandt virkelig Sted, og den franske Hær nærmede sig Holsten. I et af sine Breve til Storkansleren raader Hertugen af Pløn til, at Danmark opgiver ethvert Hensyn til Brandenburg, der altid har været en usikker Forbundsfaelle; dette sidste var talt ud af Frederik Ahlefeldts Hjerte, han var tidt nok kommet med den samme Udtalelse. Hertugen føjer til, at Danmark har den Pligt kun at tænke paa sig selv.

Hertugen af Pløn ventede, ligesom Griffenfeld fra først af havde ventet, og som Frederik Ahlefeldt endnu stadig haabede, at England vilde være Mellemand mellem Danmark og Frankrig. For saa vidt var der nogen Grund til at nære dette Haab: Frankrig undlod at sende en Flaade til de danske Farvande, hvad der beredte Sverige en slem Skuffelse, man havde indenfor den svenske Regering bestemt stolet paa, at Ludvig 14. vilde true, eventuelt hæрге de danske Kyster, nu troede man i Stockholm, at England havde nedlagt sit Veto mod denne krigerske Handling. Tiltrods for Fredsbestræbelserne holdt Hertugen af Pløn i sine Breve til Storkansleren bestemt paa, at Danmark burde »continuere enhver Armatur og Anstalt baade til Lands og til Vands, ogsaa paa Søkysterne, paa det at Alverden kan se, at man er sindet at lade det komme til Extrema«. Ahlefeldt var ganske af samme Mening. Som ovenfor omtalt udviste Hertugen af Pløn en høj Grad af Loyalitet mod sin tidligere øverste Krigsherre, men dog mærker man i Brevene til Frederik Ahlefeldt en Undertone af Bitterhed, der dog mest gaar ud over Kongens Omgivelser, hans Yndlinge og Hoffolk og deres slette Indflydelse paa Kongen; særlig Hahn og hans Kreaturer har Johan Adolph et godt Øje til. Hertugen skriver, at hans Hjerte bløder, naar han tænker paa Danmarks Fremtidsskæbne, for han er overtydet om, at det bliver Danmark, det hele kommer til at gaa ud over. I hvert Brev tilskynder Johan Adolph Frederik Ahlefeldt til at sørge for, at der uden Hensyn til Kurfyrsten bliver indledet Fredsforhandlinger, Hertugen pointerer, at man ingen Hensyn skylder Frederik Vilhelm, der paa sin Side ingen Hensyn tager til Danmark. Den fjendtlige Tone mod Kurfyrsten i Johan Adolphs Breve til Stor-

kansleren er tydeligt præget af Hertugens Stilling til Leopold 1., han deler aabenbart sin tidligere Krigsherres Animositet mod Brandenburg og mener, at nu hvor Leopold 1. som øverste Repræsentant for det romerske Rige har trukket sig ud af Legen, bør Christian 5. i sin Egenskab af Hertug af Holsten ogsaa opføre sig at lege med. Frederik Ahlefeldt er aabenbart meget opsat paa at følge Plønerens Raad, hvorimod Kongen har svare Betæneligheder, dels som Følge af overdreven Loyalitet mod Kurfyrsten, dels fordi han, hvor komisk det end kan lyde, haaber paa at hjembringe Sejren. Tanken om helt at overgive sig til Fjendens Discretion er Kongen højst ubehagelig; om en Afstaaelse i større Stil af det under Krigen erobrede kan der efter Kongens Mening absolut ikke være Tale. Foreløbig beder Kongen Hertugerne af Brunsvig om at forhindre, at den franske Konges Tropper marchere gennem deres Lande, saaledes at han ikke risikerer, at Franskændene falder ham i Ryggen i Holsten. Christian 5. stoler aabenbart stadig paa Brandenburgs Troskab mod Forbundet, for han venter, at ikke alene de brunsvigske Slægtninge, men ogsaa Kurfyrsten skal beskytte Holsten ved at holde de franske Tropper borte. Christian 5. var for saa vidt undskyldt, som Kurfyrstens Forhandlinger med den franske Konge blev førte i den dybeste Hemmelighed, og Frederik Vilhelm aabenbart var meget bange for, at Christian 5. skulde faa noget at vide derom. I Modsætning til Kongen var Frederik Ahlefeldt meget mistænksom overfor de brandenborgske Machinationer, hans stadige nøje Forbindelse med de brunsvigske Hoffer havde bevirket, at disses Separatforlig med Frankrig ikke kom som nogen Overtroende for ham, tiltrods for den store Hemmelighedsfuldhed, hvormed de indledende Skridt var foretaget, og han ventede, at det vilde gaa i Berlin paa samme Maade, og at Brandenburg vilde gaa lige saa vidt, som Brunsvig var gaaet, og faktisk blive Frankrigs Allierede. Det gik de brunsvigske Statsmænd, som det gik Hertugen af Pløn og Frederik Ahlefeldt, man var for godtroende overfor Frankrig, som man i ramme Alvor troede vilde dele Bremen mellem Hertugerne. Det blev der absolut intet af, men Brunsvigerne havde for saa vidt mere Grund til Godtroende end Johan Adolph og Storkansleren, for

straks efter Freden havde den franske Regering meddelt Hertugen af Celle, at de offentlige Indtægter fra Bremen indtil videre vilde blive udbetalt til Hertugen. Under disse Forhold kunde Frederik Ahlefeldt uden alt for megen Optimisme vente, at Danmark skulde faa sin Del.

Hertugen af Pløn bliver mere og mere indtrængende i sine Breve til Storkansleren, til hvem han skriver, at han tror, at Christian 5. jo før des hellere bør rette en personlig Henvendelse til Ludvig 14., det er Hertugens Opfattelse, at den franske Konge ser med venlige Øjne paa Danmark og ikke er nær saa velvillig stemt overfor Sverige, som man bilder sig ind i København, Kong Ludvig vil først og fremmest opretholde Ligevægten mellem de to Stater og vil ingenlunde taale, at Sverige bliver for mægtigt. Johan Adolph har faaet det Indtryk, at det er Ludvig 14. meget magtpaaliggende, at Hertugen af Holsten-Gottorp bliver genindsat i alle sine tidligere Rettigheder, idet Kongen mener, at der er gjort Gottorperne en blodig Uret fra dansk Side, og at denne Uret bør gøres god igen, paa det Punkt kan Kong Ludvig ikke give efter, derimod vil han vise sig imødekommende overfor Danmark i dette Lands Mellemværende med Sverige. Alt dette vedrørende Ludvig 14.'s Stilling til Sagerne i Norden er blevet indgivet Hertugen under et Ophold i Celle, hvor han aabenbart er rejst hen for at tjene den danske Konge. I Celle har Hertugen lange Forhandlinger med Grev Rebenac, der atter er vendt tilbage til sin gamle Post, dette Midtpunkt for politiske Intriger. Foruden Rebenac træffer Hertugen i Celle en meget intrigant fransk Dame, Hertuginen af Mecklenborg-Schwerin, født Comtesse Montmorency, der forsikrer Johan Adolph om den franske Konges venlige Sindelag overfor Christian 5. og tilskynder ham til at skrive til Frederik Ahlefeldt om at se at faa Underhandlinger i Gang mellem Danmark og Frankrig.

Naar man betragter de senere Udslag af Ludvig 14.'s »Venlighed«, faar man Indtrykket af, at den franske Konge frem for alt har ønsket en snarlig Ende paa Krigen, og at han derfor har instrueret baade Rebenac og Hertuginen om at smøre Johan Adolph

om Munden og foregøgle ham en mod Danmark rettet Venlighed, som i Virkeligheden slet ikke eksisterede.

Hertugen af Brunsvig-Celle var helt vundet for den franske Sag, hvad der havde sin naturlige Forklaring i den Omstændighed, at Ludvig 14. havde belønnet ham, fordi han var en af de første, der sprang fra, da der begyndte at gaa Revner i det mod Frankrig rettede Forbund. De ledende Personligheder i Brunsvig var ogsaa grebne af franske Sympatier, og Johan Adolf aandede i det hele taget lutter fransk Luft under sit lange Ophold i den lille tyske Residensstad. Det ses tydeligt af Brevene til Frederik Ahlefeldt: »Jeg raader til, at man betjener sig af det fransksindede Parti ved det herværende fyrstelige Hof, efterdi man maaske her bedre end andetsteds kan udrette et og andet, idet Stedet ikke ligger saa langt af Vejen med Hensyn til Correspondance, saa at man kan vente en god Cooperation af de Herrer Hertuger af Brunsvig; desuden er Grev Rebenac heller ikke saa meget svensk-sindet. Kongen af Frankrig vil dirigere Freden saalunde, at man ikke obligerer Sverige alene men ogsaa paa noget Sæt de øvrige Partier, efterdi Frankrigs Interesser ej taaler, at man alene porterer Sverige og alienerer alle andre fra sig.«

Den brunsvigske Gesandt i København Wittorff havde under alt dette daglige Forhandlinger med Frederik Ahlefeldt og søgte at paavirke Storkansleren paa samme Maade, som man i Celle paavirkede Hertugen af Pløn. Samtidig indløb der, uden at Johan Adolf og Frederik Ahlefeldt fik noget at vide derom, en Ordre fra Ludvig 14. til de brunsvigske Hertuger om at forhindre danske og brandenborgske Tropper i at drage igennem Brunsvig for at anfælde de franske Tropper. Ved et mærkeligt Tilfælde var den ovenomtalte Henvendelse fra København til Brunsvig dateret samme Dag som den fra Paris; Regeringen i Celle svarede med Tvetungethed Ja og Amen til begge Anmodningerne.

Ved Læsningen af Johan Adolfs Breve til Frederik Ahlefeldt forbavses man over, i hvilken Grad det lykkedes de brunsvigske Slægtninge i Forbindelse med Grev Rebenac og Hertuginde af Schwerin at føre Hertugen bag Lyset; længe efter at Regeringen i Celle er gaaet i Gang med Separatforhandlingerne med Lud-

vig 14., forsikrer den Hertugen om dens Troskab over for Danmark, og at den skal holde fast ved Alliancen, lige til der bliver Enighed mellem alle de forbundne om at slutte en samlet Fred med Frankrig. Underligt nok tales der i hele den lange Række af Breve til Storkansleren ikke et Ord om, at Danmark, Celle eller nogen af de andre Allierede kunde tænkes at forhandle direkte med Sverige; Tanken havde dog ligget nær, navnlig for Danmark, men Johan Adolf havde en Gang for alle faaet Ludvig 14.s Ædelmodighed og Retfærdighed paa Hjernen. Baade Christian 5. og Karl 11. var begyndt at føle det som en Ydmygelse, at de skulde gaa i Ludvig 14.s Ledebaand og ikke paa egen Haand maatte have Lov til at forhandle om Fredsbetingelserne. Mærkelig nok var det særlig Karl 11., der var ivrig efter separate Forhandlinger med Danmark, skønt han dog var den, der kunde vente sig de fleste Fordele af Frankrigs Mægling. Tanken laa nær, eftersom Ludvig 14. havde sendt en Hær ind i Oldenburg, og det saa ud til, at denne Hær skulde marchere videre ind i Holsten; det kunde tyde paa, at den franske Konge personlig vilde gennemtvinge en Afgørelse. Gjorde Ludvig 14. Alvor af at sende Hæren mod Holsten, vilde det blive et meget haardt Stød for Danmark, der i saa Tilfælde maatte samle alle sine Troppestykker i Hertugdømmerne for at have Ryggen fri, og imens vilde Sverige have frit Spil over for Danmark.

Karl 11.s Ønske om at slippe fri for det franske Formynderskab deltes ganske af Kongens nærmeste og mest indflydelsesrige Raadgiver, den her i Bogen ofte omtalte Johan Gyldenstjerne. De fleste ledende Personer i Sverige syntes ligesom Kongen og hans Ven, at det var ydmygende for Sverige at skulle være som en Slags Vasalstat under den franske Konge, der under Fredsforhandlingerne, hvis Traade alle løb sammen i Versailles, viste en overlegen Ringeagt over for Sverige. For Karl 11. var Vasalforholdet til Frankrig i særlig Grad en Torn i Øjet, fordi det mindede ham om Formynderregeringens Tid, en Periode paa hvilken han saa tilbage med den dybeste Uvilje og Foragt.

JOHAN ADOLF AF HOLSTEN-PLØN

Det var Gyldenstjernes Ønske, at den skaanske Krig skulde blive den sidste Dyst mellem de nordiske Folk, Arvefjendskabet skulde afløses af omend ikke Venskab og Broderskabsfølelse saa dog af Samarbejde, saaledes at Danmark, Norge og Sverige tilsammen kunde blive en europæisk Magtfaktor paa Højde med Frankrig og det romerske Rige. Saaledes saa hverken Karl 11. eller hans andre Raadgivere paa Tingene, og der var overhovedet ikke Tale om nogen som helst Folkestemning til Fordel for denne Tanke, i Sverige saa lidt som i Danmark. Noget inkonsekvent forekommer det, naar Gyldenstjerne trods sine skandinaviske Sympatier dog ikke vilde vise nogen Imødekommenhed over for Danmark, selv efter at Danmark, tvunget af den haarde Nød, havde indskrænket alle sine Krav til det beskedne Ønske om selv at maatte ordne sit Mellemværende med Holsten-Gottorp. Men her slog dog Gyldenstjerne om, idet han under Fredsforhandlingernes videre Forløb virkede for, at Sverige underhaanden gik med til at lade Danmark slutte en Særtraktat med Gottorp, uden at Sverige skulde blande sig i dette Anliggende. .

Sagen var den, at Gyldenstjerne fra først af, ganske som Frederik Ahlefeldt, havde modarbejdet en svensk-dansk Krigs Udbrud, men da Krigen alligevel kom, mente Gyldenstjerne ligesom Storkansleren, at saa maatte man føre Krigen med fuld Kraft og se at faa alt det ud af den, som man kunde, naar der skulde sluttet Fred; at give Danmark noget frivilligt for at vinde dette Lands Venskab, faldt selvsagt intet Øjeblik Gyldenstjerne ind. Paa den anden Side var det, som om Gyldenstjernes skandinaviske Sympatier lidt efter lidt udviklede sig under Fredsforhandlingerne, og det skyldtes i nogen Maade ham, at Johan Adolf af Pløn blev holdt uden for Fredsforhandlingerne til Trods for Hertugens ihærdige Bestræbelser for at opnaa Fred. Men Johan Gyldenstjerne vidste særdeles godt fra Niels Brahes tidligere Indberetninger, at Johan Adolf havde været stemt for en Krig mod Sverige, medens man i svenske Regeringskredse var klar over, at Frederik Ahlefeldt havde været en ivrig Modstander af Krigen og havde gjort, hvad han kunde, for at hindre dens Udbrud. Ligeledes vidste man fuld Besked i Stockholm med, at Frederik Ahlefeldt

ingenlunde var fremmed for Tanken om et bedre Forhold mellem Danmark og Sverige, medens Hertugen af Pløn var kendt som antisvensk. Frederik Ahlefeldt blev da ogsaa i Tiden omkring Fredsforhandlingerne omtalt med megen Sympathi i Stockholm, medens Johan Adolf var Genstand for uvenlig Omtale. Man vidste ogsaa særdeles godt i Stockholm, at Frederik Ahlefeldt under hele Krigen sammen med Sophie Amalie havde holdt paa, at Forlovelsen mellem Karl 11. og Ulrikka Eleonora ikke maatte gaa i Stykker.

Paa et enkelt Punkt var der Overensstemmelse mellem Hertugen af Pløns og Johan Gyldenstjernes politiske Synspunkter, begge de to Mænd ønskede Danmark fjernet fra Brandenburg, og her var der ogsaa Enighed med Frederik Ahlefeldt. Baade Storkansleren og Hertugen af Pløn havde indset det frugtesløse for Danmark ved Forbundet med Brandenburg, der havde udrettet saa lidt for Danmark under de skiftende Svenskekrige. Baade Hertugen og Storkansleren var i Krigens Løb blevne mere og mere franskorienterede. Men hverken Storkansleren eller Hertugen, navnlig ikke den sidste, var stemte for et Forbund med Frankrig, i hvilket Sverige var der drittes Bunde, og et saadant var det netop, Johan Gyldenstjerne ønskede. Naar en saadan Alliance var sluttet, og Danmark derved uigenkaldeligt skilt fra Brandenburg, var Sverige sikker paa Bevarelsen af sine store Besiddelser i Nordtyskland. Saa vilde Danmark ophøre med som Følge af Arvefjendskabet med Sverige stadig at staa paa tysk Side mod Frankrig.

Sverige gik styrket ud af den skaanske Krig. Det var takket være Krigen, at det tidligere Styre blev kuldkastet og erstattet af Karl 11.s kraftige Enevælde. Det Regimente, der herskede i Sverige under Karl 11.s Mindreaarighed, og som fortsattes den første Tid, efter at Kongen var blevet myndig, var hadet og foragtet i Størstedelen af det svenske Folk. Medens der i Skaane kæmpedes for Sveriges Existens, fremsatte Regeringen over for Rigsraadet en Plan om at slutte Fred med Danmark og Brandenburg, Danmark skulde have de skaanske Provinser tilbage, medens man vilde afstaa Pommern og Bremen til Brandenburg. Denne Erklæ-

ring, der var afgivet i Rigsraadet uden Kongens Vilje, Karl 11. var udelukkende ogtaget af Krigen og langt borte fra Stockholm, kan til en vis Grad forstaas, naar man ser hen til Sveriges hele Stilling. Generalerne viste sig uduelige, og flere af dem, der var blevne klare over deres egne Brist, anmodede midt under Krigen om deres Afsked. Endnu værre var det fat med Flaaden, adskillige Søofficerer havde ikke alene vist Uduelighed, men endog Fejghed; allerværst var det næsten, at talrige Soldater deserterede, alt var Opløsning. Saa galt saa det en Tid ud, at den franske Gesandt i Stockholm, Feuquières, kunde rapportere hjem til Paris, at der hvad Dag det skulde være kunde ventes en Revolution, der som det sandsynligste Resultat vilde medføre det pfalziske Kongehuses Afsættelse og Christian 5.s Valg til Konge af Sverige.

Midt i Kaos rejste den unge svenske Konge sig i gigantisk Vælde, og han blev Sveriges Redningsmand. Slaget ved Lund, hvis Afgørelse skyldtes Karl 11.s personlige Indsats, blev Vendepunktet i den skaanske Krig, ja man har vel Lov til at sige, at dette blodige Slag, et af Historiens allerblodigste, delvis bestemte den europæiske Krigs Udfald og hele Europas Skæbne. Under den første Del af Kampen, hvor det syntes at skulle gaa galt for Svenskerne, søgte Kongen i Fortvivlelse Døden der hvor Kampen rasede haardest; en Kugle strejfede hans Hat, en anden ramte hans Hest i Hovedet, men Kongen forblev uskadt; Lykken vendte sig, og fra nu af kunde Soldaterne høre Kongen le og juble under hele Slaget.

Slaget ved Lund er ret enestaaende i Verdenshistorien, idet Halvdelen af begge de kæmpende Hære blev liggende paa Valpladsen; dette Slag blev ikke alene udadtil, men ogsaa indadtil et Vendepunkt: Enevældens Indførelse kom næsten af sig selv efter denne store Begivenhed. Det var Johan Gyldenstjerne, der gjorde sig til Talsmand for Indførelsen af den nye Regeringsform, med den offentlig udtalte Motivering, at der ikke var nogen anden Vej ud af det Anarki, Formynderregeringen havde skabt, end den at gøre Kongen til Enehersker; naar man, som Gyldenstjerne udtalte sig, havde en saa udmærket Konge, var det

det eneste naturlige, at man lagde al Magten i Hænderne paa ham; han havde i de onde Aar trukket hele Læsset. Det var sikkert af disse stærkt personlige Bevæggrunde, at Gyldenstjerne, der hidtil havde været fuldblods Aristokrat, nu pludselig blev Absolutist. Det inderlige Venskab, Gyldenstjerne følte for Kongen, et Venskab, der i fuldt Maal blev gengældt, har vel ogsaa haft sin Part i Gyldenstjernes politiske Omslag. Det lykkedes ikke Johan Gyldenstjerne at faa sine Standsfæller omskabt til Tilhængere af det absolutte Kongedømme, men nogen synderlig Modstand blev der dog ikke øvet. Iøvrigt viste Adelen sit patriotiske Sindelag ved store økonomiske Ofre til Landets Forsvar og ved at udskrive hver femte Mand paa sine udstrakte Godser. Den øvrige Del af Befolkningen var gennemgaaende stemt for Regeringsforandringen, ganske som Tilfældet havde været i Danmark, blot med den Forskel, at Stemningen traadte noget tydeligere frem i Sverige, der var nemlig i Sverige, i Mod-sætning til i Danmark, en offentlig Mening.

I Versailles gned Ludvig 14. sig i Hænderne af Glæde over Tingenes Udvikling i det med ham forbundne Land; han havde selv haft en Finger med i Spillet, og Marki de Feuquières udfoldede en stor Virksomhed, sikkert større end den, Terlon paastod at have udfoldet i København 1660.

Dette at man almindeligvis havde Opfattelsen af, at Karl 11. havde reddet Riget, lagde en Nimbus over Kongen, der i Kraft heraf omkring Fredsslutningen og de nærmeste Aar derefter kunde gøre omtrent hvad han vilde, og paa den Maade opstod Enevælden, der i Forhold til den danske Enevælde dog var noget tempereret. Nogen regulær ny Forfatning opstod ikke, saa lidt som i Danmark, Karl 11. regerede blot uden om Rigsraadet, og han undlod at indkalde Rigsdagen, derved opstod en *modus vivendi*, der fortsattes under Karl 12. Udadtil vilde Karl 11. ogsaa være eneraadende, og han ønskede at ordne Forholdene i Norden efter sit eget Hoved; han havde den Opfattelse, der deltes af hele det svenske Folk, at den skaanske Krig betød en glimrende og ubetinget Sejr for Sverige, der af den Grund skulde være berettiget til at diktere Danmark sine Fredsbetingelser. Da Christian 5. og det danske Folk mente, at Danmark var den

absolutte Sejrherre i Krigen, var det ikke at vente, at man fra dansk Side skulde acceptere Karl 11.s Tanke. Skønt Karl 11. burde have været klar over, at han intet vilde kunne opnaa, hverken overfor Danmark eller Brandenburg, naar han ikke havde Frankrig i Ryggen, var det hans Ønske at forhandle alene med disse to Stater, uden nogen Indblanding fra fransk Side. Denne Tankegang kunde til en vis Grad forsvares, hvor det drejede sig om Danmark, men den var direkte taabelig i Forholdet til Brandenburg; at ville diktere Kurfyrstendømmet en Fred, efter at Kurfyrsten havde erobret hver Fodsbred Land, Sverige besad i Tyskland, var en ganske besynderlig Tanke, saa meget mere som Brandenburg stod meget stærkere ved Krigens Afslutning end Sverige. Karl 11. krævede, at Danmark skulde afstaa en betydelig Del af Monarkiet til Sverige; i Tyskland vilde han nøjes med, at Pommern og Bremen bevaredes. Vilde Danmark ikke afstaa Provinser i det Omfang, Sverige krævede, vilde Kong Karl indanke Sagen for Ludvig 14., overfor hvem han gjorde gældende, at Sverige var gaaet i Krig mod Danmark udelukkende for Frankrigs Skyld, nu maatte dette Land virkelig belønne Sverige.

Den franske Konge, hvis Sympati for de saakaldte Nordens Franskmænd altid havde været saare begrænset, saa imidlertid ganske anderledes paa hele Situationen. Han gjorde overfor Karl 11. gældende, at han aldrig havde lovet Sverige andet end at sørge for Opretholdelsen af Roskildefreden og dennes Udløber, Københavnsfreden af 1660, videre vilde Kongen ikke strække sig, og der kunde ikke være Tale om, at Frankrig vilde tvinge Danmark til Landafstaaelser til Sverige, det vilde desuden være et Brud paa den westfalske Fred, som Ludvig 14. ikke undlod at føre i Marken ved denne som ved alle andre Lejligheder. Dette Løfte holdt den franske Konge, derimod holdt han ikke et andet Løfte, han havde givet Karl 11., ikke at slutte Fred uden om Sverige, tværtimod behandlede Ludvig 14. Sverige som *une quantité négligeable* og sluttede Fred baade med Danmark og Brandenburg uden at værdige Sverige saa meget som et Ord.

Da Karl 11. erfarede, at Kong Ludvig havde dekretet, at Sverige skulde afstaa nogle Amter i Svensk Pommern til Bran-

denborg, og at Sverige ikke vilde faa en Fodsbreds Jord hverken af Danmark eller Norge, blev han som et vildt Dyr, Ministrene, der var til Stede, da Meddelelsen kom, frygtede et Øjeblik for, at Kongen var gaaet fra Forstanden, men da Karl 11. lidt efter havde faaet Lejlighed til at give sit Raseri Luft overfor Markide Feuquières, hvem han overfusede med Skældords, faldt Kongen meget hurtigt til Ro. Med sandt Skuespillertalent slog han fuldstændig om, overfor Hoffet og sine andre Omgivelser gav Kongen Udtryk for sin Glæde over det ærefulde Resultat af Fredsslutningen, denne Opfattelse pointeredes endnu stærkere, naar Kongen ved offentlige Lejligheder holdt Tale, han undlod ikke her at tale om »den store Sejr over Danmark og Sejrens Belønning«.

Kurfyrsten af Brandenburg kunde ikke forsmerte, at Svensk Pommern var gledet ud af Hænderne paa ham, og navnlig var det ham en utaalelig Tanke at maatte afgive Stettin; her var det naturligvis Krigeren, der følte det som en Ydmygelse, at Fæstningens Erobring, som han var saa stolt af, skulde have været ganske formaalsløs. Frederik Vilhelm fremkom med det Tilbud at give Sverige hele Preussen i Bytte for Pommern, Preussen laa ubekvemt og langt borte fra Berlin, medens det laa bekvemt for Sverige lige op og ned af de svenske Østersøprovinser. Pommern laa selvfølgelig langt bedre for Brandenburg end Preussen. For at faa Frankrig til at tvinge Sverige til denne Byttehandel, vilde Frederik Vilhelm forære Frankrig det ved Rhinen beliggende Hertugdømme Jülich-Kleve. Bag alle Tilbudene var det først og sidst Stettin, det gjaldt. Men Karl 11. lod ikke denne Lejlighed til at indtage en dramatisk Attitude gaa fra sig: Med høj Røst og med Haanden for Brystet raabte Karl 11. i Ministermødet, hvor Spørgsmaalet debatteredes: »Hellere af med Stockholm end med Stettin.«

For at trøste den stakkels Kurfyrste foretog Ludvig 14., med udsøgt Haan overfor Sverige, en Grænseregulering omkring Stettin til Fordel for Brandenburg og forærede i Tilgift Kurfyrsten af sin egen Lomme 300.000 Daler. Skønt denne Ordning nærmest tog sig ud, som om Solkongen vilde gøre Nar af Kurfyr-

sten, stillede Frederik Vilhelm sig dog velvilligt, da Ludvig 14. kort Tid efter udsendte en Føler til Berlin med Forespørgsel om, hvorledes Kurfyrsten vilde stille sig, i Tilfælde af at Ludvig 14. skulde optræde som Kandidat til den tyske Kejserskrone.

Ludvig 14. var nu den ubestridte »arbitrer rerum in Europa«, hvad de skulde faa at føle nede i det lille Celle, hvor Johan Adolf af Pløn stadig opholdt sig, arbejdende for Danmarks Interesser og skrivende lange Breve til Frederik Ahlefeldt. Brunsvig maatte rømme Bremen. Det kunde ikke undgaas, at der til sidst sivede noget ud om, at Celle allerede havde svigtet Danmark, og Johan Adolf af Pløn trængte ind paa sin Slægtning for at faa nærmere Besked. Det blev nogle slemme Oplysninger, Hertugen indhentede og derefter rapporterede til Frederik Ahlefeldt. Hertugen af Brunsvig-Celle havde i al Hemmelighed sluttet Fred med Frankrig i sin egen Hovedstad og var gaet med til det Forrædderi mod Danmark at slutte sig til Frankrigs Krav om Hertugen af Gottorps Genindsættelse i sine tidligere Rettigheder fra før Rendsborgforliget. Da Johan Adolf, der var en erklæret Uven af det gottorpske Hus, havde hørt dette, tilkendegav han sin Misbilligelse overfor Hertugen af Celle, der undskyldte sig med, at Frankrig havde truet med at anvende Magt mod det lille Hertugdømme, og at Brunsvig havde været redningsløst fortabt, var det ikke gaet ind paa Frankrigs Krav. Hertugdømmets to Allierede var afskaarne fra at yde Hjælp, Danmark var dengang optaget i Skaane, og Brandenburg havde haft nok at gøre med at bekæmpe de svensk-liflandske Tropper. Georg Vilhelm, der var en klog Diplomat, forstod at bestyrke Johan Adolf i hans Mistænksomhed og Uvilje mod Kurfyrsten af Brandenburg, hvem han beskyldte for at have lovet Ludvig 14. at gaa over til Danmarks Fjender og falde dette Land i Ryggen. Samtidig lovede Hertugen af Celle at støtte Danmark diplomatisk og at være med til at skaffe det en taalelig Fred. Alt dette meddelte Hertugen i et Brev til Frederik Ahlefeldt, der omgaaende bragte Skrivelsen til Christian 5. Kongen blev derved noget mere stemt for Fred, især da der nu lød Røster fra London, om at England vilde gribe ind i Forhandlingerne til Fordel for Danmark. De af Hertugen af Pløn i Celle ind-

hentedede Oplysninger blev holdt hemmelige for Brandenburg, hvad der senere blev bebrejdet den danske Regering fra Frederik Vilhelms Side som en grov Hensynsløshed.

Efter sit lange Ophold i Celle vendte Johan Adolf tilbage til Pløn, og straks efter begav Christian 5. sig ledsaget af Frederik Ahlefeldt til Holsten for at have personlige Samtaler med Hertugen og med ham drøfte, hvorledes Danmark skulde stille sig til Fredsforhandlingerne. Samtalerne mellem Kongen og Frederik Ahlefeldt paa den ene Side og Hertugen paa den anden fandt Sted i Segeberg. Christian 5. var i en yderst ophidset Tilstand, især fremkaldt af Vrede mod hans gottorpske Svoger, imod hvem han under Samtalerne udstødte allehaande Trusler, blandt andet om med Ild og Sværd at ødelægge Christian Albrechts holstenske Lande. Det lykkedes dog Storkansleren og Johan Adolf at faa Kongen talt til Fornuft. I sine Breve til Gensch angaaende Mødet i Segeberg udtaler Frederik Ahlefeldt megen Uro for, hvad Kongen kan finde paa, men Udtrykkene er holdt i yderst forsigtige Vendinger, og Christian 5.s Navn nævnes ikke, det meste maa læses mellem Linierne. Det ængster ogsaa Frederik Ahlefeldt, at Kurfyrsten er blevet mistænksom i Anledning af Segebergsammenkomsten, fra København har Storkansleren faaet at vide, at den brandenborgske Gesandt Brandt er fremkommet med Antydninger i den Retning. Efter Samraad med Kongen henvendte Frederik Ahlefeldt sig derefter til Gehejmerraad Brandt og forsikrede ham paa den danske Konges Vegne, at Danmark med ubrødelig Troskab vilde holde fast ved Forbundet med Brandenburg. Brandt fremkom ved den Lejlighed over for Frederik Ahlefeldt med et Forslag om, at Danmark skulde tilbyde Sverige Oldenburg i Bytte mod Stralsund »med Tilbehør«; den brandenborgske Gesandt gik ud fra, at naar Danmark ved den tilstundende Fred bevarede Rügen, vilde det være nyttigt for dette Land at have Stralsund, der var en af de allerstærkeste Fæstninger ved Østersøen og laa lige ved Rügen; under de Forhold kunde det ikke gøre noget at opgive Oldenburg. Det var selvfølgelig ikke pour les beaux yeux du Danemark, at Brandt fremkom med dette Forslag, men Gesandten vidste, at det var Kurfyrsten en næsten utaalelig Tanke, at Sverige skulde beholde

Stralsund. Frederik Ahlefeldts beroligende Udtalelser virkede ikke overbevisende i Berlin, hvor man vidste Besked med de fornyede Aftaler mellem det københavnske og det celleske Hof og med, at Brandenburgs Uven, Hertugen af Pløn, havde genvundet hele sin gamle Indflydelse baade paa Christian 5. og paa Lederen af den danske Udenrigspolitik, Frederik Ahlefeldt.

I Segeberg meddelte Christian 5., efter indtrængende Opfordring fra Frederik Ahlefeldts Side, Hertugen af Pløn, at han skulde være Mellemand mellem de tvende nordiske Konger, for at der kunde blive oprettet en varig Fred. Forinden var Bierman, Grev Aldenburg og Jens Juel begyndt at pleje Fredsunderhandlinger i Lund med to Delegerede fra Sverige, Johan Gyldestjerne og Ørnstedt. Pløneren henstillede, at Danmark foreløbig holdt sig udenfor Fredsforhandlingerne og lod Hertugen af Celle, der havde forstaaet at indynde sig hos Ludvig 14., varetage Danmarks Interesser. Der skulde efter Johan Adolfs Ønske være et nyt, væbnet Forbund med Brunsvig-Celle med Udelukkelse af Brandenburg. Herimod opponerede Frederik Ahlefeldt paa det kraftigste, Brandenburg maatte ikke holdes udenfor, tværtimod, thi, som han udtrykte sig, »en Snor, der er lagt af tre Streng, gaar ikke saa let itu, og Alliancen vil da være af større Force og formidablere.« Dertil kom endnu, at Frederik Ahlefeldt havde grundede Forhaabninger om, at Hannover ogsaa vilde træde ind for Danmark, Sophie Amalie havde bearbejdet sin Yndlingsbroder, der i høj Grad var i Kridthuset hos Ludvig 14. Der blev ingen Hensyn taget til Johan Adolfs Indvendinger, og Meyerkrone afgik til Paris.

Christian 5. havde været meget betænkelig ved at sende Meyerkrone til Paris, da han frygtede for Frederik Vilhelms Vrede; det var først, da Nyheden om Separatfreden i St. Germain mellem Frankrig og Brandenburg kom for Dagens Lys, at Kongen bestemte sig. Frederik Ahlefeldt søgte at dæmpe den Ophidselse, hvori Christian 5. befandt sig i Anledning af sin Forbundsfélles Frafald, for nu gjaldt det om, at det gode Forhold til Brandenburg ikke røg i Lyset, naar de to Lande ophørte med at gøre fælles Sag; det var nemlig af største Vigtighed at bevare Kurfyrstens Ven-

skab, saaledes at han støttede Danmark under Fredsforhandlingerne, og der var allerede kommet en Kurre paa Traaden, idet Kurfyrsten havde tilkendegivet sin Misbilligelse af, at Danmark forhandlede separat med Sverige i Lund uden at have notificeret det til Hoffet i Berlin. Christian 5. var raadvild, og hans Omgivelser trak i ham fra forskellige Sider, blandt andet fremkom Hahn med det meget ufornuftige Raad helt at bryde med Kurfyrsten. Hvorfor Hahn spandt denne Intrige, er det vanskelig at paavise, man kan gætte paa personlig Animositet mod Frederik Vilhelm eller Lyst til at modarbejde Storkansleren. Her, som ved forskellige andre Lejligheder, viste det sig, at Ahlefeldt manglede Griffenfelds store Myndighed og hans Evne til at faa Kongen til at følge hans Raad, men til alt Held havde Storkansleren en Forbundsfælle i Dronning Charlotte Amalie, der arbejdede ihærdigt paa at opretholde Forbindelsen med sine brandenborgske Slægtninge. Hertugen af Pløn støttede Hahn, det samme gjorde Maitressen, der gerne fulgte i Hahns Køl vand. Frederik Vilhelm kom imidlertid Christian 5. i Møde med et venligt Brev, hvori han gjorde Kongen en Undskyldning, fordi han maaske i lidt for skarpe Udtryk havde bebrejdet Kongen Særforhandlingerne i Lund. Dette Brev gjorde Udslaget. Samtidig kom Ditlev Ahlefeldt, der var dansk Gesandt i Berlin, til Danmark og hjalp sin Fætter Storkansleren med at faa Kongen overtalt til personligt at skrive til Kurfyrsten. Saaledes havde Frederik Ahlefeldt opnaaet, hvad han ønskede, at baade Brandenburg og Brunsvig støttede Danmark over for Frankrig under de forestaaende Fredsforhandlinger. Det viste sig, at Ahlefeldt havde handlet rigtigt, naar han holdt paa, at Kurfyrsten skulde »menageres«, for det lykkedes Frederik Vilhelm at hindre Christian 5. i at stille for glubske Fordringer under Forhandlingerne; Frederik Ahlefeldt havde fra først af ingen Illusioner gjort sig, han mente, at man maatte tage imod det og sige Tak til, om Danmark fik Lov til selv at ordne sit Mellemværende med Got-
torp, og naar Sverige mistede Toldfriheden i Øresund, men Christian 5. vilde paa ingen Maade stille Fordringerne saa langt ned. Til alt Held fik Kurfyrsten sin tidligere Forbundsfælle bort fra det vanvittige Indfald at sende en Hær gennem Holsten for at

møde den franske Hær, der nærmøde sig det danske Monarkis Grænsen.

Om een Ting var Konge og Storkansler enige: med Hensyn til Gottorp maatte der ikke viges et eneste Skridt. I øvrigt krævede man fra dansk Side, at Danmark skulde beholde, hvad det havde erobret fra Sverige under Krigen, og at Sverige maatte lade Danmark om at ordne det gottorpske Forhold. Det svenske Svar kom omgaaende: Alle danske Erobringer fra Sverige skulde tilbagegives, og Hertugen af Gottorp skulde som fuldt ligeberettiget med de to nordiske Konger have Ret til at sende en eller flere Repræsentanter til Lund. Christian 5. nægtede paa det bestemteste at gaa ind paa disse to Krav, og Forhandlingerne var nær blevet afbrudt, hvis ikke en meget alvorlig Trusel fra Ludvig 14.s Side havde bevirket, at Forhandlingerne i Lund blev genoptagne. Den svenske Regering fik Ordre fra den franske Konge til ikke at lade Hertugen af Gottorp eller nogen Repræsentant fra ham faa Adgang til Forhandlingerne. Samtidig blev det bestemt, at der jævnsides med Forhandlingerne i Lund skulde forhandles i Fontainebleau. Danmark fik sit Ønske med Hensyn til Gottorp opfyldt, idet det blev bestemt, at Forholdet mellem Christian 5. og Christian Albrecht skulde afgøres af de to Fyrster i Forening uden Indblanding udefra. Lidt inkonsekvent virkede det, naar det i samme Aandedræt blev dekretet, at Hertugen af Gottorp skulde genindsættes i sine Rettigheder fra før Krigen, og alt forblive, som det var ordnet ved Fredene i Roskilde og København; men i Virkeligheden havde Ludvig 14. overgivet Christian Albrecht til hans Skæbne, og Gottorperens Svoger kunde gnide sig i Hænderne, for Sverige havde maattet bøje sig her. Med Hensyn til Oldenburg lykkedes det Frederik Ahlefeldt at indhulle dette indviklede Spørgsmaal i saa tætte Taager, at de i Fontainebleau tilstedeværende Forhandlere enedes om at stryge Spørgsmaalet af Traktaten. Det betød i Virkeligheden det samme som, at den oldenburgske Sag i Lighed med den gottorpske blev lagt i Hænderne paa den danske Regering.

Nogen Glæde havde Ahlefeldt dog af sin fra Griffenfeld arvede Forbindelse med Pomponne, idet Markien under Haanden lod

den danske Regering vide, at man fra fransk Side ikke vilde blande sig i, hvad Danmark agtede at foretage sig over for Gottorp, denne indirekte Tilladelse gjaldt ogsaa Holsten, idet den danske Konge skulde have Lov til at forbyde Christian Albrecht at anlægge Fæstninger, ikke alene i Sønderjylland, men ogsaa i Holsten. Til Gengæld maatte Danmark afgive, hvad det i Krigens Løb havde erobret fra Sverige. Hvad Øresundstolden angik, blev den henvist til Særforhandlinger mellem de interesserede Parter.

Frederik Ahlefeldt skyndede af al Magt paa, at man skulde tage imod de her nævnte Betingelser, da han frygtede for, at om man ikke slog til straks, vilde Situationen kun blive ringere for os, og Meyerkrone fik de dertil sigtende Instrukser.

Freden i Fontainebleau blev sluttet den 23. August 1679. Fredsbetingelserne var yderst enkle: Det, som Ludvig 14. hele Tiden havde villet, at alt skulde blive ved de gamle Bestemmelser i Freden i Roskilde 1658 og den efterfølgende Traktat i København, blev fastholdt. Ludvig 14. lod naturligvis ikke Lejligheden gaa fra sig til atter at bringe den evig og altid tilbagevendende westfalske Fred paa Tapetet, ikke alene Traktaterne i Roskilde og København, men ogsaa de i Münster og Osnabrück fastsatte Bestemmelser skulde vedblive at staa i Kraft.

Storkansleren havde en personlig Satisfaction af den i Fontainebleau sluttede Fred, idet Ludvig 14. gik ind paa at restituere ham hans Grevskab Rixingen, som den franske Konge havde erobret under Krigen; der blev indført en Paragraf i Fredstraktaten, i Henhold til hvilken Grevskabet blev givet Storkansleren tilbage.

Forhandlingerne i Lund blev fortsatte efter Freden i Fontainebleau, den 30. August blev der sluttet Vaabenstilstand mellem Danmark og Sverige, og de respektive Landes Repræsentanter mødtes atter i Lund, hvor Danmark nød den Triumf, at Hertugen af Gottorp var udelukket; det var sikkert den svenske Regering højst ubehageligt, men der var ikke noget at gøre, eftersom det, der foregik i Lund, var det rene Spilfægteri, den forestaaende Fred skulde være en Bekræftelse af Freden i Fontainebleau, vilde den ene af Parterne gaa andre Veje, kunde man

være sikker paa, at Ludvig 14. greb ind. Gottorp og Oldenborg blev da heller ikke nævnt med en Stavelse; til Gengæld gik Danmark ind paa, at Sverige bevarede Toldfriheden i Øresund.

Der blev i Henhold til en Bestemmelse i Freden i Fontainebleau udnævnt danske og svenske Kommissærer til at ordne alle Østersøspørgsmaalene; kunde Kommissærerne ikke blive enige, skulde den franske Regering vælge en Opmand, der vilde træffe den endelige Ordning i Stridighederne mellem Danmark og Sverige angaaende Handel og Skibsfart.

Freden i Lund blev sluttet den 7. Oktober, og alt blev som før Krigen, med Undtagelse af at Danmark skulde have den latterlig lille Sum af 165.000 Daler i Krigsomkostninger.

Ved Freden blev der sluttet et meget nøje Forbund mellem Danmark og Sverige. Venskabspagten skulde foreløbig gælde for ti Aar, efter Udløbet af denne Tid stod det begge Parter frit at ophæve Forbundet, men det maatte ikke ske uden forudgaaende Forhandling, der skulde begynde, efter at der var gaaet ni Aar. Denne Bestemmelse var truffet i sikker Forventning om, at de tvende Konger vilde blive enige om at fastholde Alliancen.

Hovedmanden ved Afslutningen af det dansk-svenske Forbund var Johan Gyldenstjerne, der dog mødte nogen Modstand fra dansk Side. Her greb imidlertid Enkedronningen ind til Fordel for Alliancen, der skulde bringe hende Virkeliggørelsen af hendes Ønskers Maal, at se sin Datter som Dronning af Sverige. Storkansleren stod paa Sophie Amalies Side, og mærkeligt nok gjaldt det samme den stedse mere og mere indflydelsesrige Hahn. Ogsaa den svensk-orienterede Jens Juel arbejdede af al Magt for Alliancen med Sverige.

Baade i Danmark og Sverige var man klar over, at begge Lande vilde vinde i ydre Sikkerhed ved Forbundet, de vilde være mindre udsatte for fjendtligt Overfald; desuden længtes Sverige efter at afryste Afhængighedsforholdet til Frankrig; naar Danmark optoges i en svensk-fransk Alliance, vilde Sverige ikke længere som forhen være et Lydland af det mægtige Rige, men en mere ligestillet Faktor. Dernæst ansaa man det i begge Lande som noget attraaværdigt at slippe for det hollandske Hegemoni over Søhandelen. Danmark og Sverige i Forening vilde kunne

byde Holland Stangen paa dette Omraade, hvad de ikke havde kunnet hver for sig, navnlig gjaldt det om at holde den hollandske Handel ude fra Østersøen, der skulde forbeholdes de tvende nordiske Riger.

Ved Alliancen opnaaede Sverige den Fordel, at Danmark blev afskaaret fra at slutte nyt Forbund med Brandenburg, der under de Omstændigheder vilde blive mere betænkkelig ved atter at prøve paa at erobre Pommern.

Bestemmelserne i den dansk-svenske Alliance var ledsagede af alle mulige Fraser om Venskab og Broderskab. Det mere reelle bestod i, at Alliancen ikke alene var defensiv, men ogsaa offensiv, idet det kunde tænkes, at den ene Part støttede den anden i en Angrebskrig. Dette gjaldt dog navnlig det Tilfælde, hvor en fremmed Stat foretog sig noget, der kunde skade Alliancen, for i saa Fald var man berettiget til at gribe til Vaaben og vente paa gensidig Støtte. Blev Danmark eller Sverige angrebet, skulde den anden Part komme til Hjælp med en Hær paa 12.000 Mand og med 20 Orlogsskibe. Ingen af de to Konger maatte slutte Separatfred.

Samtidig med Forsvarstraktaten blev der ogsaa afsluttet en Handelstraktat, endelig besegledes Alliancen gennem Fuldbyrnelsen af Ægteskabet mellem Karl 11. og Ulrikka Eleonora.

Freden vakte omtrent lige stor Misfornøjelse i Danmark og i Sverige, begge Steder havde man Fornemmelsen af, at det meget Blod var udgydt til ingen Nytte, og de store økonomiske Ofre spildte. Men for et Syns Skyld maatte man begge Steder lade, som om man var glad, og baade i København og i Stockholm proklamerede man, at Fædrelandet havde sejret. Præsterne fik Ordre til efter Prædikenen at takke Gud for Sejren, og det gjorde de baade i Danmark og Sverige, men det vides, at nogle danske Præster efter at have frembaaret Takken for Sejren tilføjede højt: »Men det var alligevel en beskidt Fred.«

Trindt om i Danmark bredte sig den Opfattelse, at havde Griffenfeld og ikke Ahlefeldt staaet for Styret, vilde Fredsbetingelserne i Fontainebleau være blevet gunstigere for Danmark; man kan roligt give den offentlige Mening Medhold, for Frederik

Ahlefeldt havde ikke magtet Situationen, og mod ham maa Kritikken rettes, ikke mod den ganske ubetydelige Konge, Storkansleren havde Ansvaret og Ledelsen. Frederik Ahlefeldt burde have sat sin Stilling ind paa en Afbrydelse af Krigen, medens der endnu kunde opnaas gunstige Betingelser; det vides, at det var hans absolutte Ønske, men han kunde ikke trænge igennem med dette sit Ønske. Griffenfeld med sin langt større moralske Autoritet vilde kunne have lagt det fornødne Pres paa Kongen og Generalerne, saaledes at den ganske formaalsløse Krig var blevet afbrudt. Griffenfeld vilde antagelig i Tide have formaaet at genoprette det gode Forhold til Frankrig, Ahlefeldt ønskede det, men formaaede det ikke. Man maa nemlig vel erindre, at Ludvig 14. ikke havde mere Sympati for Sverige end for Danmark, og Fredsbestemmelserne i Fontainebleau var ikke dikterede af fransk Velvilje mod Karl 11., men fordi de passede i Ludvig 14.s Kram; Tyskland skulde vedligeholdes i sin Svaghestilstand og af al Magt holdes nede baade i militærisk og i økonomisk Henseende, dertil var der Brug for Sverige, der skulde være en med Brandenburg ligeberettiget Stormagt i Nordtyskland. Men Frankrig vilde have opnaaet det samme, om Danmark havde faaet Bremen og Verden, og her maa man betænke, at Danmark, da Freden i Fontainebleau blev sluttet, sad inde med meget betydningsfulde Erobringer: I Sverige Gulland og de vigtige Fæstninger Helsingborg, Landskrona og Marstrand, i Tyskland Rügen, et Stykke af Bremen samt Wismar. Den meget slette Ledelse af Krigen til Lands, fraregnet Gyldenløves Felttog, kunde Frederik Ahlefeldt ikke være ansvarlig for, men han burde have forhindret, at den eneste fremragende Fører paa dansk Side, Hertugen af Pløn, blev afsat fra Ledelsen; Griffenfeld vilde det sikkert være lykkedes at bevare Johan Adolf for den danske Hær. Griffenfeld havde vel ogsaa paa en eller anden Maade kunnet gøre det begribeligt for Christian 5., at han som Hærfører var Dilettant og gjorde Skade ved sin Indgriben, ogsaa her lod Frederik Ahlefeldt staa til.

Man kan af nedenstaaende Protokol se, hvor ivrig Frederik Ahlefeldt var for at faa sluttet Fred.

Protokol over det, som er forefaldet den 17. May 1679 i Storkanslerens Vaaning mellem de Herrer Fredscommissarier (Storkansleren, Rigsmarskalken, Grev Anton¹ og den churfyrstelige brandenborgske Minister Herr von Brandt), ført til Protokols af Kammersekretær Jessen:

Storkansleren:

Hans Kongelige Mayestæt har overantvordet til de Herrer Commissarier som Allerhøjstsammes Repræsentanter at communicere en og anden vigtig Sag til den churbrandenborgske Minister; Hans Kongelige Mayestæt kommer herved i Hu, udi hvilke nære Alliancer han befinder sig med Hans Churfyrstelige Durchlauchtighed, saa og det Tilsagn, Allerhøjstsamme har afgivet til Churfyrsten om at overlægge alt fortroligt med Højstsamme, altsaa har Hans Mayestæt derved expresse befaleet, at alt saadant skal vorde behandlet aabenhjertigt og uden nogen Bagtanke.

Det turde være de Herrer Gesandter bekendt, for hvilke Aarsagers Skyld Hans Kongelige Mayestæt har sendt sin Minister Meyercrone til Paris, saa og hvad Allerhøjstsamme har givet Ministeren i Commission. Men nu befinder det sig saa, at Herr Meyercrone, som Følge af nogle Remonstrations og Trusler, som en og anden ved det franske Hof har rettet imod ham, i Synderlighed paa Grund af Frygten for, at Hans Churfyrstelige Durchlauchtighed — saalunde vil man have forsikret udi Paris — skulde ville slutte Fred, i saadan Grad har ladet sig intimidere, at han har overskredet den ham givne Ordre og allerede har relascheret fra vor Pretention paa Helsingborg.

Denne Utilbørlighed turde være saa meget større, som Frankrig har forkastet vort Forlangende om Bevarelsen af Helsingborg, ikke mindre end vore foregaaende Propositioner, og samtidig har Frankrig uden Forbehold erklæret, at Sverige ikke skulde miste en Tomme Jord; Frankrig er en effct besluttet paa at holde fast ved dette, det kan vi tilfulde erkende deraf, at de franske Hære nærmer sig Nedrerhinen og de westfalske Lande.

Hans Kongelige Mayestæt har ganske vist udstedt Ordre til, at Allerhøjstsammes Hær til Gengæld skal samles i Holsten, men der er dog følgende Vanskeligheder at tage i Betragtning herved.

¹ Af Aldenburg.

1) Hans Kongelige Mayestæts Hær vilde ey være i Stand til at modstaa de franske Tropper, naar disse rykkede frem og havde videre Progress.

2) Den Churfyrstelige Hær er for langt borte til at kunne komme os til Hjælp, dertil kommer, at den brandenborgske Hær er meget i Forfald som Følge af den megen Træthed og de lange Marcher.

3) Huset Brunsvig-Lyneborg lægger farlige Raad op, i Synderlighed mod Hans Durchlauchtighed Churfyrsten, nogle af disse skumle Planer ere particulatim blevne bragte for Dagens Lys.

4) Chursachsen vilde aldrig tillade os at marchere igennem de sachsiske Lande; som Consequens deraf vilde det falde svært at sætte sig fast et Sted, hvor man kunde være bequem til at communicere en og anden eftertrykkelig Discurs, saaledes som den chursachsiske Minister Herr Gerstorff har ladet sig forlyde med.

5) Vi ere ikke i Stand til at fortsætte Krigen, og skulde Krigen føres videre, maatte den alligevel føres med Kraft, men dertil savner vi Midlerne.

6) Naar Vinteren nærmer sig, vilde Faren blive endnu større, synderlig om de tyske Floder, som Hæren havde at passere, skulde være tilfrosne. Herved maa ogsaa considereres, at vi ikke mere kunde faa Quarterer i det tyske Rige. Mecklenborg vilde inter tam multos betyde lidet, heller ikke Lyneborg vilde nogen Tid yde os Quarterer. Sverige derimod faar mange Penge af Frankrig og vilde derfor gerne fortsætte Krigen. Anmodede vi Hamborg om nogen Hjælp, vilde det virke paa dem som en rød Klud paa en Tyr.

Af synderlig Fortrolighed vil Hans Mayestæt, at vi skal forhandle med den churbrandenborgske Minister, for at man kan komme overens om, hvad der vil være at foretage. Til den Ende har Hans Kongelige Mayestæt endnu ikke fattet nogen Beslutning, ei heller meddelt sin Minister i Paris nogen yderligere Ordre, Allerhøjst samme vil, forinden der træffes nogen endelig Beslutning om Freden, afvente Hans Churfyrstelige Durchlauchtigheds Sentiment og Tanker.

Hans Kongelige Mayestæt er sindet at gøre en Dyd af Nødvendigheden, saalunde som Sagerne nu have gestaltet sig, og Aller-

højstsamme vil skikke sig efter de Tider, vi lever i, hvorføre han foreslaar og henstiller til Hans Churfyrstelige Durchlaughtigheds Afgørelse, om det ikke ved Fortsættelsen af Fredsforhandlingerne vilde være rettest fortvarende at agere conjunctim og afslutte en fælles Fred og føre Fredsforhandlingerne i Forening.

Geheimeraad Kansler Brandt:

Gratias agit pro communicatione, kan i ingen Maade udlade sig om Vigtigheden af det fremførte, men vil han fideliter referere alt saadant til sin naadigste Herre. For at berøre per discursum det ene og det andet, da er der to Ting, som Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed i Særdeleshed synes ilde om. 1) Den af Herr Meyercrone i Paris afgivne Erklæring, 2) Det som den chursachsiske Minister hersteds lader sig forlyde med angaaende Hærens Marcher gennem Chursachsen og andet videre.

Herpaa svarede de kongelige danske Herrer Fredsforhandlere, at det sidste Punkt var meddelt dem i dybeste Fortrolighed, og krævede de derfor af Gehejmeraaden, at han holdt dette hemmeligt. Man havde ikke villet lægge Dølgmaal paa denne Sag, da man ønskede, at Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed skulde faa Øjnene op for, hvor lidt man kunde stole paa Sachsen og Lyneborg.

Gehejmeraad Brandt:

Han skulde nok holde det hemmeligt. Hvad derimod anbelagede Hovedpunktet, Fred eller Krig, da holdt han for, at man, som Sagerne stod, burde ile med at faa sluttet Fred, og til den Ende kunde man billigvis nok slaa af paa nogle Krav. For saa meget bedre at naa dertil, vilde den foreslaaede Modus at tractere conjunctim og gøre en instrumentum pacis være den nærmeste og farbareste Vej. Videre holdt Gehejmeraaden for, at Faren ikke var saa stor, som Greven figurerede sig; Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed nærmede sig med en Hær paa 70.000 Mand, og Franskændene havde Mangel paa Levnedsmidler, idet de endnu ikke var i Besiddelse af Magaziner.

Storkansleren svarede herpaa, at for det første vilde den churfyrstelige Hær ikke staa ved Elben, før der mindst var gaaet seks Uger; hvad Franskmændenes Forsyning med Levnedsmidler angik, havde Greven faaet Underretning om, at Franskmændene havde truffet en Ordning med Biskoppen af Münster angaaende Fremskaffelsen af Magaziner.

Kansler Brandt: Han ønskede, at der blev skænket Tid til at vente paa Churfyrstens Erklæring, og at Hans Danske Mayestæt burde udtale sin Misbilligelse af Meyercrones Udtalelser i Paris.

Storkansleren: Ad 1) Hans Kongelige Mayestæt havde med den i Dag afgaaende Post ikke givet nogen Instrux til Meyerchrone i Anledning af dennes Udtalelser i Paris; Kongen vilde nok tillade, at man ventede en Tid, indtil Churfyrstens Erklæring var indkommet. Ad 2) Man kunde naturligvis overfor Meyerchrone udtale Misbilligelse af hans Ytringer i Paris, men Følgen deraf vilde blive den, at saa havde man Krigen igen, og i saa Fald maatte Churfyrsten anvise Vejen til de til Krigens Fortsættelse fornødne Midler. Storkansleren vidste ej, hvorfra de skulde tages.

Videre faldt Talen paa Herr Meinders¹⁾ Rejse til Frankrig. Gehejmerraad Brandt bemærkede, at Herr Colbert havde fraaadet saadan Rejse; Herr Meinders havde ingen Instrux til at slutte en endelig Fred, endnu mindre havde han, som paastaet i Frankrig, faaet carte blanche.

Storkansleren: Det havde man dog ellers faaet Forsikring om, pro certo, og det var den fornemste Aarsag, hvorfor Herr Meyerchrone var blevet ængstelig. Imidlertid bad Storkansleren om, at der maatte gives Ordre til Herr Meinders om at betro den kongelige danske Gesandt i Paris, hvor langt han selv havde Lov til at gaa i sine Fredsforhandlinger med Frankrig, Sagen skulde nok blive holdt hemmelig fra dansk Side.

¹ Franz von Meinders var fra først af Privatsekretær hos den ofte her i Bogen omtalte Grev Georg af Waldeck-Pyrmont, gennem ham kom han i Kurfyrstens af Brandenburgs Tjeneste. Frederik Vilhelm benyttede Meinders i adskillige vigtige diplomatiske Missioner, som blev udførte til Kurfyrstens Tilfredshed, derigennem fik Meinders en betydelig Indflydelse paa den brandenborgske Udenrigspolitik, en Indflydelse, der steg under den skaanske Krig, hvor han havde mange vigtige Forhandlinger med Frederik Ahlefeldt.

Kansler Brandt: Saavidt han vidste, vilde Hans Durchlaughtighed være villig til at afstaa en Del af sine westfalske Lande mod til Gengæld at faa svensk Pommern og derved slippe for Nabo-skabet med Svenskerne; hertil svarede Storkansleren, at Kansler Brandts Forslag ikke lod sig gennemføre.

Kansler Brandt: Kunde Forhandlingerne i Lund ikke udskydes saa længe, indtil man havde erholdt Hans Churfyrstelige Durchlaughtigheds Bestemmelse desangaaende, og om ikke Churfyrsten kunde deltage conjunctim i Conventet i Skaane?

Storkansleren: Fredsforhandlingerne i Lund kunde af sig selv opsættes saa længe, imidlertid vilde Hans Kongelige Mayestæt gerne sørge for, at Hans Churfyrstelige Durchlaughtighed kunde deltage i disse Fredsforhandlinger.

Iøvrigt discurrerede man om Begyndelsen paa denne Krig, og hvorfor man ikke fra dansk Side havde taget imod Bremen og besat det, saaledes som Churfyrsten havde tilbudt det, og derpaa blev hinc inde et og andet refereret, og dermed endte denne Conferentz.

At ogsaa Terlon ønskede Danmark en snarlig Fred, kan ses af følgende Brev til Frederik Ahlefeldt.

Paris, den 18. August 1679.

Jeg skriver endnu disse Linier til Eders Excellence, skønt jeg ei har modtaget noget Svar paa den Skrivelse, jeg havde den Ære at tilstille Højsamme til den sædvanlige Tid. Den Iver og Interesse, jeg har for Hans Danske Mayestæts Sag, gør, at jeg ikke sparer mig selv, og jeg har derfor meddelt Herr Meyer crone alt, hvad jeg har kunnet opspore, og det er altsammen den fulde Sandhed; saasom Herr Meyer crone i sin Cifferdepeche uden Tvivl rapporterer alt, hvad jeg har meddelt ham, har jeg ikke anset det for fornødent at fremkomme med en Gentagelse, men jeg kan forsikre Eders Excellence, at alt hvad jeg har sagt til Herr Meyer crone er helt sandfærdigt; min Konges Ed og den Forpligtelse, han har indgaaet, vil nødsage ham til at fuldføre, hvad der er blevet resolveret. Sandt at sige er man her saare tilfreds med Herr Meyer cronens Handlemaade, men de, som tænker

nøjere over Hans Danske Mayestæts Interesser, vilde blive end mere tilfredse, om han fremskyndede Afslutningen af sine Fredsforhandlinger, han vilde derved forebygge de onde Følger af Krigens Fortsættelse; iler han ikke med Afslutningen, spiller han Svenskernes Spil og opfylder alle Sveriges Ønsker. I Sandhed, jeg kan kun meddele Herr Meyerchrone min egen Dom om, hvorledes han fører Fredsforhandlingerne, han maa selv dømme om Hans Danske Mayestæts virkelige Interesser; han maa blot ikke vente til den yderste Time med at afslutte Fredsforhandlingerne, jeg er bange for, at han kommer en Postdag for sent. Jeg beder Eders Excellence være overtydet om, at mit Formaal med det, jeg har sagt til Herr Meyerchrone, ingenlunde er at modarbejde Hans Danske Mayestæts sande Vel, men tværtimod er jeg trængt ind paa ham for at bevæge ham til snarest muligt at slutte Fred, for saa vidt det er ham, der skal afslutte den, det er og bliver det fordelagtigste, jo før des bedre. Jeg saa hellere, at han sluttede Fred i Dag end i Morgen; jeg har kun at ønske det, saaledes at jeg efter Freden kan se Venskabet mellem vore Herrer og Konger genoprettet. Gid Marki de Pomponne, inden han paa Søndag vender tilbage til St. Germain, kunde sige til Kongen, at Herr Meyerchrone har til Hensigt at afslutte Forhandlingen, saa Krigen endelig kunde høre op; Følgerne af Krigens Fortsættelse har jeg meddelt Herr Meyerchrone, og det med den samme Oprigtighed som den, hvormed jeg, Herr Greve, har den Ære at være

Eders Excellences
meget ydmyge og meget lydige Tjener,
Ridderen af Terlon.

DEN DANSK-SVENSK ALLIANCE

INDLEDNINGEN til Alliancen foregik under Fredsforhandlingerne i Lund, som vi ovenfor har omtalt i store Træk, og som vi nu skulle komme noget nærmere ind paa.

Det franske Formynderskab, der efterhaanden var blevet Karl 11. næsten utaaleligt, blev troligt fortsat i Lund; men her var Kongen personlig fri for den daglige Omgang med »Overformynderen«, hvis Selskab han havde maattet finde sig i under hele Krigen, idet Feuquières Dag ud og Dag ind opholdt sig ved Hovedkvarteret og paatvang Karl 11. sin Nærværelse; i Lund var Markien henvist til Fredsforhandlerne. Men det blev dog Feuquières, der skulde forberede Sammenkomsten i Lund, idet han efter Karl 11.s Anmodning afsendte et Brev til Frederik Ahlefeldt for at bede denne om at sende en dansk Delegation til den skaanske By. Storkansleren svarede omgaaende, at en saadan Delegation vilde blive udnævnt og sendt til Lund.

Frederik Ahlefeldt havde aldeles intet imod, at Feuquières skulde være tilstede ved den forestaaende Congres, han var i Krigens Løb blevet mere og mere franksindet, desuden undte han af Hjertet Svenskerne den Ydmygelse, at de ikke maatte have Lov til at forhandle paa egen Haand men skulde gaa i fransk Ledebaand. Sverige havde haabet at maatte snakke sig til Rette med Danmark, uden fremmed Bistand, men Ludvig 14. var ubønhørlig, og Feuquières havde sine Instruxer i Lommen. Situationen savnede ikke Komik: De svenske Fredsdelegerede saa med sure Miner til Sveriges Forbundsfælle Frankrigs Repræsentant, medens Repræsentanterne for Frankrigs Fjende, Danmark, var yderst empresserede over for den franske Marki, der under al

den Tid Forhandlingerne i Lund varede, behandlede det hele en bagatelle, smilede ironisk, sagde des bon môts, og krævede at føre Forsædet ved alle Møderne, til stor Ærgrelse for Gyldenstjerne, der havde ventet at skulle blive den dirigerende.

Det var ikke uden en bestemt Hensigt, at netop Lund blev valgt som Mødested for Fredsforhandlingerne; paa dette Sted, hvor den blodigste af de mange Kampe, der havde fundet Sted mellem Dansk og Svensk i Aarhundredernes Løb, var blevet ud-kæmpet, skulde et fremtidigt dansk-svensk Venskab grundlægges. Iøvrigt laa Stedet bekvemt: Da man var bange for, at de danske og de svenske Delegerede, trods alle gode Forsætter, skulde ryge i Totterne paa hinanden, boede de danske Repræsentanter i Landskrona, som var i dansk Besiddelse, de svenske i Malmø. Hver Morgen holdt en Række Kareter parat i begge Byerne for at køre Herrerne til Lund, vel at mærke under stærk militær Bedækning, thi baade de svenske og de danske Delegerede var udsatte for Overfald, i den Grad var Beboerne i Skaane opbragte baade paa Svensk og Dansk efter alle de Ødelæggelser, begge Parter i Krigens Løb med velberaad Hu havde foretaget i denne mishandlede Landsdel. Man kom dog hurtigt overens om, at det var for besværligt hver Dag at skulle køre den lange Vej til og fra Lund, og man indrettede sig derfor paa at leve i Fællesskab i denne By. Hvad der lettede Samværet betydeligt, var, at Jens Juel og Gyldenstjerne, de vigtigste af Forhandlerne, var gode Venner og hurtigt fik etableret Fred mellem begge Parter.

Straks ved Congressens Begyndelse fremførte de danske Delegerede følgende Krav: Danmark skal beholde Landskrona og Helsingborg. Som Motiv for denne Fordring blev fremført, at det vilde være vanskeligt at forsvare København mod Angreb; naar Danmark ikke var i Besiddelse af disse to vigtige Punkter. Endvidere skulde Sverige forpligte sig til at nedlægge Malmø som Fæstning og til ikke at anlægge nye Fæstninger langs den skaanske Kyst. De danske Delegerede var instruerede om, at ifald det ikke vilde være muligt at faa Svenskerne til at gaa ind paa det første Krav, skulde man subsidiært forlange Wismar eller Gulland, eventuelt Bohus Len; derimod skulde der fra dansk Side holdes fast paa, at der ikke fandtes svenske Fæstninger ved

Øresund. De danske Krav gav Anledning til et vildt Skænderi; til sidst maatte den myndigste af de tilstedeværende, Feuquières, slaa i Bordet og forlange, at man i Tavshed hørte paa, hvad han havde at sige. Den spøgefulde Franskmand mindede om, af hvor stor Betydning det havde været og endnu var, at Ludvig 14. havde ægtet den spanske Kongedatter umiddelbart efter Afslutningen af Krigen mellem Frankrig og Spanien, nu var der Fred og Ven-skab mellem de to Lande; den samme Virkning vilde Fuldbyr-delsen af Ægteskabet mellem Karl 11. og Ulrikka Eleonora have. Jens Juel fandt Spøgen for grov og udbrød højt: » . . . que Ma-dame valait bien Monsieur et qu'il aurait la moitié du plaisir.« Den danske Afsendings Udtalelser giver et morsomt Indblik i den lette og noget frivole Tone, der herskede mellem Datidens Diplomater, selv i de mest alvorlige Øjeblikke. Man morede sig ogsaa godt i Lund under Forhandlingerne; der blev baade holdt Middagsselskaber og Baller, og efterhaanden tøde man ganske op uden for Mødesalen for derefter at skændes dygtigt, naar De-batten igen tog fat. Naar det gik for hidsigt til under Fredsfor-handlingerne, foreslog den franske Gesandt, at man skulde op-sætte Sagen, til den kunde drøftes ved et godt Glas Vin; det blev da efterhaanden Skik, at de Sager, som man havde vanskeligt ved at komme overens om, behandlede ved en Middag eller en Banket.

I Realiteten var det vanskeligt at komme til en Forstaaelse. Svenskerne havde ikke som de danske Delegerede subsidiære Forslag at fremkomme med; de mente sig bundne ved den Rigs-dagsbeslutning, der var taget enstemmigt det foregaaende Aar og tiltraadt af Kongen, ikke at afstaa en Fodsbred Jord til Dan-mark. Baade Gyldenstjerne og Ørnstedt forsikrede, at gav Dan-mark ikke efter, var Sverige rede til at føre Krig endnu en hel Aarrække, og saa vilde det sidste blive værre end det første, thi man vilde da erobre Sjælland med København. De danske Dele-gerede tog ikke Truslerne altfor alvorligt, de vidste god Besked med, hvor udmattet Sverige var efter Krigen, og hvad der vir-kede særlig beroligende, var, at Feuquières ikke mælede et Ord om fransk væbnet Hjælp, ifald Danmark ikke bøjede sig. De, der optraadte roligst under Forhandlingerne, synes at have været

de to Landsmænd, Tyskerne Biermann og Ørnstedt, der straks fandt hinanden. Biermann var vel nok den, der var mest Diplomat af hele Forsamlingen, det havde Frederik Ahlefeldt længst været klar over og givet Udtryk for i sin stadig fortsatte Korrespondance. Medens Biermann og Ørnstedt talte med hinanden i en venlig og fordragelig Tone, var der trods Venskabet et ideligt Skænderi mellem Skandinaviens eneste Skandinaver, Jens Juel og Johan Gyldenstjerne.

Det blev Feuquières, der fik Parterne til at enes. Med en ganske rolig Mine underrettede han Forsamlingen om Brandenburgs Fred med Frankrig i Saint Germain. Meddelelsen virkede ganske overvældende paa de danske, der nu forstod, at Danmark stod ganske alene uden Forbundsfæller, medens Sverige havde det overmægtige Frankrig i Ryggen. Resultatet blev, at Juel meddelte Gesandten, at under disse Omstændigheder vilde Danmark nøjes med Bohus Len og give Afkald paa alle andre Krav. Meddelelsen om Freden i Saint Germain virkede omtrent lige saa nedslaaende paa de svenske Delegerede som paa de danske; det skyldtes den udsøgte Haan, Ludvig 14. havde vist Sverige ved at slutte Fred bag dets Ryg og forære Brandenburg et Stykke af Svensk Pommern. Dette bragte de Delegerede nærmere sammen, og navnlig blev det fra svensk Side udtalt, at nu burde man se at komme overens i al Fordragelighed. Med dette Maal for Øje akslede de svenske Delegerede deres Skind og drog til Helsingborg for at meddele Kongen, som opholdt sig der, at man kunde faa en hurtig Fred med Danmark, ifald man afstod Bohus Len. Alt hvad Deputationen fik ud af sin Ekspedition, var, at den hidsige Konge lod en Syndflod af Skældsord og Eder regne ned over dens Hoveder. Feuquières havde naturligvis været med ved Besøget i Hovedkvarteret og yderligere irriteret Karl 11. ved sin Nærværelse.

Straks efter Tilbagekomsten til Lund sendte Feuquières Indberetning til Ludvig 14., fra hvem der hurtigt kom Besked om, at hvis Kamphanerne ikke vilde forliges, lukkede Kongen hele Butikken i Lund og vilde selv diktere Fredsbetingelserne, ganske som han havde gjort det i Saint Germain. I sin Skrivelse til Markien omtaler Ludvig 14. det Had og den Afsky, som de tvende nor-

diske Konger nærer for hinanden, og som vil skabe store Vanskeligheder. Brevet var ledsaget af Trusler om at lade en fransk Hær rykke ind i Oldenborg og hærge Landet, ifald Danmark gjorde det svageste Forsøg paa at genoptage Krigen; hvorledes Kongen vilde straffe Sverige for et Fredsbrud, stod ikke nævnt i Brevet, men Tonen over for Sverige var ogsaa truende. Feuquières gjorde sig naturligvis en Fornøjelse af at oplæse Brevet, der bragte de svenske Delegerede i Harnisk; de svor paa, at ifald Danmark ikke skyndte sig med at acceptere status quo ante bellum, vilde man fra svensk Side skrue Fordringerne op til en Udlivering af Oldenborg, Bornholm og et Stykke af Norge lige til Glommen.

5 Nogle faa Dage efter fik Jens Juel Meddelelse fra København, at Christian 5. havde underrettet den franske Konge om, at han helt og holdent vilde overlade til ham at bestemme, paa hvilke Betingelser Freden skulde slutes. Dermed var Sagen afgjort.

Ogsaa Nederlandenes Holdning bidrog til at bringe Svenskerne nærmere til Danmark: Den svensk-hollandske Handelstraktat, som Generalstaterne forlangte vedtagen som Betingelse for en Fred mellem Sverige og Holland, viste sig at være meget ugunstig for Sverige, og til Svenskernes store Ærgrelse vilde Ludvig 14. ikke udstrække en Finger for at skaffe sin Forbunds-fælle bedre Fredsvilkaar. Dette var saa meget mere besynderligt, som Ludvig 14. oprindeligt havde draget Sværdet for at straffe Holland, nu blev Holland behandlet med den største Skaansomhed. Ærgerligt var det ogsaa for Svenskerne at tænke paa, at en af Grundene, hvorfor de var gaaet i Krig paa fransk Side, var den, at den franske Konge skulde skaffe Sverige fri for det hollandske Handelshegemoni; nu var Ludvig 14. af lutter Iver for at takkes sin tidligere Dødsfjende nærmest tilbøjelig til at støtte Nederlandenes Handelsinteresser over for Sverige. Under disse Forhold var det ikke underligt, at Gyldenstjerne bestyrkedes i sin Tanke om en regulær Alliance med Danmark, saaledes at Sverige og Danmark i Forening kunde holde Holland ude fra Øresund og Østersøen.

Det gik ikke, som man havde ventet trindt om i Europa, at de danske og svenske Delegerede skulde gaa hver til sit, efter at det

afgørende Ord var udtalt i Versailles. Tværtimod vedblev Lund at være det Sted, hvorpaa Europas Opmærksomhed endnu en Tid lang skulde være henvendt.

Der kom nu Instrukser til de danske Delegerede, ikke alene fra Frederik Ahlefeldt, men fra selve Kongen, om at stille sig venligt over for Svenskerne. Christian 5. gik saa vidt, at han i et Brev til Jens Juel brugte Udtryk som: »einer näheren Vereinigung wegen zwischen beiden Kronen, so wir das auf billige conditiones uns nicht missfallen liessen.« En kort Stund havde naturligvis den danske Beslutning om at lade Kongen af Frankrig afgøre Tvisten vakt nogen Irritation hos de svenske Delegerede, for denne Stemning gav Ørnstedt Udtryk i de Ord, at Danmark burde have vist mere Selvagtelse og ikke underkastet sig sin Fjendes Barmhjertighed, hvad der blot kunde bringe Skam og Tort; Ørnstedt hentydede her til Marki de Pomponnes Ord til den danske Gesandt i Paris: » . . . que le principe de la générosité ne réglait pas les affaires d'état.« Ogsaa Gyldenstjerne udtalte sig meget skarpt over for de danske Delegerede i Anledning af, at Danmark underkastede sig sin Fjende, og han mindede dem om, at Sverige og Danmark i Fællig kunde udrette store Ting, og naar de holdt sammen, behøvede de ikke at være andre Staters Lejesvende.

Tanken om et Forbund mellem Danmark og Sverige udgik absolut fra Sverige gennem Gyldenstjerne, der allerede paa Forhandlingernes første Dag havde slaaet paa dette Emne, og mærkeligt nok skulde Svenskernes forbigaaende Irritation virke ansporende. Situationen var ejendommelig: Samtidig med at Repræsentanterne for to Lande drøftede Fredsbetingelserne efter en langvarig Krig, blev der forhandlet om et Forbund. Gyldenstjernes Iver for Forbundets Oprettelse var stadig stigende, og han gav den efterhaanden dagligt Udtryk; Sjælen i den danske Delegation, Jens Juel, var vist i Realiteten ikke mindre ivrig end Gyldenstjerne, men han var mere Diplomat end Modparten og derfor ogsaa mere reserveret. Det som hele Tiden synes at have været Hovedsagen for Gyldenstjerne, var det, at baade Sverige og Danmark ved Hjælp af deres eventuelle Alliance kunde slippe for deres tidligere Forbundsfæller; han kunde ikke blive træt

af at paapege, hvor slet Sveriges Allierede, Frankrig, havde behandlet Sverige, og hvor slet Danmark var blevet behandlet af sin Allierede, Holland; Frankrig og Holland havde hver paa sin Side behandlet deres Allierede, »som om de var Tartarer eller Skopudsere«, og Resultatet af Alliancerne var nu, at baade Sverige og Danmark var fattige og ødelagte. Noget ulogiske og udiplomatisk forekommer unægtelig nogle af Gyldenstjernes Udtalelser; først erklærer han i et Øjeblikks Ophidselse, at Sverige vilde slaas med Danmark endnu i Aarevis, saafremt Danmark ikke opgiver Tanken om Erobringer, og bagefter fortæller han aabent, at Sverige er ruineret og ikke i Stand til at føre flere Krige. Men dette var for saa vidt ligegyldigt, som Jens Juel var lige saa godt inde i Sveriges Tilstand som Johan Gyldenstjerne og absolut ikke havde taget den svenske Ministers Trusler om en Genoptagelse af Kri-gen alvorligt. Jens Juel var ogsaa klar over den store Fordel, det var for Danmark, at Sverige repræsenteredes af Gyldenstjerne, hvis Sindelag var Juel velbekendt, desuden vidste den danske Diplomat, at Gyldenstjernes Ord gjaldt lige saa meget som Karl 11.'s, og at man kunde forhandle med Gyldenstjerne, som om det var selve den svenske Konge.

Baade Jens Juel og Gyldenstjerne har vel nok været klare over, at Forhandlingerne i Lund, hvad Fredsvilkaarene angik, til en vis Grad var Spilfægteri, idet Ludvig 14. havde lagt det tunge Lod i Vægtskaalen; Hovedpunktet var Afgørelsen af, om der efter Kri-gen skulde være Venskab eller Fjendskab mellem de tvende nordiske Konger. Gyldenstjerne kunde ikke blive træt af at foreholde Jens Juel, hvor skadeligt det vilde være »for de nordiske Kongers Hæder og Rygte«, om de acquiescerede ved Ludvig 14.s Afgørelse, og ikke som »store Monarker« personlig sluttede Fred indbyrdes. Freden og Forbundet blev da sluttet samtidig, og til Trods for den svenske Konges Uvilje imod at lade hans huslige Forhold indblandes i Forhandlingerne, blev det vedtaget, at Karl 11. og Ulrikka Eleonoras Formæling skulde indføres i Fredsprotokollen som Paragraf 4. Med Hensyn til det kongelige Ægteskab var Gyldenstjerne paa den sikre Side, thi han vidste, at Interessen for at faa Partiet i Stand var mange Procent større i Danmark end i Sverige; Feuquières havde set rigtigt, Ulrikka Eleonora blev

en lige saa vigtig Faktor i Freden i Lund, som Infantinde Maria Theresia havde været det i Pyrenærfreden.

Det næste Punkt efter Ægteskabsspørgsmaalet var Frankrigs eventuelle Optagelse i Forbundet, og her møder vi atter en af de mange Selvmodsigelser i de dansk-svenske Drøftelser: Fra dansk Side var man mindre utilbøjelig overfor en Triplealliance med Frankrig end fra svensk Side, og det skønt Danmark havde været i Krig med Frankrig, og dette Land under Krigen var Sveriges Militærallierede. Men Gyldenstjerne frygtede mere end Jens Juel Frankrigs Overvægt i en eventuel Triplealliance, han henviste derfor Talen om Frankrig til et senere Tidspunkt og raadede til ikke at beskæftige sig med dette Spørgsmaal. Ved den Lejlighed talte Gyldenstjerne med megen Uvilje om Frankrig og nævnede i en opbragt Tone de Afstaaelser, Sverige havde maattet gaa med til; Ludvig 14. havde ikke haft anden Løn til sin Forbundsfælle end at udplyndre den til Fordel for de fælles Fjender, Kurfyrsten af Brandenburg, Hertugerne af Brunsvig og Biskoppen af Münster, der hver havde faaet et Stykke af svensk Pommern.

Gyldenstjernens Overtalelsesevne var saa stor, at han lidt efter lidt fik de danske Delegerede ind paa hans egen Tanke, at Frankrig var en meget usikker Allieret, og at Danmark i Tilfælde af en Alliance rimeligvis vilde blive svigtet af Frankrig og maaske blive behandlet som Sverige, der var blevet belønnet af Frankrig for sin Deltagelse i Krigen med Berøvelse af Provinser. Danskerne glemte ligesom Svenskerne, at disse havde faaet læsterlige Prygl i Tyskland, og at Afstaaelsen til de tyske Stater, de havde været i Krig med, kun bestod i ubetydelige Landstrækninger.

Natten mellem den 27. og 28. September paa Slaget tolv blev Freden sluttet i Lund. Et Par Timer efter at de Delegerede havde underskrevet Freden, skiltes de for at melde deres respektive Soveræner Resultaterne; de havde ikke saa langt at rejse, idet Christian 5. opholdt sig paa Københavns Slot, og Karl 11. i Hovedkvarteret ved Dagstorp nærved Lund.

Jens Juel forlod straks København for at drage videre til Falster, hvor Enkedronningen opholdt sig paa sit Livgeding Nykøbing Slot, det gjaldt nemlig om straks at faa ordnet det fornødne med Hensyn til Ægteskabet mellem den svenske Konge og Ulrikka

Eleonora, der opholdt sig hos sin Moder; Denne Hast var dikteret af »courtoisie« mod Ludvig 14., der havde givet Feuquières Ordre til samtidig med Underskrivelsen af Fredstraktaten at fremskynde Giftermaalet mellem den svenske Konge og den danske Kongedatter, noget Kongen af Frankrig lagde stor Vægt paa. Karl 11. vilde ikke selv fremkomme med Frieriet, og de svenske Delegerede holdt sig ganske passive, og da de danske Delegerede ikke fandt det passende, at den kvindelige Part friede til den mandlige, maatte den franske Gesandt træde til. Karl 11. medgav dog Jens Juel sit Portræt, som han bad Gesandten paa hans Vegne overrække Prinsessen af Danmark.

Vi har i det foregaaende Kapitel berettet om de officielle Fredsartikler; men der var flere hemmelige Artikler. Freden i Lund var i et og alt en Bekræftelse af Freden i Fontainebleau, men det, som bestemtes i Lund, var alligevel langt mere vidtrækkende end den af Ludvig 14. dikterede Fred. For i Lund fastsattes et meget nøje Forbund mellem de tvende nordiske Konger.

Christian 5. tog straks et Forbehold, der skulde forebygge, at Sverige i Fremtiden blandede sig i Danmarks »domestique Angelegenheder«, saaledes som Tilfældet havde været tilforn. Med de »domestique Angelegenheder« var naturligvis ment Gottorp. Som Betingelse for at gaa med til Freden forlangte Christian 5., »at Sverige hverken direkte eller indirekte maatte melere eller blande sig i hvad der i Fremtiden mellem Os og Hertugen af Gottorp maatte indtræffe.« Frederik Ahlefeldt havde søgt at faa Kongen til at nøjes med dette Forbehold, men Christian 5. vilde absolut have, at der fra svensk Side ogsaa skulde gives ham frie Hænder med Hensyn til Hamborg; Kongen havde den bestemte Mening, at Hamborg hørte ind under det danske Monarki, og han agtede at straffe Hansestaden for dens Forhold under den skaanske Krig. Frederik Ahlefeldt var af den Overbevisning, at Hamborg var en selvstændig Fristat; men naar han af al Magt søgte at forhindre, at Hansestaden blev draget med ind under Fredsforhandlingerne, var det ikke saa meget de statsretslige Grunde, der dikterede hans Stilling, som den Omstændighed, at man nu, hvor det gjaldt om at skabe et godt Forhold mellem de nordiske Kongeriger, ikke maatte irritere Sverige og heller ikke

den tysk-romerske Kejser. For den svenske Regering var det en ubehagelig Tanke, at Danmark skulde opkaste sig til Herre over denne mægtige Handelsby, der var nærmeste Nabo til de svenske Besiddelser i Tyskland, Hamborg var nemlig kun ved Elbens Vande adskilt fra Hovedstaden i Bremen og Verden, Stade. Hvad det tyske Rige angik, da havde det altid været imod Danmarks Annektionslyster over for Hamborg, og nu, da der var begyndt at ske en Tilnærmelse mellem Sverige og Østrig, maatte man efter Frederik Ahlefeldts Mening ikke støde Kejseren. Men i Spørgsmaalet Hamborg talte Storkansleren altid for døde Øren til Christian 5.

I Forbundstraktaten stod der, at de gensidige Garantier skal omfatte alle Besiddelser, Rettigheder og Commercier inden for og om muligt uden for Europa. Dette med Tilføjelsen uden for Europa var naturligvis møntet paa de tvende Landes Udenrigshandel. Paa dette Punkt blev der udvist stor Imødekommenhed fra begge Sider: Sverige lovede Danmark Toldfrihed i de svenske Østersøprovinser, Estland, Lifland og Ingermanland; til Gengæld lovede Danmark at lukke Nordnorge for den russiske Handel, der hidtil var gaaet over Archangelsk ind i Skandinavien; i Stedet for skulde man sørge for, at de russiske Varer gik over Østersøprovinserne paa deres Vej til Skandinavien. Hvad angik Handelen uden for Europa, var Danmark ene om at eje Kolonier, det var i Besiddelse af Trankebar, medens Sverige ikke havde noget tilsvarende; Danmark lovede imidlertid at se at skaffe Sverige en Koloni eller en Oplagsplads i Ostindien; desuden skulde de dansk-ostindiske og svensk-ostindiske Handelskompagnier gensidig støtte og hjælpe hinanden, eventuelt med væbnet Magt, og naar Kompagnierne, der selv var rustede til, Krigsforetagender, ikke kunde magte det, skulde de respektive Stater træde til.

De hemmelige Artikler i Forbundet mellem Danmark og Sverige var, i Modsætning til hvad der ellers saa ofte var Tilfældet, virkelig hemmelige, og ingen andre end de to Konger og deres nærmeste Raadgivere, og saa naturligvis de Fredsdelegerede, der havde conciperet Betingelserne, vidste Besked om dem. Man maa forbavses over, at det lykkedes de Delegerede fra begge Lande

at holde Feuquières udenfor det hele, skønt Markien havde faaet Ordre af Ludvig 14. til nøje at give Agt paa, hvad der blev forhandlet mellem de nordiske Regeringer. At Feuquières blev syg umiddelbart efter Ratificationen af Freden i Lund, synes mig ikke tilstrækkelig Forklaring, idet de dansk-svenske Underhandlinger fortsattes i maanedsviis. Det har aabenbart været baade Jens Juels og navnlig Gyldenstjernes Ønske at holde Feuquières paa Afstand, de havde ofte nok ærgret sig over den paagaende Diplomats Indblandinger.

Efter nogle generelle Bestemmelser angaaende de allierede Magters gensidige Støtte i Tilfælde af Krig indeholder de hemmelige Artikler mere concrete Bestemmelser vedrørende begge Staters tyske Provinser. Der staar saaledes i Paragraf 3, at begge Konger lover at holde hinanden underrettede om, hvad der foregaar i det romerske Rige, »huor Deris Mayestæter anseelige Fyrstedømmer och Lande indehaver, oc for den Skyld saa megen højere Deel udi dets¹ Velstand haver.« Det gælder for de nordiske Konger om at sørge for, at Roen opretholdes i det tysk-romerske Rige, og at den ikke forstyrres af nye Krige, der let kunde blive til Skade baade for Holsten, Bremen og Pommern, hvad man da unægtelig ogsaa havde haft sørgelige Eksempler paa; i Holsten sporedes saaledes endnu i høj Grad Virkningerne af Trediveaarskrigen. Intet Under derfor, at man stadig kom tilbage til den westfalske Fred. I de hemmelige Artikler lægges der da ogsaa særlig Vægt paa, at de nordiske Konger yder hinanden militær Støtte, naar deres tyske Interesser staar paa Spil. At man ønskede at holde den franske Konge uden for denne Bestemmelse, kan ikke undre, da en saadan Eventualitet meget nemt kunde komme til at berøre Frankrig, der efter den skaanske Krigs Afslutning mere og mere blandede sig i det tyske Riges Sager og gennem Reunionskamrene fik stedse større og større Magt i Tyskland. Her kan man maaske ogsaa finde Nøglen til den nordiske Uvilje mod at slutte Forbund med Frankrig.

I Paragraf 4 havde man fra dansk Side søgt at sikre sig med Hensyn til Gottorp, for det hedder her: »undtagende saavit som enten aff Deris Mayestæters domestique affaires kunde an-

¹ det romerske Rige.

gaae, huorudi begge Deris Mayestæter loffuer sig udi ingen Maade at ville bemenge.«

I Paragraf 5 bestemmes det, at »Skulde nogen Konning eller Stat . . . søge at disponere offuer Toldene . . . oc tracte Commercierne effter deris eget gode Tycke at reglere, da forbinder begge Kongerne sig at ville staae huerandre bie oc sig indbyrdes ved den Rettighed, som kronede hoffueder efter alle Folckis Rett tilkommer, handthaffue, oc om nogen skulde understaae sig ved sin indbildede wretmessige Rettighed saadant at forhindre, da loffuer oc tilsiger Kongerne . . . at recke huerandre Henderne oc eij dermed ophøre, førend Aggressor igien kalder oc afstaar sit wbillige Forehaffuende . . . Dog paa det at sligt icke udi wrette Tider skulde foretagis, huorved letteligen kunde hendis, at Deris Mayestæter med andre mectige Potentater oc Stater udi Europa udi Vidttløffighed kunde komme, er aftalt, at deroffuer mellem Deris Mayestæter fortroeligen skall communiceres, oc intet, uden communicato consilio, derudi foretagis.«

Paragraf 6 er rettet mod Holland, »der haffuer for nogen Tid siden med een wseedvaanlig Told besuerget de vahre, som kommer fra begge Kongernes Riger og Lande, oc begge Konningernes Undersaatter største Forfang herved tilføyes.« Denne Told, som Hollænderne kaldte »Vejlgelt«, havde givet Anledning til, at der baade fra den danske og den svenske Regerings Side var blevet klaget i Haag gennem de respektive Gesandter, men forgæves. Nu skulde der fra Danmark og Sverige i Forening lægges Pres paa de hollandske Generalstater, og ifald det ikke hjalp, »General Staternis Skibe med nogen slig Told saalenge besuere, indtill denne wsedvaanlige Paaleg bliffuer afskaffet.«

I Paragraf 7 fastslaas det, at den danske Konge skal bevare de »gamle Rettigheder oc Prætensioner, som Hans Kongelige Mayestæt af Danmark haffuer paa Grønland oc hos liggende Siøer oc Küster udi deris fulde Krafft.«

Paragraf 8 omhandler Handelen med Tyskland, hvor der efter de kontraherende Parters Mening i visse Stater vises »særdeelis Underfundighed«. Denne »Underfundighed« giver sig Udslag deri, at de paagældende Stater »forhindre bemelte Undersaatter varene fra første Haand at bekomme«. For at forebygge dette, be-

stemmer Kongerne, at disse Stater »eij maa indføre udi deris Lande oc Riger andre Vahre end de, som hos dennem self voxer, falder eller forarbejdis, oc huis mod samme Forbud indføres, at være confisquabel«.

Paragraf 9 handler om »de ikke ringe pretentioner hos een oc anden Stat udi Europa«. Disse »pretentioner« er den danske Konges, og da »det letteligen torde skee, at de sig eij til billig Satisfaction vilde bequemme«, lover den svenske Konge »at biespringe Kongen af Danmark«; Karl 11. lover »at gjøre hos de vedkommende saadanne officia, at højstbemeldte Hans Kongelige Mayestæt af Danmark motte erlange Fornøielse udi sine retmessige Fordringer, paa det een huer derved kunde persuaderis, at Højstbemeldte Hans Kongelige Mayestæt af Suerrig sig icke mindre Hans Kongelige Mayestæt aff Danmarks Interesser end sine egne lader være angelegen oc dennem at befordre alvaarligen haffuer foretaget«.

I Paragraf 10 hedder det: »Udi dette foedere bliffue begge Konningerne Parties Principales Paciscentes, oc ingen anden, oc Deris Mayestæter forbeholder sig aleene Directionen deroffuer. Men skulde Deris Mayestæter finde raadeligt mutuo concessio nogen anden Konning eller Stat¹ derudi at inlade, da skall saadant formedelst een særdelis Tractat skee oc herudi intet foretagis uden begge Kongernis Minde oc Videnskab«.

Det var de tvende Regeringer meget om at gøre, at »disse Secrete Articuler skulle med allerstørste secretesse menageris oc være aff samme Krafft, som det oprettede foedus defensivum«.

I den afsluttende Paragraf tales der om de fælles »Handell oc Commercier«; det er de tvende Kongers »Intention oc Øyemærke«, at Rigernes Handel »motte formeeris oc tiltage«, der er lagt en god Grundvold dertil »nest Guds naadige Biestand,« men da Bestemmelserne kun ere trufne i store Træk, er det Kongernes Hensigt »med forderligste deris Fuldmectige skulde lade sammentrede deroffuer nærmere at conferere, oc om alt huis til videre fellids Handells og Commerciernis Fortsettelse, Flor oc Fremgang samt Mynter i Deris Mayestæters Riger oc Lande nyttigt oc tienligt kunde erachtis at foreenis.«

¹ Eventuelt Frankrig.

Naar man læser de Forhandlinger, der førtes mellem de danske og svenske Delegerede, forbavses man over den Velvilje og Imødekommenhed, Gyldenstjerne udviste mod Danmark. Man kan sige, at Lederen af den svenske Politik gik videre i sine Indrømmelser overfor Danmark, end Lederen af den danske Politik ønskede det: Ahlefeldt var, som vi har set ovenfor, meget imod et Sammenstød med Hamborg, og det har næppe været Gyldenstjerne nogen Hemmelighed, efter de lange Forhandlinger, han havde haft med Storkansleren under Københavnsopholdet. Ikke desto mindre udtalte Gyldenstjerne højt og tydeligt under Forhandlingerne, at han garanterede for, at den svenske Konge aldrig mere skulde blande sig i Kongen af Danmarks Mellemværende, ikke alene med Holsten-Gottorp, men heller ikke med Hamborg. Gyldenstjerne gik endog saa vidt, at han desavouerede sin Forgænger Grev de la Gardies gottorpske Politik og erklærede, at det svensk-gottorpske Forbund af 1661 var en Uret mod Danmark. Jens Juel blev ikke mere overvældet af al Gyldenstjernes Ædelmodighed, end at han tillod sig at anmode om skriftlige Garantier, Gyldenstjerne kunde dø, og saa var man lige vidt. Jens Juels Optræden ved denne Lejlighed kan ikke siges at være baaret oppe af synderlig megen Takt, det har saaledes sikkert været Gyldenstjerne ubehageligt at blive mindet om sin Død, og Juels Udtalelser viste desuden en afgjort Mistillid til Stabiliteten i Karl 11. Regeringsprogram: Naar Gyldenstjerne var død, kunde der komme en gottorpsksindet Statsmand til Roret, saa vilde Kongen slaa om og genoptage Traaden med Gottorp. Hvor meget eller hvor lidt Gyldenstjerne har ment med sine Udtalelser om den forgangne og den fremtidige Politik over for Gottorp, er det naturligvis ikke godt at sige, men synlige Resultater gav hans Ord ikke, han holdt tværtimod med Stædighed paa, at der i de hemmelige Artikler kun maatte tales om den danske Konges »domestique Angelegenheder«, disse Ord maatte saa fortolkes af Fremtidens Statsmænd.

Baade fra dansk og svensk Side søgte man at holde det nye Forbund saa skjult som muligt for Verden. Da man ikke fra nogen af Siderne var synderlig opsat paa, at Ludvig 14. skulde

faa Nys om Alliancen, gjaldt det om, at der intet røbedes over for de franske Gesandter i Kjøbenhavn og Stockholm, og det lykkedes mærkeligt nok. Ogsaa Hensynet til den romerske Kejser gjorde sig gældende, fra dansk Side ønskede man at bevare det gode Forhold, og Sverige stræbte efter at komme Kejseren nærmere. Leopold 1. var bestemt paa at holde sin Haand over Hertugen af Gottorp, der som tysk-romersk Fyrste stod under Kejsere ns Lenshøjhed, og man vilde sikkert blive noget betænkelig i Wien, naar der kom noget frem om Kongen af Danmarks »domestique Angelegenheder«, et Udtryk der i denne Forbindelse kun kunde gælde Gottorp. Der var ogsaa Hensyn at tage til den indflydelsesrige og intrigante svenske Enkedronning. Hedvig Eleonora var til det yderste gottorpsksindet, og hun nærede under Forhandlingerne i Lund svare Ængstelser for sine holstenske Slægtninge; der kom da ogsaa Brev paa Brev fra hende til Gyldenstjerne i Lund, Breve som Gyldenstjerne intet Hensyn tog til.

Baade indenfor danske og svenske Regeringskredse var man klar over, at Tanken om en nøje Tilknytning mellem de skandinaviske Lande var yderst upopulær i vide Kredse, ogsaa dette maatte mane til Forsigtighed. Det hele blev derfor omgivet med den dybeste Hemmelighedsfuldhed, der blev dobbelt fornøden, efter at de to Konger, hvis Navne stod under Forbundet, var døde; hverken Frederik 4. eller Karl 12. kunde ønske, at der kom noget ud om det, deres to Fædre var blevet enige om. Den langvarige Krig, der afsluttedes med Freden i Frederiksborg, efterlod den største Bitterhed mellem de nordiske Folk, og der skulde hengaa langt over hundrede Aar, inden Hadet afløstes af de pludselig opdukkende venlige Følelser. Om det i Lund stiftede Forbund blev der talt saa lidt som muligt, saa lidt, at man efterhaanden glemte, at det overhovedet eksisterede. Ikke en Gang i Studenterskandinavismens Tid i Midten af forrige Aarhundrede hæftede man sig ved Jens Juels og Gyldenstjernes Værk; der skulde endnu hengaa en Aarrække, inden Forhandlingerne blev dragne frem for Dagens Lys.

Værket havde fortjent en bedre Skæbne. Det Skandinavien, som de to nordiske Statsmænd havde arbejdet paa at forene, vilde i Længden være blevet en respektindgydende Magt, der

kunde have givet sit Besyv med i Laget, naar intereuropæiske Forhold kom paa Dagsordenen, og naar Danmark truedes fra tysk, og Sverige fra russisk Side. Det forenede Skandinavien havde i 1679 en Udstrækning, som virker ganske overvældende for en Nutidsbetragtning: Sverige og Danmark var Herrer over hele Østersøen; til alle Sider stod Kysterne under Skandinaviens Herredømme, fraregnet den dengang ubetydelige brandenborgske Provins Preussen, de tre smaa mecklenborgske Hertugdømmer og det selvstændige Kurland. Østersøen kunde uden synderlig Vanskelighed gøres til et mare clausum. Men ikke alene over Østersøen var Danmark og Sverige Herrer, ved Vesterhavets tyske Kyst ejede Danmark Holsten og Oldenburg, Sverige Bremen og Verden.

Medens Frederik Ahlefeldt var Kongens første Raadgiver under den skaanske Krig, havde Gyldenstjerne en tilsvarende Stilling i Sverige. Medens Ahlefeldt havde en ivrig Støtte i Enkedronning Sophie Amalie, havde Gyldenstjerne en lige saa ivrig Støtte i den svenske Enkedronning Hedvig Eleonora. De to Enkedronningers Indflydelse var meget stor, i udenrigspolitisk Henseende gik Indflydelsen i samme Retning, begge de to Damer hældede mod Frankrig, i indrepolitisk Henseende var de Modstandere af Adelen og mødtes paa det Punkt med deres Sønner og med Gyldenstjerne, der baade for at styrke Kongemagten og for at komme den nye Adel til Livs tilraadete Kongen at tage fat paa Reduktionen. Havde Gyldenstjerne anet, med hvilken Brutalitet og Uretfærdighed Karl 11. vilde gaa frem mod Adelen efter hans Død, havde han sikkert betænkt sig, inden han gav Kongen det skæbnsvangre Raad.

Begge de tvende Statsmænd var meget flittige og yderst samvittighedsfulde med Hensyn til det dem betroede Arbejde, men da Gyldenstjerne havde flere Kræfter end Ahlefeldt, kunde han overkomme mere end denne; han var heller ikke som Storkansleren jævnlig hindret af Sygdom men kunde arbejde baade Dag og Nat. Gyldenstjerne førte ligesom Ahlefeldt et ordentligt Liv med Forkærlighed for en puritansk Levemaade, han var ogsaa ligesom Storkansleren en strengt sædelig Mand.

Gyldenstjerne var ligesom Ahlefeldt en meget dannet og belæst Mand, der havde taget Doktorgraden ved Upsala Universitet; hans Emne var Tacitus; Frederik Ahlefeldt var en finere Mand end Gyldenstjerne, der til Tider kunde være noget plump.

Ahlefeldt og Gyldenstjerne maatte stadig passe paa deres Konger, der begge var lige store Vovehalse, at de ikke unødigt udsatte deres Liv; vi har set, hvorledes Frederik Ahlefeldt forsøgte at lægge en Dæmper paa Christian 5.s Dumdristighed, den samme Opgave følte Gyldenstjerne, at han maatte opfylde overfor sin Konge. Ogsaa i Fredstider maatte Ahlefeldt og Gyldenstjerne mane deres Herrer til Fornuft, for baade Christian 5. og Karl 11. yndede de mest halsbrækkende Idrætter, baade i Form af Jagt og Ridning, det var da ogsaa en Jagtulykke, der gjorde Ende paa den danske Konges Liv; Karl 11. dyrkede en Sport, som Christian 5. ikke havde Lejlighed til at indlade sig paa, nemlig at gaa løs paa Bjørne med de bare Næver. Det synes, som om Gyldenstjerne var ømmere over sin Konges Reputation som tapper Krieger end Frederik Ahlefeldt over for Christian 5., Ahlefeldt gjorde ingen Forsøg paa at forhindre Kongen i det uheldige Skridt at forlade Slagmarken midt under Slaget ved Lund, Gyldenstjerne optraadte ganske anderledes: Paa det Tidspunkt, hvor ikke blot de fleste Medlemmer af Regeringen, men ogsaa adskillige Generaler var stemte for at opgive Modstanden mod de Danske og trække sig højere op i Sverige, udtalte Gyldenstjerne i Krigsraadet, at han holdt mere af Kongen end af noget andet Menneske, men dog vilde han hellere bære Kongen død ind i Teltet end være Vidne til, at han vendte tilbage til Stockholm paa denne Maade. Disse Ord gjorde Udslaget.

Medens der aldrig udviklede sig noget intimt eller fortroligt Forhold mellem Ahlefeldt og de tvende Konger, han tjente, navnlig ikke til den sidste, skønt han var dennes øverste Raadgiver og Statens egentlige Leder, stod Gyldenstjerne i det inderligste og dybeste Venskabsforhold til Karl 11. Det havde flere Grunde, Gyldenstjerne var mere bøjelig af Gemyt end Ahlefeldt, dertil kom, at Karl 11. i langt højere Grad end de to danske Konger havde Evne til at vække Hengivenhed for sin Person, desuden var Karl 11. trofast i sine Venskaber. Gyldenstjerne behøvede

ikke som Ahlefeldt at kæmpe mod fremmed Indflydelse hos Kongen, Karl 11. rettede sig efter Raadgiveren og Vennen, medens Ahlefeldt uafbrudt blev modarbejdet af de skiftende Yndlinge. Gyldenstjerne fik da ogsaa en ganske anden Magt og Indflydelse, end Ahlefeldt nogensinde opnaaede.

Om den Indflydelse, Gyldenstjerne havde paa den unge Konge, kan man gøre sig en Forestilling, naar man hører, at Karl 11. i den lange Tid, Gyldenstjerne opholdt sig i København i Anledning af Ulrikka Eleonoras Brudfærd, sendte alle vigtige Breve og Expeditioner til Vennen, for at han kunde gennemlæse dem og afgive sin Betænkning; først efter at Brevene var gaaet den lange Omvej om ad den danske Hovedstad, blev de forsynede med Kongens Underskrift og expederede fra Stockholm. Gyldenstjernes Indflydelse rakte endog ud over Graven: Hver Gang, der skulde træffes en vigtig Afgørelse, spurgte Karl 11. sine Ministre, hvad de troede, den Afdøde vilde have raadet til.

Skønt Gyldenstjerne ikke var Kriger, lykkedes det ham at faa Indflydelse paa Karl 11.s krigerske Dispositioner, og han forformaede hurtigt at godtgøre, at han virkelig forstod sig paa Strategi; Gyldenstjerne fik saaledes en betydelig Indflydelse paa Udfaldet af Slaget ved Lund. At Gyldenstjernes militære Indsigt var en Kendsgerning, faar vi bekræftet af Jens Juels Breve til Christian 5.; Gesandten skrev saaledes, at den svenske Konge altid spurgte Gyldenstjerne til Raads i vigtige militære Spørgsmaal, og at intet paa dette Omraade foretoges uden Ministerens »avis«.

Vi har omtalt, at Gyldenstjerne var den af alle svenske indflydelsesrige Mænd, der var ivrigst for et dansk-svensk Forbund; Hele hans Stilling til Oprettelsen af Forbundet gjorde det derfor naturligt, at Gyldenstjerne blev sendt til København for at afhente sin Konges unge Brud.

Det danske Hof var betydelig mere forfinet end det svenske, og man fandt Ambassadøren lovlig djærv. Gyldenstjerne viste sine i Stockholm berømte Kraftkunster, han trak med Hænderne Skoene af en Hest og viklede et Søm som en Ring om sin Finger, uden at det imponerede det danske Hof. Christian 5. fandt, at

Gyldenstjerne lignede en Bondekarl, Jens Juel havde forberedt Christian 5., til hvem han i et Brev skrev, at Gyldenstjerne er »uden Facon«. Dette Brev indeholder ellers sande Lovtaler over den svenske Statsmand. Lidt for vidt gaar Jens Juel dog, naar han i Brevet bemærker, at Gyldenstjerne var eneraadende i Udenrigspolitik, og at han i mange udenrigske Sager personligt træffer Afgørelser af allerstørste Vigtighed uden saa meget som at spørge Kongen.

Gyldenstjerne var af Naturen meget meddelsom, og han synes i høj Grad at have givet efter for denne Trang under sit lange Ophold i København ved Bryllupsfestlighederne, han spurgte saaledes flere indflydelsesrige Mænd, om det ikke kunde tænkes, at Danmark vilde afgive Norge til Sverige mod til Gengæld at faa Pommern og Bremen, noget nær den samme Byttehandel, som mutatis mutandis skulde finde Sted i 1814. Gyldenstjerne mente, at Norge laa ubekvemt for Danmark, medens det laa bekvemt for Sverige; Pommern og Bremen vilde danne en naturlig Arrondering af Danmarks tyske Besiddelse Holsten; efter Gyldenstjernes Mening var de nordtyske Lande kun en Klods om Benet for Sverige. Gyldenstjernes Forslag gjorde ikke ubetinget Lykke i København.

Skønt Gyldenstjerne under sit Ophold i København ikke vandt umiddelbar personlig Sympati, styrkede hans Nærværelse dog det dansk-svenske Forbund; man vidste fuldt vel i København, hvor meget Gyldenstjerne havde virket for Alliancens Tilvejebringelse, desuden havde Jens Juel forberedt hans Komme og afgivet dyre Forsikringer om Gyldenstjernes venlige Sindelag over for Danmark. Helt behageligt kunde det naturligvis heller ikke være for danske Øren at fornemme, hvor stærkt Gyldenstjerne pointerede, at Sverige som den større Magt skulde have den absolutte Overvægt i Alliancen; hans Plan om at forlægge den svenske Flaades Hovedstation fra Stockholm til Karlskrona har heller næppe virket tiltalende.

I Danmark lærte man efterhaanden at skatte Gyldenstjerne som Følge af hans stadig mere og mere fremtrædende danske Sympatier, der gav sig et saa kraftigt Udslag, at han endog anmodede Karl 11. om den besynderlige Stilling som en Slags Over-

gesandt i København, samtidig med de skiftende virkelige Gesandter. Gyldenstjerne kunde paa den Maade faa mere og mere Indseende med den dansk-svenske Alliance, han var da ogsaa flere Gange i København og confererede med sin Kollega Storkansleren.

Skønt Gyldenstjerne uomtvisteligt var franksindet, ønskede han dog at komme bort fra Alliancen med Ludvig 14., eftersom denne Alliance havde indviklet Sverige i en blodig Krig til Forsvar for de efter hans Mening unyttige tyske Provinser, en Krig, der ikke havde bragt Sverige den mindste Nytte. Desuden mente Gyldenstjerne, at Sverige maatte varetage sin Selvstændighed. Det tidligere gode Forhold til Feuquières blev som Følge heraf daarligere og daarligere, Markien lod sig endog i en af sine Indberetninger henrive til saa stærke Udtalelser som de følgende: »Grev Gyldenstjerne fortæller altid, at han er en ærlig Mand, men ingen anden end Djævelen vilde give ham Medhold.«

Den virksomste ved Afslutningen af Forbundet mellem Danmark og Sverige næstefter Gyldenstjerne var den i forrige Kapitel omtalte Frantz Ørnstedt. Grev Ørnstedt var Tysker og hjemmehørende i svensk Pommern, hvor han begyndte sin Embedsbane; men Gyldenstjerne fik snart Kig paa ham og anbragte ham i Karl den 11.'s Raad, hvor Ørnstedt hurtigt fik en stor Indflydelse og klogeligen sluttede sig til Gyldenstjerne, hvis danskvenlige Politik han iøvrigt ganske samstemmede med. Gennem den nøje Forbindelse med Gyldenstjerne var Vejen aaben til Kongens Gunst. Ørnstedt, der var dygtig og meget flittig til baade at concipere og skrive, blev den, der fra svensk Side satte Præget paa den dansk-svenske Forbundstraktat. Ørnstedt var tidligt, rimeligvis gennem Gyldenstjerne, kommet i nær Forbindelse med Jens Juel, sammen med hvem han ogsaa dyrkede de skandinaviske Sympatier.

Om den Betydning, Ørnstedt havde erhvervet sig, navnlig under Forhandlingerne i Lund, kan man gøre sig en Forestilling, naar man hører, at Karl den 11. bestemte, at hans Formæling med Ulrikka Eleonora skulde finde Sted paa Ørnstedts Herregaard Skottorp i Halland, hvor Karl 11. mødte sin Tilkommen-

de, som han aldrig havde set tilforn og heller ikke var særlig opsat paa at se, rent politisk som dette Parti var. Iøvrigt synes det at have været Karl 11. ganske ligegyldigt, hvem Gyldenstjerne giftede ham med, han gik saaledes roligt ind paa en Plan, Gyldenstjerne fattede midt under den skaanske Krig, at smede ham sammen med den senere Dronning Anna af England, en højst besynderlig Idé, der vilde have medført Nødvendigheden af, at Karl 11. flyttede til London. Fra dansk Side søgte man gennem Gesandtskabet i London at forpurre denne Plan, der iøvrigt næppe er blevet taget alvorligt ved det engelske Hof. Frederik Ahlefeldt, med Sophie Amalie i Ryggen, holdt lige til Freden i Lund fast paa, at Forlovelsen mellem de to Kongebørn skulde opretholdes. Det var da ogsaa Ahlefeldt en stor Tilfredsstillelse at kunne overgive Ulrikka Eleonora til Gyldenstjerne, der førte Bruden over til det mærkelige Bryllup paa det svenske Slot.

Det har sikkert været den danske Kongefamilie højst ubehageligt, at Ulrikka Eleonora skulde fejre sit Bryllup i en af de til Sverige afstaaede Provinser, og tilmed i saa dyb Stilhed, som Forholdene tillod; men Karl den 11. kunde ikke lide Hoffester og Repræsentation, og ved at holde Bryllup i Halland slap han for de uundgaaelige Festligheder i Stockholm. Det maa siges til Karl 11.s Ros, at det ikke alene var hans bekendte Menneskeskyhed, der holdt ham borte fra Repræsentation ved den Lejlighed, men han tilkendegav over for Ministrene, at det var mere passende at spare, nu hvor der var almindelig Fattigdom, fremkaldt af Krigen.

Ulrikka Eleonora var Fredsduen og en meget betydningsfuld Person ved Afslutningen af den dansk-svenske Alliance. Man havde paa begge Sider af Øresund ventet, at Partiet skulde faa politisk Betydning, men det blev der ikke Tale om, Karl 11. holdt lige fra første Færd sin Gemalinde borte fra enhver Indflydelse. Kongen, der ligesom sin Søn og Efterfølger manglede Sans for kvindelig Skønhed, modtog sin indtagende unge Hustru med Kulde, en Kulde der først lidt efter lidt overvandt.

Kun tretten Aar forundtes det Ulrikka Eleonora at leve i Sverige, og de Aar var ikke lykkelige, hun var meget plaget af Syg-

dom og mistede flere af sine Børn; det daarlige Forhold til den herskesyge Svigermoder pinte ogsaa den unge Dronning, der var ganske uskyldig i Hedvig Eleonoras Uvilje mod hende.

Den første og egentlige Grund til, at Ulrikka Eleonora følte sig skuffet, var dog utvivlsomt den, at hun elskede den smukke unge Konge og sørgede over hans Kulde. Beretningerne om, at Ulrikka Eleonora allerede før Ægteskabet skulde være blevet forelsket i Karl 11. ved at se hans Billede og derfor holdt fast ved Forlovelsen, beror vist paa Fantasi. Naar hun ikke vilde indlade sig paa at bryde Forbindelsen, efter at den skaanske Krig var brudt ud, maa det langt snarere søge sin Forklaring i, at Prinsessen ikke vilde bryde sit Ord; naturligvis har ogsaa hendes Moders Indflydelse været medvirkende. Man kan i alt Fald ikke bebrejde Ulrikka Eleonora Mangel paa Konsekvens: Efter Rügens Erobring vilde Christian 5. fejre Begivenheden ved et stort Hofbal paa Københavns Slot, men Ulrikka Eleonora nægtede at komme til Stede, hun betragtede sig som Sveriges fremtidige Dronning og vilde ikke være med til at fejre det for Sverige meget følelige Nederlag. Hendes Afslag, som ikke engang den energiske Moder kunde faa hende fra, gjorde et godt Indtryk i København, hvor man fandt det overflødigt, at der blev holdt kostbare Fester midt under en Krig, der havde forarmet Landet. Derimod kritiserede man, at Ulrikka Eleonora demonstrativt tog sig af de svenske Krigsfanger, der førtes til København. Da Sophie Amalie, der holdt sin Datter knapt, ikke vilde aabne for Pengepungen til dette Brug, gik Prinsessen til Guldsmeden med en Del af sine Smykker, helt almindelig var Ulrikka Eleonora ikke.

Karl 11.s Hustru var et ualmindelig godt og varmhjertet Menneske, hvis største Glæde var at glæde og hjælpe andre; utallige var de Mennesker, hun bragte Hjælp og Støtte. Det svenske Folk lærte snart at værdsætte Ulrikka Eleonoras store Godhed, men det bebrejdede hende, at hun lige til sin Død vedblev at tale Tysk med sin halvtyske Ægtefælle.

Først hen imod Slutningen af Ulrikka Eleonoras Liv gik det op for Karl 11., hvad han havde i sin Hustru, og han søgte nu at gøre sin Forsømmelse imod hende god igen. Med de underlige

Spring, der prægede Kongens Sind, gik Koldsindigheden pludselig over til den største Hengivenhed. Det var sent, at Omslaget kom, Dronningen kunde ikke leve, og Kongen sad Dag og Nat fortvivlet ved hendes Leje. Øjenvidner beretter, at Dronningen uafbrudt paa Dødslejet bad Kongen vedblivende at hjælpe de mange Mennesker, hun holdt af og havde hjulpet. Paa Ulrikka Eleonoras gentagne: »Versprechen Sie mir das?«, blev Kongen ved at svare: »Ja, ja, Geliebte.«

Forbindelsen mellem Ulrikka Eleonora og Kongen havde fra først af været meget populær i Sverige, hvor man haabede, at den skulde forebygge en Krig, hvilket viste sig at være en Illusion, da den skaanske Krig alligevel brød ud. Der blev udvist megen Energi, paa den ene Side af Griffenfeld og Ahlefeldt, paa den anden Side af Gyldenstjerne, gennem hele Krigen lykkedes det dem at opretholde Forbindelsen, i Haab om at der trods alt skulde kunne skabes et godt Forhold mellem Danmark og Sverige, naar der atter blev Fred. Let var det ikke, Gyldenstjerne maatte skændes med Rigsraadet, der absolut vilde forpurre Partiet, dels af Fjendskab mod Danmark, dels fordi Raadet, der udelukkende bestod af Medlemmer af Adelen, frygtede for, at Ulrikka Eleonora skulde være instrueret af sin Moder om at arbejde for Enevældens Indførelse i Sverige. Gyldenstjerne, der havde faaet en indgaaende Skildring af Prinsessens Karakter, baade gennem Niels Brahe og Jens Juel, vidste god Besked med, at intet laa den danske Prinsesse fjernere end Intriger, hvad han søgte at overbevise Rigsraaderne om, men til ingen Nytte, de svenske Herrer var fulde af Mistanke til en Dame, der var Datter af Sophie Amalie. Mærkelig nok fandt Gyldenstjernes Ægteskabsplaner ivrig Støtte hos den svenske Enkedronning, der dog ellers havde arvet sine gottorpske Forfædres Had til alt, hvad der var dansk; men Hedvig Eleonora var ogsaa velunderrettet, hun vidste, at hendes fremtidige Svigerdatter var et blidt og fromt Gemyt, og hun haabede saaledes at faa en Svigerdatter, som hun med Lethed vilde faa Magt over. Her forregnede Enkedronningen sig dog, Ulrikka Eleonora var ikke af dem, der lod sig kommandere af andre, trods al Blidhed.

ULRIKKA ELEONORA

Ogsaa Frederik Ahlefeldt havde Vanskeligheder at overvinde, ikke hos Kongen, men hos den mere intransigente Del af de Styrende. Storkansleren haabede, at man ved at fastholde Forlovelsen ikke alene bevarede Muligheden for et senere godt Forhold til Sverige, men ogsaa til Frankrig. Ahlefeldt mente, at Frankrig heri vilde se et Bevis paa, at der ikke var indtraadt noget reelt Brud med Sverige, og at Danmark vilde glide ind under fransk Indflydelse. De svenske Rigsraader havde ogsaa Øjnene rettede paa Frankrig, naar de modarbejdede Partiet, men af andre Grunde end Ahlefeldt, de mente, at Ludvig 14. vilde faa Tvivl om den svenske Politik's Ærlighed. Meddelelsen om Forlovelsen fremkaldte da ogsaa noget blandede Følelser i Versailles.

Udadtil blev Ulrikka Eleonora behandlet med al skyldig Hønhør i Sverige; hun fik baade Slotte at raade over, blandt andet Slottet i Upsala, desuden store Godser, som hun kunde nyde Indtægten af; alt ialt anslog Jens Juel i en Beretning hjem Ulrikka Eleonoras Aarsindtægter til den efter de Tider meget antagelige Sum af 75.000 Speciedaler. Ulrikka Eleonora viste sin Klogskab ved ikke at ville modtage Godser, som var fratagne Adelen under Reduktionen, derved vandt hun den svenske Adels fra først af uvillige Hjerter.

Ogsaa Christian 5. havde maattet punge ud, hvor meget han end kviede sig; ikke mindre end 100.000 Daler førte Dronningen med til Sverige; disse Penge indkom igennem den saakaldte Frøenskat, der dog kom til langt at overskride de 100.000, idet Sophie Amalie gjorde nogle meget betydelige Indkøb af Kjoler og Smykker og afleverede bagefter Regningen. Frederik Ahlefeldt maatte modstræbende gaa med til at kræve en Del af Frøensskatten udbetalt fra de gottorpske Lande, hvad der fremkaldte nogen Misfornøjelse i Landdagen.

Langt beskednere var de Brudegaver, som den strengt økonomiske Karl 11. skænkede sin Brud ved Brylluppet paa Skottorp; da han ikke selv vilde punge ud, og han ikke ønskede at henvende sig til det af ham forhadte Rigsraad, gik han til sin Moder, der for en billig Penge overlod Brudgommen nogle af sine gamle Smykker.

Med Hensyn til Sparsommelighed var der Enighed mellem

Ægtefællerne; Ulrikka Eleonora indskrænkede straks efter Ankomsten til Stockholm paa egen Haand den Hofstat, som Hedvig Eleonora havde bestemt for hende uden at tage sin Søn med paa Raad. Paa Luksus anvendte Ulrikka Eleonora saa godt som intet, men hun gav Størstedelen af sine rundelige Indkomster bort til Mennesker, som hun mente trængte dertil. Det at hjælpe andre, forekom Ulrikka Eleonora ikke alene en Pligt, men det var en ligefrem Lidenskab hos hende, og en meget stor Del af hendes Tid hengik med at undersøge, hvorvidt Mennesker, som henvendte sig til hende med Bøn om Hjælp, ogsaa var værdige dertil. Det var store Summer, Dronningen gav ud, for Dronningen hjalp ogsaa mange af de adelige Godsejere, der var blevet forarmede ved den af hendes Mand foretagne Reduktion, der ogsaa var gaaet ud over hendes Svigerinde, Kongens Søster, Grevinde de la Gardie. Dronningen ofrede ogsaa mange Penge paa sociale Formaal, hun oprettede saaledes Børnehjem, blandt andre for Børn, der var blevet faderløse under den skaanske Krig. Ulrikka Eleonoras sociale Arbejde satte sig Spor, der har holdt sig lige ned til 1939, idet der endnu i Sverige findes Anstalter, som hun har oprettet. Dronningens Ordenssans gjorde sig gældende med Hensyn til hendes storstilede Understøttelser, hun holdt personlig nøjagtige Regnskaber og efterlod ikke en Skilling Gæld. Karl 11. følte Sympati for sin Hustrus Hjælpsomhed, og meget tydede paa, at den Hengivenhed, han, desværre for sent, lidt efter lidt kom til at nære for hende, var fremkaldt af Erkendelsen af hendes varme Hjerte. Fra først af, lige fra Ægteskabets Begyndelse, var Kongen altid beredvillig til at forstrække Dronningen med de Summer, hun bad om til at hjælpe andre med.

Der var endnu en Ting, som i høj Grad bidrog til at forene Ægtefællerne, men uheldigvis først hen imod den Tid, da Ulrikka Eleonora gik bort. Under Udøvelsen af en halsbrækkende Idræt var Karl 11. kommet meget alvorligt til Skade. Dette Ulykestilfælde, der foraarsagede Kongen store Lidelser, medførte et meget langt Sygeleje, under hvilket begge Dronningerne vilde pleje den syge. Ulrikka Eleonora viste her en Energi, der forbavsede alle, idet det virkelig lykkedes hende at tvinge igen-

nem, at hun blev ene om at pleje sin syge Gemal, og at Svigermøderen blev distanceret. Mærkeligt nok fremkaldte dette ikke noget Brud, tværtimod saa Hedvig Eleonora fra nu af med venligere Blikke paa Svigerdatteren, der aabenbart havde imponeret hende ved denne Lejlighed. Maaske kom Bedringen i Forholdet dog ogsaa af, at Ulrikka Eleonora foretog det kloge Skridt at tillade Enkedronningen at gaa først ind ad Dørene oppe paa Stockholms Slot, noget, Hedvig Eleonora lagde megen Vægt paa, og som hun opfattede som en Erstatning for Bortvisningen fra hendes Søns Sygeleje. Dette har vel ogsaa nok været Motivet til Ulrikka Eleonoras Handlemaade paa dette Punkt; iøvrigt kan det tænkes, at den unge Dronning i sit gamle Hjem havde set saa mange Rangstridigheder mellem Sophie Amalie og Charlotte Amalie, at hun mente, at det var bedst ikke at faa en Gentagelse deraf oppe i Stockholm. Angaaende Forholdet mellem de to Dronninger er der iøvrigt Uoverensstemmelser mellem de svenske og danske Beretninger, saaledes skildrer Jens Juel i sine Rapporter Forholdet som meget daarligt, hvilket senere fra svensk Side er blevet fremstillet som urigtigt. Moderne svenske Historikere er ogsaa af den Opfattelse, at de danske Gesandtskabsrapporter fremstillede Forholdet mellem Karl 11. og Ulrikka Eleonora som daarligere, end det i Virkeligheden var. Sikkert er det dog, at der ikke var saa lidt Uenighed mellem Ægtefællerne angaaende Tronfølgerens Opdragelse og angaaende de Personer, der skulde forestaa samme, ligesom Ulrikka Eleonora bebrejdede Kongen hans Haardhed over for den senere Karl 12.

Uenigheden gav sig Udslag i pinlige Scener i andres Overværelse.

Om Gyldenstjernes Stilling til Ulrikka Eleonora er det altomtalt, at han havde været en af de allerivrigste Talsmænd for en Forbindelse mellem hende og Karl 11., dels fordi han mente, at den danske Kongedatter skulde blive et Pant paa Freden i Norden, dels fordi Ludvig 14. ønskede Partiet, af samme Grund som den, der blev ført i Marken af Gyldenstjerne. Det var da ogsaa, som vi har set ovenfor, Marki de Feuquières, der under Forhandlingerne i Lund bragte Ægteskabet paa Bane og over for Gylden-

stjerne tilkendegav, at Frankrig ønskede det; dette Ønske opfattedes som en Befaling, i den Grad var Sverige under det mægtige Frankrigs Indflydelse. Denne Ordre blev iøvrigt den sidste, der blev udstedt fra Versailles til Sverige, for fra nu af arbejdede Gyldenstjerne paa at drage Sverige bort fra det ydmygende Afhængighedsforhold til Frankrig, og han fik Karl 11. med til at give Afkald paa Ludvig 14.s faste Pengeunderstøttelse. Feuquières var hurtig klar over Situationen, for han skrev hjem til Ludvig 14.: »Johan Gyldenstjerne vil bringe hvad Offer, det skal være, for at faa Alliancen i Stand mellem Sverige og Danmark; opnaar han den, kan han gøre, hvad han vil i udenrigspolitisk Henseende.«

Karl 11. tilkendegav over for Gyldenstjerne, at det var ham ubehageligt, at hans Giftermaal skulde gøres til en Statsakt efter Samraad mellem de tidligere krigsførende Magter. Men Gyldenstjerne kunde ikke gøre noget ved det, Ægteskabet mellem den svenske Konge og den danske Prinsesse blev indført i Fredsprotokollen som en af Fredsbetingelserne. Saa ubehagelig berørt var Karl 11. ved den Maade, hvorpaa hans Ægteskab skulde stiftes, at han en kort Stund var ved at opgive Ulrikka Eleonora og tog under Overvejelse at ægte en af de tre unge svenske Piger, der var foreslaaede ham som Ægtefæller, dengang da Forlovelsen med Ulrikka Eleonora var ved at gaa over Styr, det drejede sig om Døtre af Niels Brahe, de la Gardie og Karl Bonde. I vide Kredse i Sverige, helt op til Regeringskredsene, havde man været stemt for, at Kongen valgte en Dronning blandt Landets egne Døtre, hvorved man undgik et Element, der bragte noget fremmed ind i Kongehuset, som i saa høj Grad trængte til at miste sit tyske Præg. Uagtet Gyldenstjerne ogsaa var en Modstander af at faa en fremmed Prinsesse paa den svenske Trone, fik han dog Karl 11. bort fra denne Plan, Ægteskabet med Ulrikka Eleonora var af saa stor politisk Betydning, at det var umuligt at komme uden om det. Uheldigvis døde Gyldenstjerne allerede et Aar efter Ulrikka Eleonoras Ankomst til Sverige, havde han levet, vilde han maaske have været i Stand til at bruge den unge Dronning til sine politiske Formaal.

Jens Juel søgte i sin Egenskab af dansk Gesandt i Stockholm

af al Magt at udnytte det nye Slægtskabsforhold mellem det danske og det svenske Hof til at styrke og uddybe Alliancen mellem de to Lande, og han havde vel alle Betingelser derfor, han var meget velset i svenske Regeringskredse, og først og sidst, hvad der var det allervigtigste, var han en nær Ven af Gyldenstjerne og lige saa ivrig som han for Opretholdelsen af det gode Forhold mellem Landene. Karl 11.s Ægteskab, der skulde have været Alliancens Hovedhjørneste, viste sig imidlertid betydningsløst i politisk Henseende; Karl 11. var lige saa lidt dansk-sindet, som Christian 5. var svensksindet, og Ulrikka Eleonora lod sig ikke bruge til Intriger af nogen Art.

Sympatien mellem Jens Juel og Johan Gyldenstjerne var utvivlsom, selv om de to vidtforskellige Mænd nok kunde være uenige om mangt og meget og ikke altid nærrede Tillid til hinanden, navnlig stode Jens Juel ikke paa Gyldenstjernes stærkt tilskuebaarne Gudfrygtighed. For Udviklingen af et bedre Forhold mellem Landene og dermed for Udsigterne til en varig Fred i Norden var det et haardt Slag, at Gyldenstjerne døde allerede et Aar efter Freden i Lund. Det saa godt begyndte Samarbejde mellem Juel og Gyldenstjerne under Forhandlingerne i Lund og den yderligere Uddybning af Samarbejdet, medens Juel var Gesandt i Stockholm, naaede ikke at bære de Frugter, de to Statsmænd havde haabet paa, dertil var Tiden for knapt tilmaalt. Ikke en Gang Forhandlingerne mellem Juel og Gyldenstjerne angaaende Samarbejde paa Handelens Omraade førte til noget nævneværdigt Resultat, og Grunden dertil var den, at Juel ikke fik tilstrækkelig Støtte hos Frederik Ahlefeldt, der ikke formaaede at overvinde Christian 5.s Uvilje mod et fortsat intimt Samarbejde med Arvefjenden. Da Gyldenstjerne døde, indsaa Juel det haabløse i at arbejde for Consolideringen af det dansk-svenske Forbund. Nu var Forbundets Grundlægger død, og de andre indflydelsesrige svenske Statsmænd stillede sig ret køligt over for Juels Tilnærmelser.

Det var særlig fra Bengt Oxenstjernes Side, at Jens Juels Bestræbelser mødte Kulde. Grev Oxenstjerne havde altid hørt til Gyldenstjernes mest haardnakkede Modstandere, og som saadan var han paa Forhaand uvilligt stemt over for Jens Juel. Oxen-

stjerne blev den mest indflydelsesrige Statsmand efter Gyldenstjernes Død, og, hvad der var af særlig Betydning for Danmark, den, der kom til at lede Udenrigspolitikken. Efterhaanden vænnede den svenske Konge sig til at følge Bengt Oxenstjernes Raad i lige saa stor Udstrækning, som han havde fulgt Gyldenstjernes. Sin Tillid til Oxenstjerne viste Karl 11. ved at bestemme i sit Testament, at han skulde være den nye Konges Formynder.

Som saa mange af Datidens unge svenske og danske Adelsmænd fik Oxenstjerne en lærd Opdragelse, hvilket i høj Grad præger hans mange efterladte Breve, der er fulde af latinske Ord og Citater. Lærde Studier synes fra først af at have været hans Hovedinteresse, han blev da ogsaa i en ganske ung Alder Rektor ved Universitetet i Upsala; senere opslugtes han helt af Diplomati; sin Indvielse heri fik Bengt Oxenstjerne som privat tilstedeværende ved Forhandlingerne i Münster og Osnabrück.

Dronning Christine tog hurtigt den unge Oxenstjerne i Brug som diplomatisk Agent, det var, da Dronningen skulde sikre sig, at den tyske Kejser forlenede hende med Pommern og Bremen.

Dette Forleningsspørgsmaal er af Interesse for Danmarks Historie, idet disse to Landsdele i de følgende Aar stadig spillede med ind i Danmarks Skæbne som Følge af Forbundet med Brandenburg, og i en ganske særlig Grad var det Tilfældet under den skaanske Krig. Den tyske Kejser Ferdinand 3. vilde hellere end gerne forlene Christine med de to tyske Lande, da han derved sikrede sig en Modvægt mod det ham saa ubehagelige brandenborgske Hus, men paa den anden Side havde han Hensyn at tage til Kurfyrsten, der skulde være med til at vælge Kejserens Søn, den senere Ferdinand 4., til romersk Konge og derved designere ham som fremtidig tysk Kejser; Brandenborgeren maatte betragtes som den mægtigste af Kurfyrsterne, og hans Stemme havde megen Vægt paa Rigsdagen i Regensburg.

Kurfyrsten var ikke meget tilbøjelig til at støtte Sveriges Forlening med Pommern, eftersom de brandenborgske Kurfyrster lige til Trediveaarskrigens Slutning havde været Lensherrer over dette Land. Pommern var tidligere delt mellem en Masse Smaafyrster, der uafsladelig laa i Haarene paa hverandre og kun kunde

holdes i Ave af de mægtige brandenborgske Grever. Et af disse pommerske Smaafyrstehuse skyldte Danmark en af sine allerbedste Konger, Erik af Pommern, og det var en pommersk Prinsesse, der blev Moder til Valdemar Atterdag. Som saa mange af de tyske Duodezfyrsteslægter døde ogsaa de pommerske Hertugslægter ud, og hen imod Slutningen af Trediveaarskrigen var der ingen af dem tilbage. Ved den westfalske Fred fik Sverige som Krigsbytte Forpommern med Rügen, Stettin og Odermundingerne; Brandenburg nappede Bagpommern.

Sagen angaaende Forleningen trak længe ud. I Wien kunde der intet udrettes, Oxenstjerne maatte vente, til Rigsdagen i Regensburg var blevet sammenkaldt, og han vilde netop begive sig derhen, da han fik Ordre af Christine til ikke at tage afsted, idet Dronningen gjorde gældende, at det var under hendes Repræsentants Værdighed at give Møde paa Rigsdagen; Dronningen havde efter sin egen Mening en ubetinget Ret til Pommern, som hendes Fader havde skaffet Sverige ved Hjælp af sit gode Sværd, og den romerske Kejsers Godkendelse deraf maatte kun betragtes som en ren og skær Formalitet. Det svage Wienerhof gav Køb, Forleningen blev givet, uden at Christine blev repræsenteret i Regensburg.

Forbindelsen mellem Oxenstjerne og Ahlefeldt skabtes i Brunschwig, hvor saa mange af Storkanslerens betydningsfulde internationale Forbindelser stiftedes. Under den skaanske Krig kom der et ulægeligt Brud mellem Ahlefeldt og Grev Oxenstjerne, der var meget opbragt over, at Storkansleren opsnappede hans Breve og læste dem. Det lykkedes ikke Frederik Ahlefeldt trods den dansk-svenske Alliance at genoprette det tidligere gode Forhold til Oxenstjerne. Den nedersachsiske Kreds, som Ahlefeldt havde stillet saa store Forhaabninger til, blev grundigt undermineret af Oxenstjerne til Fordel for Sverige; i særlig Grad var Hannover et Stridens Æble mellem Frederik Ahlefeldt og Bengt Oxenstjerne; men Hertug Johan Frederik var begge de to Herre for snedig, han gled som en Aal ud imellem Fingrene paa dem. Under de talrige Møder mellem Medlemmerne af den nedersachsiske Kreds, ved hvilke Frederik Ahlefeldt var mere skrivende og refererende end talende, førte den oratorisk anlagte

Oxenstjerne det store Ord, hvad han da ogsaa omtaler med megen Stolthed i sine Rapporter hjem til Stockholm. Sverige stod en Tid i Spidsen for den nedersachsiske Kreds, ved hvis Møder i Brunsvig Oxenstjerne derfor skulde føre Forsædet; derom fortalte han i en Rapport med megen Selvfølelse: »Jeg udførte Ouverturen med en omstændelig Tale og Harangue apteret ad casum.«

Det viser Oxenstjernes diplomatiske Smidighed, at det under Karl Gustavs Krig med Polen lykkedes ham at slutte Forlig med Brandenburg, til Trods for Kurfyrstens Vrede over, at en Del af Pommern var blevet tilkendt Sverige; Kurfyrsten lovede ikke at falde Svenskerne i Ryggen under Krigen i Polen. Saalænge Krigen varede, fulgte Oxenstjerne med Karl Gustav og forhandlede paa hans Vegne med de polske Stænder om Fredsbetingelserne og sluttede Freden med dem. Oxenstjerne blev gjort til Statholder over den Del af Polen, som Karl Gustav havde erobret, og han førte under sin Funktion et stort Hof i Warschau.

Karl Gustav viste ved enhver Lejlighed Oxenstjerne den største Tillid; helt anderledes blev det under Formynderregeringen, der ikke alene afsatte Oxenstjerne fra Stillingen som Rigskansler for at erstatte ham med Grev de la Gardie men sendte ham saa langt bort som muligt og gjorde ham til Statholder i Østersøprovinserne, hvad Oxenstjerne optog som en udsøgt Fornærmelse. Men Oxenstjerne kom til Vejrs igen, da Karl 11. selv overtog Regeringen som fuldmyndig; ved denne Lejlighed kom Oxenstjerne atter til at nyde sin egen Veltalenhed under den Højtidelighed, hvormed Kongens Myndighedserklæring fejredes; Oxenstjerne fortæller selv med synlig Glæde, at han »holdt en lang og udførlig Tale, og saasom de momenta, som Talen indeholdt, var meget ponderosa, blev denne min Harangue indført i Rigets Protokol.«

Fra nu af var Oxenstjerne næst efter Gyldenstjerne Sveriges ubetinget mægtigste Mand.

Det var Bengt Oxenstjerne, der modtog Ulrikka Eleonora ved hendes Ankomst til Helsingborg 1680, hvorefter han beretter følgende:

»I Aaret 1680 befalede Hans Mayestæt mig allernaadigst at

Serenissimus & Potentissimus Princeps
CAROLUS XI. D. G.
Suecorum Gothorum Vandalorumq; Rex &c.

KARL DEN ELLENTE

modtage Hendes Mayestæt Dronning Ulrikka Eleonora, som ankom til Helsingborg i Følge med sin Søster Hertuginde af Slesvig-Holsten. Denne Reception var meget splendid, thi foruden det store Comitatus, som Dronningen havde med sig, var hele Skaanes Adel og Gejstlighed opbudet til at gøre Tjeneste med Opvartning ved denne Solennitet. Paa Hans Mayestæts og hele Rigets Vegne beneventerede jeg Hendes Mayestæt den unge Dronning med en dertil apteret Oration, da Hendes Mayestæt traadte ud af den Kongelige danske Galej, som var meget prægtig. Og efter at det var forrettet, begavede Deres Mayestæter sig til Schillinge og saa derfra til Skottorp i Halland, hvor Bilageret fandt Sted, ved hvilken remarquable act jeg saa vel som hele Tiden til Deres Mayestæter rejste til Halmstad forrettede Tjeneste som Rigsmarskal.

Da nu alt dette var lykkelig overstaet, behagede det Hans Mayestæt ikke længe derefter at anbetros mig Directionen for det Kongelige Cancellie med naadig Befaling til at bekymre mig om de udenrigske Sager, paa det at disse maatte faa en fast Fod, og den saa dyrt erhvervede Fred conserveres.◀

Den sidste Sætning er nok værd at observere.

Allerede medens Gyldenstjerne levede, havde Oxenstjerne Indflydelse paa Karl 11., og efter Gyldenstjernes Død blev denne Indflydelse naturligvis endnu stærkere. Men det kom ikke strax; først hengav Karl 11. sig til en ganske ubehersket Sorg over Gyldenstjernes Død. Han besvimed ved Meddelelsen, gik til Sengs, vilde ikke modtage noget Menneske og tog i flere Dage ingen Næring til sig. Derefter tog Kongen sig sammen og begyndte igen paa sit vante Arbejde; men den afdøde Ven blev aldrig glemt.

Ligesom Gyldenstjerne forstod Oxenstjerne sig paa Krigsvæsen, hvad der bidrog til at skaffe ham den betroede Stilling hos Kongen, idet han kunde give denne gode Raad under den skaanske Krig. Disse Raad var imidlertid mere prægede af Oxenstjernes Kendskab til de udenrigspolitiske Forhold, som han var inde i som ingen anden i Sverige.

Der var et Punkt, paa hvilket Oxenstjerne og Karl 11. i en særlig Grad sympatiserede, og det var i deres Uvilje mod Frank-

rig. Oxenstjerne havde ligesom Ahlefeldt været en Modstander af Krig mellem Sverige og Danmark, og han gav Frankrig Skylden for, at Sverige var blevet rodet ind i de vanskelige Forhold. Efter Krigen blev Oxenstjernes Harme mod Frankrig om muligt stærkere, idet den svenske Statsmand ikke kunde tilgive Ludvig 14., at han ved Freden i Saint Germain berøvede Sverige en Strimmel af Pommern.

Karl 11., hvis Menneskyhed tog til med Aarene, søgte i særlig Grad at undgaa de ved hans Hof akkrediterede fremmede Gesandter; han talte yderst sjældent med dem enkeltvis; ved Nytaarskuren plejede han at holde en »harangue« til dem, vel at mærke paa tysk, da hans Moder mærkeligt nok ikke havde sørgt for, at han lærte Fransk. Karl 11. endte næsten altid sin »harangue« med nogle Ord, der stærkt mindede om den tolv-aarige Ludvig 15.s berømte: »Mon chancelier vous dira le reste.« Dette var ingenlunde Oxenstjerne ubehageligt, han benyttede sig tværtimod saa meget han kunde af sin Herres Utilbøjelighed til at tale med andre Mennesker, og han samlede derved mere og mere Magten i sin Haand.

Det Alliancesystem, som Oxenstjerne bragte paa Benene, var ikke egnet til at frembringe Rivninger med den danske Regering, tværtimod; Sverige blev i hans Tid stærkt fjernet fra Frankrig, og de Stater, som stod Danmark nær fra samtlige Svenskekriges Tid, nemlig det tysk-romerske Rige, Brandenburg og Holland, traadte Sverige nærmere. Dette hindrede ikke, at Oxenstjerne modarbejdede Danmark ret kraftigt, han vilde saaledes paa ingen Maade gaa med til at lade Danmark forblive i uantastet Besiddelse af den gottorpske Del af Sønderjylland. Karl 11., der havde faaet mere end nok af Krig, efter at han var sluppet nogenlunde helskindet fra den skaanske, der en Tid havde bragt Sverige til Afgrundens Rand, frygtede for, at en ny Indblanding i det gottorpske Spørgsmaal skulde skaffe ham en Krig paa Halsen med Danmark, han holdt derfor Gottorperne paa Afstand og gik endog saa vidt, at han frabad sig Christian Albrechts Besøg og bad Ulrikka Eleonora, der holdt meget af sin Søster Hertuginde, om at nøjes med Frederikke Amalies Besøg. Hertugen af Gottorp var da heller ikke med til

sin Svogers Bryllup paa Skottorp, ved hvilken Lejlighed han repræsenteredes af Frederikke Amalie, der var fulgt med sin Søster fra København. Men Oxenstjerne fik i denne som i saa mange andre Sager Overtaget, og det skyldtes ham og hans Fjendskab mod Danmark, at det for Danmark saa ydmygende Forlig, som vi i et senere Kapitel skal komme nærmere ind paa, blev gennemført; ligeledes forhindrede han Christian 5. i at lade sig hylde i Hamborg. Den dansk-svenske Alliance havde unægtelig slaet nogle slemme Revner. Det forstaar sig, Oxenstjerne var ikke ene om det, Kejser Leopold, og Frederik Vilhelm protegerede Gottorp og Hamborg.

Da Jens Juel ingen Vegne kunde komme med den mægtige Oxenstjerne, anmodede han om at blive forflyttet fra Gesandtposten i Stockholm, hvorfra han rejste til Haag. Da der atter, henimod Aaret 1690, viste sig Udsigt til et nøjere Samarbejde mellem Danmark og Sverige, var der Tale om at sende Jens Juel til den svenske Hovedstad, men da Oxenstjerne nægtede at give Gesandten »agrément«, maatte den danske Regering lade Udnævnelsen falde. Et Par Aar senere blev Jens Juel dog sendt til Stockholm, men denne Mission falder uden for nærværende Bogs Rammer.

Medens Jens Juel altid havde sat stor Pris paa Gyldenstjerne, et Forhold, som end ikke den skaanske Krig kunde forstyrre, blev Stillingen til Oxenstjerne daarligere og daarligere, ogsaa efter at Juel var kommet bort fra Stockholm og Ministerens umiddelbare Nærhed. Det var dog meget uretfærdigt, naar man i de svenske Regeringskredse beskyldte Jens Juel for »at have slaet om og at være blevet svenskfjendtlig«, Juel vedblev til sin Død at være en god Skandinaver, hans Uvilje gjaldt kun Oxenstjerne, hvem han med Rette ansaa for at være Danmarks bitre Fjende. Det var sikkert ogsaa uretfærdigt, naar man i Sverige gav Jens Juel Skylden for alle de Rygter, der var i Omløb om Oxenstjerne Europa over, særlig angaaende den svenske Statsmands Bestikkelighed; Rygterne var vist meget overdrevne, derpaa tyder den Omstændighed, at Oxenstjerne notorisk afslog den enorme Sum af 100.000 Rigsdaler, som Ludvig 14. tilbød ham, for at han skulde skaffe Frankrig et nyt Forbund med Sverige. Dette

var særdeles anerkendelsesværdigt, da Oxenstjernes Formue var blevet næsten halveret ved Reduktionen, der bevirkede, at store Dele af den svenske Adel, som før havde været i Besiddelse af meget Gods og Guld, sank ned til at blive et Proletariat med fornemme Navne og Titler. Karl 11.s Had til Adelen var saa stærkt, at han, naar det drejede sig om at komme Standen til Livs, hverken rettede sig efter Gyldenstjerne eller Oxenstjerne.

Alt i alt maa det siges, at Oxenstjerne bærer Hovedskylden for, at det dansk-svenske Forbund efterhaanden sygnede hen; Sygdommen begyndte, da Gyldenstjerne døde, med ham gik i Virkeligheden den eneste indflydelsesrige svenske Skandinav bort.

Havde Gyldenstjerne levet længere, tør man formode, at det svensk-danske Forbund vilde have gestaltet sig ganske anderledes end under Oxenstjernes Styre. Det personlige gode Forhold mellem Ahlefeldt og Gyldenstjerne vilde have bidraget til at konsolidere Alliancen. Alt havde tegnet saa lyst til at begynde med, Johan Gyldenstjerne kom til København for at ordne de Detailspørgsmaal, der ikke var bragte til Afslutning ved Freden i Lund, og i den danske Hovedstad fremsatte Gyldenstjerne for Christian 5. og Frederik Ahlefeldt sine vidtomfattende Planer om ikke alene en dansk-svensk, men en dansk-svensk-fransk Alliance. Men det hele var paa det løse, det var Gyldenstjernes personlige Ønsker og Sympatier, han forfægtede, i Sverige benyttede Fjenderne af Gyldenstjernes Udenrigspolitik, særlig Oxenstjerne, sig af den mægtige Mands Fraværelse til at gøre Kongen betænkelig ved Yndlingens Planer. Det gamle Nag til Danmark gjorde sig gældende i vide Kredse, adskillige vilde have, at det skulde blive ved det gamle, at det svensk-franske Forbund opretholdtes med Udelukkelse af Danmark. Inden for Tilhængerne af den sidstnævnte Tanke var der en Spaltning, nogle vilde have Forbundet til Frankrig løsere, saaledes at man ikke imødekom Ludvig 14.s Ønske om, at Sverige som hidtil holdt en stor Hær i Pommern, for at Frankrig kunde have Hjælpetropper ved Haanden i en ny europæisk Krig, andre vilde have Tilstanden fra før Freden i Fontainebleau bibeholdt.

Men disse Strømninger fik ingen synderlig Virkning, idet Karl 11. havde givet Gyldenstjerne Bemyndigelse til at handle gan-

ske paa egen Haand under sit Ophold i København. Fuldmagtens Ordlyd var den, at Gyldenstjerne »skulde forhandle videre om det, man var kommet overens om og havde lovet i Lund og hvad der ellers kunde tjene til begge Rigernes Bedste og Sikkerhed.«

I København var Menerne lige saa delte som i Stockholm; der var store Kredse, som frygtede for at gaa med til de af Gyldenstjerne medbragte Planer om at optage Frankrig i Alliancen, man nærede Mistillid baade til Frankrig og navnlig til Sverige; nogle var stemt for en dansk-svensk Alliance uden Frankrig, andre vilde overhovedet ikke vide af noget Forbund, hverken med den ene eller med den anden. Baade Christian 5. og Ahlefeldt var stemte for at gaa ind paa Gyldenstjernes Forslag, der gik ud paa et Forbund, som skulde garantere Roskildefreden og den evige og evindelige westfalske Fred. Gyldenstjernes Forslag var meget vidtgaaende, en Handelstraktat skulde efterfølges af Bestemmelser om fælles Mønt og fælles Regler for Toldafgifterne; for at bringe det sidste i Orden, var den øverste Leder af Sveriges Toldvæsen fulgt med Gyldenstjerne til København for at bistaa ham i praktiske Spørgsmaal. Desuden foreslog Gyldenstjerne Møder mellem svenske og danske Handelsmænd, der skulde drøfte de fælles Interesser paa Handelens Omraade; der blev ogsaa talt om at afholde store evangeliske Møder, hvor baade Gejstlige og Lægfolk fra begge Lande skulde komme til Stede.

Det er interessant at lægge Mærke til Gyldenstjernes Klager over, at han ikke kunde faa klare Instrukser fra Karl 11., naar han udbad sig saadanne; Klagerne lyder ganske som de af Frederik Ahlefeldt fremførte, naar Storkansleren ikke kunde faa ordentlig Besked af Christian 5.

Da det ikke lykkedes Gyldenstjerne at faa Danmark med til en svensk-dansk-fransk Alliance, gav han sig til at arbejde paa, at Danmark og Sverige skulde afslutte særlige Forbund med Frankrig, saaledes som det i tidligere Tid havde været Tilfældet. Da man i København ikke gerne vilde give Slip paa den gamle Forbindelse med Brandenburg og med Kejseren, slog Gyldenstjerne paa, at han kunde tænke sig at lade Sverige slutte For-

bund med det tysk-romerske Rige; men saa maatte Danmark give Slip paa Brandenburg, for det var Gyldenstjernes Tanke, at Kejseren skulde give Sverige frie Hænder over for det af ham forhadte Brandenburg, saaledes at Danmark og Sverige kunde foretage Erobringer i Nordtyskland, eventuelt fra Brandenburg selv; et saadant Forbund vilde Gyldenstjerne dog kun gaa med til, ifald Frankrig ikke kunde eller vilde yde Sverige og Danmark tilstrækkelige Fordele.

Disse Planer forekom Samtiden meget højtflyvende, og saaledes forekommer de endnu den Dag i Dag; hvad Frederik Ahlefeldt angaar, var Tanken om et Forbund med det romerske Rige ham mere behagelig end en Alliance med Frankrig, men han fandt ligesom Kongen Grundlaget noget løst.

Gyldenstjerne talte i København med en for en Diplomat forbavsende Aabenhed, der bevirkede, at Forhandlingerne gik glat; Forbundet mellem Danmark og Sverige blev Hovedresultatet af Gyldenstjernes Københavnsmission, og Spørgsmaalet om Frankrig blev stillet in suspenso; fra dansk Side lovede man ikke at foretage sig noget med Hensyn til Frankrig uden først at forhandle med Sverige derom.

Det af Gyldenstjerne med saa megen Iver eftertragtede svensk-dansk-franske Forbund havde vanskeligt ved at blive til Virkelighed; Gyldenstjerne arbejdede vedholdende for at faa det bragt til Veje, men Døden kom ham i Forkøbet; Ludvig 14. var villig nok til at forny Alliancen med Sverige, men at have Danmark med paa Slæbetov brød han sig ikke om, Sverige skulde blive ved med at være en Slags Vasalstat af Frankrig, og dets tyske Besiddelser en Stødpude mod det tysk-romerske Rige. Men det var netop det, Frederik Ahlefeldt og Johan Gyldenstjerne vilde have været bort fra, Danmark og Sverige skulde gennem deres nøje Forbund med hinanden være en med Frankrig jævnbyrdig Magt. Fra dansk Side følte man sig ikke ganske tryk ved en Triple-Alliance, af hvilken man frygtede, at Sverige skulde høste alle Fordelene, der blev da heller ingen Ordre givet Just Høg, vor Gesandt i Paris, med Hensyn til at arbejde for en Alliance med Frankrig. Her var nu ogsaa den Vanskelighed, at man i Sverige godt vidste, at Høg ikke alene var imod en Alliance

med Frankrig, men ogsaa med Sverige, en Alliance, som han betragtede som værdiløs for Danmark. Naar det fra svensk Side senere er blevet gjort gældende, at personlige Følelser var medvirkende for Høg i dette Tilfælde, idet han skulde være blevet særlig stærkt svensk-fjendtlig, efter at Karl 11. havde ladet hans Svoger Jørgen Krabbe henrette under Krigen, en Begivenhed vi allerede har omtalt, er det sikkert grebet ud af Luften.

Da det endelig kom til Forhandlinger med Frankrig om en Triple-Alliance, erklærede Ludvig 14., at han var villig til at slutte Forbund med Danmark og Sverige hver for sig, men ikke med begge i Forening; dermed bortfaldt Planerne.

For Oxenstjerne har det næppe været nogen Skuffelse, at Gyldenstjernes Planer røg i Lyset, han havde altid haft det samme Syn paa Gyldenstjernes Udenrigspolitik som Frederik Ahlefeldt paa Griffenfelds, at den var for vidtstvævende og fantastisk.

Oxenstjerne slog fra nu af ind paa en helt ny Politik, som ganske billigedes af Kongen. I Øjeblikket stod Sverige efter Oxenstjernes Mening ganske uden Forbundsfæller, Alliancen med Frankrig var afbrudt, og hvad Forbundet med Danmark angik, udtalte Oxenstjerne med kynisk Aabenhjertighed, baade over for Kongen og Rigsraadet, at det ikke var af stor Betydning for Sverige, og at Danmark desuden ikke var til at stole paa. Oxenstjerne foreslog derfor Karl 11. at slutte Forbund med de Magter, Sverige nylig havde været i Krig med. Hans Tanke var den, at et nyt Forbund med Frankrig vilde betyde Krig, men Oxenstjerne vilde Fred og dertil Sikkerhed for Besiddelsen af Sveriges nuværende Omraade i Tyskland; derfor var det raadeligt at holde til med Kejseren og dem af de tyske Magter, der ikke ønskede at fortrænge Sverige fra Nordtyskland; til disse Magter turde man næppe regne Brandenburg. Paa denne Maade bidrog man ogsaa til at opretholde Ligevægten i Europa, en Ligevægt, som Frankrig var ved at forstyrre.

Det er betegnende for den Stormagtsstilling, Sverige indtog i Datiden, at det vilde bevare »den europæiske Ligevægt«, en Interesse, som kun kunde næres af en Stormagt.

Ludvig 14. var langt fra tilfreds med alt det meget, han havde opnaaet i sin sidste Krig, han vilde have mere, og de Erobringer,

han i den dybeste Fred foretog inden for det tyske Rige, kunde snart blive betænkelige for Sverige; navnlig vilde det være umuligt for Karl 11. at sidde med Hænderne i Skødet, ifald Ludvig 14. vilde kapre Pfalz-Zweibrücken, hvor Karl Gustavs Vugge havde staaet.

I Danmark vilde man ligesom i Sverige undgaa at blive blandet ind i nye Krige, man havde faaet mere end nok af den skaanske Krig, og man var klar over, at et Forbund med Frankrig vilde betyde, at danske Tropper før eller senere skulde anvendes mod Frankrigs Fjender, saa vilde Danmark igen være midt inde i den europæiske Hvirvel, og det vilde gaa Danmark, som det gik Tyskland, der mere og mere affolkedes som Følge af de evindelige Krige, der næsten altid havde Riget til Skueplads.

Den dansk-svenske Alliance bragte ikke de Resultater, Ahlefeldt og Gyldenstjerne havde ventet sig; Gyldenstjerne havde haabet paa et stort og øjeblikkeligt Resultat af sit lange Ophold i København, men han opnaaede ikke nær alt det, han havde ønsket; Grundene hertil var vel nok for en stor Del personlige, Gyldenstjerne gjorde, som vi ovenfor har omtalt, ikke noget særlig godt Indtryk i Regerings- og Hofkredsene, skønt han gjorde sig øjensynlig Umage for at vinde dem, men han blev modtaget med nogen Mistro. Maaske kom det af, at han selv ventede at møde Mistro, og han hjemme fra Stockholm havde faaet Tilhold om nøje at undersøge, hvorvidt den danske Regering mente det alvorligt med Forbundet. Frederik Ahlefeldt synes at have bevaret sit gode Indtryk af den svenske Statsmand, og her sporer man atter Storkanslerens nøje Tilknytning til Sophie Amalie, der af Hensyn til sin Datter, som Gyldenstjerne skulde føre med sig til Sverige, modtog Sveriges Ambassadør meget naadigt. Anderledes med Dronning Charlotte Amalie, hvis nære Slægtskab og Venskab med det brandenborgske Kurhus gjorde hende til en aabenlys og ivrig Fjende af Forbundet med Sverige; dette blev dog uden Betydning, idet Frederik Ahlefeldt til Trods for hendes Anstrengelser lod Brandenburg falde. Dette sidste var en nødvendig Betingelse for Opretholdelsen af Forbundet med Sverige, thi Gyldenstjerne forlangte under sit Københavnsophold med rene Ord af Frederik Ahlefeldt, at Danmark skulde opgive

Forbindelsen, ikke alene med Brandenburg, men ogsaa med de brunsvigske Hertugdømmer. Frederik Ahlefeldt vilde nødig give Slip paa Alliancen med Brunsvig, det faldt ham sværere end at opgive Brandenburg, som han aldrig havde fæstet Lid til. Med Brunsvig var det noget andet, baade før, under og efter den skaanske Krig var han i en uafbrudt Forbindelse med de brunsvigske Statsmænd, særlig med Celles Repræsentant Wittorf, hvorom Ahlefeldts udførlige Korrespondance med Brunsvig vidner. Meget ivrig for Alliancen var Jens Juel; Hahn, der snart var her, snart der med sine Sympatier, støttede for en Gangs Skyld Frederik Ahlefeldt, der da ogsaa i sine Breve fra denne Periode taler særlig venligt om Christian 5.s Yndling; iøvrigt er det værd at lægge Mærke til, at Storkansleren ogsaa i de Perioder, hvor Hahn vitterligt modarbejdede hans Politik, skrev i en elskværdig Tone om Kongens Yndling. Grev Aldenburg, der ikke var videre selvstændig, fulgte her som i Reglen ellers Trup med Hahn.

Det mest iøjnefaldende Resultat af det dansk-svenske Samarbejde var vel nok det, at Rigerne fik fælles Mønt. Aftalerne om Samhandlen med Sverige bragte ogsaa Fordele.

Det at Alliancen med Sverige smuldrede hen, maa betragtes som en Ulykke for Danmark; men Alliancen bar fra Begyndelsen af Spirerne til Undergang i sig, der var i Sverige kun et eneste Menneske, der fuldt og helt traadte i Skranken for Opretholdelsen af Alliancen. Det var ganske vist Sveriges indflydelsesrigeste Mand, men ved hans Død var det paa Forhaand givet, at Modstanderne af hans Tanker skulde faa Magten, for hvor mærkeligt det end lyder, var Karl 11. uden synderlig Interesse for Storpolitik; da den skaanske Krig var afsluttet med et efter hans Mening utilfredsstillende Resultat for Sverige, vilde han helst borteliminere Begrebet Storpolitik og helt kaste sig over Sveriges indre Styrelse. Betegnende er det saaledes, at han efter den yderst danskvenlige Gyldenstjerne valgte den danskhadende Oxenstjerne til Leder af Udenrigspolitikken.

I Danmark var der ligeledes kun een Mand, der helt og holdent traadte ind for Alliancen, og det var Jens Juel; men hans Indflydelse var ikke tilnærmelsesvis saa stor som Gyldenstjernes.

Danmarks øverste Embedsmand Frederik Ahlefeldt blev aldrig udpræget svenskvenlig; naar Storkansleren gik med til den svenske Alliance, var det i Tillid til, at den skulde blive udvidet til en Triple-Alliance, med Frankrig som den tredje Part, den Retningslinje havde Ahlefeldt taget i Arv efter Griffenfeld. Her led Storkansleren Skibbrud.

At det for Ahlefeldt som Statsmand og personlig var en Skuffelse, at Gyldenstjerne ombyttedes med Oxenstjerne som Lederen af Sveriges Udenrigspolitik, er givet. Gyldenstjerne havde fra Barnsben haft franske Sympatier, Frederik Ahlefeldt blev lidt efter lidt under Indtrykket af Danmarks Modgang og den usle Støtte, Landet mødte fra tysk Side, franskvenlig. Gyldenstjerne var en Fjende af Adelens store Magt og arbejdede ihærdigt paa en Forøgelse af Kongemagten. Ligesom Ahlefeldt følte sig fast sammengroet med den gamle ubetitlede Adel i Hertugdømmerne og ikke var videre opsat paa at blive ophøjet i Grevestanden, var Gyldenstjerne en Ven af de gamle Slægter, som han hørte til, og en svoren Fjende af de mange Udlændinge, som blev draget til Sverige af Kongerne og smykkede med høje Titler; paa en meget demonstrativ Maade tilkendegav han dette sit Sindelag ved pure at afslaa Karl 11.s Tilbud om at udnævne ham til Greve; senere maatte han dog lade sig Grevetitlen paatvinge. Gyldenstjerne var ligesom Frederik Ahlefeldt fast overbevist om, at Enevælden var den bedste af alle Regeringsformer.

Begge de to Statsmænd havde viet deres fremragende Evner til at tjene det Land, som de ved Fødslen tilhørte, og der er aldrig faldet nogen Skygge paa deres Karakterer; medens der baade i Danmark og Sverige var adskillige fremtrædende Statsmænd, der var meget modtagelige for Gunst og Gave, var Tanken om personlig Fordel af deres Virksomhed i Statens Tjeneste begge de to Mænd aldeles fremmed. Ifald man vil indvende, at de begge havde nok af Gods og Guld og ikke trængte til mere, maa hertil svares, at Griffenfeld havde Overflod paa begge Dele og dog solgte Embeder og lod sig bestikke. Ahlefeldt og Gyldenstjerne var meget dannede Mænd; Gyldenstjerne forstod bedre at brillere med sine Evner og Kundskaber, han var saaledes mere vel-

talende end Storkansleren. Skønt Ahlefeldt ikke yndede Repræsentation, havde han Hang til Pragt og Luksus. Gyldenstjerne havde den samme Opfattelse som den danske Kollega, at Repræsentation var Tidsspilde, saa heri laa en Forklaring paa hans Sans for beskeden og tarvelig Levemaade, ogsaa med Hensyn til sin Paaklædning, hvormed han forbavsede Folk under sit Københavnsophold.

At Gyldenstjerne var noget plump, kom frem under Fredsforhandlingerne i Lund, hvor den svenske Statsmand bandede som en Tyrk, ganske som han havde for Skik i det daglige Liv; der var saaledes en Ed, han altid brugte, naar han under Debatten vilde slaa en Ting fast: »Jeg bander og sværger ved min Lod i Paradiset, at . . . .« Feuquières yndede ikke denne Tone; naar han under Forhandlingerne i Lund havde noget ubehageligt at sige, brugte han andre Vendinger, der næppe har været stort behageligere at høre paa for dem, det gik ud over; da saaledes Grev Aldenburg bønfuldt Feuquières om at lade Danmark beholde noget af det, som det havde erobret under den skaanske Krig, svarede Markien: »Mon pauvre Monsieur, vous n'aurez pas un village.« Denne Tone har næppe behaget »Bastarden«, som den franske Gesandt plejede at kalde Anton Aldenburg bag hans Ryg.

